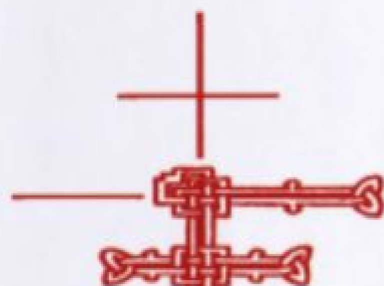
SCRIERI • Traduceri • 10
de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

1

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

Volumul 1

Doamne, primește munca acestei traduceri ca pe o rugăciune pentru sufletul scumpei mele copile, Mioara.

FILOCALIA

sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi

Volumul 1

Traducere din greceşte, introduceri şi note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE
D A N I E L,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI 2008

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ISBN 978-973-616-111-7

CUVÂNT ÎNAINTE

Publicarea *Filocaliei* grecești, prin osteneala Sfântului Nicodim Aghioritul și a episcopului Macarie al Corintului, în secolul al XVIII-lea, supranumit „al Luminilor”, a reprezentat atunci răspunsul grăitor al Bisericii Ortodoxe la instaurarea în lumea apuseană a primatului și chiar a cultului rațiunii omenești autonome și autosuficiente. Elocvent este și faptul că imprimarea acestei mari culegeri de scrieri spirituale și teologice ale Părinților pustiei și ale Părinților Bisericii s-a putut înfăptui, în anul 1782, nu într-o metropolă creștină răsăriteană, ci la Veneția. *Filocalia* era astfel dată la lumină, ca un fel de sacră prevenire, într-un vechi și prestigios centru cultural aparținând chiar lumii occidentale care, adoptând spiritul raționalismului deifug al veacului „Luminilor”, avea să genereze și primii germeni ai fenomenului secularizării, ai tragicei înstrăinări a omului de Dumnezeu.

Însă înaintașilor și părinților noștri întru credință, conștiința însemnătății publicării acestei largi colecții de texte ascetice și mistice ale Ortodoxiei pentru reînnoirea și intensificarea vieții bisericești le-a dinamizat fără întârziere râvna misionară. Astfel, în anul 1792, Sfântul Paisie încheia deja la Mănăstirea Neamț versiunea slavonă a *Filocaliei,* în timp ce în sânul aceleiași obști ucenici ai săi trudeau la tălmăcirea și în românește a unor texte ale Sfinților Părinți.

Inițierea traducerii integrale în limba română a scrierilor filocalice, de către vrednicul de pomenire Părinte Profesor Dumitru Stăniloae (1903-1993), în prima jumătate a secolului al XX-lea, a avut și ea o motivație și un scop clar definite. „Vorbim despre Dumnezeu cu multă simțire, cunoaștem destul de bine dogmele credinței noastre și spunem multe generalități interesante despre ortodoxia noastră. Dar toate acestea nu știm de-ajuns cum să le prefacem metodic în valori practice, în puteri care să ne transforme din zi în zi”[I]. În acești termeni atât de realiști aprecia Părintele Profesor Dumitru Stăniloae starea vieții duhovnicești de la noi în vremea în care, sub insuflarea și cu puterea harului Duhului Sfânt, a purces la tălmăcirea „acestei comori de spiritualitate ortodoxă”[II]. Dar, cum o generație succedă alteia, iar sporirea interioară personală este un bun netransmisibil, fiecare generație este de fapt chemată să învețe la rândul ei, nemijlocit, cum să transforme valorile credinței în puteri spirituale actuale și regeneratoare ale omului lăuntric. „N-ajunge să-i spui omului în cuvinte duioase să viețuiască după voia lui Dumnezeu, ci trebuie să-l îndrumi pas cu pas cum să se izbăvească de „uriașii păcatului”, care îi pun tot felul de piedici, și cum să procedeze pentru a se întări în viața

---

[I] Din „Cuvântul înainte” al traducătorului, în *Filocalia,* vol. I, Sibiu, 1946, p. VIII.

[II] *Ibidem*.

virtuoasă...”[III].

De această fină și precisă lucrare de susținere și călăuzire duhovnicească în urcușul interior spre treptele curățării de patimi, luminării și desăvârșirii spirituale în Hristos Domnul se pot folosi acum, prin cercetarea cu multă luare-aminte a *Filocaliei* române, toți cei ce năzuiesc spre bucuria împlinirii acestei porunci dumnezeiești: *„Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este”* (Matei 5, 48).

Deși aparțin unor veacuri diferite, care se întind pe parcursul unui mileniu (sec. IV – XIV), toți sfinții autori din *Filocalie* se află într-un consens deplin în privința științei mijloacelor, căilor și nevoințelor care conduc, prin deprinderea treptată a virtuților, culminând cu nepătimirea și dragostea, la atingerea doritei și fericitei asemănări cu Dumnezeu. Potrivit acestei științe a Sfinților Părinți, curățarea și *„înnoirea minții”* (Rom. 12, 2) prin pomenirea continuă și cu simțire a lui Dumnezeu este fundamentală, fiindcă fără truda rugăciunii neîncetate (cf. I Tes. 5, 17), fără trezvie și discernământ în fața tălăzuirii necontenite a gândurilor, așadar fără paza și liniștirea minții, lupta împotriva patimilor și a întunecatelor puteri care le stârnesc și le ințețesc este de neconceput și neroditoare. Despre această înaltă cunoștință spirituală, dar și despre condiția esențială a înaintării noastre pe calea eliberării interioare prin împlinirea cu fapta a celor învățate de la Părinți, aflăm cu prisosință din acest prim volum al *Filocaliei* române. De aceea și zice Sfântul Marcu Ascetul: *„Domnul e ascuns în poruncile Sale. Și cei ce-L caută pe El Îl găsesc pe măsura împlinirii lor”*[IV].

Cu convingerea că toți cei ce vor primi și vor urma învățăturile filocalice, sub atenta povățuire a unui părinte duhovnicesc încercat, vor ajunge să cunoască din propria lor experiență spirituală adevărata semnificație a cuvântului *filocalie* – aceea de iubire de Hristos și de lumina Sa necreată, de slava Sa negrăită, binecuvântăm publicarea acestei noi ediții a primului volum al *Filocaliei* române, în colecția de «Scrieri complete» dedicată Părintelui nostru Profesor Dumitru Stăniloae.

† DANIEL,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

La sărbătoarea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, 2008.

[III] *Ibidem*.
[IV] *Despre legea duhovnicească*, 190, p. 298.

SFÂNTUL ANTONIE CEL MARE

Viața și scrierile Sfântului Antonie cel Mare

Sfântul Antonie a fost cel dintâi monah care s-a retras în pustie, fiind urmat de mai mulți ucenici. Viața lui, care a umplut de uimire lumea din acea vreme, a fost descrisă de Sfântul Atanasie, patriarhul Alexandriei.

Născut într-un sat din Egiptul de Mijloc, după moartea părinților săi, țărani cu bună stare, Antonie s-a hotărât, pe la vârsta de 18-20 de ani, să vândă tot ce moștenise, să împartă săracilor și să-și închine viața Domnului. Aceasta s-a întâmplat pe la anul 270 după Hristos. La început nu s-a depărtat prea mult de locurile în care trăiau oameni. Câtăva vreme i-a slujit drept adăpost un mormânt gol. Pe urmă, crescându-i dorința după singurătate, s-a retras în munții nisipoși de pe malul drept al Nilului. Mai târziu a părăsit și acest loc, și pe monahii care se strânseseră în jurul lui și s-a dus în mijlocul pustiei din preajma Mării Roșii, de unde venea numai la anumite răstimpuri pentru a da sfaturi pelerinilor care alergau să i le ceară. A murit la 356 și a fost înmormântat într-un loc necunoscut, neavând lângă el decât doi oameni de încredere, cărora le-a poruncit să nu descopere locul mormântului.

Ca scrieri adevărate ale lui au fost dovedite până acum șapte scrisori, amintite încă de Sfântul Ieronim[1]. Aceste șapte epistole le avem tipărite (în Migne, *Patrologia Graeca,* tom. 40) în două redacții, ambele în traducere latină. Prima redacție (col. 977-1000) e o traducere a lui Symphorian Champerius, de la 1516, după un manuscris grec, care n-a fost indicat și a rămas necunoscut. O a doua, care cuprinde un text mai larg, tradus de pe un manuscris arab, o formează primele șapte epistole din cele douăzeci, date toate sub numele lui Antonie (col. 999-1066), din care însă pe cele treisprezece din urmă (col. 1016-1066) Klejna le-a dovedit că sunt ale lui Ammonas, ucenicul și urmașul lui Antonie la conducerea chinoviei de la Pispir. În timpul mai nou a început să fie descoperit și textul copt, cel original, al unora din aceste epistole.

O. Bardenhewer *(Geschicte der altkirchlichen Literatur,* vol. 3, ed. 2, p. 81) scria la 1923, până nu se dovedise că aceste epistole sunt ale lui Antonie, că ele nu pot fi ale lui și din motivul că sunt prea de cuprins general și lipsite de putere și de sevă ca să fie de la marele ascet.

Cum stăm însă cu autenticitatea celor 170 de capete pe care Nicodim

---

[1] Dovada a făcut-o F. Klejna, „Antonius und Ammonas. Eine Untersuchung über Herkunft und Eigenart der ältesten Mönchbriefe", în *Zeitschrift für katholische Theologie* 62 (1938), 309-348. (Cf. Marcel Viller, SJ, und Karl Rahner, SJ, *Aszese und Mystik in der Väterzeit,* Fr. i. Br., Herder, 1939, p. 89).

Aghioritul, care a trăit la sfârșitul veacului al 18-lea, le-a așezat în fruntea *Filocaliei?* Nici Bardenhewer, nici Viller-Rahner, din care iau aceste însemnări, nu le pomenesc între scrierile atribuite lui Antonie. Ele nu se cuprind nici în *Patrologia* lui Migne. Nu știm, de asemenea, după ce manuscris le-a luat Nicodim Aghioritul. Ne dă aceasta dreptul să afirmăm cu siguranță că nu sunt ale Sfântului Antonie? Nu, acest drept nu-l avem. Chiar dacă azi ele nu s-ar mai găsi în niciun manuscris ascuns pe cine știe unde, Nicodim Aghioritul le-a luat sigur din vreun manuscris care s-a putut pierde. Faptul că aceste capete au și ele același caracter general nu poate fi un argument sigur că nu sunt ale lui Antonie, cum nu e nici pentru epistole. Oarecari înrudiri interne între aceste capete și epistole se pot constata, deși ele sunt o lucrare deosebită, cu propriul ei cuprins. Asemenea înrudiri am avea, de pildă, în ideea de „om rațional", pe care o folosesc și capetele, și epistolele; în prețul ce se pune și în unele, și în altele pe „deosebirea între bine și rău", pe caracterizarea lui Dumnezeu ca „medic" ș.a.m.d.

ALE CELUI DINTRE SFINȚI PĂRINTELUI NOSTRU ANTONIE CEL MARE

Învățături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare, în 170 de capete

1. Oamenii se socotesc raționali. Însă pe nedrept, căci nu sunt raționali. Unii au învățat cuvintele și cărțile vechilor înțelepți. Dar raționali sunt numai aceia care au sufletul rațional, pot să deosebească ce este binele și ce este răul, se feresc de cele rele și vătămătoare sufletului și toată grija o au spre cele bune și folositoare sufletului; iar acestea le săvârșesc cu multă mulțumire către Dumnezeu. Numai aceștia trebuie să se numească oameni raționali.

2. Omul cu adevărat rațional are o singură grijă: să asculte de Dumnezeul tuturor și să-I placă; și numai la aceasta își deprinde sufletul său: cum să-I placă lui Dumnezeu, mulțumindu-I pentru o așa de mare purtare de grijă și pentru cârmuirea tuturor, orice soartă ar avea el în viață. Pentru că e nepotrivit să mulțumim pentru sănătatea trupului doctorilor, care ne dau leacuri amare și neplăcute, iar lui Dumnezeu să nu-I mulțumim pentru cele ce ni se par nouă grele și să nu cunoaștem că toate ni se întâmplă cum trebuie, spre folosul nostru și după purtarea Lui de grijă. Căci în cunoștința și credința cea către Dumnezeu stau mântuirea și desăvârșirea sufletului.

3. Am primit de la Dumnezeu puteri virtuoase și foarte mari: înfrânarea, suferirea răului, neprihănirea, stăruința, răbdarea și cele asemenea, care ne ajută să ne împotrivim și să luptăm împotriva celor rele. Având la îndemână puterile acestea și punându-le la lucru, socotim că nimic nu ni se mai întâmplă neplăcut, dureros sau nesuferit. Credem atunci că toate-s omenești și se biruiesc de virtuțile noastre. Nu se gândesc la aceasta însă cei neînțelegători; de aceea ei nici nu pricep că toate ni se fac spre bine și precum se cuvine pentru folosul nostru, ca să strălucească virtuțile noastre și să ne încununăm de la Dumnezeu.

4. Când vei socoti câștigarea banilor și multul lor folos ca pe-o amăgire vremelnică, vei cunoaște că petrecerea cea virtuoasă și plăcută lui Dumnezeu e altceva decât bogăția. Gândindu-te la aceasta cu încredințare și cu ținere de minte, nu vei suspina, nu vei plânge, nu vei învinui pe nimeni, ci pentru toate vei mulțumi lui Dumnezeu. Nu te vei clăti văzând pe cei mai răi ca tine rezemându-se pe bani și pe socoteli, căci foarte rea patimă a sufletului sunt pofta, părerea și neștiința.

5. Omul cu judecată, luând aminte la sine, cumpănește cele ce i se cuvin și-i sunt spre folos. Acela cugetă care lucruri sunt folositoare pentru firea

sufletului său și care nu. Așa se ferește el de cele nepotrivite, care i-ar vătăma sufletul și l-ar despărți de nemurire.

6. Cu cât cineva are viața mai măsurată, cu atât e mai fericit, că nu se grijește de multe: de slujitori, de lucrători, de pământuri și de avuția dobitoacelor. Căci țintuindu-ne de acestea ne vom îneca în greutățile legate de ele și vom învinui pe Dumnezeu. Iată cum din pofta noastră cea de voie se adapă moartea și cum rătăcim în întunericul unei vieți cu păcate, necunoscându-ne pe noi înșine.

7. Să nu zică cineva că este cu neputință omului să ajungă la viața cea virtuoasă, ci numai că aceasta nu este ușor, cu toate că nici cei ce au dobândit-o nu sunt pe deplin lămuriți asupra acestui lucru. De viața virtuoasă se împărtășesc toți oamenii cuvioși, precum și cei cu minte iubitoare de Dumnezeu. Căci mintea cea de rând este lumească și schimbăcioasă, răsărind și gânduri bune, și rele, ba și firea și-o schimbă, aplecându-se spre cele trupești. Mintea cea iubitoare de Dumnezeu însă pedepsește păcatul, care se naște în oameni cu voia lor, în urma trândăviei.

8. Cei proști și neiscusiți iau în râs cuvintele și nu vor să le asculte dacă acestea mustră nepriceperea lor, ci vor ca toți să fie întru toate asemenea lor. La fel și cei desfrânați se silesc să-i arate pe ceilalți toți mai răi decât dânșii, socotind să vâneze pe seama lor nevinovăția, din pricina mulțimii relelor. Dacă într-un suflet slab se află păcatele acestea: desfrânarea, mândria, lăcomia nesăturată, mânia, neastâmpărarea limbii, furia, uciderea, tânguirea, pizma, pofta, răpirea, durerea, minciuna, plăcerea, lenea, întristarea, frica, boala, ura, învinuirea, neputința, rătăcirea, neștiința, înșelarea și uitarea de Dumnezeu, sufletul acela se întinează și se pierde. Căci prin acestea și prin cele asemenea acestora se osândește sărmanul suflet care s-a despărțit pe sine de Dumnezeu.

9. Cei ce vor să se deprindă în viața cea virtuoasă, cuvioasă și preamărită nu trebuie judecați după obiceiurile sau după petrecerea cea mincinoasă de până acum. Ci, asemenea pictorilor și sculptorilor, își vor dovedi din faptele înseși petrecerea cea aleasă și plăcută lui Dumnezeu. Nu fug ei de toate plăcerile păcătoase ca de niște curse?

10. Cel bogat și de neam ales, dar fără îndrumarea duhovnicească și fără curăția vieții, nefericit este în ochii care cugetă drept; precum fericit este săracul sau robul după soartă, dar împodobit cu învățătură și cu virtute. Căci, după cum străinii rătăcesc drumurile, așa și cei ce nu grijesc de viața cea virtuoasă se rătăcesc și se pierd amăgindu-se de poftă.

11. Cel ce poate îmblânzi pe cei neînvățați ca să iubească învățătura și îndreptarea făcător de om trebuie să se numească. Asemenea și aceia care îndreaptă pe cei desfrânați către petrecerea cea virtuoasă și plăcută lui Dumnezeu, ca unii ce schimbă alcătuirea oamenilor. Căci blândețea și înfrânarea sunt fericire și nădejde bună pentru sufletul oamenilor.

12. Se cuvine ca oamenii să se nevoiască să-și îndrepte viața și obiceiurile

după adevăr și cuviință. Căci împlinind ei acest lucru, cunosc ușor cele dumnezeiești. Cine cinstește pe Dumnezeu din toată inima și credința, pe acela și Dumnezeu îl ajută ca să-și stăpânească mânia și pofta. Căci pricină a tuturor relelor sunt pofta și mânia.

13. Om se numește sau cel rațional, sau cel ce îngăduie să fie îndreptat. Cel ce nu poate fi îndreptat este neom, căci aceasta se află numai la neoameni. Iar de unii ca aceștia trebuie să fugim, căci celor ce trăiesc laolaltă cu păcatul nu li se îngăduie să se afle niciodată printre cei nemuritori.

14. Rațiunea ne face vrednici să ne numim oameni. Iar de nu o avem pe aceasta, numai cu glasul și cu forma mădularelor ne deosebim de dobitoace. Să recunoască omul cu mintea întreagă că este nemuritor, și va urî toată pofta cea păcătoasă, care se face între oameni pricină de moarte.

15. După cum fiecare meșteșug își arată puterea înfrumusețând materialele supuse lui, ca de pildă unul prelucrând lemnul, altul arama, altul argintul sau aurul, tot așa și noi trebuie să ne arătăm că suntem oameni cu adevărat raționali prin deprinderea întru viața virtuoasă și plăcută lui Dumnezeu, și nu numai prin forma trupului. Iar sufletul cu adevărat rațional și iubitor de Dumnezeu îndată pricepe toate ale vieții, câștigă îndrumarea plină de dragoste a lui Dumnezeu, Îi mulțumește cu adevărat și către El își are tot zborul și toată cugetarea.

16. După cum corăbierii cârmuiesc corabia cu grijă ca să n-o izbească de vreo stâncă văzută sau nevăzută, așa și cei ce se silesc spre viața duhovnicească trebuie să cerceteze cu frică ce trebuie să facă și ce să nu facă. De asemenea, să creadă că legile lui Dumnezeu le sunt de folos, tăind de la suflet toate gândurile păcătoase.

17. După cum cârmacii și cei ce țin frânele cu sârguință și cu luare-aminte ajung la țintă, tot așa cei ce se silesc spre viața cea dreaptă și virtuoasă trebuie să meargă pe cale cu sârguință și cu grijă, precum se cuvine și după cum e voia lui Dumnezeu. Cel ce vrea și cugetă că se poate aceasta, crezând își face loc în nemurire.

18. Să socotești liberi nu pe cei ce din întâmplare sunt liberi, ci pe cei liberi după viață și după deprinderi. Nu se cade să numești liberi, întru adevăr vorbind, pe boierii care sunt răi și desfrânați, căci aceștia sunt robi patimilor trupești. Liber și fericit este numai sufletul fără prihană și izbăvit de cele vremelnice.

19. Dă-ți seama că trebuie să te arăți oamenilor neîncetat. Dar prin purtarea cea bună și prin fapte. Căci și bolnavii află și cunosc pe doctorii binefăcători și izbăvitori nu din vorbe, ci din fapte.

20. Iată semnele după care se cunoaște un suflet rațional și virtuos: privirea, mersul, glasul, râsul, ocupațiile și întâlnirile cu oamenii. Căci toate acestea se îndreaptă spre tot mai multă cuviință. Mintea lor cea iubitoare de Dumnezeu li se face străjer treaz și închide intrarea patimilor și a rușinoaselor

aduceri-aminte.

21. Cercetează și probează cele ale tale, deoarece căpeteniile și stăpânitorii numai peste trup au stăpânire, nu și peste suflet. Acest lucru să-ți fie totdeauna în grijă. Deci dacă poruncesc ucideri, sau fărădelegi, sau nedreptăți vătămătoare de suflet, nu trebuie să li te supui, chiar de ți-ar chinui trupul. Căci Dumnezeu a creat sufletul liber și de sine stăpânitor în cele ce le face, bine sau rău.

22. Sufletul rațional caută să fugă de calea neumblată, de îngâmfare, de mândrie, de înșelăciune, de pizmă, de răpire și de cele asemenea, care sunt fapte ale dracilor și ale alegerii celei rele. Căci pe toate le biruie cu sârguință și cu grijă stăruitoare omul a cărui poftă nu tinde spre plăcerile cele de jos.

23. Cei ce s-au deprins cu viața duhovnicească puțin, dar nu desăvârșit, se izbăvesc de primejdii și nu au trebuință de păzitori; iar dacă biruiesc pofta întru toate, află cu ușurință calea către Dumnezeu.

24. Omul rațional nu are lipsă de cuvântări multe, ci numai de câte trebuie ca să afle voia lui Dumnezeu. Astfel ajunge omul iarăși la viața și lumina veșnică.

25. Cei ce caută viața cea virtuoasă și iubitoare de Dumnezeu trebuie să se izbăvească de înalta părere de sine și de toată slava cea deșartă și mincinoasă și să se silească spre buna îndreptare a vieții și a socotinței. Căci mintea neschimbăcioasă și iubitoare de Dumnezeu este suire și cale către Dumnezeu.

26. Învățarea de vorbe nu folosește nimic dacă lipsește purtarea sufletului cea plăcută lui Dumnezeu. Dar pricina tuturor relelor este amăgirea, și rătăcirea, și necunoștința lui Dumnezeu.

27. Grija de viața duhovnicească și sârguința sufletului fac pe oameni buni și iubitori de Dumnezeu. „Căci tot cel ce caută pe Dumnezeu Îl află” dacă biruie pofta întru toate și nu scade cu rugăciunea. Unul ca acesta nu se teme de draci.

28. Cei ce se amăgesc cu nădejdile lumești și cunosc până în amănunt ce trebuie să facă pentru viața duhovnicească, dar nu fac, se aseamănă cu cei ce împrumută doctoriile și uneltele medicinei, însă nu știu și nici nu au grijă să facă întrebuințare de ele. De aceea, să nu învinuim niciodată pricina dintâi sau pe altcineva pentru păcatele noastre, ci pe noi înșine, căci dacă sufletul vrea să fie trândav, nu poate fi nebiruit.

29. Celui ce nu știe să deosebească binele de rău nu-i este îngăduit de-a judeca pe cei buni sau pe cei răi. Căci bun este omul care cunoaște pe Dumnezeu, dar el nu este bun, nu știe nimic și nici nu va ști vreodată. Căci calea cunoștinței lui Dumnezeu este bunătatea.

30. Omul bun și iubitor de Dumnezeu nu mustră pe oameni pentru rele când sunt de față; iar în dos nu-i bârfește. Dar nici celor ce încearcă să-i grăiască de rău nu le îngăduie.

31. În cuvântări orice asprime să lipsească. Pentru că sfiala și neprihănirea știu să înfrumusețeze pe oamenii cu judecată mai mult ca pe fecioare, căci mintea iubitoare de Dumnezeu este o lumină care învăluie sufletul cum învăluie soarele trupul.

32. La fiecare din patimile ce se năpustesc asupra sufletului tău adu-ți aminte că cei ce cugetă drept și vor să-și pună ale lor la loc de siguranță nu socotesc averea stricăcioasă a banilor ca un lucru plăcut, ci cunoștințele cele drepte și adevărate. Acestea îi fac pe ei fericiți. Căci bogăția e furată și răpită de cei mai puternici. Dar virtutea sufletului este singura avere sigură, care nu e furată și care după moarte mântuiește pe cei ce au dobândit-o. Iar pe cei ce cugetă așa nu-i va amăgi nălucirea bogățiilor și a celorlalte plăceri.

33. Nestatornicii și nepricepuții să nu ispitească pe cei înțelepți. Iar înțelept este bărbatul ce place lui Dumnezeu, care vorbește puține și pe cele de trebuință și plăcute lui Dumnezeu.

34. Cel ce urmărește viețuirea virtuoasă și plăcută lui Dumnezeu grijește de virtuțile sufletului, căci acestea sunt bogăția și hrana sa veșnică. De cele vremelnice se împărtășește numai pe cât se poate, după cum dă și voiește Dumnezeu, folosindu-se cu mulțumire și bucurie de ele, oricât de smerite ar fi. Mâncarea scumpă hrănește numai trupul; cunoștința de Dumnezeu însă, înfrânarea, bunătatea, facerea de bine, buna cinstire și blândețea, acestea îndumnezeiesc sufletul.

35. Acei stăpânitori care silesc oamenii la fapte ce nu sunt la locul lor și vatămă sufletul nu au stăpânire și peste suflet, care este zidit cu voie liberă. Ei pot lega trupul, dar nu voia slobodă. Peste aceasta omul rațional este stăpân cu voia lui Dumnezeu, Cel ce l-a zidit, Care este mai tare decât toată stăpânirea, sila și puterea.

36. Cei ce socotesc nefericire pierderea banilor, a copiilor, a slugilor, sau a oricărui alt lucru, să știe întâi că trebuie a se mulțumi cu cele date de Dumnezeu; iar când trebuie să le dea înapoi, să fie gata a face aceasta cu recunoștință, întru nimic scârbindu-se pentru lipsirea de ele, mai bine zis pentru înapoierea lor. Căci după ce s-au folosit de cele ce nu erau ale lor, le-au dat iarăși înapoi.

37. Bun lucru este să nu-și vândă omul voia lui cea liberă gândindu-se la câștigul de bani, chiar de i s-ar da foarte mulți. Căci ca visul sunt cele lumești; iar nălucirile bogăției sunt neînsemnate și de scurtă vreme.

38. Adevărații oameni așa să se sârguiască a viețui întru iubirea de Dumnezeu și întru virtute, încât să strălucească viața lor virtuoasă printre ceilalți oameni precum strălucește și se vede bucățica de porfiră adăugată ca o podoabă la o haină albă. Căci în chipul acesta ei se îngrijesc tot mai mult de virtuțile sufletului.

39. Oamenii cuminți trebuie să-și cerceteze puterea lor și măsura la care a ajuns virtutea sufletului lor, fiindcă trebuie să se pregătească să dea război cu

patimile ce le dau năvală potrivit cu puterea din ei, dăruită lor după fire de Dumnezeu. Împotriva ispitirii de frumuseţe străină şi a oricărei pofte stricătoare de suflet ne ajută înfrânarea; împotriva durerilor şi a lipsurilor, tăria; iar împotriva ocărilor şi a mâniei, răbdarea; şi aşa pentru toate.

40. Este cu neputinţă să se facă cineva dintr-odată bărbat bun şi înţelept. Trebuie gând stăruitor, vieţuire, încercare, vreme, nevoinţă şi dor după lucrul cel bun. Iar omul bun şi iubitor de Dumnezeu, care cu adevărat cunoaşte pe Dumnezeu, nu încetează a face din belşug toate câte plac lui Dumnezeu. Dar astfel de oameni se găsesc rar.

41. Nu se cuvine ca cei mai slăbuţi cu firea să deznădăjduiască şi să părăsească vieţuirea virtuoasă şi plăcută lui Dumnezeu şi să o dispreţuiască aşa, ca pe una ce nu ar putea fi ajunsă, nici înţeleasă de ei. Căci chiar de nu vor putea ajunge la culmea virtuţii şi mântuirii, prin sârguinţă şi dorinţă totuşi se fac mai buni sau în niciun caz mai răi. Iar acest folos al sufletului nu este mic.

42. Omul, după partea raţională, e în legătură cu puterea aceea negrăită şi dumnezeiască; iar după trup, se înrudeşte cu dobitoacele. Dar puţini sunt oamenii desăvârşiţi şi raţionali care se sârguiesc după înrudirea cu Dumnezeu şi cu Mântuitorul, iar aceasta o arată prin fapte şi viaţă virtuoasă. Cei mai mulţi dintre oameni, mărunţi la cuget, părăsind acea dumnezeiască şi nemuritoare înfiere, se coboară la rudenia moartă, nefericită şi de scurtă vreme a trupului. Ei cugetă, asemenea dobitoacelor, cele ale trupului şi, aprinzându-se de plăceri, se îndepărtează de Dumnezeu. Ei trag sufletul din ceruri în prăpastie, departe de voirile sale.

43. Bărbatul cu judecată, gândindu-se la rudenia sa cu Dumnezeu, nu prinde niciodată dragoste de nimic pământesc sau josnic, ci îşi are mintea întru cele cereşti şi veşnice. El cunoaşte că voia lui Dumnezeu, Făcătorul tuturor bunătăţilor şi Izvorul bunurilor veşnice, este să se mântuiască tot omul.

44. Când afli pe vreunul gâlcevindu-se şi luptându-se împotriva adevărului şi a lucrului vădit, pune capăt gâlcevii părăsind pe unul ca acela, fiindcă şi-a împietrit cu totul mintea. Căci precum apa cea rea strică vinul cel bun, aşa şi vorbirea cu vrajbă strică pe cei virtuoşi cu viaţa şi cu socotinţa.

45. Dacă întrebuinţăm orice sârguinţă şi iscusinţă ca să scăpăm de moartea trupească, atunci cu atât mai vârtos suntem datori să ne străduim să scăpăm de moartea sufletească, pentru că cel ce voieşte să se mântuiască nicio piedică nu are, fără numai negrija şi lenea.

46. Cei ce pricep cu anevoie cele de folos, oricât de limpede ar fi spuse, sunt socotiţi bolnavi. Iar cei ce înţeleg adevărul, dar îi stau împotrivă fără ruşine, şi-au omorât raţiunea şi şi-au sălbăticit purtările. Unii ca aceştia nu-L cunosc pe Dumnezeu şi nu li s-a luminat sufletul.

47. Dumnezeu a adus cu cuvântul la viaţă genurile dobitoacelor pentru a fi întrebuinţate după rânduială: unele spre mâncare, altele spre slujbă. Iar pe

om l-a zidit ca să fie privitor și tâlcuitor recunoscător al lor. De aceea, să se străduiască oamenii ca nu cumva, nevăzând și neînțelegând pe Dumnezeu și lucrurile Sale, să moară ca fiarele cele necuvântătoare. Trebuie să cunoască omul că Dumnezeu toate le poate și că nimic nu poate sta împotriva Celui ce toate le poate, ci din nimic le-a făcut pe toate câte le-a voit și le face cu cuvântul Său spre mântuirea oamenilor.

48. Cele din cer sunt nemuritoare pentru bunătatea ce este într-însele; cele de pe pământ însă au ajuns muritoare pentru aplecarea de bunăvoie spre răutate. Iar aceasta vine în cei fără de minte pentru lenea lor și pentru că nu-L cunosc pe Dumnezeu.

49. Moartea, de-o va avea omul în minte, nemurire este; iar neavând-o în minte, moarte îi este. Dar nu de moarte trebuie să ne temem, ci de pierderea sufletului, care este necunoștința de Dumnezeu. Aceasta este primejdioasă sufletului.

50. Păcatul este o patimă a materiei. De aceea e cu neputință să se nască trup fără păcat. Dar sufletul rațional, știind aceasta, se scutură de greutatea materiei, în care zace păcatul. Ușurându-se de o astfel de greutate cunoaște pe Dumnezeul tuturor, iar la trup privește atent ca la un vrăjmaș și nu mai crede ale lui. Așa se încununează sufletul de la Dumnezeu, ca unul ce a biruit patimile păcatului și ale materiei.

51. Sufletul care cunoaște păcatul îl urăște ca pe o fiară atotputuroasă. Dar dacă nu-l cunoaște, îl iubește. Acesta duce apoi în robie pe îndrăgitorul lui, iar nefericitul acela nu-și vede interesul său și nu-l înțelege, ci socotește că se împodobește cu păcatul și se bucură.

52. Sufletul curat, bun fiind, se luminează de Dumnezeu. Atunci mintea cugetă cele bune și dă naștere cuvintelor iubitoare de Dumnezeu. Dar dacă se întinează sufletul de patimi, Își întoarce Dumnezeu fața de către el, mai bine zis sufletul însuși se desparte pe sine de Dumnezeu. Atunci vrăjmașii draci intră în cuget și pun înaintea sufletului fapte necuviincioase: preacurvii, ucideri, răpiri, profanări de cele sfinte și cele asemenea, câte sunt lucruri ale dracilor.

53. Cei ce cunosc pe Dumnezeu sunt plini de toată bunăvoința și, dorind cele cerești, disprețuiesc cele pământești. Unii ca aceștia nu plac la mulți, dar nici lor nu le plac multe. De aceea sunt nu numai urâți, ci și luați în râs de mulți smintiți. Ei însă rabdă toate în sărăcie, știind că cele ce le par multora rele pentru ei sunt bune. Căci cel ce înțelege cele cerești crede lui Dumnezeu, știind că toate sunt făpturile voii Lui. Cel ce însă nu le înțelege nu crede niciodată că lumea este zidirea lui Dumnezeu și că a fost făcută pentru mântuirea omului.

54. Cei umpluți de răutate și amețiți de neștiință nu cunosc pe Dumnezeu și n-au trezvia sufletului. Căci Dumnezeu nu poate fi văzut, ci numai înțeles cu mintea, fiind cât se poate de învederat în cele văzute, așa, ca

sufletul în trup. Pentru că precum trupul nu poate ființa fără suflet, așa toate cele ce se văd și sunt nu pot ființa fără Dumnezeu.

55. De ce a fost făcut omul? Ca înțelegând făpturile lui Dumnezeu, să-L vadă dintr-însele și să preamărească pe Cel ce le-a zidit pentru om. Iar mintea cea plăcută lui Dumnezeu este un bun nevăzut, dăruit de Dumnezeu celor vrednici, în urma purtării celei bune.

56. Liber este omul care nu slujește patimilor, ci cu înțelepciune și cu înfrânare își stăpânește trupul și se îndestulează, plin de mulțumire, cu cele dăruite de Dumnezeu, chiar de ar fi foarte puține. Căci mintea iubitoare de Dumnezeu și sufletul, dacă vor cugeta la fel, vor împăciui și trupul întreg, chiar de n-ar vrea acesta. Deoarece când vrea sufletul, toată tulburarea trupului se stinge.

57. Cei ce nu sunt mulțumiți cu cele ce le au la îndemână pentru trai, ci poftesc mai mult, se fac robi patimilor, care apoi tulbură sufletul și îi insuflă gânduri și închipuiri că cele ce le au sunt rele. Și după cum hainele mai mari decât măsura împiedică la mișcare pe cei ce se luptă, așa și dorința avuției peste măsură împiedică sufletele să lupte sau să se mântuiască.

58. Starea în care se află cineva fără să vrea îi este și pază, și osândă. Deci îndestulează-te cu cât ai, ca nu cumva, purtându-te cu nemulțumire, să te pedepsești singur fără să simți. Iar calea spre aceasta este una singură: disprețuirea celor pământești.

59. După cum ne-a dat Dumnezeu vederea ca să cunoaștem cele ce se văd, ce e alb și ce e negru, așa ne-a dat și judecată ca să deosebim cele folositoare sufletului. Iar pofta, despărțindu-se de judecată, naște plăcerea și nu îngăduie sufletului mântuirea sau unirea cu Dumnezeu.

60. Nu cele ce se fac după fire sunt păcate, ci cele rele după alegerea cu voia. Nu e păcat a mânca, ci a mânca nemulțumind, fără cuviință și fără înfrânare. Căci ești dator să ții trupul în viață, însă fără niciun gând rău. Nu e păcat a privi curat, ci a privi cu pizmă, cu mândrie și cu poftă. E păcat însă a nu asculta liniștit, ci cu mânie. Nu e păcat neînfrânarea limbii la mulțumire și rugăciune, dar e păcat la vorbirea de rău. E păcat să nu lucreze mâinile milostenie, ci ucideri și răpiri. Și așa fiecare din mădularele noastre păcătuiește când din slobodă alegere lucrează cele rele în loc de cele bune, împotriva voii lui Dumnezeu.

61. De cumva te îndoiești că Dumnezeu vede tot ce se face, gândește-te că tu, om fiind și pământ, poți vedea deodată în mai multe locuri. Înțelege dar cu cât mai mult poate aceasta Dumnezeu, Care toate le vede, până la grăuntele de muștar, ca Unul ce tuturor le dă viață și pe toate le hrănește precum voiește.

62. Când închizi ușile cămării tale și ești singur, cunoaște că este cu tine îngerul rânduit de Dumnezeu fiecărui om. Elinii îl numesc demonul propriu. Acesta, fiind neadormit și neputând fi înșelat, este pururea cu tine, toate văzându-le, fără să fie împiedicat de întuneric. Dar cu el este și Dumnezeu, Cel

ce Se află pretutindeni. Căci nu este vreun loc sau vreo materie în care nu este Dumnezeu, ca Cel ce e mai mare ca toți și pe toți îi cuprinde în mâna Sa.

63. Dacă ostașii păstrează credință cezarului fiindcă le dă hrană, cu cât mai vârtos suntem datori noi a ne sili să mulțumim neîncetat, cu netăcute guri, și să plăcem lui Dumnezeu, Celui ce toate le-a făcut pentru om?

64. Recunoștința către Dumnezeu și viețuirea cea bună este roada omului care place lui Dumnezeu. Și precum roadele pământului nu se coc într-un ceas, ci după vreme și ploi și îngrijire, așa și roadele oamenilor se fac minunate prin nevoință, prin luare-aminte, prin stăruință de vreme îndelungată, prin înfrânare și prin răbdare. Iar dacă făcând aceasta îți vei părea vreodată evlavios, nu-ți crede ție câtă vreme ești în trup, ci socotește că nimic din ale tale nu e plăcut înaintea lui Dumnezeu. Căci să știi că nu e ușor omului să păzească nepăcătuirea până la sfârșit.

65. Nimic nu cinstesc oamenii mai mult decât cuvântul. Așa de puternic este cuvântul, că printr-însul și prin mulțumire slujim lui Dumnezeu; iar folosind cuvânt netrebnic sau cu sunet urât, ne osândim sufletul.

Deci este lucru de om nesimțitor ca cineva să învinuiască nașterea sa ori pe alții pentru că păcătuiește. Căci el se slujește cu slobodă alegere de cuvântul sau de fapta rea.

66. Dacă ne străduim să ne vindecăm de patimile trupului de teamă să nu ne râdă lumea, cu atât mai vârtos să ne străduim a ne vindeca de patimile sufletului, ca unii ce avem să fim judecați înaintea feței lui Dumnezeu, unde e bine să nu ne aflăm fără cinste sau vrednici de batjocură. Căci având voia liberă, dacă nu voim să săvârșim faptele rele, atunci când le dorim, putem face aceasta și stă în puterea noastră să viețuim plăcând lui Dumnezeu; și nimeni nu ne va putea sili vreodată să facem vreun rău dacă nu vrem. Și așa luptându-ne, vom fi oameni vrednici de Dumnezeu și vom petrece ca îngerii în ceruri.

67. Dacă vrei, ești rob patimilor; și iarăși dacă vrei, ești liber să nu te pleci patimilor, fiindcă Dumnezeu te-a făcut cu voie liberă. Iar cel ce biruie patimile trupului se încununează cu nemurirea. Căci de n-ar fi patimile, n-ar fi nici virtuțile, nici cununile dăruite de Dumnezeu celor vrednici dintre oameni.

68. Cei ce cunosc binele, dar nu văd ce le este de folos, își orbesc sufletul; iar puterea de a deosebi li s-a împietrit. De aceea, nu trebuie să ne îndreptăm mintea spre aceștia, ca nu cumva să cădem și noi, în chip silnic, în aceleași lucruri, fără băgare de seamă, ca niște orbi.

69. Nu trebuie să ne mâniem pe cei ce păcătuiesc, chiar de-ar fi făcut crime vrednice de osândă. Ci, pentru dreptatea însăși, pe cei ce greșesc să-i întoarcem și să-i certăm, dacă se nimerește, fie prin ei înșiși, fie printr-alții. Dar să ne mâniem sau să ne înfuriem nu se cade, pentru că mânia lucrează dusă de patimă, și nu de dreptate și de judecată. De aceea, nu primi să te sfătuiască nici oameni prea miloși, căci pentru binele însuși și pentru dreptate trebuie să cerți pe cei răi, însă nu pentru patima mâniei.

70. Singură agoniseala sufletului este sigură și nu poate fi jefuită. Iar aceasta este viețuirea virtuoasă și plăcută lui Dumnezeu și cunoașterea și săvârșirea celor bune. Avuția însă este povățuitor orb și sfetnic fără minte, și cel ce întrebuințează bogăția rău și pentru desfătare își pierde sufletul pe care l-a dus la lipsă de simțire.

71. Se cade ca oamenii sau să nu agonisească nimic de prisos, sau, aflându-se avuți, să știe că toate cele din viața aceasta sunt după fire stricăcioase, ușor de pierdut, fără preț și lesne de frânt. De aceea sunt datori să nu se descurajeze pentru cele ce li se pot întâmpla.

72. Cunoaște că durerile trupești sunt în chip firesc proprii trupului, ca unul ce e pământesc și stricăcios. Deci sufletul iscusit trebuie să stăruie în mijlocul unor asemenea pătimiri cu răbdare, cu bărbăție și cu mulțumire, și să nu-I bage lui Dumnezeu vină că de ce a făcut trup.

73. Luptătorii de la jocurile olimpice nu se încununează după prima biruință, nici după a doua sau a treia, ci când biruie pe toți cei ce se luptă cu ei. Tot așa trebuie deci ca tot cel ce vrea să fie încununat de Dumnezeu să-și deprindă sufletul întru curăție nu numai în privința celor trupești, ci și a câștigurilor, răpirilor, pizmei, hranei, slavei deșarte, grăirii de rău, uciderilor și celor asemenea.

74. Nu pentru laudă omenească ne-am apucat de viețuirea curată și de Dumnezeu iubitoare; ci pentru mântuirea sufletului ne-am ales viața virtuoasă. Căci în fiecare zi stă moartea înaintea ochilor noștri; iar cele omenești nu le vedem.

75. Stă în puterea noastră a trăi înfrânat, dar a ne îmbogăți nu stă în puterea noastră! Deci ce vom zice? Avem lipsă de lucirea de scurtă vreme a bogăției, pe care nu avem puterea să o agonisim, rămânând doar la simpla dorință? O!, ce nebunește alergăm, neștiind că înaintea tuturor virtuților se află smerenia, precum înaintea tuturor patimilor stau lăcomia pântecelui și poftirea celor lumești.

76. Cei înțelepți trebuie să-și amintească necontenit că răbdând mici și scurte necazuri în viață, după moarte se vor bucura de cea mai mare plăcere și de fericirea veșnică. Drept aceea, cel ce se luptă cu patimile și vrea să fie încununat de Dumnezeu, de va cădea, să nu scadă cu sufletul și să rămână în cădere, lipsit de nădejde. Ci, sculându-se, iarăși să lupte și să se străduiască să fie încununat, ridicându-se din cădere, până la ultima suflare. Căci ostenelile trupului sunt arme ale virtuților și se fac mântuitoare sufletului.

77. Necazurile vieții fac să fie încununați de Dumnezeu bărbații și luptătorii vrednici. Deci trebuie să-și omoare în viață mădularele față de toate ale vieții. Căci mortul nu se mai grijește niciodată de ceva din ale vieții.

78. Nu se cuvine ca sufletul rațional și luptător să se sperie și să se înfricoșeze îndată de patimile care vin asupra lui, ca nu cumva să fie batjocorit de draci, ca fricos. Căci tulburat de nălucirile lumești sufletul iese din ogașa lui.

Să știm că virtuțile noastre sufletești ni se fac înainte-mergătoare ale bunurilor veșnice, iar păcatele de bunăvoie, pricini ale muncilor.

79. Omul rațional este războit de simțurile trupului său prin patimile sufletului. Iar simțurile trupului sunt cinci: văzul, auzul, gustul, mirosul și pipăitul. Prin aceste cinci simțuri căzând ticălosul suflet în cele patru patimi ale sale, se face rob. Iar cele patru patimi ale sufletului sunt: slava deșartă, bucuria, mânia și frica. Dar luptând omul cu socoteală și cu înțelepciune, le va birui și stăpâni desăvârșit și nu va mai fi războit, ci va primi pace în suflet și va fi încununat de Dumnezeu ca unul ce a biruit.

80. Dintre cei ce se află într-o ospătărie, unii închiriază paturi; alții, neputând avea pat și dormind pe jos, horcăie nu mai puțin ca cei ce dorm în pat. Și așteptând măsura nopții, dimineața toți se duc, lăsând paturile ospătăriei și luând numai lucrurile lor. Asemenea este și cu toți cei ce vin în viață: și cei ce au trăit cu puține, și cei ce au viețuit în slavă și bogăție ies din viață ca dintr-o ospătărie, neluând nimic din desfătarea și din bogăția vieții, fără numai faptele lor, bune sau rele, săvârșite de ei în viața lor.

81. Dacă ești cumva stăpânitor cu mare putere, să nu ameninți lesne cu moartea pe cineva, cunoscând că după fire și tu ești supus morții, și sufletul se dezbracă de trup ca de cea din urmă haină. Aceasta cunoscând-o lămurit, lucrează cu blândețe și, făcând bine, mulțumește neîncetat lui Dumnezeu. Căci cel ce nu se milostivește nu are virtute întru sine.

82. A scăpa de moarte este cu neputință. Cunoscând aceasta, oamenii înțelepți și deprinși în virtute și în cuget iubitori de Dumnezeu primesc moartea fără suspine, fără frică și fără plâns, aducându-și aminte de neînlăturarea ei și de izbăvirea din relele vieții.

83. Nu trebuie să urâm pe cei ce au uitat de viețuirea cea bună și plăcută lui Dumnezeu și care nu recunosc dogmele drepte și iubite de Dumnezeu. Ci mai vârtos să ne fie milă de ei, ca fiind slabi în puterea de-a deosebi lucrurile și orbi cu inima și cu înțelegerea. Căci primind răul ca bine, se pierd din pricina neștiinței și nu cunosc pe Dumnezeu, sărmanii și nechibzuiții de ei.

84. Nu spune mulțimii cuvinte despre evlavie și bună viețuire, nu din pizmă zic, dar socotesc că vei fi luat în râs de cei smintiți. Căci cel asemenea se bucură de cele asemenea. Iar astfel de cuvinte puțini auzitori găsesc. Mai bine este dar a nu grăi decât ceea ce voiește Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor.

85. Sufletul pătimește împreună cu trupul; dar trupul nu pătimește împreună cu sufletul. De pildă, tăindu-se trupul, pătimește și sufletul, iar de va fi trupul tare și sănătos, se bucură și sufletul. Dar când înțelege sufletul nu înțelege și trupul, ci rămâne părăsit în el însuși. Căci a înțelege este o pătimire a sufletului, ca și neștiința sau mândria, necredința, lăcomia, ura, pizma, mânia, nepăsarea, slava deșartă, cinstea, dezbinarea, simțirea binelui. Pentru că cele de felul acesta se lucrează prin suflet.

86. Cugetând la cele despre Dumnezeu, fii evlavios cu prisosință, bun, cuminte, blând, darnic după putere, îndatoritor, necertăreț și cele asemenea. Căci aceasta este avuția sufletului, care nu poate fi furată: să placi lui Dumnezeu prin unele ca acestea și să nu judeci pe nimeni sau să zici: cutare este rău și a păcătuit; ci mai bine este să-ți cauți de păcatele tale și să privești în tine purtarea ta, de este plăcută lui Dumnezeu. Căci ce ne privește dacă altul este rău?

87. Cel într-adevăr om se silește să fie evlavios. Iar evlavios este cel ce nu poftește cele străine. Și străine sunt omului toate cele create. Pe toate le disprețuiește, așadar, ca unul ce este chip al lui Dumnezeu. Iar chip al lui Dumnezeu se face omul când viețuiește în chip drept și plăcut lui Dumnezeu. Însă nu e cu putință să se facă aceasta de nu se va lepăda de toate cele din lume. Iar cel ce are minte iubitoare de Dumnezeu știe tot folosul sufletesc și toată evlavia ce se naște din ea. Bărbatul iubitor de Dumnezeu nu învinuiește pe nimeni pentru păcatele sale. Iată semnul sufletului care se mântuiește.

88. Unii se străduiesc să câștige cu orice preț bogăția vremelnică și iubesc faptele păcatului, nevrând să știe că vine moartea și-și vor pierde sufletul. Ei nu urmăresc, ticăloșii de ei, ce le este de folos și nu se gândesc la ce pătimește omul după moarte din partea păcatului.

89. Păcatul este patimă a materiei; însă nu Dumnezeu este pricina păcatului, ci El a dat omului cunoștință, pricepere și puterea de a deosebi între bine și rău și voie liberă. Ceea ce naște păcatul este negrija și trândăvia oamenilor. Răul nicidecum nu e pricinuit de Dumnezeu; ci prin alegerea cea de bunăvoie s-au făcut dracii răi, ca și cei mai mulți dintre oameni.

90. Omul care viețuiește în evlavie nu îngăduie păcatului să i se furișeze în suflet. Iar lipsind păcatul, nici primejdia, nici vătămarea nu sunt în sufletul acela. Pe unii ca aceștia nu-i stăpânește nici dracul întunecat, nici soarta. Căci Dumnezeu îi izbăvește pe aceștia de rele și ei petrec nevătămați, ca unii ce au ajuns întocmai ca Dumnezeu. Dacă pe un atare om îl laudă oamenii, el râde în sine de cei ce-l laudă; dacă-l grăiesc de rău, nu se apără față de cei ce îl defăimează, nici nu se mânie împotriva ocărilor.

91. Răul se prinde de fire ca rugina de aramă și necurăția de trup. Însă nici cel care prelucrează arama n-a făcut rugina, nici părinții, necurăția trupului. Tot așa nici răutatea n-a făcut-o Dumnezeu, ci i-a dat omului și cunoștința, și puterea de a deosebi, ca să fugă de rău, ca unul ce știe că va fi vătămat și chinuit de el. Ia seama deci ca nu cumva, văzând pe cineva propășind în putere și avere, să-l fericești, lăsându-te amăgit de diavolul. Ci adu-ți îndată moartea înaintea ochilor, și niciodată nu vei pofti vreun rău sau vreun lucru lumesc.

92. Dumnezeul nostru a dăruit celor din ceruri nemurirea; celor de pe pământ le-a dat prefacerea; și în toate a rânduit viață și mișcare. Iar toate acestea pentru om. Să nu te amăgească așadar nălucirea lumească a diavolului,

care îți strecoară gânduri rele în suflet. Ci, aducându-ți îndată aminte de bunătățile cerești, zi întru tine: Dacă vreau, de mine atârnă să biruiesc și acest război al patimii; dar nu voi birui dacă vreau să-mi fac pofta mea. Nevoiește-te dar cu ceea ce poate să-ți mântuiască sufletul.

93. Viața este unirea și legătura minții cu sufletul și cu trupul. Iar moartea nu este pierderea celor împreunate, ci stingerea cunoștinței lor. Căci pentru Dumnezeu toate se păstrează și după desfacere.

94. Mintea nu este suflet, ci dar de la Dumnezeu, care mântuiește sufletul. Ea călăuzește sufletul și-l sfătuiește la ceea ce-i plăcut lui Dumnezeu: să disprețuiască cele vremelnice, trupești și stricăcioase și să râvnească bunurile cele veșnice, nestricăcioase și netrupești. Ea învață pe om să umble în trup, dar să înțeleagă prin minte cele cerești, cele din jurul lui Dumnezeu și toate îndeobște. Mintea iubitoare de Dumnezeu este binefăcătoarea și mântuitoarea sufletului omenesc.

95. Sufletul coborându-se în trup, îndată se întunecă de întristare și de plăcere și se pierde. Întristarea și plăcerea sunt ca niște tumori ale trupului. Dar mintea iubitoare de Dumnezeu, lucrând împotrivă, întristează trupul și mântuiește sufletul, ca doctorul care taie și arde trupul.

96. Sufletele care nu sunt ținute în frâu de rațiune și nu sunt cârmuite de minte, ca să sugrume, să stăpânească și să cârmuiască patimile lor, adică întristarea și plăcerea, se pierd ca dobitoacele cele necuvântătoare, rațiunea fiind târâtă de patimi ca vizitiul biruit de cai.

97. Cea mai mare boală a sufletului, ruina și pierzania lui, este să nu cunoască pe Dumnezeu, Care a făcut toate pentru om și i-a dăruit lui mintea și cuvântul prin care, zburând sus, omul se împreună cu Dumnezeu, înțelegând și preamărind pe Dumnezeu.

98. Sufletul este în trup, iar în suflet este mintea, și în minte cuvântul. Prin ele Dumnezeu fiind înțeles și preamărit face sufletul nemuritor, dându-i nestricăciunea și fericirea veșnică. Căci Dumnezeu le-a dăruit tuturor făpturilor existența numai pentru bunătatea Sa.

99. Dumnezeu făcând pe om cu voie liberă, ca un prea bogat și bun, i-a dat și puterea să placă lui Dumnezeu dacă vrea. Iar lui Dumnezeu îi place să nu fie păcat în om. Dacă între oameni sunt lăudate faptele bune și virtuțile sufletului cuvios și iubitor de Dumnezeu și sunt disprețuite faptele rușinoase și rele, cu cât mai mult nu va fi așa la Dumnezeu, Cel ce vrea mântuirea omului?

100. Pe cele bune le primește omul de la Dumnezeu. Căci pentru aceasta a și fost zidit de Dumnezeu, iar pe cele rele și le trage sieși de la sine și de la păcatul, pofta și lipsa lui de simțire.

101. Sufletul nesocotit, măcar că e nemuritor și stăpân peste trup, slujește trupului prin plăceri, pentru că nu a înțeles că desfătarea trupului este vătămare sufletului. Fiind nesimțitor și nebun, se grijește de desfătarea trupului.

102. Dumnezeu este bun, omul e rău. Nimic rău nu este în Cer, nimic bun pe pământ. Iar omul cu judecată alege ce este mai bun și cunoaște pe Dumnezeul tuturor. Lui Îi mulțumește și pe El Îl laudă. El urăște trupul încă înainte de moarte și nu lasă să se împlinească simțirile cele rele, știind că ele lucrează pierzarea sa.

103. Bărbatul viclean iubește lăcomia și nesocotește dreptatea. El nu ia seama la nestatornicia, la amăgirea și la vremelnicia vieții acesteia, nici nu se gândește la moarte, că nu primește daruri și că nu poate fi ocolită. Iar dacă e bătrân nerușinat și fără minte, ca și un putregai, nu mai folosește la nimic.

104. Numai dacă am fost încercați de supărări simțim plăcerile și bucuria. Căci nu bea cu plăcere cel ce n-a însetat și cu plăcere nu mănâncă cel ce n-a flămânzit; de asemenea, nu doarme cu plăcere cel ce n-a privegheat îndelung și nu simte bucuria cel ce mai întâi nu s-a întristat. Tot așa, nu ne vom bucura de bunurile veșnice dacă nu vom disprețui pe cele vremelnice.

105. Cuvântul este sluga minții. Căci ce voiește mintea, aceea tâlcuiește cuvântul.

106. Mintea vede toate, chiar și cele din Ceruri. Și nimic nu o întunecă, fără numai păcatul. Prin urmare, celui curat nimic nu-i este neînțeles, iar cuvântului său nimic nu-i este cu neputință de exprimat.

107. Prin trup omul este muritor. Dar prin minte și cuvânt, nemuritor. Tăcând înțelegi, și, după ce ai înțeles, grăiești. Căci în tăcere naște mintea cuvântul. Și rostind cuvânt de mulțumită lui Dumnezeu, îți lucrezi mântuirea.

108. Cel ce vorbește fără socoteală nu are minte, căci grăiește fără să înțeleagă nimic. Cercetează, dar, ce-ți este de folos să faci pentru mântuirea sufletului.

109. Cuvântul care are înțeles și este folositor sufletului este dar al lui Dumnezeu. Iar vorba cea deșartă, care caută să măsoare cerul și pământul, mărimea soarelui și depărtarea stelelor, este o născocire a omului care se ostenește în deșert. Căci căutând cele ce nu folosesc la nimic ostenește în zadar, ca și cum ar vrea să scoată apă cu ciurul. Căci este cu neputință oamenilor a afla acestea.

110. Nimeni nu vede cerul, nici nu poate să înțeleagă cele dintr-însul fără numai omul care se îngrijește de viața virtuoasă și înțelege și preamărește pe Cel ce l-a făcut pe el spre mântuirea și viața omului. Căci bărbatul iubitor de Dumnezeu știe sigur că nimic nu este fără Dumnezeu și că El este pretutindeni și întru toate, ca Unul ce este nemărginit.

111. Precum iese omul din pântecele maicii sale, așa și sufletul, gol iese din trup: unul curat și luminos, altul având petele greșelilor, iarăși, altul, negru de mulțimea păcatelor. De aceea sufletul rațional și iubitor de Dumnezeu, aducându-și aminte și gândindu-se la relele de după moarte, viețuiește cu evlavie ca să nu fie osândit pentru acelea. Iar cei ce nu cred, fiind nepricepuți cu mintea, nu se poartă cu evlavie și păcătuiesc, nesocotind cele de dincolo.

112. Precum după ce ai ieșit din pântece nu-ți mai aduci aminte de cele de acolo, tot așa nici după ieșirea din trup nu-ți mai aduci aminte de cele din trup.

113. Precum după ce ai ieșit din pântece te-ai făcut mai mare la trup, așa și după ce vei ieși curat și fără prihană din trup vei fi mai mare și cu totul nestricăcios, petrecând în ceruri.

114. Precum trupul, după ce s-a desăvârșit în pântece, trebuie să se nască, așa și sufletul, după ce și-a plinit în trup măsura hotărâtă lui de Dumnezeu, trebuie să iasă din trup.

115. După cum vei sluji sufletul până ce este în trup, așa și el te va sluji pe tine după ce vei ieși din trup. Căci cel ce și-a slujit aici trupul bine și cu desfătări s-a slujit pe sine rău pentru după moarte. Fiindcă și-a osândit sufletul ca un lipsit de minte.

116. Precum trupul ieșind din pântecele maicii nu poate să se hrănească fiind încă nedesăvârșit, tot astfel și sufletul când iese din trup, dacă nu și-a agonisit prin bună viețuire cunoștința de Dumnezeu, nu poate să se mântuiască sau să se unească cu Dumnezeu.

117. Trupul unit cu sufletul iese din întunericul pântecelui la lumină, iar sufletul unindu-se cu trupul e legat de întunericul trupului. De aceea, trebuie să urâm trupul și să-l strunim ca pe un dușman care poartă război împotriva sufletului. Căci mulțimea mâncărurilor și gustul lor plăcut deșteaptă patimile păcatului. Iar înfrânarea pântecelui smerește patimile și mântuiește sufletul.

118. Trupul vede prin ochi; iar sufletul, prin minte. Și precum trupul fără ochi e orb și nu vede soarele care luminează tot pământul și marea, nici nu se poate bucura de lumină, așa și sufletul, dacă nu are minte bună și viețuire cuvioasă, este orb și nu înțelege pe Dumnezeu, Făcătorul și Binefăcătorul tuturor, și nu-L preamărește, nici nu va putea să se bucure de nestricăciunea Lui și de bunurile veșnice.

119. Necunoștința lui Dumnezeu este o lipsă de simțire și o nebunie a sufletului. Căci răul se naște din neștiință, iar binele, care mântuiește sufletul, din cunoștința lui Dumnezeu. Prin urmare, dacă te vei sârgui să nu faci voile tale, petrecând în trezvie și cunoscând pe Dumnezeu, mintea ta va fi cu grijă la virtuți. Dacă însă te vei sili să faci voile tale pentru plăcere, amețit de necunoștința de Dumnezeu, te vei pierde ca dobitoacele, necugetând la relele ce ți se vor întâmpla după moarte.

120. Cele ce se întâmplă după rânduiala neclintită dumnezeiască, așa cum sunt răsăritul și apusul soarelui în fiecare zi sau rodirea pământului, fac parte din Providență. Iar cele ce se fac la poruncă de către om se numesc lege. Dar toate s-au făcut pentru om.

121. Câte le face Dumnezeu ca un bun, pentru om le face; iar câte le face omul, sieși le face, fie bune, fie rele. Și ca să nu te ispitească fericirea celor răi, să știi că, precum cetățile nutresc pe călăii obștești nu ca să le laude reaua lor

faptă, ci ca prin ei să pedepsească pe cei nevrednici, în același chip și Dumnezeu îngăduie ca cei răi să stăpânească peste cele lumești, pentru ca printr-înșii să se pedepsească cei neevlavioși. La urmă și pe stăpânitori îi dă judecății, ca pe unii ce nu au slujit lui Dumnezeu, ci prin răutatea lor au pricinuit necazuri grele oamenilor.

122. Dacă închinătorii la idoli ar cunoaște și ar vedea cu inima la cine se închină, nicidecum n-ar rătăci de la buna cinstire, ci, privind rânduiala și purtarea de grijă a celor ce au fost făcute și se fac de Dumnezeu, ar cunoaște pe Cel ce le-a făcut pe ele pentru om.

123. Omul cel rău și nedrept poate să ucidă, dar Dumnezeu nici celor nevrednici nu încetează a le dărui viață. Căci fiind bun și îmbelșugat prin fire, a voit să fie lumea, și s-a făcut. Și toate se fac pentru om și pentru mântuirea lui.

124. Om este cel ce a înțeles ce este trupul: că este stricăcios și vremelnic. Căci unul ca acesta înțelege și sufletul, că este dumnezeiesc, și, fiind nemuritor și suflare a lui Dumnezeu, a fost legat de trup spre cercare și îndumnezeire. Iar cine a înțeles sufletul viețuiește drept și plăcut înaintea lui Dumnezeu, nemaisupunându-se trupului. Acela vede pe Dumnezeu cu mintea sa și contemplă bunurile veșnice dăruite sufletului de Dumnezeu.

125. Dumnezeu fiind pururea bun și darnic, a dat omului puterea de-a face binele sau răul, după ce i-a dăruit și cunoștință, ca, privind lumea și cele din ea, să cunoască pe Cel ce a făcut-o. Iar cel necuvios poate să vrea și să nu înțeleagă, căci poate și să nu creadă, și să fie nefericit; ba poate să cugete și împotriva adevărului. Atât de mare putere are omul de-a face binele sau răul.

126. Este o rânduială a lui Dumnezeu ca, pe măsură ce crește trupul, sufletul să se umple de minte, ca omul să poată alege dintre bine și rău ceea ce îi place.

Dar sufletul care nu alege binele nu are minte. Toate trupurile au suflet, nu însă și toate sufletele, minte. Căci mintea iubitoare de Dumnezeu vine la înțelepți, cuvioși, drepți, curați, buni, milostivi și binecinstitori. Iar prezența minții se face omului ajutor spre Dumnezeu.

127. Numai un lucru nu este îngăduit omului: acela de-a fi nemuritor cu trupul. Să se unească cu Dumnezeu îi este îngăduit, dacă va înțelege că poate. Căci voind și înțelegând, crezând și iubind, prin buna viețuire omul ajunge împreună vorbitor cu Dumnezeu.

128. Ochiul privește cele văzute, iar mintea înțelege cele nevăzute. Căci mintea care iubește pe Dumnezeu este făclie care luminează sufletul. Cel ce are minte iubitoare de Dumnezeu și-a luminat inima sa și vede pe Dumnezeu prin mintea sa.

129. Nimeni nu e bun nerușinat fiind; iar cine nu e bun este desigur rău și iubitor de trup. Cea dintâi virtute a omului este disprețuirea trupului. Căci despărțirea de bunăvoie, și nu din lipsă, de cele vremelnice, stricăcioase și pământești ne face moștenitori ai bunurilor nestricăcioase și veșnice.

130. Cel ce are minte se știe pe sine că este om stricăcios. Iar cel ce se știe pe sine pe toate le știe că sunt făpturile lui Dumnezeu și s-au făcut pentru mântuirea omului. Căci stă în puterea omului să înțeleagă toate și să creadă drept. Iar asemenea bărbat cunoaște sigur că cei ce nu pun preț pe cele lumești au osteneală foarte puțină, iar după moarte dobândesc de la Dumnezeu odihnă veșnică.

131. Precum trupul fără suflet este mort, așa și sufletul fără puterea minții este nelucrător și nu poate moșteni pe Dumnezeu.

132. Numai pe om îl ascultă Dumnezeu și numai omului Se arată, fiind iubitor de oameni oriunde ar fi. Și, iarăși, numai omul este închinător vrednic al lui Dumnezeu. Pentru om numai Se schimbă Dumnezeu la față.

133. Dumnezeu a făcut omului cerul, pe care îl împodobesc stelele, pentru om pământul, pe care îl lucrează oamenii pentru ei înșiși. Cei ce nu simt o atât de mare purtare de grijă au sufletul lipsit de minte.

134. Binele e nevăzut, ca cele din cer; răul se vede, ca cele de pe pământ. Bine este ceea ce nu are comparație; iar omul care are minte își alege ceea ce e mai bun, căci numai el înțelege pe Dumnezeu și făpturile Lui.

135. Mintea se arată în suflet, iar natura în trup. Mintea îndumnezeiește sufletul, iar natura e revărsată în trup. În tot trupul este natură, dar nu în tot sufletul minte. De aceea, nu tot sufletul se mântuiește.

136. Sufletul se află în lume fiind născut. Mintea este mai presus de lume fiind nenăscută. Sufletul care înțelege lumea și vrea să se mântuiască, în fiecare ceas are o lege pe care nu o calcă. El cugetă întru sine că acum e vreme de luptă și de cercetare și nu așteaptă să o facă aceasta judecătorul. El știe că-și poate pierde mântuirea primind cea mai mică plăcere urâtă.

137. Pe pământ a lăsat Dumnezeu nașterea și moartea; în cer se arată purtarea de grijă și rânduiala neclintită. Dar toate s-au făcut pentru om și pentru mântuirea lui. Dumnezeu, Cel îmbelșugat în toate bunătățile, pentru oameni a făcut cerul și pământul și elementele, făcându-le parte prin acestea de toate bunătățile.

138. Cele muritoare se supun celor nemuritoare; iar cele nemuritoare slujesc celor muritoare (adică elementele omului), pentru iubirea de oameni și bunătatea firească a lui Dumnezeu, Care le-a făcut pe ele.

139. Cel ce e sărac și nu poate vătăma nu se socotește între cei evlavioși. Iar cel ce poate vătăma cu puterea sa, dar nu întrebuințează puterea spre rău, ci cruță pe cei mai umiliți, pentru evlavia sa, întru bună răsplată se va afla și după moarte.

140. Dumnezeu, Ziditorul nostru, pentru iubirea de oameni ne-a lăsat multe căi de mântuire, care întorc sufletele și le suie în ceruri. Căci sufletele oamenilor primesc pentru virtute răsplată, iar pentru greșeli, pedepse.

141. Fiul este întru Tatăl, Duhul întru Fiul, iar Tatăl este întru Amândoi. Iar prin credință omul cunoaște toate cele nevăzute și gândite. Credința este

consimțirea de bunăvoie a sufletului.

142. Cei ce sunt siliți de niscai trebuințe sau împrejurări să treacă înot râuri foarte mari, de vor fi treji la minte, scapă de primejdie chiar de ar fi valuri potrivnice; și de se scufundă puțin, prinzându-se de ceva de la țărm, scapă. Dar cei ce vor fi beți, chiar dacă de zeci de mii de ori vor lupta să ajungă la țintă, nu vor putea, ci biruiți de vin se vor scufunda în valuri și își vor afla moartea. Tot așa și sufletul, căzând în învolburarea valurilor vieții, de nu se va trezi din păcatul materiei ca să se cunoască pe sine că e dumnezeiesc și nemuritor și că numai pentru scurtă vreme a fost legat cu trupul cel muritor și plin de patimi, va fi atras de plăcerile trupești spre pierzare; și disprețuindu-se pe sine și îmbătându-se de neștiință, se va pierde și se va afla în afară de cei mântuiți. Căci trupul ne trage adeseori ca un râu spre plăcerile necuvenite.

143. Sufletul rațional stăruind neclintit pe lângă hotărârea cea bună, ține în frâu mânia, pofta și patimile sale nesocotite, ca pe un cal. Și biruindu-le, înfrânându-le și stăpânindu-le pe acestea, se încununează și se învrednicește de viața din ceruri, pe care o primește ca pe o răsplătire a biruinței și a ostenelilor de la Dumnezeu, Cel ce l-a zidit.

144. Sufletul cu adevărat rațional, văzând fericirea celor răi și bunăstarea celor nevrednici, nu se smintește dorindu-și fericirea lor în viața aceasta, cum fac oamenii nesocotiți. El cunoaște lămurit nestatornicia lucrurilor, ascunsurile vieții cu vremelnicia ei și judecata care nu poate fi mituită. Un suflet ca acela crede că Dumnezeu nu-l va trece cu vederea nici despre partea hranei trebuitoare.

145. Viața trupului și bucuria de multă bogăție și putere în viața aceasta i se fac sufletului moarte. Iar osteneala, răbdarea, lipsa purtată cu mulțumită și moartea trupului sunt viață și fericire veșnică a sufletului.

146. Sufletul rațional nepunând preț pe zidirea materială și pe viața cea vremelnică, își alege desfătarea cerească și viața veșnică, pe care le va primi de la Dumnezeu prin viețuire curată.

147. Cei ce și-au înnoroiat veșmântul întinează și haina celor ce se apropie de ei. Așa și cei răi cu voia și nedrepți la purtare, petrecând cu cei mai simpli și vorbind cele ce nu se cuvin, le întinează sufletul prin auz.

148. Începutul păcatului este pofta, prin care se pierde sufletul rațional; iar începutul mântuirii și al Împărăției cerurilor este dragostea.

149. Precum un vas de aramă uitat multă vreme și neînvrednicit de îngrijirea trebuitoare e mâncat de rugină din pricina neîntrebuințării și ajunge nefolositor și urât, tot așa și sufletul, nelucrând și negrijindu-se de buna viețuire și de întoarcerea la Dumnezeu, și ieșind prin fapte rele de sub acoperământul lui Dumnezeu, e mâncat de păcatul crescut din trândăvie în materia trupului și se va afla fără frumusețe și netrebnic pentru mântuire.

150. Dumnezeu este bun, fără patimă și neschimbăcios. Iar dacă cineva găsește că e rațional și drept ca Dumnezeu să nu Se schimbe, dar tocmai de

aceea întreabă nedumerit cum Se bucură de cei buni și Se întoarce de către cei răi, sau Se mânie pe cei păcătoși, iar, slujit fiind, Se milostivește, să i se răspundă că Dumnezeu nici nu Se bucură, nici nu Se mânie, căci bucuria și întristarea sunt patimi; nici nu primește daruri, căci atunci s-ar birui de plăcere. Nu e îngăduit să socotim pe Dumnezeu bun sau rău, din lucruri omenești. El este numai bun și numai folositor și nu vatămă niciodată. În felul acesta El este totdeauna la fel. Iar noi rămânând buni, pentru asemănare ne unim cu Dumnezeu, și făcându-ne răi, pentru neasemănare ne despărțim de Dumnezeu. Trăind întru virtute, suntem ai lui Dumnezeu, iar făcându-ne răi, ne facem nouă vrăjmaș pe Acela ce nu Se mânie în deșert. Păcatele noastre sunt acelea care nu lasă pe Dumnezeu să strălucească în noi, ci ne leagă cu demonii ce ne chinuiesc. Iar când prin rugăciuni și faceri de bine primim dezlegare de păcate, prin aceasta nici nu slujim, nici nu schimbăm pe Dumnezeu, ci prin faptele și întoarcerea noastră spre Dumnezeu, vindecând păcatul nostru, ne bucurăm iarăși de bunătatea Sa. Încât este totuna a zice că Dumnezeu Își întoarce fața de la cei răi sau că soarele se ascunde de către cei lipsiți de vedere.

151. Sufletul evlavios cunoaște pe Dumnezeul tuturor. Căci evlavia nu e altceva decât împlinirea voii lui Dumnezeu. Iar aceasta este cunoașterea lui Dumnezeu, care face pe om să fie fără pizmă, înțelept, blând, îndatoritor și milostiv după putere, necertăreț și în toate după plăcerea și voia lui Dumnezeu.

152. Cunoștința și frica de Dumnezeu aduc tămăduire de patimile trupului. Căci aflându-se în suflet necunoștința lui Dumnezeu, patimile rămânând nevindecate fac sufletul să putrezească ca printr-un puroi îndelungat. Iar pentru aceasta să nu învinovățim pe Dumnezeu, Care a dat oamenilor pricepere și cunoștință.

153. Dumnezeu a umplut pe om de pricepere și cunoștință, voind să curețe patimile și păcatul cel de bunăvoie și să strămute ceea ce e muritor la nemurire, pentru bunătatea Sa.

154. Mintea cea din sufletul curat și iubitor de Dumnezeu, cu adevărat vede pe Dumnezeul cel nefăcut, neprivit și negrăit, pe Cel singur curat celor curați cu inima.

155. Omul care rabdă necazurile cu inimă bună și cu mulțumită va lua cununa nestricăciunii, virtutea și mântuirea. Iar stăpânirea mâniei, limbii, pântecelui și plăcerilor e de cel mai mare ajutor sufletului.

156. Aceea ce ține lumea este pronia lui Dumnezeu; și nu se află loc lipsit de pronie. Iar pronia este cuvântul desăvârșit al lui Dumnezeu, care dă chip materiei ce vine în lume și e ziditorul și meșterul tuturor celor ce se fac. Nici materia nu poate fi pusă în rânduială fără puterea cuvântului care deosebește lucrurile. Iar cuvântul este chipul și mintea, înțelepciunea și pronia lui Dumnezeu.

157. Pofta din amintire este rădăcina patimilor, care sunt rudeniile întunericului. Iar sufletul zăbovind în amintirea poftei nu se cunoaște pe sine că este insuflarea lui Dumnezeu. Și așa e dus spre păcat, nesocotind relele de după moarte, lipsitul de minte.

158. Cea mai mare și mai fără leac boală a sufletului este necredința în Dumnezeu și iubirea de slavă. Căci pofta răului este o lipsă a binelui. Iar binele stă în a face cu prisosință toate cele bune, câte plac Dumnezeului a toate.

159. Numai omul este în stare să primească pe Dumnezeu, căci numai acestui animal îi vorbește Dumnezeu noaptea în visuri, iar ziua prin minte. Și prin toate prevestește oamenilor vrednici de El bunătățile viitoare.

160. Omului credincios și celui ce vrea să înțeleagă pe Dumnezeu nimic nu-i este cu anevoie. Iar dacă vrei să-L și vezi, privește podoaba și pronia tuturor celor ce au fost făcute și a celor ce se fac prin cuvântul Lui. Și toate sunt pentru om.

161. Sfânt se numește omul curățat de patimi și de păcate. De aceea, cea mai mare izbândă a sufletului, care place lui Dumnezeu, este să nu mai fie păcat în om.

162. Numele este însemnarea unuia dintre mulți. De aceea, e lucru fără minte a socoti că Dumnezeu, Care e unul singur, mai are alt nume. Căci Dumnezeu aceasta înseamnă: Cel fără de început, Care a făcut toate pentru om.

163. Dacă știi că ai fapte rele întru tine, scoate-le din sufletul tău în așteptarea celor bune. Căci drept este Dumnezeu și iubitor de oameni.

164. Cunoaște pe Dumnezeu și e cunoscut de Dumnezeu omul care neîntrerupt se nevoiește să fie nedespărțit de Dumnezeu. Iar nedespărțit de Dumnezeu ajunge omul care e bun în toate și care biruie toată plăcerea nu din pricina lipsei, ci prin voință și înfrânare.

165. Fă bine celui ce te nedreptățește, și-ți vei face prieten pe Dumnezeu. Nu grăi de rău pe vrăjmașul tău către nimeni. Deprinde-te cu dragostea, cu neprihănirea, cu răbdarea, cu înfrânarea și cu cele asemenea. Căci aceasta este cunoștința de Dumnezeu: să-I urmezi Lui cu smerită cugetare și printr-unele ca acestea. Iară lucrarea aceasta nu este a celor de rând, ci a sufletului care are minte.

166. Stihul acesta l-am scris pentru cei mai simpli spre dreaptă știință, pentru că unii au avut îndrăzneala să spună cu necredință că ierburile și legumele ar fi însuflețite. Le spun acestora: ierburile au viața firii, suflet însă nu au. Iar omul se numește animal rațional pentru că are minte și este capabil de știință. Celelalte dobitoace pământești și din aer au glas în ele fiindcă au duh (πνεύμα) și suflet. Și toate cele care cresc și scad sunt viețuitoare, fiindcă viețuiesc și cresc, dar pentru aceea nu au și suflet. Iar deosebirile viețuitoarelor sunt patru: unele sunt nemuritoare și însuflețite, ca îngerii, altele au minte, suflet și duh, ca oamenii, altele au numai duh și suflet, ca dobitoacele, iar altele

numai viață, ca ierburile. În ierburi dăinuie viața fără suflet, fără duh și fără minte. Iar toate celelalte fără viață nu pot să fie. Și tot sufletul omenesc este într-o mișcare necontenită de la un loc la altul.

167. Când primești închipuirea vreunei plăceri, păzește-te ca să nu fii răpit îndată de ea, ci, ridicându-te o clipă mai presus de aceasta, adu-ți aminte de moarte și gândește-te că e mai bine să te știi că ai biruit această amăgire a plăcerii.

168. După cum de la naștere începe pătimirea, fiindcă ceea ce a venit la viață se și strică, așa de la patimă începe păcatul. Să nu zici, prin urmare, că Dumnezeu n-a putut tăia păcatul, căci cei ce zic așa sunt nesimțitori și nebuni. Nu era de lipsă să taie Dumnezeu materia, pentru că aceste patimi sunt ale materiei. Dar Dumnezeu a tăiat păcatul din oameni în chip folositor, dându-le minte, știință, cunoștință și putere de a deosebi binele. Deci cunoscând că păcatul ne vatămă, putem să fugim de el. Dar omul fără minte i se aruncă în brațe și se laudă cu el și, căzând ca într-o mreajă, e războit de el după ce e tras înăuntru. Unul ca acesta niciodată nu mai poate să-și ridice capul, să vadă și să cunoască pe Dumnezeu, Cel ce a făcut toate pentru mântuirea și îndumnezeirea omului.

169. Cele muritoare sunt nemulțumite de ele însele, știind de mai înainte de moartea care vine. Nemurirea îi vine sufletului cuvios din bunătatea lui, iar moartea i se trage sufletului ticălos și fără minte din răutatea lui.

170. Când te întorci cu mulțumire spre așternutul tău, aducându-ți aminte de binefacerile și de marea purtare de grijă a lui Dumnezeu și umplându-te de înțelegerea cea bună, te vei veseli și mai mult, iar somnul trupului tău se va face trezvie a sufletului, și închiderea ochilor tăi, vedere adevărată a lui Dumnezeu. Atunci tăcerea ta, umplându-se de bunurile primite, va da din tot sufletul și puterea o adânc simțită slavă Dumnezeului a toate. Căci de va lipsi păcatul din om, o singură mulțumire cumpănește mai mult decât toată jertfa cea de mare preț înaintea lui Dumnezeu, Căruia I se cuvine slavă în vecii vecilor. Amin.

EVAGRIE PONTICUL

Viața și scrierile lui Evagrie Ponticul

Evagrie, de origine din Font, a fost un ucenic al Sfântului Vasile cel Mare, care l-a făcut citeț, și al Sfântului Grigorie de Nazianz, care l-a sfințit întru diacon. La anul 379 pare să fi venit cu Sfântul Grigorie de Nazianz la Constantinopol, unde a rămas câtăva vreme, și după plecarea aceluia, pe lângă patriarhul Nectarie. Bun cuvântător și temeinic instruit în ale teologiei, ținea în acel timp predici foarte apreciate în legătură cu controversele dogmatice ale vremii. Diferite motive l-au îndemnat totuși să plece de la Constantinopol la Ierusalim, iar după o scurtă ședere acolo, la anul 382, se duce în Egipt, închinându-se vieții de pustnic, în care l-a avut ca îndrumător pe Macarie cel Mare.

Scaunul episcopal, oferit lui de Teofil al Alexandriei, l-a respins în chip statornic. Moare la anul 399[2].

Citind cu multă râvnă pe Origen, a împrumutat de la acesta teoria preexistenței sufletelor și a restaurării finale a tuturor (apocatastază). De aceea Sinodul al 5-lea ecumenic l-a condamnat ca origenist. Acest fapt a avut ca urmare că textul grec (original) al scrierilor sale nu s-a mai păstrat, afară de unele extrase, puse și acelea de cele mai multe ori sub alt nume, mai ales sub al lui Nil Ascetul. Operele lui întregi s-au păstrat numai în traduceri siriace și armene, adică la creștini monofiziți[3].

---

[2] O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur, vol.* 3, ed. 2, Freiburg im Breisgau, Herder, 1923, p. 93 ș. u.

[3] Iată scrierile lui Evagrie, după Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 97-98:

a) *Antirrheticus,* editată de W. Frankenberg, „Evagrius Ponticus" (în: *Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften in Göttingen,* Phil.-hist. Klasse, n. Folge XIII, 2, Berlin 1912), p. 472-545 (în limba siriacă și în retraducere în grecește);

b) *Monachicon* în 2 părți:

1. Capita practica (100 de capete), Migne P. G. 40, 1220-1236; 1236-1244; 1244-1252; 1252-1276 *(De octo cogitationibus).* Cum trebuie așezate capetele se poate vedea la Frankenberg, *op. cit.,* p. 4;

2. Gnosticus (50 de capete), ed. Frankenberg, *op. cit.,* p. 546-553 (în lb. siriacă și retraducere în greacă).

c) *Capitula prognostica* (600 de probleme gnostice; 6 Centurii), ed. Frankenberg, *op. cit.,* p. 49-471.

Sub numele lui Evagrie s-au păstrat în grecește și în traducere latină, afară de *Capetele practice:*

d) *Rerum monachalium rationes,* P. G. 40, 1252-1264. Este *Schița monahicească* din *Filocalie;*

e) *Sententiae per alphabetum dispositae,* în P. G. 40, 1267-1270;

f) Două scrieri mici, dintre care una adresată „fraților care locuiesc în

Evagrie pare a fi primul scriitor bisericesc care, după modelul literaturii filosofice de sentințe, și-a îmbrăcat învățătura sa în această formă. El este inițiatorul „centuriilor”, al sentințelor în grupe de câte 100. În general, este recunoscut drept „cel mai fecund și mai caracteristic scriitor duhovnicesc din pustia Egiptului” (Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 99). El a dat o formă mai clară marilor idei ale lui Origen și Grigorie al Nyssei. Scrierile lui, afară de tezele origeniste condamnate, au exercitat poate cea mai mare influență asupra ascezei și misticii răsăritene până în veacul al 14-lea, ba chiar până în al 20-lea, cum zice I. Hausherr. Evagrie a însemnat mai mult pentru mistica ortodoxă decât Dionisie Areopagitul, care a venit mai târziu, când misticii aveau prin Evagrie o învățătură fixată gata. Această învățătură trece de la el peste Scărarul, Isichie, Maxim Mărturisitorul, Nichita Stithatul, până la isihaști (a se vedea Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 109).

Evagrie împarte viața spirituală în activă și contemplativă sau gnostică. Viața activă este numai pregătirea pentru cea gnostică. Toată strădania omului trebuie să ducă la cunoaștere sau gnoză, a cărei încoronare este contemplarea Sfintei Treimi. Rostul ascezei este să înlăture piedicile ce stau în calea cunoașterii, prin curățarea sufletului de patimi.

Virtuțile, care sunt treptele vieții active, se rânduiesc în următoarea ordine: Cea mai de jos e credința, care naște frica de Dumnezeu. Aceasta naște păzirea poruncilor, ale cărei fiice sunt: înfrânarea, cumințenia, răbdarea și nădejdea. Toate duc la nepătimire (απάθεια), al cărei rod e dragostea. De acum părăsim viața activă. Dragostea ne introduce în viața contemplativă. Treapta cea mai de jos a vieții contemplative este „gnoza naturală” (φυσική). După ea

---

chinovii” și a doua, „către fecioare”, ed. H. Gressman, *Texte und Untersuchungen* 39, 4 (Lipsca, 1913), p. 146-165; o traducere latină în P. G. 40, 1277-1286. Precuvântarea la acestea o formează epistolele 19 și 20 (Frankenberg, *op. cit.,* p. 579). În parte, sub numele lui Nil Sinaitul, s-au păstrat de la el;

g) *De diversis malignis cogitationibus,* în P. G. 79, 1199-1228 C. În *Filocalie* e dată sub numele lui Evagrie și cu titlul *Despre deosebirea patimilor și a gândurilor* (urmează după *Schița monahicească)* și se încheie cu *„νούν αστεροειδή* όψει *έν προσευχή”* (corespunde cu P. G. 40, 1228 C). Ceea ce urmează este un adaos care, după J. Muyldermans (À *travers la tradition manuscrite d'Evagre le Pontique,* Bibliothèque du Muouséon, Löwen, 1932), nu ar fi al lui Evagrie, lucru care nu pare adevărat;

h) *Tractatus ad Eulogium,* sub numele lui Nil, P. G. 79, 1093-1140.

i) *De oratione,* sub numele lui Nil, P. G. 79, 1165-1200 (trad. în lb. franceză și comentarii de I. Hausherr în *Revue d'Ascétique et de Mystique,* 1934, p. 34-93, 113-170);

j) *Capita paraenetica,* P. G. 79, 1249-1252 A.

În limba siriacă s-au mai păstrat: *Epistole,* la Frankenberg, p. 554-635 (în siriacă și retraducere greacă). Între ele este un protreptic (554-557), un parenetic (558-563), o scrisoare lungă către Melania (613-619), o epistolă (621-635) care e păstrată și în grecește ca a 8-a epistolă a Sfântului Vasile (P. G. 32, 245-268)

urmează „teologia”, gnoza mai înaltă, contemplarea Sfintei Treimi, care e și treapta „rugăciunii curate”.

Cunoașterea lui Dumnezeu, ca țintă supremă a vieții duhovnicești, nu se realizează prin cugetare discursivă. Cel curățat ajunge până la o cunoaștere intuitivă a Lui, în lumina sufletului îndumnezeit. În timpul rugăciunii, sufletul contemplativului este asemenea cerului, în care strălucește lumina Sfintei Treimi. Dar pentru aceasta se cere o curățare de toate patimile și de toate gândurile în legătură cu ele. Aceasta e curățarea ce se cere sufletului, care e sediul patimilor. Dar se cere și o curățare a minții, vârful cunoscător sau ochiul sufletului. Până ce mintea mai păstrează chiar și numai gânduri nestrăbătute de patimi, ea poate cunoaște prin ele pe Dumnezeu în chip mijlocit. Dar dacă vrea să ajungă la vederea Sfintei Treimi, trebuie să se curețe și de aceste gânduri, ca să devină cu totul pură (γυμνός). La această stare nu poate ajunge decât prin harul lui Dumnezeu. Ajuns omul aici, în inima lui strălucește lumina Sfintei Treimi, el vede lumina dumnezeiască. Lumina aceasta este „fără formă”, întrucât și Dumnezeu este fără chip, simplu și nepătruns. În cunoașterea aceasta a lui Dumnezeu nu e nimic care să se întipărească în mintea omului. De aceea mintea trebuie să se elibereze de orice întipărire a lucrurilor și înțelesurilor lor. Cunoașterea lui Dumnezeu e dincolo de orice chip. Viziunile imaginative sunt suspecte. Cunoașterea aceasta e simplă, necompusă, indescriptibilă, fără imagini. Este o cucerire a minții de către nemărginirea Celui infinit. Tocmai de aceea lumina aceasta este într-un anumit înțeles și întunericul cel mai adânc, „neștiința fără margini”.

Dar această cunoaștere are și o altă latură. Când lumina dumnezeiască răsare în minte, aceasta se vede și pe sine însăși. Vederea proprie este o condiție a desăvârșirii minții. Astfel, mintea în vremea rugăciunii se vede pe sine strălucind ca safirul și ca cerul, ca locul în care S-a coborât Sfânta Treime.

Mult vorbește Evagrie de starea de nepătimire *(apatheia)* ca o condiție a vederii lui Dumnezeu. Semnul că cineva a ajuns la adevărata lipsă de patimi stă în faptul că se poate ruga netulburat și neîmprăștiat, eliberat de toate grijile și de toate gândurile și imaginile lucrurilor. Dar această nepăsare față de lucrurile lumii nu este și o indiferență față de Dumnezeu și față de semeni, ci o condiție pentru ca să-i poată iubi cu adevărat.

Patimile, care pun stăpânire pe om și de care trebuie să se curețe pentru a ajunge la nepătimire, iubire și gnoză, le aduce Evagrie în legătură cu demonii, încât lupta cu ele este în același timp o luptă cu ei. Această idee devine un leit-motiv important al întregii asceze răsăritene.

Tot la Evagrie găsim pentru prima dată teoria celor opt patimi, sau vicii, sau gânduri păcătoase, teorie ce va reveni mereu la scriitorii ascetici de după el, la Ioan Casian, Nil, Ioan Scărarul, Ioan Damaschin etc.

La Evagrie sunt trasate regulile ascezei și misticii ulterioare, la el se cuprind sistematizate aproape toate învățăturile psihologice și pneumatologice

aplicate în viața ascetică și mistică din Răsărit[4].

[4] Prezentarea aceasta am luat-o întreagă după Viller-Rahner, *op. cit.,* socotind că proporțiile reduse ale ei mă dispensează de o analiză proprie a scrisului lui Evagrie, ilustrată cu citate din operele sale.

A LUI
EVAGRIE MONAHUL

Schiță monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim și să ne liniștim[5]

1. La Ieremia prorocul s-a scris: „Iar tu să nu-ți iei muiere în locul acesta. Că acestea zice Domnul despre fiii și fiicele ce s-au născut în locul acesta: cu moarte bolnăvicioasă vor muri” (Ir 16, 2-4). Aceasta o arată și cuvântul Apostolului: „Omul care se căsătorește se îngrijește de ale lumii, cum să placă femeii, și se risipește în acestea. Iar femeia măritată se îngrijește de ale lumii, cum să placă bărbatului” (1 Co 7, 33-34). Și se vede limpede că nu numai despre fiii și fiicele ce se vor naște din căsătorie a zis prorocul că „de moarte bolnăvicioasă vor muri”, ci și despre fiii și fiicele ce se nasc în inima lor, adică despre gândurile și poftele trupești, întrucât și acestea vor muri în cugetul bolnăvicios, neputincios și destrăbălat al lumii acesteia și nu se vor învrednici de viața cerească. „Iar cel necăsătorit, zice, se îngrijește de ale Domnului, cum să placă lui Dumnezeu” *(ibid.)* și cum să aducă roadele cele pururi înfloritoare și nemuritoare ale vieții veșnice.

2. Așa este monahul și așa trebuie să fie: să nu aibă femeie, să nu nască fii sau fiice în locul mai înainte zis; dar nu numai atât, ci trebuie să fie și ostaș al lui Hristos, nepământesc, fără grijă, în afară de orice gând și faptă de câștig, după cum zice și Apostolul: Nimeni, ostaș fiind, nu se împiedică de lucrurile lumești, ca singur voievodului să placă” (2 Tim 2, 4). Așa să fie și monahul, mai ales cel care a lepădat toate cele materiale ale lumii acesteia și zorește spre câștigurile cele frumoase și bune ale liniștii. Căci ce frumoasă și bună este nevoința pentru dobândirea liniștii! „Blând este jugul ei și sarcina ușoară” (Mt 11, 30). Dulce este viața și fapta ei plăcută.

3. Vrei, așadar, frate, să iei asupra ta viața singuratică și să zorești spre cununile celei mai mari biruințe, a liniștii? Lasă grijile lumii cu domniile și cu stăpânirile ei, adică fii nepământesc, fără patimă și fără de orice poftă, ca, făcându-te străin de tovărășia acestora, să te poți liniști într-adevăr. Căci, de nu se va smulge cineva pe sine din acestea, nu va putea dobândi petrecerea aceea. Îndestulează-te cu mâncare puțină și fără preț, nu cu multă și bogată. Iar dacă

[5] În Migne, P. G. 40, 1251-1264, sub titlul: Evagrii Monachi, *Rerum monachalium rationes, earumque juxta quietem appositio* (text grec și latin). În P. G. e împărțită în 11 capete. Iau această împărțire. În *Filocalia greacă* (Atena, 1893, vol. 1, pag. 21 -25) nu are nicio împărțire.

de dragul de-a fi ospitalier îți merge gândul la vreo mâncare mai de preț, leapădă gândul acesta și nicidecum să nu-i dai ascultare, că prin el îți întinde vrăjmașul o cursă ca să te abată de la liniște. Ai pildă pe Domnul Iisus, Care mustră sufletul ce se îngrijește de unele ca acestea, zicând Martei: „Ce te îngrijești și spre multe te silești?" (Lc 10, 41). Un lucru trebuie, să asculți cuvântul lui Dumnezeu; după aceea, toate se află fără osteneală. De aceea adaugă îndată, zicând: „Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la dânsa" (Lc 10, 42). Ai apoi și pilda văduvei din Sarepta Sidonului, care a găzduit pe prorocul Ilie (3 Rg 17, 10). Chiar numai pâine, sare și apă de-ai avea, și cu acestea poți să te faci vrednic de răsplata iubirii de străini. Iar de cumva n-ai nici de acestea, ci primești pe străin numai cu bunăvoință și îi întorci cuvânt de folos, de asemenea poți primi răsplata iubirii de străini. Căci s-a zis: „Cuvântul este mai presus de dar". Unele ca acestea trebuie să le cugeți asupra milosteniei.

4. Ia seama, așadar, să nu poftești să ai bogăție pentru a o împărți săracilor; căci și aceasta este o amăgire a celui rău, ca să te ducă la slava deșartă și să împingă mintea la tot felul de osteneli pentru câștiguri. Gândește-te la văduva de care mărturisește Domnul în Evanghelie, care numai doi bani a avut și a covârșit cu ei hotărârea și puterea bogaților. „Căci aceia, zice, din prisosul lor au aruncat în vistierie, pe când aceasta, toată averea ei" (Lc 21,4; Mc 12, 44). Cât privește hainele, să nu poftești să ai haine de prisos, ci îngrijește-te numai de cele care sunt de trebuință trupului. „Aruncă mai bine asupra Domnului grija ta, și El va purta grijă de tine" (Ps 54, 25). „Căci El Se îngrijește, zice, de noi" (1 Ptr 5, 7). Dacă ești lipsit de hrană sau de haine, nu te rușina să primești când ți le vor aduce alții, căci rușinea aceasta este un fel de mândrie. Iar dacă prisosești tu în acestea, dă și tu celui lipsit. Așa voiește Dumnezeu să se chivernisească între dânșii copiii Săi. De aceea scrie Apostolul către corinteni cu privire la cei lipsiți: „Prisosul vostru să împlinească lipsa altora, ca și prisosul acelora să împlinească lipsa voastră; ca să se facă potrivire, precum este scris: Celui ce are mult nu i-a prisosit, și celui ce are puțin nu i-a lipsit" (2 Co 8, 14-15). Deci având pentru timpul de acum cele de trebuință, nu te griji pentru vremea ce vine, nici pentru o zi, nici pentru o săptămână și nici pentru o lună. Căci venind de față ziua de mâine, va aduce El cele de trebuință. Tu caută mai bine Împărăția cerurilor și dreptatea lui Dumnezeu. „Căutați, zice Domnul, Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă" (Mt 6, 33).

5. Să nu-ți iei tânăr slujitor, ca nu cumva vrăjmașul să stârnească prin el vreo sminteală și să-ți tulbure cugetul, ca să te îngrijești de mâncări alese, căci nu vei mai putea să te îngrijești numai de tine. Să nu faci aceasta gândindu-te la odihna trupească, ci cugetă la ce e mai bine, la odihna duhovnicească, căci cu adevărat e mai bună odihna duhovnicească decât cea trupească. Iar dacă te gândești la folosul tânărului, să nu te învoiești nici atunci, căci nu este a

noastră datoria aceasta, ci a altora, a sfinților părinți din chinovie. Grijește-te numai și numai de folosul tău, păzind chipul liniștii. Cu oameni și cu multe griji și iubitori de materie să nu-ți placă să locuiești, ci locuiește sau singur, sau cu frați neiubitori de materie și de același cuget cu tine. Că cel ce locuiește cu oamenii iubitori de materie și cu multe griji vrând-nevrând va face și el tovărășie cu ei și va sluji poruncilor omenești. Nu te lăsa atras în vorbire deșartă, nici în orice altă năpastă, ca mânia, întristarea, nebunia după lucruri pământești, frica de sminteală, grija de nașteri, sau de rudenii, ba, mai mult, ocolește întâlnirile dese cu acestea, ca nu cumva să te scoată din liniștea cea din chilie și să te tragă în grijile lor. „Lasă, zice Domnul, pe cei morți să-și îngroape morții lor, iar tu vino de urmează Mie” (Mt 8, 22). Iar dacă și chilia în care locuiești e încărcată de multe, fugi, nu o cruța, ca nu cumva să te topești de dragul ei. Toate să le faci, toate să le împlinești ca să te poți liniști. Încălzește-ți inima, sârguind să te afli în voia lui Dumnezeu și în războiul nevăzut.

6. Dacă nu te poți liniști ușor în părțile tale, grăbește spre înstrăinarea cu voia și întărește-ți gândul spre ea. Fă-te ca un negustor priceput, care le cearcă pe toate cele folositoare liniștii și pe toate căile pune stăpânire pe cele liniștitoare și de folos acestui scop. Te sfătuiesc iarăși: Iubește înstrăinarea, căci te izbăvește de împrejurările ținutului tău și te face să te bucuri numai de folosul liniștii. Fugi de zăbovirile în cetate și rabdă cu bărbăție pe cele din pustie, „că iată, zice Sfântul, m-am depărtat fugind și m-am sălășluit în pustie” (Ps 54, 7). De este cu putință, în niciun chip să nu te arăți prin cetate. Căci nu vei vedea acolo nimic de folos și nimic bun pentru petrecerea ta. „Am văzut, zice iarăși Sfântul, fărădelege și pricire în cetate” (Ps 54, 9). Așadar, caută locurile netulburate și singuratice și să nu te înfricoșezi de ecoul lor. Chiar nălucirile de la draci de vei vedea acolo, să nu te înspăimânți, nici să fugi lepădând alergarea ce îți e spre folosul tău. Să stai pe loc fără frică, și vei vedea măririle lui Dumnezeu (Iș 14, 13): ajutorul, purtarea de grijă și toată cunoștința spre mântuire. „Căci am primit, zice fericitul bărbat, pe Cel ce mă mântuiește de împuținarea sufletului și de furtună” (Ps 54, 8). „Pofta vagabondării să nu biruie inima ta, căci vagabondarea împreunată cu pofta strică mintea cea fără de răutate” (Sol 4, 12). Multe ispite sunt cu acest scop. De aceea, teme-te de greșeală și stai cu așezământ în chilia ta.

7. Dacă ai prieteni, fugi de întâlnirile dese cu ei, căci numai întâlnindu-te rar cu dânșii le vei fi de folos. Iar dacă vezi că îți vine prin ei vreo vătămare, cu niciun chip nu te mai apropia de dânșii. Trebuie să ai ca prieteni pe cei ce pot fi de folos și de ajutor viețuirii tale. Fugi și de întâlnirile cu bărbații răi și războinici, și cu niciunul din aceștia să nu locuiești împreună; ba și de sfaturile lor cele de nimic să te lepezi. Căci nu locuiesc lângă Dumnezeu și nici statornicie nu au. Prietenii tăi să fie bărbații pașnici, frații duhovnicești și părinții sfinți; căci pe aceștia și Domnul îi numește așa, zicând: „Mama Mea,

frații și părinții Mei aceștia sunt, care fac voia Tatălui Meu cel din ceruri” (Mt 12, 50; Lc 8, 21). Cu cei împrăștiați de griji multe să nu te aduni, nici ospătare cu dânșii să nu primești, ca nu cumva să te tragă în împrăștierea lor și să te depărteze de la știința liniștii. Căci au într-înșii patima aceasta. Nu pleca urechea ta la cuvintele lor și nu primi socotințele inimii lor, căci sunt cu adevărat păgubitoare. Spre credincioșii pământului să fie osteneala și dorința inimii tale și spre râvna lor de-a plânge. „Că ochii mei, zice, spre credincioșii pământului, ca să șadă ei împreună cu mine” (Ps 100, 6). Iar dacă cineva dintre cei ce viețuiesc potrivit cu dragostea de Dumnezeu vine să te poftească la masă și vrei să te duci, du-te, însă degrabă să te întorci la chilia ta. De este cu putință, afară de chilie să nu dormi niciodată, ca de-a pururi să rămână cu tine harul liniștii, și vei avea într-însa neîmpiedicată slujirea jertfei tale.

8. Să nu poftești bucate bune și de cele ce ademenesc la desfătare. „Căci cea care petrece în desfătări a murit până e încă în viață” (1 Tim 5, 6), cum zice Apostolul. Să nu-ți saturi pântecele tău cu bucatele altora, ca să nu ți se nască poftă de acestea și să ți se facă dor de mesele de-afară. Căci s-a zis: „Nu vă amăgiți cu săturarea pântecelui”. Iar dacă te vei vedea poftit necontenit afară din chilia ta, nu primi. Căci este păgubitoare zăbovirea necurmată afară din chilia ta: îți ia harul, îți întunecă și cugetul, și îți stinge râvna. Privește un vas cu vin stând nemișcat multă vreme într-un loc: ce vin lucitor, așezat și binemirositor pregătește! Dar dacă-l vei muta mereu încoace și-ncolo, vinul va fi mohorât, arătând urâciunea drojdiilor. Deci cu acela asemănându-te, încearcă de scoate folosul. Taie legăturile cu prea mulți, ca să nu te pomenești împresurat la minte și să fugă liniștea de la tine. Poartă grijă de lucrul mâinilor, și aceasta, dacă este cu putință, zi și noapte, ca să nu îngreunezi pe nimeni, dar mai ales să ai de unde da și altora, precum îndeamnă Apostolul Pavel (1 Tes 2, 9; 2 Tes 3, 8; Ef 4, 28). Cu deosebire însă, ca să te lupți și prin aceasta împotriva dracului trândăviei și să risipești și toate celelalte pofte ale vrăjmașului. Căci în vremea nelucrării năvălește asupra ta dracul trândăviei și „întru pofte se află tot omul leneș” (Pr 13, 4), precum se zice. Când dai și iei, nu scapi de păcat. De aceea, ori de vinzi, ori de cumperi, lasă de la tine din cumpăna dreaptă, ca nu cumva ținându-te cu de-amănuntul de obiceiurile iubirii de câștig, să cazi în lucruri care păgubesc sufletul, în certuri, în jurăminte mincinoase, în schimbarea cuvintelor tale și în cele asemenea, ca printr-însele să necinstești și să rușinezi vrednicia cinstită a vieții tale. Înțelegând însuți acestea, păzește-te de la a da și a lua. Iar dacă vrei să alegi ceea ce este mai bun, și ești în stare de aceasta, aruncă grija ta asupra altui oarecare bărbat credincios, ca astfel, făcându-te voios, să ai nădejdi bune și bucuroase.

9. Aceste îndemnuri de folos ți le dă rânduiala liniștii. Dar acum îți voi atrage luarea-aminte și asupra următoarelor lucruri, care țin de ea. Tu ascultă-mă și fă cele ce-ți rânduiesc ție: Așezându-te în chilia ta, adună-ți mintea și gândește-te la ceasul morții. Privește atunci la moartea trupului, înțelege

întâmplarea, ia-ți osteneala și disprețuiește deșertăciunea din lumea aceasta, atât a plăcerii, cât și a străduinței, ca să poți să rămâi nestrămutat în aceeași hotărâre a liniștii și să nu slăbești. Mută-ți gândul și la starea cea din iad, gândește-te cum se chinuiesc sufletele acolo: în ce tăcere prea amară sau în ce cumplită suspinare, în ce mare spaimă și frământare, sau în ce așteptare! Gândește-te la durerea sufletului cea neîncetată, la lacrimile sufletești fără sfârșit. Mută-ți apoi gândul la ziua Învierii și la înfățișarea înaintea lui Dumnezeu. Închipuie-ți scaunul acela înfricoșat și cutremurător. Adu la mijloc cele ce-i așteaptă pe păcătoși: rușinea înaintea lui Dumnezeu, a lui Hristos Însuși, a îngerilor, a Arhanghelilor, a Stăpâniilor și a tuturor oamenilor, toate muncile, focul cel veșnic, viermele cel neadormit, șarpele cel mare, întunericul și, peste toate acestea, plângerea și scrâșnirea dinților, spaimele, chinurile. Gândește-te apoi și la bunătățile ce-i așteaptă pe drepți: îndrăznirea cea către Dumnezeu Tatăl și către Iisus Hristos, către îngeri, Arhangheli, Stăpânii, împreună cu tot poporul Împărăției și cu darurile ei: bucuria și fericirea. Adu în tine amintirea acestora amândouă și plângi și suspină pentru soarta păcătoșilor, îmbracă vederea ta cu lacrimi, de frică să nu fii și tu printre dânșii.

Iar de bunătățile ce-i așteaptă pe drepți bucură-te și te veselește. Sârguiește-te să te învrednicești de partea acestora și să te izbăvești de osânda acelora. Să nu uiți de acestea, fie că te afli în chilie, fie afară și nicidecum să nu lepezi pomenirea aceasta dinaintea ta, ca cel puțin printr-aceasta să scapi de gândurile spurcate și păgubitoare.

10. Postul să-ți fie cu toată puterea, ca înaintea Domnului. El curăță păcatele și fărădelegile tale; face sufletul cuviincios, sfințește cugetarea, alungă dracii și apropie de Dumnezeu. Iar dacă ai mâncat o dată într-o zi, a doua oară să nu poftești, ca să nu te faci risipitor și să-ți tulburi cugetul. În felul acesta poți avea cu ce să împlinești porunca binefacerii și poți să omori patimile trupului. Iar dacă s-ar face întâlnire de frați și ai fi silit să mănânci și a doua, și a treia oară, să nu te temi, nici să te întristezi, ci mai bine bucură-te, mulțumind lui Dumnezeu că, făcându-te supus trebuinței și mâncând de două și de trei ori, ai împlinit legea dragostei și că pe Însuși Dumnezeu Îl vei avea orânduitor al vieții tale. Dacă uneori trupul e bolnav și trebuie să mănânci și de două, de trei, și de mai multe ori, să nu fie întristat cugetul tău. Căci ostenelile trupești nu trebuie să fie ținute și în timpuri de boală și de slăbiciune, ci trebuie lăsate atunci mai slobod în anumite privințe, ca să se întărească trupul din nou spre aceleași osteneli ale viețuirii. Iar în privința înfrânării de la anumite bucate, nu ne-a oprit dumnezeiescul cuvânt ca să nu mâncăm ceva, ci a zis: „Iată, am dat vouă toate, ca pe legumele ierburilor” (Fc 9, 3), „mâncați-le, nimic cercetând” (1 Co 10, 25, 27), și: Nu cele ce intră în gură spurcă pe om” (Mt 15, 11). Deci înfrânarea de la anumite bucate e lucru ce rămâne la alegerea ta, ca o osteneală a sufletului.

11. Rabdă cu plăcere privegherea, culcarea pe jos și toate celelalte

osteneli. Caută la slava cea viitoare, ce se va descoperi ție împreună cu toți sfinții. „Că nu sunt vrednice pătimirile veacului acestuia față de slava ce are să se descopere nouă” (Rm 8, 18), zice Apostolul. „Dacă ești slăbit cu sufletul, roagă-te” (Iac 5, 13), precum este scris; roagă-te cu frică, cu cutremur, cu osteneală, cu înfrânare și cu priveghere. Așa suntem datori să ne rugăm, mai ales pentru vrăjmașii rău nărăviți. Căci aceștia, ori de câte ori ne văd că stăm la rugăciune, ne stau și ei cu sârguință împotrivă, sădind în mintea noastră cele ce nu trebuie, ca să ni le aducem aminte sau să le gândim în vremea rugăciunii. Așa vor ei să ducă mintea în robie, iar rugăciunea noastră să o facă nelucrătoare, deșartă și nefolositoare. Căci deșartă cu adevărat și nefolositoare este rugăciunea făcută fără frică, fără trezvie și fără priveghere. Dacă de omul împărat te apropii cu frică și cu cutremur și-i faci rugăciunea cu luare-aminte, cu cât mai vârtos trebuie să te înfățișezi la fel înaintea lui Dumnezeu, Stăpânul tuturor, și a lui Hristos, Împăratul împăraților și Domnul domnilor, făcându-I în același fel rugăciunea ta? Căci Lui Îi slujește cu frică și cu cutremur toată mulțimea și ceata duhovnicească a îngerilor și pe El Îl laudă cu cutremur, prin cântare necontenită, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte și cu Preasfântul și împreună-veșnicul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

ALE ACELUIAȘI EVAGRIE

Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor[6]

1. Dintre dracii care se împotrivesc lucrării noastre, cei dintâi care se ridică la luptă sunt cei încredințați cu poftele lăcomiei pântecelui, cei ce ne furișează în suflet iubirea de argint și cei ce ne momesc cu slava de la oameni. Toți ceilalți vin după aceștia să ia în primire pe cei răniți de ei. Căci este cu neputință să cadă cineva în mâinile duhului curviei dacă n-a fost doborât întâi de lăcomia pântecelui. Precum nu poate tulbura mânia pe cel ce nu luptă pentru mâncăruri, sau bani, sau slavă. Și este cu neputință să scape de dracul întristării cel ce nu s-a lepădat de toate acestea. Nici de mândrie, cel dintâi pui al diavolului, nu va scăpa cineva dacă n-a smuls din sine iubirea de argint, rădăcina tuturor răutăților, dacă și sărăcia smerește pe om, după înțeleptul Solomon. Scurt vorbind, este cu neputință să cadă omul în puterea vreunui drac dacă n-a fost rănit mai întâi de acele căpetenii ale lor. De aceea și diavolul aceste trei gânduri I le-a înfățișat Mântuitorului: întâi îndemnându-L să facă pietrele pâini, al doilea făgăduindu-I toată lumea dacă i Se va închina și al treilea spunându-I că va fi acoperit cu slavă dacă va asculta, întrucât nu va păți nimic dintr-o așa de mare cădere (Mt 4, 3-10). Dar Domnul, dovedindu-Se mai presus de acestea, i-a poruncit diavolului să meargă înapoia Lui. Prin acestea ne-a învățat că nu este cu putință să alunge cineva de la sine pe diavolul dacă n-a disprețuit aceste trei gânduri.

2. Toate gândurile diavolești furișează în suflet chipurile lucrurilor sensibile, care, punându-și întipărirea în minte, o fac să poarte în ea formele acelor lucruri. Deci de la însuși lucrul care se deapănă în minte poți cunoaște care drac s-a apropiat de tine. De pildă, dacă în cugetul meu se înfățișează chipul omului care m-a păgubit sau m-a necinstit, el dă pe față gândul ținerii de minte a răului furișat în mine. Dacă, iarăși, se învârtește în minte gândul la bani sau la slavă, dintr-acestea se va cunoaște duhul care ne necăjește. Asemenea și la alte gânduri, din lucru afli pe dracul ce e de față și îți furișează năluciri. Cu aceasta nu zic că toate amintirile acestui fel de lucruri vin de la draci, deoarece și mintea însăși, stârnită de om, aduce închipuiri de lucruri și fapte; ci numai acelea dintre amintiri care aprind mânia și pofta împotriva firii.

---

[6] În Migne, P. G. 79, 1199-1228 C, sub numele lui Nil Sinaitul și cu titlul: *De diversis malignis cogitationibus.* În *Patrologia Graeca* împărțirea în capete se deosebește puțin de cea din *Filocalie;* la sfârșit, după 1228 C, are un adaos mai lung, care, după J. Muyldermans, nu pare a fi al lui Evagrie. De asemenea, din loc în loc, acest text are câte un scurt pasaj în plus.

Căci prin tulburarea acestor puteri mintea preacurvește în cuget și este războită, neputând primi arătarea lui Dumnezeu, Cel ce i-a dat legea, dacă strălucirea luminii dumnezeiești se arată puterii cugetătoare a sufletului în vremea rugăciunii, după înlăturarea gândurilor lucrurilor.

3. [7] Nu va putea să alunge de la sine amintirile pătimașe omul care n-a avut grijă de poftă și de mânie, pe una stingând-o cu posturi, cu privegheri și cu culcatul pe jos; iar pe cealaltă îmblânzind-o cu îndelunga-răbdare, cu suferirea răului, cu nepomenirea de rău și cu milostenii. Căci dintr-aceste două patimi se țes mai toate gândurile dracilor, care duc mintea la primejdie și pierzanie.

Dar[8], este cu neputință să biruim patimile acestea dacă nu disprețuim mâncărurile, banii și slava, ba încă și propriul nostru trup, pentru cei ce caută adeseori să-l ațâțe. Pildă fără zăbavă să luăm de la cei ce se primejduiesc pe mare, care sar și din corabie de furia vânturilor și a valurilor răsculate. Aici însă trebuie să fim cu luare-aminte ca să nu sărim din corabie spre a fi văzuți de oameni. Căci vom pierde plata noastră și ne va lua în primire un alt naufragiu, și mai cumplit, suflând împotrivă-ne vântul dracului slavei deșarte. De aceea și Domnul nostru învață în Evanghelie pe acest cârmaci, care e mintea, zicând: „Luați aminte să nu faceți milostenia voastră înaintea oamenilor, ca să fiți văzuți de dânșii; iar de nu, plată nu veți avea de la Tatăl vostru cel din ceruri" (Mt 6, 1). Și iarăși: „Când vă rugați, nu fiți ca fățarnicii, că iubesc a se ruga prin adunări și prin răspântii, ca să se arate oamenilor că postesc. Amin zic vouă, că își iau plata lor" (Mt 6, 5). Sau: „Când postiți, nu fiți ca fățarnicii, triști, că își smolesc fețele lor, ca să se arate oamenilor că postesc. Amin zic vouă, își iau plata lor" (Mt 6, 16). Să fim cu luare-aminte la câte ne învață aici Doctorul sufletelor: prin milostenie tămăduiește mânia, prin rugăciune curăță mintea, iar cu postul veștejește pofta. Din acestea se alcătuiește noul Adam, înnoit după chipul Ziditorului său, nemaifiind în el, datorită nepătimirii, bărbat și femeie, elin și iudeu, tăiere și netăiere împrejur, barbar și scit, rob și slobod, ci toți una și, întru toți, Hristos.

Despre vise[9]

4. Trebuie să cercetăm cum întipăresc dracii nălucirile cele din somn în mintea noastră și le dau o anumită formă. Una ca aceasta obișnuiește să se întâmple minții fie privind prin ochi, fie auzind prin auz, fie printr-o simțire oarecare, sau prin amintire, care întipărește în minte, mișcându-le, cele ce le-a

---

[7] Acest cap se află și în *Capita practica, P. G.* 40, 1236-1237, anume cap 63.

[8] Aici începe cap 3 în P. G.

[9] Acest titlu nu se află în P. G.

agonisit prin mijlocirea trupului. Deci dracii, mi se pare, răscolind amintirea o întipăresc în cuget. Căci organele trupului stau în nelucrare, ținute de somn. Dar, iarăși, trebuie să cercetăm: cum răscolesc amintirea? Sau poate prin patimi? Așa trebuie să fie, deoarece cei curați și nepătimași nu mai pățesc una ca aceasta. Este însă și o mișcare simplă a amintirii, stârnită de noi sau de Sfintele Puteri. Prin ea vorbim și petrecem cu sfinții. Să fim însă cu atenție. Căci chipurile pe care sufletul împreună cu trupul le primește întru sine, pe acelea amintirea le mișcă fără să se mai ajute de trup. Aceasta se vede din faptul că adesea pătimim una ca aceasta și în somn, când trupul se odihnește. Trebuie să știm că precum ne putem aduce aminte de apă și cu sete, și fără sete, tot așa ne putem aduce aminte de aur și cu lăcomie, și fără lăcomie; și așa și cu celelalte. Iar faptul că mintea află aceste sau acele deosebiri între nălucirile sale se datorește vicleniei vrăjmașilor. Dar trebuie să știm și aceasta: că pentru năluciri se folosesc dracii și de lucrurile de dinafară, ca de pildă de vuietul apelor, la cei ce călătoresc pe mare.

5. Scopul dracilor e ajutat foarte mult de mânia noastră, când se mișcă împotriva firii, făcându-se de mare folos oricărui vicleșug al lor. De aceea toți zoresc să o întărâte zi și noapte. Când o văd însă legată de blândețe, atunci caută pricini îndreptățite ca să o dezlege îndată ca, făcându-se foarte aprinsă, să o folosească pentru gândurile lor furioase. De aceea nu trebuie să o întărâtăm nici pentru lucruri drepte, nici pentru cele nedrepte, ca să nu dăm chiar noi sabie primejdioasă în mâna vrăjmașului, ceea ce știu că fac mulți, și mai mult decât trebuie, aprinzându-se pentru motive neînsemnate. Căci[10] spune-mi, de ce te prinzi grăbit la harță dacă disprețuiești bucatele, banii și slava? De ce hrănești câinele când te lauzi că nu ai nimic? Iar dacă acesta latră și se ia după oameni, trebuie că ai niscai lucruri și vrei să le păzești. Dar eu despre unul ca acesta cred că e departe de rugăciunea curată, știind că mânia este ciumă pentru o astfel de rugăciune. Și mă mir că unul ca acesta și pe sfinți i-a uitat: pe David, care strigă: „Oprește mânia și părăsește turbarea” (Ps 36, 8); pe Ecclesiastul, care poruncește: „Alungă mânia de la inima ta și scoate vicleșugul din trupul tău” (Ecc 11, 10); pe Apostolul, care rânduiește: „Să ridicăm în toată vremea și în tot locul mâini cuvioase spre Domnul, fără mânie și șovăire” (1 Tim 2, 8). De ce oare nu învățăm și noi de la obiceiul tainic și vechi al oamenilor care alungă câinii din casă în vremea rugăciunii? Obiceiul acesta ne dă să înțelegem că mânia nu trebuie să fie cu cei ce se roagă. Mânia este vinul șerpilor” (Dt 32, 33). De aceea nazireii se înfrânează de la vin. Iar despre faptul că nu trebuie să ne îngrijim de îmbrăcăminte și bucate, socotesc de prisos a mai scrie, Însuși Mântuitorul oprind acest lucru în Evanghelii. „Nu vă îngrijiți, zice, în sufletul vostru ce veți mânca, sau ce veți bea, sau cu ce vă veți îmbrăca” (Mt 6, 25), căci toate acestea le fac păgânii și necredincioșii, care

[10] Aici începe cap 5 în P. G.

leapădă purtarea de grijă a Stăpânului și tăgăduiesc pe Făcătorul. De creștini este cu totul străin acest lucru, de îndată ce cred că și cele două vrăbii vândute cu un ban stau sub purtarea de grijă a sfinților îngeri. Au însă dracii și obiceiul acesta: după gândurile necurate, le aduc în suflet și pe acelea ale grijii, ca să Se depărteze Iisus de la noi, umplut fiind locul cugetării cu mulțime de gânduri, și să nu mai poată rodi cuvântul, fiind copleșit de gândurile grijii.

Lepădând,[11] dar, asemenea gânduri, să lăsăm toată grija noastră în seama Domnului, îndestulându-ne cu cele de față, cu îmbrăcăminte și hrană sărăcăcioasă, ca să slăbim în fiecare zi pe părinții slavei deșarte. Iar dacă cineva socotește că nu-i stă bine în haină sărăcăcioasă, să privească la Sfântul Pavel cum așteaptă, în frig și dezbrăcat, cununa dreptății (2 Co 11, 27). Dacă Apostolul a numit lumea aceasta stadion și teatru, oare cel ce s-a îmbrăcat cu gândurile grijii mai poate alerga spre răsplătirea chemării de sus a lui Dumnezeu (Flp 3, 14), sau mai poate să se lupte cu începătoriile, cu domniile și cu stăpânitorii întunericului veacului acestuia (Ef 6, 12)? Eu nu știu dacă-i va fi cu putință; acest lucru l-am învățat de la înseși cazurile văzute. Căci se va împiedica în haină și se va rostogoli la pământ, ca și mintea de gândurile purtării de grijă, dacă e adevărat cuvântul care zice că mintea rămâne statornic lipită de comoara sa, că „unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta” (Mt 6, 21).

6. Dintre[12] gânduri unele taie, altele se taie. Și anume, le taie cele rele pe cele bune, dar și cele rele se taie de către cele bune. Sfântul Duh ia aminte la gândul cel dintâi ce l-am pus și după acela ne osândește sau ne primește. Iată ce vreau să zic: Am gândul de a primi pe străini, și-l am într-adevăr pentru Domnul, dar venind ispititorul, îl taie și furișează în suflet gândul de-a primi pe străini pentru slavă. Sau am gând să primesc pe străini ca să fiu văzut de oameni; dar dacă vine peste el un gând bun, îl taie pe cel rău, îndreptând către Domnul virtutea noastră și silindu-ne să nu facem aceasta pentru laudă de la oameni.

Dacă[13] deci stăruim cu fapta la gândurile dintâi, cu toată ispita celor de-al doilea, vom avea numai plata gândurilor ce ni le-am pus mai întâi, deoarece, oameni fiind și luptând cu dracii, nu putem ține gândul drept nestricat, nici pe cel rău neispitit, odată ce avem în noi semințele virtuții. Dar dacă zăbovește cineva pe lângă acele gânduri care taie (cele de-al doilea), se așază în țara ispititorului și va lucra stârnit de ele.

7. După multă băgare de seamă, am aflat că între gândurile îngerești,

---

[11] În P. G. aici începe cap 6.

[12] În P. G. - începutul cap 7.

[13] Acest alineat se află numai în P. G. Din acest pasaj, ca și din altele, pe care P. G. le are în plus, s-ar putea conchide, dat fiind caracterul lor mai puțin clar și de valoare minoră, că ele nu au făcut parte din textul original.

omenești și de la draci este această deosebire: întâi gândurile îngerești cercetează cu de-amănuntul firea lucrurilor și urmăresc înțelesurile și rosturile lor duhovnicești, de pildă: de ce a fost făcut aurul și pentru ce e ca nisipul și a fost risipit în anumite părticele de sub pământ și de ce trebuie multă osteneală și trudă până să fie aflat, apoi, după ce e aflat, e spălat cu apă și trecut prin foc, ca apoi să fie dat meșterilor, care fac sfeșnicul cortului, cățuia, cădelnița și vasele de aur (Iș 25, 29, 31; 1 Mac 1, 23; Ir 52, 18, 19), din care, din darul Mântuitorului nostru, nu mai bea acum regele babilonean, ci de aceste taine se apropie Cleopa cu inimă arzătoare (Lc 24, 18, 32). Dar gândul drăcesc nu le știe și nu le cunoaște pe acestea, ci furișează numai plăcerea câștigării aurului fără rușine și zugrăvește desfătarea și slava ce va veni de pe urma lui. Iar gândul omenesc nu se ocupă nici cu dobândirea aurului și nu cercetează nici al cui simbol este, sau cum se scoate din pământ, ci aduce numai în minte forma simplă a aurului, despărțită de patimă și lăcomie. Același cuvânt se poate spune și despre alte lucruri, după regula aceasta, deprinsă în chip tainic.

8. Este[14] un drac ce se numește rătăcitor, care se înfățișează mai ales în zorii zilei înaintea fraților și le poartă mintea din cetate în cetate, din sat în sat și din casă în casă, prilejuind, zice-se, simple întâlniri, apoi convorbiri mai îndelungate cu cei cunoscuți, care tulbură starea celor amăgiți și, puțin câte puțin, îi depărtează de cunoștința de Dumnezeu și-i face să-și uite de virtute și de făgăduință. Trebuie deci ca monahul să observe acest gând de unde vine și unde sfârșește, că nu fără rost și din întâmplare face cercul acesta lung, ci vrând să strice starea sufletească a monahului, ca, după ce și-a aprins mintea cu acestea și s-a amețit de prea multe convorbiri, să fie fără de veste atacat de dracul curviei, sau al mâniei, sau al întristării, care întinează și mai tare strălucirea stării lui. Noi însă, dacă vrem să cunoaștem lămurit vicleșugul lui, să nu grăim îndată către el, nici să dăm pe față cele ce se petrec, cum înfiripă convorbiri în minte și în ce chip puțin câte puțin vrea să o împingă la moarte; căci va fugi de la noi, fiindcă nu vrea să fie văzut făcându-le acestea, și așa nu vom cunoaște nimic din cele ce ne-am străduit să aflăm. Ci să-i mai îngăduim o zi sau două să-și isprăvească lucrarea ca, aflând cu de-amănuntul tot lucrul pe care l-a meșteșugit, să-l dăm pe față prin cuvânt și să-l alungăm. Dar[15] fiindcă se întâmplă că în vremea ispitirii mintea, fiind tulburată, nu poate urmări cu de-amănuntul cele ce se petrec, să facă aceasta după alungarea dracului. După ce te-ai liniștit, adu-ți aminte în tine însuți de cele ce ți s-au întâmplat, de unde ai început, pe unde ai umblat și în ce loc ai fost cuprins de duhul curviei, sau al mâniei, sau al întristării, și cum s-au petrecut acestea. Învață-le acestea și ține-le minte, ca să-l poți da pe față când se va mai apropia de tine. Dă pe față și locul unde stă ascuns, ca să nu-i mai urmezi. Iar dacă vrei

[14] În P. G. cap 8 începe tot aici.
[15] În P. G. aici începe cap 9.

să-l faci să se înfurie de-a binelea, vădește-l îndată ce se apropie și dezvăluie cu cuvântul locul dintâi în care a intrat, și al doilea, și al treilea. Căci foarte tare se scârbește, nesuferind rușinarea. Iar dovada că i-ai grăit tocmai la vreme o vei avea în faptul că a fugit gândul de la tine. Căci este cu neputință să stea, fiind scos la arătare. Iar după biruirea acestui drac urmează un somn adânc și greu, o amorțire a pleoapelor, însoțită de căscări nenumărate și de umeri îngreuiați; dar de toate acestea ne sloboade Duhul Sfânt prin rugăciune încordată.

9. Foarte[16] mult ne folosește spre mântuire ura împotriva dracilor, care ne ajută și la lucrarea virtuții. Dar să o nutrim pe aceasta de la noi, ca pe un vlăstar bun, nu suntem în stare, pentru că duhurile iubitoare de plăceri o sting și cheamă din nou sufletul la prietenie și obișnuință cu ele. Această prietenie, sau, mai bine, această rană anevoie de lecuit, o tămăduiește însă Doctorul sufletelor prin părăsirea noastră. Căci ne lasă să pătimim lucruri înfricoșate de la duhuri, noaptea și ziua, până ce sufletul aleargă iarăși la ura cea de la început, învățându-se a zice către Domnul, asemenea lui David: „Cu ură desăvârșită i-am urât, că vrăjmași s-au făcut mie” (Ps 138, 21). Iar cu ură desăvârșită urăște pe vrăjmași acela care nu păcătuiește nici cu fapta, nici cu gândul, lucru care este semnul celei mai mari și celei dintâi nepătimiri.

10. Dar[17] ce să zicem despre dracul care face sufletul nesimțit? Căci mă tem a și scrie despre el. Când năvălește acela, iese sufletul din starea sa firească și leapădă cuviința și frica Domnului, iar păcatul nu-l mai socotește păcat, fărădelegea n-o mai socotește fărădelege, și la osânda și la munca veșnică se gândește ca la niște vorbe goale. De cutremurul purtător de foc el râde. Pe Dumnezeu, e drept, Îl mărturisește, însă poruncile Lui nu le cinstește. De-i bați în piept când se mișcă spre păcat, nu simte; de-i vorbești din Scripturi, e cu totul împietrit și nu ascultă. Îi amintești de ocara oamenilor, și nu o ia în seamă. De oameni nu mai are rușine, ca porcul care a închis ochii și a spart gardul. Pe dracul acesta îl aduc gândurile învechite ale slavei deșarte. „Și dacă nu s-ar scurta zilele acelea, nimeni nu s-ar mai mântui” (Mt 24, 22; Mc 13, 20). De fapt, dracul acesta este dintre cei ce îi atacă rar pe frați. Iar pricina este învederată. Căci nenorocirile altora, bolile celor dosădiți, închisorile celor nefericiți și moartea năprasnică a unora pun pe fugă pe acest drac, întrucât sufletul e străpuns puțin câte puțin și e trezit la milă, fiind dezlegat de împietrirea venită de la demon. Desigur, noi nu le avem pe acestea aproape de noi, dată fiind lipsa și raritatea celor cuprinși de neputințe printre noi. De aceea[18] Domnul, alungând acest drac, poruncește în Evanghelii să mergem la cei bolnavi și să cercetăm pe cei din închisori, zicând: „Bolnav am fost și M-ați

[16] În P. G. aici începe cap 10.

[17] În P. G. aici începe cap 11.

[18] În P. G. aici începe cap 12.

cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine" (Mt 25, 36). În orice caz, să se știe: dacă cineva dintre monahi, fiind atacat de dracul acesta, n-a primit gând de curvie, sau nu și-a părăsit chilia din nepăsare, unul ca acesta a primit din cer răbdarea și neprihănirea și fericit este pentru o nepătimire ca aceasta. Iar câți s-au făgăduit să cinstească pe Dumnezeu locuind laolaltă cu lumea să se păzească de acest drac. Căci a zice sau a scrie mai multe despre el, mă rușinez și de oameni.

Despre dracul întristării[19]

11. Toți[20] dracii fac sufletul iubitor de plăceri; numai dracul întristării nu primește să facă aceasta, ci el ucide gândurile celor ce au început această viețuire, tăind și uscând prin întristare orice plăcere a sufletului, dacă e adevărat că oasele bărbatului trist se usucă (Pr 17, 23). Dacă acest drac războiește pe un monah cu măsură, îl face încercat, căci îl convinge să nu se apropie de nimic dintr-ale lumii acesteia și să înlăture toată plăcerea. Dar dacă stăruie mai mult, naște gânduri care sfătuiesc pe monah să-și ia viața sau îl silesc să fugă departe de locul unde petrece. Acest lucru l-a gândit și l-a pătimit dreptul Iov, fiind asuprit de acest drac. „De aș putea, zice, să mă omor sau pe altul să rog să-mi facă mie aceasta" (cf. Iov 16, 4). Simbol al acestui drac este sălbăticiunea numită năpârcă, a cărei fire se arată prietenoasă, însă al cărei venin covârșește veninul celorlalte fiare, ba, dacă e primit fără măsură, omoară și animalul însuși. Acestui drac i-a predat Pavel pe cel ce a făcut nelegiuire în Corint. De aceea și scrie cu râvnă corintenilor, zicând: „Arătați-i dragoste, ca nu cumva să fie înghițit unul ca acesta de o întristare mai mare" (2 Co 2, 7). Dar duhul acesta, care întristează pe oameni, știe să se facă și pricinuitor de bună pocăință. De aceea și Sfântul Ioan Botezătorul îi numea pe cei ce erau străpunși de duhul acesta și alergau la Dumnezeu „pui de năpârci", zicând: „Cine v-a arătat vouă să fugiți de mânia ce va să fie? Faceți deci roade vrednice de pocăință; și să nu vi se pară a grăi întru voi: Părinte avem pe Avraam" (Mt 3, 7-9). Căci oricine a urmat lui Avraam și a ieșit din pământul și din neamul său s-a făcut mai tare decât dracul acesta.

12. Cine[21] și-a stăpânit mânia a supus pe draci; iar cine s-a robit de dânsa nu se mai ține de viața monahală și e străin de căile Mântuitorului, dacă se zice că Însuși Domnul învață pe cei blânzi căile Sale (Ps 24, 10). De aceea, cu anevoie poate fi vânată mintea monahului care aleargă pe câmpia blândeții.

[19] Acest titlu nu este în P. G.

[20] În P. G. aici începe cap 13.

[21] În P. G. aici începe cap 14.

Căci mai de nicio virtute nu se tem dracii ca de blândețe. Aceasta a dobândit-o acel mare Moise, care a fost numit „blând, mai mult decât toți oamenii” (Nm 12, 3). Iar prorocul David a arătat-o că este vrednică să fie pomenită de Dumnezeu, zicând: „Adu-Ți aminte, Doamne, de David și de toată blândețea lui” (Ps 131, 1). Însuși Mântuitorul nostru ne-a poruncit să ne facem următori ai blândeții Lui, zicând: „Învățați de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima, și veți afla odihnă sufletelor voastre” (Mt 11, 29). Iar dacă cineva s-ar înfrâna de la mâncăruri și băuturi, dar prin gândurile rele ar întărâta mânia, acela se aseamănă cu o corabie ce călătorește pe mare având pe dracul cârmaci. De aceea, trebuie să fim cu luare-aminte din toată puterea la câinele nostru, învățându-l să rupă numai lupii, și să nu mănânce oile, arătând toată blândețea față de toți oamenii.

Despre slava deșartă[22]

13. Dintre[23] gânduri, singur cel al slavei deșarte lucrează cu multe mijloace. El cuprinde aproape toată lumea și deschide ușile tuturor dracilor, făcându-se ca un fel de trădător viclean al cetății. De aceea, el umilește foarte tare mintea pustnicului, umplând-o cu multe vorbe și lucruri și întinându-i rugăciunile, prin care acesta se străduiește să-și tămăduiască toate rănile sufletului său. Gândul acesta îl fac să crească toți dracii după ce au fost biruiți, ca printr-însul să primească intrare din nou în suflet și să facă astfel cele din urmă mai rele ca cele dintâi (Mt 12, 45; Lc 11, 26). Din gândul acesta se naște și cel a mândriei, care a făcut să cadă cu sunet din ceruri la pământ pecetea asemănării și cununa frumuseții. Saltă-te din el și nu zăbovi, ca să nu vindem altora viața noastră, nici petrecerea noastră, celor fără de milă. Pe acest drac îl alungă rugăciunea stăruitoare și silința de a nu face sau zice cu voia nimic din cele ce ajută blestematei slave deșarte.

14. Când mintea pustnicilor a ajuns la puțină nepătimire, și-a agonisit și calul slavei deșarte, căruia îndată îi dă pinteni prin cetăți, purtându-și fără stăpânire lauda izvorâtă din slavă. Și întâmpinând-o duhul curviei, printr-o rânduială nevăzută, o închide într-o cocină de porci, învățând-o să nu se mai ridice altădată din pat înainte de a se face sănătoasă deplin, nici să nu facă ceea ce fac bolnavii neascultători care, purtând încă urmele bolii într-înșii, se dau la drumuri și merg la băi înainte de vreme, căzând din nou în boală. De aceea, șezând locului, să luăm și mai bine aminte la noi înșine ca, înaintând în virtute, să ne facem greu de mișcat spre păcat, iar înnoindu-ne întru cunoștință, să dobândim mulțime de vederi felurite. Și așa, înălțându-ne și mai

[22] Acest titlu nu este în P. G.
[23] În P. G. aici începe cap 15.

tare, vom vedea și mai bine lumina Mântuitorului nostru.

15. A descrie[24] toate lucrările cele rele ale dracilor mi-e cu neputință, iar a înșira cu de-amănuntul meșteșugirile lor mi-e rușine, sfiindu-mă de cititorii mai simpli. Totuși ascultă unele viclenii de-ale duhului curviei. Când cineva a dobândit nepătimirea părții poftitoare și gândurile de rușine s-au răcit, atunci acela arată bărbați și femei jucând împreună și-l face pe pustnic să privească lucruri și forme de rușine. Ispita aceasta însă nu e printre cele ce țin multă vreme, deoarece rugăciunea neîncetată și mâncarea foarte împuținată, privegherea și îndeletnicirea cu contemplațiile duhovnicești o alungă ca pe un nour fără ploaie. Uneori se atinge însă și de trupuri, stârnind într-însele fierbințeala dobitocească. Și alte nenumărate meșteșugiri uneltește vicleanul acesta, pe care nu e nevoie să le mai răspândim și să le mai încredințăm scrisului. Față de astfel de gânduri folosește și aprinderea mâniei, pornită împotriva dracului. De această mânie se teme el mai mult când se aprinde împotriva acestor gânduri și îi strică planurile. Despre ea e vorba când se zice: „Mâniați-vă, și nu păcătuiți” (Ps 4, 4). Ea dă sufletului în ispite o folositoare doctorie. Dar uneori și mânia aceasta e imitată de dracul mâniei. Acesta plăsmuiește chipurile părinților, sau ale unor prieteni și rudenii, ocărâți de oameni nevrednici, și prin aceasta mișcă mânia pustnicului și-l îndeamnă să zică sau să facă vreun rău celor ce i s-au arătat în minte. La acestea trebuie să fie monahul cu luare-aminte și îndată să-și smulgă mintea de la astfel de chipuri, ca nu cumva, zăbovind pe lângă ele, să se pomenească în vremea rugăciunii tăciune ce se mistuie în foc. În ispite de acestea cad mai ales cei iuți la mânie și cei ce ușor se prind la harță, care sunt departe de rugăciunea cea curată și de cunoștința Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

16. Gândurile[25] veacului acestuia le-a dat Domnul omului ca pe niște oi păstorului bun. Și s-a scris: „A dat fiecărui om cuget întru inima sa”, sădind în el și pofta, și mânia întru ajutor, ca prin mânie să alunge gândurile lupilor, iar prin poftă să iubească oile, chiar când e biciuit de vânturi și de ploi. I-a mai dat, pe lângă acestea, și lege după care să păzească oile, loc de verdeață, apă de odihnă, psaltire, chitară și toiag. Și i-a rânduit să se hrănească și să se îmbrace de la această turmă, iar la vreme să-i adune fân. Căci zice cuvântul: „Cine păstorește turmă, și din laptele ei nu mănâncă?” (1 Co 9, 7). Pustnicul trebuie să păzească deci zi și noapte turma aceasta, ca nu cumva să fie răpit vreun miel de fiarele sălbatice sau să-l ia tâlharii, iar dacă s-ar întâmpla una ca aceasta în pădure, îndată să-l smulgă din gura ursului și a lupului (1 Rg 17, 35). Așadar, dacă gândul despre fratele nostru se învârte în noi cu ură, să știm că o fiară l-a luat pe el; asemenea și gândul despre muiere, dacă se întoarce în noi amestecat cu poftă de rușine; la fel, gândul despre argint și aur, dacă se cuibărește însoțit

[24] În P. G. aici începe cap 16.

[25] În P. G. aici începe cap 17.

cu lăcomie; asemenea și gândurile sfintelor daruri, când cu slavă deșartă pasc în minte! Și tot asemenea se va întâmpla și cu alte gânduri de vor fi furate de patimi. Și[26] nu numai ziua trebuie să fie monahul cu luare-aminte la ele, ci și noaptea să le păzească priveghind. Căci se întâmplă să piardă ceea ce a agonisit dacă se lasă în năluciri rușinoase și viclene. Aceasta este ceea ce zice patriarhul Iacob: Nu am adus Ție oaie răpită de fiară sălbatică; eu plăteam furtișagurile de zi și de noapte; și mă topeam de arșița zilei și de gerul nopții, încât s-a dus somnul de la ochii mei" (Fc 31, 39-40). Iar dacă din osteneală ni s-ar întâmpla vreo nepurtare de grijă, să grăbim puțin în sus pe stânca cunoștinței, să ne luăm psaltirea și să lovim coardele ei prin virtuțile cunoștinței, și să paștem iarăși oile sub muntele Sinai, ca Dumnezeul părinților noștri să ne cheme din rug și pe noi și să ne dăruiască înțelesurile semnelor și ale minunilor.

17. Firea[27] cea rațională, omorâtă de păcat, o ridică Hristos prin contemplarea tuturor veacurilor. Iar sufletul cel ce a murit cu moartea lui Hristos îl învie Tatăl, dacă Îl cunoaște pe El. Aceasta este ceea ce a zis Sfântul Pavel: „Dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și învia împreună cu El" (2 Tim 2, 11).

18. Când[28] mintea s-a dezbrăcat de omul cel vechi și s-a îmbrăcat în omul harului, vede și starea sa în vremea rugăciunii semănând cu safirul sau cu azurul cerului, stare pe care Scriptura o numește și „loc al lui Dumnezeu", văzut de bătrâni pe muntele Sinai (Iș 24, 10).

19. Dintre[29] necurații draci, unii îl ispitesc pe om ca om, iar alții îl tulbură pe om ca pe un dobitoc necuvântător. Cei dintâi, apropiindu-se, ne furișează gânduri de slavă deșartă, sau de mândrie, sau de pizmă, sau de învinuire, care nu se ating de niciunul din dobitoace. Cei de-al doilea însă aprind în trup mânie și poftă în afară de fire. Acestea le avem îndeobște cu dobitoacele, fiind ascunse însă sub firea cea necuvântătoare. De aceea zice Duhul Sfânt către cei ce cad în gândurile omenești: „Eu am zis: dumnezei sunteți și fii ai Celui Preaînalt toți; dar voi ca niște oameni muriți și ca oricare dintre căpetenii cădeți" (Ps 81, 6, 7). Iar către cei stârniți dobitocește zice: Nu fiți cum e calul sau mularul, la care nu este înțelepciune, ci trebuie să strângi cu zăbală și cu frâu fălcile lor, ca să nu se apropie de tine" (Ps 31, 10). Dar sufletul care păcătuiește va muri. Și învederat este că oamenii, dacă mor ca oamenii, se îngroapă de oameni, iar cei ce sunt omorâți ca dobitoacele, sau cad jos, vor fi mâncați de vulturi. Iar dintre puii acestora unii vor chema pe Domnul, alții se

---

[26] În P. G. aici începe cap 18.

[27] În P. G. 79 ține de cap 18; în P. G. 40, col. 1244 se cuprinde în *Capita practica,* cap 69.

[28] În P. G. 79 ține de cap 18; în P. G. 40, 1244 se cuprinde în *Capita practica,* cap 70.

[29] În P. G. acest cap e dat ca al 21-lea.

tăvălesc în sânge. Cel ce are urechi de auzit să audă.

20. Când[30] vreunul dintre vrăjmași te va răni în luptă și vrei să-i întorci sabia lui, precum scrie (Ps 36, 14, 15), asupra inimii lui, fă așa precum te sfătuim: descoase în tine însuți gândul aruncat de el, ce fel este, și din câte lucruri este alcătuit, și care lucru tulbură mai mult mintea. Iar ceea ce zic aceasta este: Să zicem că e trimis de el gândul iubirii de argint. Desfă-l pe acesta în mintea care l-a primit, în sensul aurului, în aurul însuși și în patima iubirii de bani. Apoi întreabă: Ce este păcat dintre acestea? Oare mintea? Dar atunci, cum este ea chipul lui Dumnezeu? Sensul aurului? Dar cine, având minte, va spune aceasta vreodată? Oare aurul însuși e păcat? Dar atunci de ce s-a făcut?

Urmează așadar că al patrulea lucru este pricina păcatului. Iar acesta nu e nici lucrul ce stă de sine, nici ideea lucrului, ci o plăcere oarecare vrăjmașă omului, născută din voia cea liberă a sa și care silește mintea să se folosească rău de făpturile lui Dumnezeu. Această plăcere avem să o tăiem după îndatorirea ce ne-a dat-o legea lui Dumnezeu. Cercetând tu acestea, se va nimici gândul, desfăcându-se într-o simplă contemplație a ta, și va fugi de la tine dracul, după ce prin cunoștința aceasta mintea ta s-a ridicat la înălțime. Iar[31] dacă, vrând să te folosești împotriva lui de sabia sa dorești să-l dobori mai întâi cu praștia ta, scoate și tu o piatră din traista de păstor și caută vederea lui, spre a afla: Cum vin îngerii și dracii în lumea noastră, iar noi nu mergem în lumile lor? De ce nu putem adică și noi să unim pe îngeri și mai mult cu Dumnezeu și nu ne hotărâm să-i facem pe draci și mai necurați? Și cum se face că luceafărul, care a răsărit dimineața, a fost aruncat pe pământ (Is 14, 12) și a socotit marea ca pe o coajă de nucă, iar tartarul adâncului ca pe un rob? Și de ce încălzește adâncul ca pe o topitoare, tulburând pe toți prin răutatea sa și pe toți vrând să-i stăpânească? Căci trebuie să știm că înțelegerea acestor lucruri foarte mult îl vatămă pe diavol și alungă toată tabăra lui. Dar acestea vin cu încetul în cei care s-au curățat și văd întrucâtva înțelesurile întâmplărilor. Cei necurățați însă nu cunosc vederea acestora. Și chiar dacă, aflând-o de la alții, ar spune-o și ei, nu vor fi auziți, fiind mult colb și zgomot de patimi în toiul războiului. Căci trebuie să fie cu totul liniștită tabăra celor de alt neam pentru ca singur Goliat să se întâlnească cu David al nostru (1 Rg 17, 48). În felul acesta ne vom folosi de deslușirea războiului și de vederea lui și în cazul celorlalte gânduri necurate.

21. Când[32] vor fugi degrabă de la noi vreunele din gândurile necurate, să căutăm pricina pentru care s-a întâmplat aceasta. Oare pentru raritatea

---

[30] În P. G. acest cap e dat ca al 19-lea.

[31] În P. G. acest pasaj, de aici până la sfârșitul cap 20, e dat ca al 20-lea cap.

[32] În P. G. acest cap e dat ca al 22-lea.

lucrului, fiind greu de găsit materia, sau pentru nepătimirea noastră n-a putut vrăjmașul nimic împotriva noastră? De pildă, dacă unui pustnic i-ar veni în minte gândul că i s-a încredințat ocârmuirea duhovnicească a primei cetăți, desigur că nu va zăbovi la închipuirea aceasta; și pricina se cunoaște ușor din cele spuse mai înainte. Dar dacă unuia i-ar veni acest gând în legătură cu oricare cetate s-ar nimeri, și ar cugeta la fel, acela fericit este, că a ajuns nepătimirea. Asemenea și în privința altor gânduri se va afla pricina cercetându-se în același chip. Acestea trebuie să le știm pentru râvna și puterea noastră, ca să vedem dacă am trecut Iordanul și ne-am apropiat de verdeață sau încă petrecem în pustie, loviți de cei de alte neamuri. De pildă, foarte multe fețe mi se pare că are dracul iubirii de argint și e foarte dibaci în puterea de-a amăgi. Astfel, când e strâmtorat de desăvârșita lepădare de sine, îndată face pe purtătorul de grijă și iubitorul de săraci. Primește bucuros pe străinii care nu-s încă de față, celor lipsiți le trimite ajutor, cercetează închisorile orașului și răscumpără sclavii; arată alipire femeilor bogate, îi face îndatorați pe cei cărora le merge bine, sfătuiește pe alții să se lepede de punga lor largă. Și astfel amăgind sufletul, pe încetul îl învăluie în gândurile iubirii de argint și-l dă pe mâna dracului slavei deșarte. Iar acesta[33] aduce înainte mulțimea celor ce slăvesc pe Domnul pentru aceste purtări de grijă și pune pe unii să vorbească întreolaltă câte puțin despre preoție, prevestind moartea preotului de acum și iscodind nenumărate chipuri ca să nu scape. Și așa biata minte, învăluită într-aceste gânduri, se luptă cu înverșunare cu aceia dintre oameni care nu l-au primit, iar celor ce l-au primit le face daruri și-i primește cu recunoștință. Pe cei ce se împotrivesc îi dă pe mâna judecătorilor și uneltește ca să fie scoși din hotarele cetății. Aflându-se apoi aceste gânduri în lăuntrul său și învârtindu-se în minte, îndată se înfățișează dracul mândriei, nălucind străluciri necontenite, și draci înaripați în văzduhul chiliei, ca până la urmă să scoată pe om din minți. Noi însă, dorind pierzarea ăstui fel de gânduri, să trăim cu mulțumire în sărăcie. „Căci e vădit că nimic n-am adus în lume și nimic nu putem duce din ea. Având hrană și îmbrăcăminte, să ne îndestulăm cu ele” (1 Tim 6, 7-8), aducându-ne aminte de Sfântul Pavel, care zice că „rădăcina tuturor relelor este iubirea de argint” (1 Tim 6, 10).

22. Toate[34] gândurile necurate stăruind în noi din pricina patimilor, duc mintea la stricăciune și pieire. Căci precum icoana pâinii zăbovește în cel flămând din pricina foamei sale și icoana apei din pricina setei, tot așa și ideea avuției și a banilor stăruie din pricina lăcomiei, iar înțelesurile gândurilor rușinoase ce se nasc din bucate zăbovesc din pricina patimilor noastre. Același lucru se întâmplă și în cazul gândurilor slavei deșarte și al altor gânduri. Iar

---

[33] În P. G. de aici începe cap 23.

[34] În P. G. 79, 1225, acest cap este continuare la cap 23. El se cuprinde și în *Capita practica,* P. O. 40, 1227, unde e cap 64.

minții înecate în astfel de gânduri îi este cu neputință să stea înaintea lui Dumnezeu și să primească într-adevăr cununa dreptății. Căci de aceste gânduri fiind trasă în jos, și mintea aceea ticăloasă din Evanghelie s-a lepădat de bunul cel mai mare, al cunoștinței de Dumnezeu (Mt 22, 2-14). Asemenea și cel legat de mâini și de picioare și aruncat întru întunericul cel mai din afară, din aceste gânduri își avea țesută haina sa, pentru care motiv Cel ce l-a chemat la nuntă l-a găsit nevrednic de o nuntă ca aceea. Haina de nuntă este nepătimirea sufletului rațional, care s-a lepădat de poftele lumești. Iar pricina pentru care gândurile lucrurilor sensibile, care zăbovesc în minte, vatămă cunoștința, am arătat-o în *Capete despre rugăciune.*

23. De trei feluri[35] sunt căpeteniile dracilor care se împotrivesc lucrării noastre. Lor le urmează toată tabăra celor de alt neam. Aceștia stau cei dintâi la război și cheamă sufletele spre păcat prin gândurile cele necurate. Unii din ei aduc poftele lăcomiei pântecelui, alții strecoară în suflet iubirea de argint și, în sfârșit, alții ne momesc cu slava de la oameni. Dacă râvnești așadar rugăciunea curată, păzește mânia; dacă iubești neprihănirea, stăpânește pântecele; nu-i da pâine să se sature și necăjește-l cu apa. Priveghează în rugăciune și alungă de la tine amintirea răului. Cuvintele Duhului Sfânt să nu te părăsească și bate în porțile Scripturilor cu mâinile virtuților. Atunci îți va răsări nepătimirea inimii și vei vedea în rugăciune mintea în chipul stelei.

24. Dintre[36] cele ce le cugetăm, unele își pun tiparul pe minte și-i dau o formă, altele îi dau numai o cunoștință și nu-și pun tiparul pe ea și nici nu-i dau o formă. De pildă: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu" lasă un înțeles în inimă, dar nu dau o formă minții, nici nu-și pun tiparul pe ea. Cuvintele „luând pâine" dau o formă minții, iar „a frânt-o" iarăși își pun tiparul pe ea. Versetul: „Am văzut pe Domnul șezând pe un scaun înalt și ridicat" (Is 6, 1) își pune tiparul pe minte, afară de „am văzut pe Domnul". Aceste cuvinte, după literă, par să-și pună tiparul pe minte, dar înțelesul lor nu și-l pune. Prorocul a văzut cu un ochi profetic firea rațională, înălțată prin fapte bune, primind în sine cunoștința lui Dumnezeu. Căci se zice că Dumnezeu șade acolo unde se cunoaște, fiindcă mintea curată se zice și scaun al lui Dumnezeu. Dar se zice și de femeie că e scaun al necinstei, înțelegându-se prin femeie sufletul care urăște cele drepte; iar necinstea sufletului este păcatul și neștiința. Așadar, noțiunea de Dumnezeu nu este dintre cele ce-și pun tiparul pe minte, ci dintre cele ce nu-și pun tiparul pe minte. De aceea, cel ce se roagă trebuie să se despartă cu totul de cele ce-și pun tiparul pe minte. Aceasta te face să te întrebi dacă, precum este în privința trupurilor și a sensurilor lor, așa este și în privința celor netrupești și a rațiunilor lor; și dacă nu cumva altfel se

[35] În P. G. 79, 1228, aici începe cap 24.

[36] De aici se continuă numai în P.G. 79, 1228. Muyldermans (la Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 47) spune că adaosul acesta nu este al lui Evagrie. Dar cel puțin cap 26 e al lui.

modelează mintea privind o minte, și altfel va fi starea ei cugetând înțelesul aceleia. Desigur, știm despre cunoștința duhovnicească, știm că depărtează mintea de sensurile care își pun tiparul pe ea și o înfățișează, fără niciun tipar, lui Dumnezeu, fiindcă noțiunea lui Dumnezeu nu este dintre cele ce-și pun tiparul. Căci Dumnezeu nu este trup, ci mai degrabă din cele ce nu-și pun tiparul. Și, iarăși, știm că dintre vederile care nu-și pun tiparul pe minte unele însemnează ființa celor netrupești, altele, rațiunile lor. Dar nu se întâmplă la fel în cazul trupurilor și al celor netrupești. Căci în cazul celor trupești unele își pun tiparul pe minte, altele nu, pe când dincolo, nimic nu-și pune tiparul pe minte[37].

25. Când dracul lăcomiei pântecelui, luptând mult și adeseori, nu izbutește să strice înfrânarea întipărită, atunci împinge mintea la pofta nevoinței celei mai de pe urmă, aducându-i înainte și cele privitoare la Daniel, viața lui săracă și semințele, și-i amintește și de viața altor oarecari pustnici, care au trăit totdeauna așa, și silește pe ascet să se facă următorul acelora. Astfel, urmărind înfrânarea fără măsură, va pierde și pe cea măsurată, de la o vreme trupul nemaiputând-o păstra din pricina slăbiciunii. Și așa va ajunge să binecuvânteze trupul și să blesteme inima.

Socotesc deci că e drept să nu asculte aceștia de acela și să nu se rețină de la pâine, de la untdelemn și apă. Căci această rânduială au cercat-o frații, găsind-o foarte bună. Desigur, aceasta să nu o facă spre săturare și să o facă numai o dată pe zi. M-aș mira dacă vreunul, săturându-se cu pâine și cu apă, ar mai putea lua cununa nepătimirii. Iar nepătimire numesc nu simpla oprire a păcatului cu fapta, căci aceasta se zice înfrânare, ci aceea care taie din cugetare gândurile pătimașe, pe care Sfântul Pavel a numit-o și „tăiere duhovnicească împrejur a iudeului ascuns" (Rm 2, 29). Iar dacă se descurajează cineva auzind acestea, să-și aducă aminte de vasul alegerii, de Apostol, care a împlinit alergarea în foame și sete. Dar imită și vrăjmașul adevărului, dracul descurajării, pe acest drac, punând în minte celui ce se înfrânează retragerea cea mai de pe urmă, îndemnându-l la râvna lui Ioan Botezătorul și a începătorului pustnicilor, Antonie, ca, neputând răbda acesta retragerea îndelungată și neomenească, să fugă cu rușine, părăsind locul, iar dracul să se laude zicând: „l-am biruit!".

26. Gândurile[38] necurate primesc multe materii pentru creșterea lor și se întind după multe lucruri. De fapt ele trec oceane cu închipuirea și nu se dau îndărăt să umble drumuri lungi pentru marea căldură a patimii. Dar cele

---

[37] Înțelesul capitolului este acesta: lucrurile materiale privite își pun tiparul pe minte, dar rațiunile lor nu. Altfel este cu realitățile spirituale. Dintre acelea nici ipostasurile (de pildă un înger sau sufletul unui om), nici rațiunile lor nu-și pun tiparul pe minte.

[38] Se cuprinde în *Capita practica, P.* G. 40, 1241, unde e cap 68.

ce sunt cât de cât curățate sunt mai înguste decât acelea, neputându-se întinde împreună cu lucrurile pentru faptul că patima e slăbită. De aceea se mişcă mai degrabă împotriva firii și, după înțeleptul Solomon, hoinărind câtăva vreme pe afară, aduc trestie la arderea nelegiuită a cărămizii, ca să se izbăvească asemenea unor capre din lanțuri și a unor păsări din curse. Căci e mai ușor a curăța un suflet necurat decât a aduce din nou la sănătate pe unul curățat și iarăși rănit, dracul întristării neîngăduind, ci aducând pururea înaintea ochilor, în vremea rugăciunii, idolul păcatului.

27. Dracii nu cunosc inimile noastre, cum socotesc unii dintre oameni. Căci singurul cunoscător al inimii este Cel ce știe mintea oamenilor și a zidit inimile lor, pe fiecare, deosebit (1 Rg 16, 7; Ps 7, 9; Sol 1, 6). Dar ei cunosc multe din mișcările inimii, pe baza cuvântului rostit și a mișcărilor văzute ale trupului. Vrând eu să le arăt acestea lămurit, m-a oprit Sfântul Preot, spunând că e nevrednic lucru să se răspândească acestea și să le aduc la urechile celor întinați. Căci, zice, și cel ce ajută pe uneltitor este vinovat după lege. Dar că din astfel de simboluri cunosc cele ascunse în inima noastră, și din acestea iau prilejuri împotriva noastră am arătat-o adeseori, respingând pe unii care grăiau cele ce nu trebuie, nepurtându-ne cu dragoste față de ei. De aceea am și căzut în puterea dracului ținerii de minte a răului și îndată am primit gânduri rele împotriva lor, pe care le cunoscusem mai înainte că au venit asupra noastră. Pentru aceea, pe drept ne mustră Duhul Sfânt: „Șezând ai vorbit împotriva fratelui, și împotriva fiului maicii tale ai adus sminteală” (Ps 49, 21); și ai deschis ușa gândurilor care țin minte răul și ți-ai tulburat mintea în vremea rugăciunii, nălucindu-ți pururea fața vrăjmașului tău și având-o pe ea drept Dumnezeu. Căci ceea ce vede mintea rugându-se, aceea e și potrivit de a spune că îi este Dumnezeu. Deci să fugim, iubiților, de boala defăimării, neamintindu-ne de nimeni cu gând rău; și să nu ne întunecăm privirea la amintirea aproapelui, căci toate înfățișările pe care le luăm le iscodesc dracii și nimic nu lasă necercetat din ale noastre, nici culcarea, nici șederea, nici starea în picioare, nici cuvântul, nici mersul, nici privirea. Toate le iscodesc, toate le mișcă, toată ziua uneltesc vicleșuguri împotriva noastră, ca să înșele în vremea rugăciunii mintea smerită și să stingă lumina ei fericită. Vezi ce zice și Sfântul Pavel către Tit: „Dovedește în învățătură cuvânt sănătos, nestricat și fără vină, pentru ca împotrivitorul să se rușineze, neavând de zis nimic rău despre noi” (Tit 2, 7-8). Iar fericitul David se roagă zicând: „Mântuiește-mă pe mine de clevetirea oamenilor” (Ps 118, 134), numind și pe draci „oameni” pentru firea lor rațională. Dar și Mântuitorul în Evanghelii l-a numit pe cel ce seamănă în noi neghina păcatului „vrăjmaș” (Mt 13, 25). Fie ca să ne izbăvim de el, cu harul lui Hristos și al Dumnezeului nostru, Căruia I se cuvin cinstea și slava în vecii vecilor. Amin.

ALE ACELUIAȘI

Din Capetele despre trezvie[39]

1. Așa trebuie să se poarte totdeauna monahul, ca și când ar avea să moară mâine; și, iarăși, așa să se folosească de trup, ca și când ar avea să trăiască mulți ani. Aceasta pe de o parte taie gândurile trândăviei și face pe monah mai sârguincios, iar pe de alta păzește trupul sănătos și în aceeași înfrânare[40].

2. Cel ce a dobândit cunoștință și culege din ea rodul plăcerii nu mai crede dracului slavei deșarte, care îi înfățișează toate plăcerile lumii. Căci nu i-ar putea făgădui un mai mare lucru ca vederea duhovnicească. Câtă vreme însă n-am gustat din cunoștință, să ne supunem voioși ostenelilor cu fapta, arătând lui Dumnezeu ținta noastră: că toate le facem pentru cunoștința Lui[41].

3. Este de trebuință să arătăm și căile monahilor care au călătorit mai înainte de noi și pe acelea să umblăm și noi. Căci multe sunt cele făcute și zise de ei bine. Între ele și aceasta o zice careva dintre dânșii: „Mâncarea mai uscată și viețuirea aspră, împreunate cu dragostea, duc pe monah mai repede la limanul nepătimirii”[42].

4. Mă aflam în miez de zi lângă Sfântul Macarie și, topindu-mă de sete, i-am cerut apă să beau. Iar el îmi zise: „Îndestulează-te cu umbra, căci mulți călătoresc acum și umblă cu corăbiile pe mare, și nici pe aceasta nu o au”. Apoi, mărturisindu-i gânduri despre înfrânare, mi-a zis: „Îndrăznește, fiule, că eu în douăzeci de ani întregi nu m-am săturat nici de pâine, nici de apă, nici de somn; ci pâinea o mâncam cântărită la cumpănă, apa o beam cu măsură și numai rezemându-mă puțin de pereți furam oleacă de somn”[43].

5. Mintea care hoinărește o statornicesc citirea, privegherea și rugăciunea; pofta aprinsă o sting foamea, osteneala și singurătatea; iar mânia o domolesc desăvârșit cântarea de psalmi, îndelunga-răbdare și mila. Căci cele

---

[39] În *Filocalia greacă* poartă titlul: Τού αυτού, εκ τών νηπτικών κεφαλαίων, urmând după scrierea anterioară. Cele cinci capete ale acestei scrieri le-am identificat pe toate în *Capita practica,* după cum indic la fiecare cap în parte.

[40] Identic cu una din sentințele adăugate la capitolul despre trândăvie din scrierea *De octo cogitationibus,* dată sub numele lui Nil Sinaitul în P. G. 79, 1457 D (scriere care, în realitate, e o prelucrare a extrasului din Ioan Casian, tradus în această carte), dar și cu cap 29 din *Capita practica, P. G.* 40, 1244.

[41] Identic cu cap 21 din *Capita practica,* în P. G. 40, 1228.

[42] Identic cu cap 91 din *Capita practica,* P. G. cit., 1245.

[43] Identic cu cap 94 din *Capita practica,* P. G. cit., 1245.

fără măsură și fără vreme sunt trecătoare, și mai mult strică decât folosesc[44].

[44] Identic cu cap 6 din *Capita practica,* P. G. cit., 1224.

AL ACELUIAȘI

Cuvânt despre rugăciune, împărțit în 153 de capete[45]

Cuvânt înainte

Arzând eu în flacăra patimilor necurate, m-ai întărit adesea prin trimiterea scrisorilor tale de Dumnezeu iubitoare, mângâindu-mi mintea muncită de cele mai rușinoase gânduri și imitând astfel, în chip fericit, pe marele învățător și dascăl. Și nu e de mirare. Pentru că totdeauna partea ta au fost cele de cinste, ca și a binecuvântatului Iacob. Căci slujind bine pentru Rahila, și primind pe Lia, ceri și pe cea dorită, întrucât ai împlinit și cei șapte ani ai acesteia (Fc 29, 23-28). Iar eu nu tăgăduiesc că, ostenindu-mă toată noaptea, n-am prins nimic; totuși aruncând mrejele după cuvântul tău, am prins mulțime de pești, nu știu dacă mari, dar în orice caz 153 la număr. Pe aceștia ți-i trimit în micul coș al dragostei, ca tot atâtea capete, împlinindu-ți porunca. Dar te admir și-ți fericesc foarte gândul minunat de-a dori să ai Capetele rugăciunii. Căci știu că nu le iubești simplu numai pe cele ce le ai în mână și sunt scrise cu cerneală pe hârtie, ci și pe cele împlântate în minte, prin dragoste și nepomenire de rău. De aceea, dat fiind faptul că toate sunt îndoite, una sporind pe cealaltă, după înțeleptul Isus (Sir 42, 25), primește-le nu numai în scrisoare, ci și în duh, întrucât oricărei scrisori îi premerge înțelesul. Căci dacă nu e acesta, nici scrisoarea nu va fi. Prin urmare, îndoit este și felul rugăciunii. Unul este practic, iar altul contemplativ. La fel și numărul are două laturi. Una pe care poți pune mâna, și aceasta este cantitatea, iar alta este înțelesul lui sau calitatea.

Astfel împărțind *Cuvântul despre rugăciune* în 153 de capete, ți-am trimis o merinde evanghelică spre a avea plăcerea unui număr simbolic, și o figură de triunghi, și de șaseunghi, care indică pe de o parte cunoștința cucernică a Treimii, iar pe de alta, înțelesul acestei lumi[46].

Dar și numărul o sută, luat în sine, este un patruunghi[47], iar cincizeci și trei este un triunghi și o sferă. Căci douăzeci și opt este un triunghi[48], iar douăzeci și cinci, o sferă, fiindcă douăzeci și cinci e alcătuit din cinci ori cinci.

---

[45] În *Filocalia greacă* e pus între scrierile lui Nil Sinaitul; de asemenea, în P. G. 79, 1165-1200. Dar este al lui Evagrie. Vezi Viller-Rahner, *op. cit.*, p. 171.

[46] Numărul 153 se compune din: 3 = treiunghi; 1+5 = șaseunghi, care ar simboliza lumea temporală prin ciclul celor șase zile de muncă ale săptămânii.

[47] 100 = 4 x 25.

[48] Probabil pentru numărul 3, care trece peste 25.

Prin urmare, ai figura în patru unghiuri simbolizând pătrimea virtuților, iar pe de altă parte, cunoștința înțeleaptă a veacului acestuia, simbolizată de numărul douăzeci și cinci, care închipuie forma de sferă a timpurilor. Căci săptămână se mișcă după săptămână și lună după lună, și timpul se deapănă în cerc, an după an, cum vedem în mișcarea soarelui, a lunii, a primăverii, a verii și a celorlalte. Iar triunghiul înseamnă cunoștința Sfintei Treimi. Privind însă și altfel numărul o sută cincizeci și trei, ca trei cifre, se poate înțelege că e triunghiul cunoștinței practice, naturale și teologice, sau credința, nădejdea și dragostea; sau aurul, argintul și pietrele scumpe.

Numărul înseamnă acestea. Iar cuprinsul smerit al Capetelor nu-l vei ocărî, știind să fii și sătul, și flămând (Flp 4, 12) și amintindu-ți de Cel ce n-a trecut cu vederea cei doi bani ai văduvei, ci I-a primit mai bucuros ca bogăția multora. Prin urmare, primind acest rod al bunăvoinței, iubirii și dragostei, păzește-l între frații tăi adevărați, poruncindu-le să se roage pentru cel bolnav, ca să se facă sănătos și, luându-și patul, să umble prin harul lui Hristos. Amin.

* * *

1. Dacă ar vrea cineva să pregătească tămâie mirositoare, va amesteca după rânduială în chip egal rășină străvezie de Liban, casia, onixul și stactia. Acestea sunt pătrimea virtuților. Dacă sunt depline și egale, mintea nu va fi vândută.

2. Sufletul curățat prin plinătatea virtuților face rânduiala minții neclintită și destoinică să primească starea căutată.

3. Rugăciunea este vorbirea minții cu Dumnezeu. De ce stare are așadar nevoie mintea ca să poată să se întindă, fără să se uite îndărăt, dincolo de sine, până la Stăpânul ei, și să stea de vorbă cu El fără mijlocirea nimănui?

4. Când Moise încearcă să se apropie de rugul arzător, e împiedicat până nu dezleagă încălțămintea picioarelor (Iș 3, 5). Cum nu te vei dezlega și tu de orice cuget pătimaș dacă vrei să vezi pe Cel mai presus de orice simțire și înțelegere și să vorbești cu El?

5. Mai întâi roagă-te pentru dobândirea lacrimilor, ca prin plâns să înmoi sălbăticia ce se află în sufletul tău; și după ce vei fi mărturisit astfel împotriva ta fărădelegile tale înaintea Domnului (Ps 31, 5), să primești iertare de la El.

6. Folosește-te de lacrimi pentru a dobândi împlinirea oricărei cereri. Căci foarte mult Se bucură Stăpânul când te rogi cu lacrimi.

7. Dacă verși izvoare de lacrimi în rugăciunea ta, să nu te înalți întru tine ca și cum ai fi mai presus de mulți. Căci rugăciunea ta a primit ajutor ca să poți răscumpăra cu dragă inimă păcatele tale și să îmblânzești pe Stăpânul prin lacrimi. Deci să nu întorci spre patimă înlăturarea patimilor, ca să nu mânii și mai mult pe Cel ce ți-a dăruit harul.

8. Mulți, plângând pentru păcate, uită de scopul lacrimilor; și așa,

pierzându-și mintea, au rătăcit.

9. Stai cu încordare și te roagă cu osârdie și ocolește grijile și gândurile, căci ele te tulbură și te neliniștesc ca să te scoată din tăria rugăciunii.

10. Când te văd dracii râvnind cu adevărat la rugăciune, îți strecoară gândurile unor lucruri așa-zis trebuincioase; și după puțină vreme îți fură amintirea lor ca, mișcându-ți-se mintea spre căutarea lor și neaflându-le, să se descurajeze și să se întristeze foarte. Apoi, când revine iarăși în rugăciune, îi aduce aminte cele căutate și cele amintite mai înainte pentru ca mintea, căutând să le ia la cunoștință, să piardă rugăciunea care aduce roade.

11. Luptă-te să-ți ții mintea în vremea rugăciunii surdă și mută, și te vei putea ruga.

12. Când te va întâmpina o ispita sau te va ațâța o împotrivire, ca să-ți miști mânia spre cel ce-ți stă împotrivă, sau să spui vreo vorbă goală, adu-ți aminte de rugăciune și de porunca dumnezeiască privitor la ea, și îndată se va liniști mișcarea fără rânduială din tine.

13. Toate câte le vei face pentru a te răzbuna pe fratele care te-a nedreptățit îți vor fi spre sminteală în vremea rugăciunii.

14. Rugăciunea este vlăstarul blândeții și al lipsei de mânie.

15. Rugăciunea este rodul bucuriei și al mulțumirii.

16. Rugăciunea este alungarea întristării și a descurajării.

17. Plecând, vinde-ți averile și le dă săracilor (Mt 19, 21; Mc 10, 21) și, luându-ți crucea, leapădă-te de tine (Mt 16, 24; Lc 9, 23) ca să poți să te rogi neîmprăștiat.

18. Dacă vrei să te rogi în chip vrednic de laudă, leapădă-te de tine în tot ceasul și, suferind nenumărate răutăți, nevoiește-te pentru rugăciune.

19. Necazul pe care îl rabzi cu bună înțelegere te va face să-i afli rodul în vremea rugăciunii.

20. Dorind să te rogi cum trebuie, să nu întristezi vreun suflet; iar de nu, în deșert alergi.

21. Lasă-ți darul tău, zice, înaintea altarului și, plecând, împacă-te mai întâi cu fratele tău, și apoi, venind, te vei ruga netulburat (Mt 5, 23). Căci amintirea răului înnegrește cugetul celui ce se roagă și întunecă rugăciunile lui.

22. Cei ce își îngrămădesc supărări și pomeniri de rău sunt asemenea celor ce scot apă și o toarnă într-un vas fără fund.

23. Dacă ești răbdător, pururea te vei ruga cu bucurie.

24. Rugându-te tu cum trebuie, ți se vor întâmpla astfel de lucruri, încât să ți se pară că ai dreptate să te folosești de mânie. Dar nu este nicio mânie dreaptă împotriva aproapelui. Căci de vei căuta, vei afla că este cu putință să rânduiești lucrul bine și fără mânie. Deci folosește-te de tot meșteșugul ca să nu izbucnești în mânie.

25. Vezi ca nu cumva părând că vindeci pe altul să fii tu însuți

netămăduit și să împiedici rugăciunea ta.

26. Fugind de mânie vei afla crutare, și te vei dovedi înțelept, și vei fi între cei ce se roagă.

27. Înarmându-te împotriva mâniei nu vei suferi niciodată pofta, căci aceasta dă mâncare mâniei; iar mânia tulbură ochiul minții, întinând starea rugăciunii.

28. Nu te ruga împlinind numai formele din afară, ci îndeamnă-ți mintea spre simțirea rugăciunii duhovnicești cu multă frică.

29. Uneori stând la rugăciune te vei ruga dintr-odată bine; alteori, chiar ostenindu-te foarte, nu vei ajunge la țintă, ca să ceri și mai mult și, primind, să ai un câștig care nu-ți mai poate fi răpit.

30. Apropiindu-se îngerul, se depărtează grămadă toți cei ce ne tulbură, și mintea se află în multă odihnă rugându-se curat. Alteori, amenințându-ne obișnuitul război, mintea se luptă, și nu poate să se liniștească deoarece s-a amestecat mai înainte cu felurite patimi.

Totuși cerând și mai mult, va afla. Căci „celui ce bate i se va deschide” (Mt 7, 7; Lc 11, 9).

31. Nu te ruga să se facă voile tale, căci acestea nu se acoperă întrutotul cu voia lui Dumnezeu (Mt 6, 10); ci roagă-te mai bine precum ai fost învățat, zicând: „Facă-se voia Ta” în mine. Și în tot lucrul așa să-L rogi, ca să se facă voia Lui. Căci El voiește ceea ce e bine și folositor sufletului tău. Dar tu nu ceri totdeauna aceasta.

32. De multe ori rugându-mă am cerut să mi se împlinească ceea ce am socotit eu că e bine, și am stăruit în cerere, silind fără judecată voia lui Dumnezeu; nu I-am lăsat Lui ca să rânduiască mai bine aceea ce știa că este de folos. Iar primind, m-am scârbit pe urmă foarte că n-am cerut mai bine să se facă voia lui Dumnezeu. Căci lucrul nu mi-a folosit așa cum credeam.

33. Ce este binele dacă nu Dumnezeu? Așadar, să-I lăsăm Lui toate cele ce ne privesc, și ne va fi bine. Căci Cel ce e bun, desigur că e și Dătătorul darurilor bune.

34. Nu te îndurera dacă nu capeți îndată de la Dumnezeu ceea ce ceri. Căci vrea să-ți facă și mai mult bine lăsându-te să stărui către El în rugăciune. Fiindcă ce e mai presus ca a vorbi cu Dumnezeu și a fi răpit la împreuna-petrecere cu El?

35. Rugăciunea neîmprăștiată este o înțelegere supremă a minții.

36. Rugăciunea este urcușul minții spre Dumnezeu.

37. Dacă dorești să te rogi, leapădă-te de toate ca să moștenești totul.

38. Roagă-te mai întâi să te cureți de patimi; al doilea, să te izbăvești de neștiință și de uitare; al treilea, de toată ispita și părăsirea.

39. Cere în rugăciune numai dreptatea și Împărăția, adică virtutea și cunoștința, și toate celelalte se vor adăuga ție.

40. E cu dreptate să te rogi nu numai pentru curăția ta, ci și pentru a

oricărui semen, ca să imiți chipul îngeresc.

41. Vezi dacă te-ai înfățișat cu adevărat înaintea lui Dumnezeu în rugăciunea ta sau ești biruit de lauda omenească, și pe aceasta te silești să o vânezi folosindu-te de chipul rugăciunii ca de o acoperitoare.

42. Fie că te rogi cu frații, fie singur, străduiește-te să te rogi nu din obișnuință, ci cu simțirea.

43. Simțirea rugăciunii este adunarea cugetului, împreunat cu evlavie, cu străpungerea inimii, cu durerea sufletului, cu mărturisirea greșelilor, cu suspine nevăzute.

44. Dacă mintea ta mai e furată în vremea rugăciunii, încă n-a cunoscut că se roagă un monah, ci ești încă un mirean care înfrumusețează cortul din afară.

45. Rugându-te, păzește-ți cu putere memoria, ca să nu-ți pună înainte ale sale, ci mișcă-te pe tine spre gândul înfățișării tale la judecată. Căci de obicei mintea e mult răpită de memorie în vremea rugăciunii.

46. Amintirea îți aduce în vremea rugăciunii sau închipuiri de ale lucrurilor de odinioară, sau griji noi, sau fața celui ce te-a supărat. Diavolul pizmuiește foarte tare pe omul care se roagă și se folosește de tot meșteșugul ca să-i întineze scopul. El nu încetează, prin urmare, să pună în mișcare chipurile lucrurilor prin amintire și să răscolească toate patimile prin trup, ca să-l poată împiedica din drumul său cel mai bun și din călătoria către Dumnezeu.

47. Când diavolul cel prea viclean, făcând multe, nu poate împiedica rugăciunea dreptului, o lasă pentru puțină vreme mai domol și pe urmă îl războiește iarăși pe cel ce se roagă. Căci fie că-l aprinde pe acesta spre mânie, și așa strică starea lui cea bună dobândită prin rugăciune, fie că-l ațâță la plăcere pătimașă, și așa îi pângărește mintea.

48. După ce te-ai rugat cum trebuie, așteaptă cele ce nu trebuie și stai bărbătește păzind rodul tău. Căci spre aceasta ai fost rânduit dintru început, ca să lucrezi și să păstrezi. Așadar, după ce-ai lucrat, nu cumva să lași nepăzit ceea ce ai făcut. Iar de nu, n-ai folosit nimic rugându-te.

49. Tot războiul ce se aprinde între noi și dracii necurați nu se poartă pentru altceva decât pentru rugăciunea duhovnicească. Căci lor le este foarte potrivnică și urâtă, iar nouă, foarte mântuitoare și plăcută.

50. Ce vor dracii să lucreze în noi? Lăcomia pântecelui, curvia, iubirea de argint, mânia, ținerea minte a răului și celelalte patimi, ca, îngroșându-se mintea prin ele, să nu se poată ruga cum trebuie. Căci stârnindu-se patimile părții neraționale, nu o lasă să se miște cu bună judecată.

51. Cultivăm virtuțile pentru rațiunile făpturilor, și pe acestea le căutăm pentru Rațiunea care le-a dat ființă. Iar aceasta obișnuiește să se descopere în starea de rugăciune.

52. Starea de rugăciune este o dispoziție nepătimașă, câștigată prin

deprindere, care răpește mintea înțeleaptă spre înălțimea spirituală, prin dragoste desăvârșită.

53. Cel ce vrea să se roage cu adevărat trebuie nu numai să-și stăpânească mânia și pofta, ci trebuie să ajungă și afară de orice înțeles pătimaș.

54. Cel ce iubește pe Dumnezeu stă de vorbă cu El de-a pururi, cum ar sta cu un tată, alungând orice înțeles pătimaș.

55. Cel ce a atins nepătimirea încă nu se și roagă cu adevărat. Căci poate să urmărească niscai cugetări simple, și să fie răpit de istoriile lor, și să fie departe de Dumnezeu.

56. Când mintea zăbovește în ideile simple ale lucrurilor, încă nu a ajuns la locul rugăciunii. Căci poate să se afle necontenit în contemplația lucrurilor și să flecărească despre înțelesurile lor, care, deși sunt idei simple, dar exprimând vederi de-ale lucrurilor, dau minții forma și chipul lor și o duc departe de Dumnezeu.

57. Până ce mintea nu s-a ridicat mai presus de contemplarea firii trupești, încă n-a privit locul lui Dumnezeu. Căci poate să se afle în cunoștința celor inteligibile, și să se facă felurită, ca ele.

58. Dacă vrei să te rogi, ai trebuință de Dumnezeu, Care dă rugăciune celui ce se roagă. Prin urmare, cheamă-L pe El, zicând: „Sfințească-se numele Tău, vie Împărăția Ta” (Mt 6, 9-10; Lc 11, 2), adică Duhul Sfânt și Fiul Tău, Cel Unul-Născut. Căci așa ne-a învățat, zicând: „În Duh și în Adevăr se cade să ne închinăm Tatălui” (In 4, 23).

59. Cel ce se roagă în Duh și în Adevăr nu-L mai preamărește pe Ziditor din făpturi, ci-L preamărește din El Însuși.

60. Dacă ești teolog (dacă te ocupi cu contemplarea lui Dumnezeu), roagă-te cu adevărat; și dacă te rogi cu adevărat, ești teolog.

61. Când mintea ta, cuprinsă de mult dor către Dumnezeu, pleacă oarecum câte puțin din trup și se depărtează de toate gândurile, care vin din simțire, din amintire sau din starea umorală, umplându-se de evlavie și de bucurie, atunci socotește că te-ai apropiat de hotarele rugăciunii.

62. Duhul Sfânt, pătimind împreună cu noi de slăbiciunea noastră, ne cercetează și când suntem necurați. Și dacă află numai că mintea noastră I se roagă cu dragoste de adevăr, Se sălășluiește în ea și alungă toată ceata de gânduri și de înțelesuri care o împrejmuiesc, îndemnând-o spre dragostea rugăciunii duhovnicești.

63. Ceilalți strecoară în minte gânduri, sau înțelesuri, sau vederi prin schimbări în starea trupului. Iar Domnul lucrează dimpotrivă: coborându-Se în mintea însăși, așază în ea cunoștința celor ce le vrea, și prin minte liniștește neînfrânarea trupului.

64. Cel ce se mânie și ține minte răul, oricât ar iubi rugăciunea, nu este afară de învinuire. Căci este asemenea celui ce vrea să aibă vederea ageră, dar își tulbură ochii.

65. Dacă dorești să te rogi, nu face nimic din cele ce se împotrivesc rugăciunii, ca Dumnezeu, apropiindu-Se, să călătorească împreună cu tine.

66. Rugându-te, să nu dai vreun chip lui Dumnezeu în tine, nici să nu îngădui minții tale să se modeleze după vreo formă, ci apropie-te în chip nematerial de Cel nematerial, și vei înțelege.

67. Păzește-te de cursele celor potrivnici. Căci se întâmplă ca, în vreme ce te rogi curat și netulburat, să ți se înfățișeze deodată înainte vreun chip străin și ciudat, ca să te ducă la părerea că Dumnezeu este acolo și să te înduplece să crezi că Dumnezeirea este câtimea ce ți s-a descoperit ție deodată. Dar Dumnezeirea nu este câtime și nu are chip.

68. Când pizmașul diavol nu poate mișca memoria în vremea rugăciunii, atunci silește starea umorală a trupului să aducă vreo nălucire ciudată înaintea minții și să o facă pe aceasta să primească o anumită formă. Iar mintea, având obiceiul să petreacă în cugetări, ușor se încovoaie. Și astfel cel ce se silește spre cunoștința nematerială și fără formă e amăgit, apucând fum în loc de lumină.

69. Stai la straja ta, păzindu-ți mintea de cugetări în vremea rugăciunii, pentru a-și îndeplini rugăciunea și a petrece în liniștea ei. Fă așa pentru ca Cel ce pătimește împreună cu cei neștiutori să te cerceteze și pe tine, și atunci vei primi darul atotstrălucitor al rugăciunii.

70. Nu vei putea să te rogi cu curăție până ce vei fi împletit cu lucruri materiale și tulburat de griji necontenite. Căci rugăciunea este lepădarea gândurilor.

71. Nu poate cel legat să alerge, nici mintea ce slujește patimilor nu poate vedea locul rugăciunii duhovnicești. Căci este trasă și purtată de gândul pătimaș și nu va avea o stare neclintită.

72. Când, în sfârșit, mintea se roagă în curăție și fără patimă, nu mai vin asupra ei dracii din partea stângă, ci din cea dreaptă. Căci îi vorbesc de slava lui Dumnezeu și îi aduc înainte vreo formă din cele plăcute simțirii, încât să-i pară că a ajuns desăvârșit la scopul rugăciunii. Iar aceasta a spus-o un bărbat cunoscător că se înfăptuiește prin patima slavei deșarte și prin dracul care s-a atins de creier.

73. Socotesc că dracul, atingându-se de creier, schimbă lumina minții precum voiește. În felul acesta este stârnită patima slavei deșarte spre gândul de a face mintea să se pronunțe cu ușurătate, prin păreri proprii, despre cunoștința dumnezeiască și ființială. Unul ca acesta nefiind supărat de patimi trupești și necurate, ci înfățișându-se zice-se cu curăție, socotește că nu se mai petrece în el nicio lucrare potrivnică. De aceea socotește arătare dumnezeiască lucrarea săvârșită în el de diavolul, care se folosește de multă pătrundere și, prin creier, schimbă lumina împreunată cu el și îi dă, precum am spus, forma pe care o vrea.

74. Îngerul lui Dumnezeu arătându-se, oprește, cu cuvântul numai, lucrarea potrivnică din noi și mișcă lumina minții la lucrare fără rătăcire.

75. Cuvântul spus în Apocalipsă, că îngerul aduce tămâie ca să o adauge la rugăciunile sfinților (Ap 8, 3), socotesc că este harul acesta, care e lucrat prin înger. Căci el sădește cunoștința adevăratei rugăciuni, încât mintea stă de aici înainte în afară de orice clintire și nepăsare.

76. Năstrapele cu tămâie (Ap 5, 8) se zice că sunt rugăciunile sfinților, pe care le purtau cei douăzeci și patru de bătrâni.

77. Dar năstrapa trebuie socotită prietenia cu Dumnezeu, sau dragostea desăvârșită și duhovnicească în care se lucrează rugăciunea în Duh și Adevăr.

78. Când socotești că nu ai trebuință de lacrimi în rugăciunea ta pentru păcate, gândește-te cât de mult te-ai depărtat de Dumnezeu, având datoria să fii pururea în El, și vei lăcrima cu și mai multă căldură.

79. Astfel, cunoscând măsurile tale, vei plânge cu ușurință, dosădindu-te după Isaia: „Cum, necurat fiind și petrecând în mijlocul unui astfel de popor, adică între potrivnici, îndrăznești să te înfățișezi înaintea Domnului Savaot?” (Is 6, 5).

80. De te rogi cu adevărat, vei afla multă întărire și încredințare, și îngerii vor veni la tine ca și la Daniel, și-ți vor lumina înțelesurile celor ce ți se întâmplă.

81. Cunoaște că sfinții îngeri ne îndeamnă la rugăciune și stau de față împreună cu noi, bucurându-se și rugându-se pentru noi. Dacă suntem, prin urmare, cu nepăsare și primim gânduri potrivnice, îi amărâm foarte tare, dat fiind că ei se luptă atât pentru noi, iar noi nu vrem să ne rugăm lui Dumnezeu nici pentru noi înșine, ci, disprețuind slujba noastră și părăsind pe Stăpânul și Dumnezeul acestora, petrecem cu necurații draci.

82. Roagă-te cu cuviință și fără tulburare și cântă cu înțelegere și cu bună măsură, și vei fi ca un pui de vultur ce se urcă la înălțime.

83. Psalmodierea potolește patimile și face să se liniștească neînfrânarea trupului. Iar rugăciunea face mintea să-și împlinească propria lucrare.

84. Rugăciunea este lucrarea demnă de vrednicia minții, sau întrebuințarea cea mai bună și mai curată a ei.

85. Psalmodierea este un lucru al înțelepciunii variate; iar rugăciunea este începutul cunoștinței nemateriale și simple.

86. Cunoștința este tot ce poate fi mai bun, căci este împreună-lucrătoare a rugăciunii, trezind din somn puterea de înțelegere a minții pentru contemplarea cunoștinței dumnezeiești.

87. Dacă n-ai primit încă darul rugăciunii, sau al psalmodierii, stăruie cu putere, și-l vei primi.

88. „Le-a spus lor și o pildă cum trebuie să se roage totdeauna și să nu slăbească”. Prin urmare, nu slăbi, nici nu te descuraja dacă n-ai primit. Căci vei primi pe urmă. Și a adaos la pildă cuvântul: „Deși de Dumnezeu nu mă tem și de om nu mă rușinez, dar fiindcă femeia îmi pricinuiește supărări, îi voi face dreptate. Deci așa va face și Dumnezeu degrabă dreptate celor ce strigă către

El ziua și noaptea” (Lc 18, 2-7). Îndrăznește, așadar, stăruind încordat în sfânta rugăciune.

89. Nu voí să ți se facă cele ce te privesc precum socotești tu, ci precum îi place lui Dumnezeu, și vei fi netulburat și mulțumit în rugăciunea ta.

90. Chiar dacă ți se pare că ești cu Dumnezeu, păzește-te de dracul curviei, căci este foarte înșelător și cât se poate de pizmaș și vrea să fie mai iute și mai ager ca mișcarea și trezirea minții tale, ca să o desfacă și de Dumnezeu când îi stă înainte cu evlavie și frică.

91. Dacă te îngrijești de rugăciune, pregătește-te împotriva năvălirii dracilor și rabdă cu bărbăție biciuirile lor. Căci vor veni asupra ta ca fiarele sălbatice și tot trupul ți-l vor chinui.

92. Pregătește-te ca un luptător încercat. De vei vedea fără de veste vreo nălucire, nu te clinti. Chiar dacă ai vedea sabie scoasă împotriva ta, sau lampă năvălind spre vederea ta, nu te tulbura; sau de vei vedea vreo formă urâcioasă și sângeroasă, să nu-ți slăbească sufletul. Ci stai drept, mărturisind mărturisirea cea bună, și mai ușor vei privi la vrăjmașii tăi.

93. Cel ce rabdă necazurile va ajunge și la bucurii. Și cel ce stăruie în cele neplăcute nu va fi lipsit nici de cele plăcute.

94. Vezi să nu te amăgească dracii cei răi prin vreo vedenie, ci fii cu grijă, întorcându-te la rugăciune; și cheamă pe Dumnezeu ca, dacă este vedenia de la El, El să te lumineze, iar de nu, să alunge degrabă pe amăgitorul. Și îndrăznește, că nu vor putea sta câinii când tu stărui cu înfocare în convorbirea cu Dumnezeu. Căci îndată vor fi alungați departe cu ajutorul lui Dumnezeu, fiind bătuți în chip nevăzut și nearătat.

95. Cu dreptate este să nu-ți rămână necunoscut nici vicleșugul acesta, că pentru o vreme se despart dracii între ei înșiși. Și dacă vrei să ceri ajutor împotriva unora, vin ceilalți în chipuri îngerești și alungă pe cei dintâi, ca tu să fii înșelat de ei, părându-ți că sunt îngeri.

96. Îngrijește-te să agonisești multă cugetare smerită și bărbăție, și „răutatea lor nu se va atinge de sufletul tău, și biciul nu se va apropia de cortul tău, că îngerilor Săi va porunci ca să te păzească pe tine” (Ps 90, 10-11), iar aceștia vor izgoni de la tine toată lucrarea potrivnică.

97. Cel ce are grijă de rugăciune curată va pătimi de la draci ocări, loviri, strigăte și vătămări. Dar nu va cădea, nici nu-și va părăsi gândul, zicând către Dumnezeu: „Nu mă voi teme de rele, căci Tu cu mine ești”, și cele asemenea.

98. În vremea unor astfel de ispite, folosește-te de rugăciunea scurtă și stăruitoare.

99. De te vor amenința dracii arătându-se deodată din văzduh ca să te înspăimânte și să-ți răpească mintea, să nu te înfricoșezi de ei și să nu ai nicio grijă de amenințarea lor, căci ei se tem de tine, încercând să vadă dacă le dai atenție sau îi disprețuiești cu desăvârșire.

100. Dacă stai în rugăciune înaintea lui Dumnezeu Atotțiitorul,

Făcătorul și Proniatorul tururor, de ce I te înfățișezi atât de lipsit de judecată, încât îți uiți de frica Lui cea neîntrecută și tremuri de niște țânțari și gândaci? Sau n-ai auzit pe cel ce zice: „De Domnul Dumnezeul tău să te temi” (Dt 10, 20), și, iarăși: „De El se înfricoșează și tremură toate, de fața puterii Lui” (Ioil 2, 10; Naum 1, 5) și cele următoare?

101. Precum pâinea este hrană trupului și virtutea hrană sufletului, așa rugăciunea duhovnicească este hrana minții.

102. Roagă-te în sfântul loc al rugăciunii nu ca fariseul, ci ca vameșul, ca să te îndreptezi și tu de către Domnul.

103. Străduiește-te să nu blestemi pe cineva în rugăciunea ta, ca să dărâmi cele ce le zidești, făcând urâtă rugăciunea ta.

104. Cel ce datorează zece mii de talanți să te învețe pe tine, că de nu vei ierta celui ce-ți este dator, nu vei dobândi nici tu iertare. „Căci l-a predat pe el, zice, chinuitorilor” (Mt 18, 34).

105. Uită-ți de trebuințele trupului când te înfățișezi în rugăciune, ca nu cumva, pișcat de purice sau de păduche, de țânțar sau de muscă, să te păgubești de cel mai mare câștig al rugăciunii tale.

106. S-a întâmplat la noi că unuia dintre sfinți, care se ruga, atât i s-a împotrivit cel-rău, că, îndată ce întindea mâinile, acela i se înfățișa ca un leu și ridica în sus labele dinainte și-și înfigea ghearele sale în amândouă șoldurile nevoitorului, cu voința de a nu se depărta până ce nu-și va lăsa acela mâinile în jos. Dar acela niciodată nu le lăsa în jos până nu-și împlinea rugăciunile obișnuite.

107. Așa l-am cunoscut și pe cel ce se îndeletnicea cu lucrul isihiei într-o groapă, pe Ioan cel Mic, mai bine zis prea marele monah. Acesta rămânea neclintit în unirea cu Dumnezeu când dracul se înfășura în chip de șarpe în jurul lui și-i strângea trupul și-i umplea fața de bale.

108. Ai citit desigur și viețile monahilor tabenisioți, unde se spune că grăind Avva Teodor cuvânt către frați, au venit două năpârci sub picioarele lui, iar el, netulburat, făcându-și picioarele ocol în jurul lor, le-a ținut înăuntru până când a isprăvit de grăit cuvântul; și atunci le-a arătat fraților, povestindu-le întâmplarea.

109. Despre alt frate duhovnicesc am citit, iarăși, că, rugându-se el, a venit o năpârcă și s-a lipit de piciorul lui. Dar el nu a coborât mâinile mai înainte de ce nu și-a împlinit rugăciunea obișnuită. Și întru nimic nu s-a vătămat cel ce iubea pe Dumnezeu mai mult decât pe sine însuși.

110. Să ai în rugăciunea ta ochi neîmprăștiat și, lepădându-te de trupul și sufletul tău, trăiește prin minte.

111. Altui oarecare sfânt, ce se ruga cu încordare liniștindu-se în pustie, arătându-i-se dracii, l-au aruncat și l-au învârtit prin aer vreme de două săptămâni, prinzându-l apoi în rogojină. Dar nici așa nu au izbutit să-i coboare mintea din rugăciunea înfocată.

112. Altui iubitor de Dumnezeu, care-și ocupa mintea cu rugăciunea umblând prin pustie, i s-au arătat doi îngeri călătorind împreună; dar el nu i-a băgat în seamă, ca să nu se păgubească de ceea ce-i mai bun. Căci își amintea de cuvântul Apostolului, care zice: „Nici Îngerii, nici Începătoriile, nici Puterile nu ne vor putea despărți de dragostea lui Hristos” (Rm 8, 38-39).

113. Monahul se face prin rugăciune asemenea îngerilor.

114. Nu căuta nicidecum să primești vreun chip sau vreo înfățișare în vremea rugăciunii, din dorul de a vedea fața Tatălui cel din ceruri.

115. Nu dori să vezi Îngeri, sau Puteri, sau pe Hristos în chip sensibil, ca să nu-ți ieși cu totul din minte luând lupul drept păstor și închinându-te dracilor vrăjmași.

116. Începutul rătăcirii minții este slava deșartă. Căci mintea, fiind mișcată de aceasta, încearcă să mărginească Dumnezeirea în chipuri și înfățișări.

117. Eu voi spune cuvântul meu, pe care l-am spus și celor mai tineri: Fericită este mintea care a dobândit în vremea rugăciunii, în chip desăvârșit, starea fără formă.

118. Fericită este mintea care, rugându-se neîmprăștiat, câștigă necontenit un tot mai mare dor către Dumnezeu.

119. Fericită este mintea care, în vremea rugăciunii, se face nematerială și săracă de toate.

120. Fericită este mintea care, în vremea rugăciunii, s-a lipsit desăvârșit de orice simț.

121. Fericit este monahul care socotește pe toți oamenii ca Dumnezeu, după Dumnezeu.

122. Fericit este monahul care socotește mântuirea și înaintarea tuturor ca pe a sa.

123. Fericit este monahul care se socotește pe sine gunoiul tuturor.

124. Monah este acela care s-a despărțit de toți și se împacă cu toți.

125. Monah este cel ce se socotește pe sine una cu toți, deoarece i se pare că se vede pe sine necontenit în fiecare.

126. Rugăciune săvârșește acela care aduce totdeauna primul gând al său ca rod lui Dumnezeu.

127. Ca monah ce dorești să te rogi, fugi de orice minciună și de orice jurământ. Iar de nu, în zadar îți iei o înfățișare care nu ți se potrivește.

128. De vrei să te rogi în duh, nimic să nu iei de la trup, și nu vei avea nor care să-ți facă umbră în vremea rugăciunii.

129. Încredințează lui Dumnezeu trebuința trupului, și vei înțelege că o poți încredința și pe a duhului.

130. De vei dobândi făgăduințele, vei împărăți. Prin urmare, privind spre acestea, cu voioșie vei purta sărăcia de acum.

131. Nu căuta să alungi de la tine sărăcia și strâmtorarea, materiile

rugăciunii neîmpovărate.

132. Să se întâlnească în tine virtuțile trupești cu cele sufletești, și cele sufletești cu cele duhovnicești; iar acestea, cu cunoștința nematerială și ființială.

133. Ia seama la gânduri când te rogi; dacă au încetat cu ușurință, de unde vine aceasta? Ca să nu cazi în vreo cursă și să te predai înșelat.

134. Uneori dracii îți strecoară gânduri și apoi te ațâță ca să te rogi, chipurile, împotriva lor sau să le stai împotrivă. Și atunci se depărtează de bunăvoie, ca să te înșeli închipuindu-ți despre tine că ai început să birui gândurile și să-i înfricoșezi pe draci.

135. Dacă te rogi împotriva patimii, sau a dracului care te supără, adu-ți aminte de cel ce zice: „Voi alunga pe vrăjmașii mei și-i voi prinde și nu mă voi întoarce până ce nu-i voi nimici. Asupri-i-voi pe ei și nu vor putea să stea; cădea-vor sub picioarele mele” (Ps 17, 41-42), și cele următoare. Iar acestea le vei spune cu ușurință dacă te vei înarma cu smerită cugetare împotriva vrăjmașilor.

136. Nu socoti că ai dobândit virtute dacă n-ai luptat mai înainte până la sânge pentru ea. Căci trebuie să te împotrivești păcatului până la moarte, luptându-te cu el și neslăbind, după dumnezeiescul Apostol (1 Tim 6, 12).

137. Dacă vei folosi pe vreunul, vei fi ocărât de altul ca, simțindu-te nedreptățit, să spui sau să faci ceva ce nu se cuvine și în felul acesta să risipești rău ceea ce ai adunat bine. Acesta e scopul dracilor. De aceea, trebuie să luăm aminte cu înțelepciune.

138. Așteaptă loviturile aduse de draci, îngrijindu-te cum să scapi de robia lor.

139. Dracii cei vicleni așteaptă noaptea ca să tulbure pe învățătorul duhovnicesc prin ei înșiși; iar ziua, îl învăluie prin oameni în strâmtorări, defăimări și primejdii.

140. Nu te teme de nălbitori. Căci deși lovesc călcând și usucă întinzând, prin acestea se face veșmântul strălucitor.

141. Câtă vreme nu te-ai lepădat de patimi, ci mintea ta se împotrivește virtuții și adevărului, nu vei afla tămâie bine-mirositoare în sânul tău.

142. Dorești să te rogi? După ce te-ai mutat din cele de aici, petrecerea să o ai de-a pururi în ceruri, nu simplu, cu cuvântul gol, ci cu fapta îngerească și cunoștința tot mai dumnezeiască.

143. Dacă numai când faci răul îți aduci aminte de Judecător, că este înfricoșat și nepărtinitor, încă n-ai învățat „să slujești Domnului cu frică și să te bucuri de El cu cutremur” (Ps 2, 9). Căci să știi că și în vremea de odihnă și de ospătare trebuie să-I slujești Lui, și mai mult, cu evlavie și cuviință.

144. Bărbat înțelept este acela care nu încetează, înainte de pocăința desăvârșită, să-și aducă aminte cu întristare de păcatele sale și de răsplătirea lor dreaptă în focul cel veșnic.

145. Cel ce este stăpânit de păcate și de mânii și îndrăznește cu nerușinare să se întindă la cunoștința lucrurilor mai dumnezeiești, sau să se ridice chiar la rugăciunea nematerială, să primească certarea Apostolului, care-i arată că nu este fără primejdie pentru el să se roage cu capul gol, neacoperit. „Căci un asemenea suflet, zice, trebuie să aibă pe cap stăpânire, pentru îngerii care stau de față” (1 Co 11, 10), învelindu-se în cuvenita rușine și smerită cugetare.

146. Precum vederea neacoperită și tare a soarelui din miezul zilei, când luminează mai viu, nu folosește ochiului bolnav, așa nu folosește nici întipărirea rugăciunii suprafirești și cu adevărat înfricoșate, care se face în duh, minții pătimașe și necurate.

147. Dacă pe cel ce s-a apropiat cu dar la altar nu l-a primit Cel nepărtinitor și fără nicio lipsă, până nu se va fi împăcat cu aproapele, supărat pe el (Mt 5, 2324), gândește-te de câtă pază și putere de a deosebi lucrurile avem trebuință ca să aducem lui Dumnezeu, la altarul cel inteligibil, tămâie bine primită.

148. Nu te bucura de cuvinte, nici de slavă. Altminteri, nu-și vor mai face păcătoșii mendrele în spatele tău, ci în fața ta (Ps 128, 3). Și vei fi țintă de batjocură în vremea rugăciunii, târât și purtat de ei în gânduri nechibzuite.

149. Atenția minții căutând rugăciunea va afla rugăciune; căci rugăciunea îi urmează atenției mai mult ca orice altceva. De aceea trebuie să ne sârguim spre ea.

150. Precum cel mai de preț dintre toate simțurile este vederea, așa cea mai dumnezeiască dintre toate virtuțile este rugăciunea.

151. Lauda rugăciunii nu stă simplu în cantitatea, ci în calitatea ei. Aceasta o arată cei ce s-au suit la templu (Lc 18, 10-14), precum și cuvântul: „Iar voi, rugându-vă, nu grăiți multe” (Mt 6, 7), și următoarele.

152. Câtă vreme atenția îți este întoarsă spre trup și mintea îngrijește de cele care aduc desfătare cortului, încă n-ai văzut locul rugăciunii, ci este încă departe de tine calea fericită a acesteia.

153. Când, stând la rugăciune, te vei ridica mai presus de orice bucurie, atunci cu adevărat ai găsit rugăciunea.

SFÂNTUL IOAN CASIAN

Viața și scrierile Sfântului Ioan Casian

Ioan Casian este întemeietorul monahismului în Apus, înainte de Benedict. Fiind cel mai citit dintre scriitorii duhovnicești de acolo, cu tot semipelagianismul său, învățătura lui a nutrit nenumărate generații de monahi, influențând scrisul pios până în zilele noastre. Aceasta se datorează faptului că scrierile sale sunt cea mai bună sinteză a evlaviei vechiului monahism răsăritean, deși nu una perfectă, iar el a reprezentat puntea de legătură între monahismul răsăritean și cel apusean.

Ioan Casian s-a născut la anul 360, însă nu se știe sigur în care parte a lumii. Cei mai mulți istorici socotesc că e originar din Scythia Minor (Dobrogea), alții, din Franța de Sud.

Încă din fragedă tinerețe s-a făcut monah în Betleem, după ce își adunase o frumoasă cultură. Pe la anul 385 a primit, împreună cu prietenul său, Gherman, îngăduința să viziteze în două rânduri patria anahoreților, Egiptul. Cea dintâi călătorie a durat șapte ani, a doua, aproape tot atât. Pe la anul 400 se duc la Sfântul Ioan Gură de Aur, patriarhul Constantinopolului, care îl hirotonește pe Casian întru diacon. La anul 405 cei doi prieteni se află la Roma, unde apără cauza Sfântului Ioan Gură de Aur, care în 404 fusese trimis a doua oară în exil. De aici înainte despre Gherman nu se mai știe nimic. Casian, devenit între timp preot, se duce la Marsilia, unde întemeiază pe la 415 o mănăstire pentru bărbați și alta pentru femei. Acolo a viețuit până la moartea sa, întâmplată la anul 435.

La dorința episcopului Castor din Apta Julia (în Franța), care, de asemenea, întemeiase o mănăstire în dieceza lui, Casian a alcătuit pe la 420 scrierea sa *Despre rânduielile chinoviilor și despre vindecarea celor opt patimi de căpetenie*[49], în 12 cărți. În primele patru cărți, care formează partea I, se ocupă cu îmbrăcămintea monahilor din Palestina și Egipt (cartea 1), cu rugăciunile și psalmii de noapte (cartea a 2-a), cu slujbele zilnice (cartea a 3-a) și cu condițiile de primire a novicilor (cartea a 4-a)[50]. În cele opt cărți din partea a II-a se ocupă cu cele opt patimi, în fiecare carte cu o patimă, în următoarea ordine: lăcomia pântecelui *(gastrimargia)*, curvia, iubirea de argint *(philargyria)*, mânia, întristarea, lenea *(acedia)*, slava deșartă *(cenodoxia)*,

---

[49] *De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis* (Migne P. L. 49, 53-476). O ediție corectă a dat Michael Petschenig în *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*, Viena, 1888, vol. 17, p. 1-231.

[50] Această parte este tradusă în românește din ediția rusă a episcopului Teofan (Moscova, 1892) și publicată în *Vechile rânduieli ale vieții monahale* (edit. de Mănăstirea Dobrușa, jud. Soroca, 1929, sub îngrijirea lui Const. V. Tomescu), p. 561-662.

mândria. În aceste opt cărți Casian nu face decât să-și însușească teoria celor opt patimi, care era în preocuparea monahismului răsăritean din veacul al IV-lea și căreia prima formulare scrisă i-a dat-o Evagrie Ponticul. Cele patru nume grecești folosite de Casian pentru patimile 1, 3, 6 și 7 (cele din paranteză) arată că el n-a făcut decât să aducă în Apus o teorie din Răsărit.

Din această scriere s-a păstrat în limba greacă un extras, cunoscut încă lui Fotie, în veacul al 9-lea. Se pare că acest extras e dintr-o traducere grecească a întregii scrieri, care datează încă din veacul al V-lea. Extrasul are și el partea I și partea a II-a, după cum e împărțită și scrierea în întregime. Ambele părți ale extrasului sunt puse sub numele lui Atanasie cel Mare, drept prima și a doua epistolă către Castor[51]. Prima scriere a lui Casian din *Filocalia greacă* nu e decât partea a II-a a acestui extras (sau epistola a II-a), adică cel care rezumă învățătura din cele opt cărți despre cele opt patimi[52].

La scurtă vreme după aceea Casian a compus a doua scriere, mult mai întinsă, cu titlul: *Convorbiri cu Părinții*[53]*.* Sunt 24 de convorbiri duhovnicești pe care el și prietenul său, Gherman, le-au avut cu pustnicii din Egipt în cele două călătorii. Scrierea are trei părți. Cea dintâi cuprinde primele 10 convorbiri avute, în a doua călătorie, cu Părinții din pustia sketică. Partea a doua cuprinde convorbirile 11-17 cu Părinții din ținutul Panefisis, iar a treia, convorbirile 18-24 cu Părinții din ținutul Diolcos. Prima parte este dedicată episcopului Leontie, un frate al lui Castor, întrucât cel din urmă, care îi și ceruse această scriere, murise între timp; de asemenea, unui monah mai târziu episcop, Heladie. A doua și a treia, altor episcopi.

A doua scriere a lui Casian cuprinsă în *Filocalie* nu este decât un extras grec al primelor două convorbiri avute cu Avva Moise.

Dacă în prima scriere Casian s-a ocupat cu lucrarea de curățare de patimi, în a doua se ocupă cu ținta pozitivă a vieții duhovnicești, cu felul în care se poate ajunge la desăvârșire. Cu multă stăruință arată aici că asceza negativă are numai o însemnătate relativă. Sărăcia, postul, privegherea sunt doar unelte pentru dobândirea desăvârșirii, nu sunt scop în sine. Corpul se mortifică nu pentru mortificare, ci pentru a-l face unealtă ascultătoare a duhului. Idealul este de-a face ca mintea să aibă necontenit gândul la Dumnezeu. Contemplația este pentru Casian tocmai această îndeletnicire cu Dumnezeu. Iar desăvârșirea este contemplarea permanentă. Ea este o

---

[51] Pseudo-Athanasius, *Epist. I-II ad Castorem* (P. G. 28, 849-905).

[52] Scrierea *De octo vitiosis cogitationibus* (P. G. 79, 1436-1464), pusă sub numele lui Nil, este, în bucățile ei închegate, o scurtă prelucrare a epistolei a doua a lui Pseudo-Atanasie către Castor. Iar sentințele ce urmează fiecărei bucăți sunt extrase din Nil (*De octo spiritibus malitiae,* P. G. 79, 1145-1164) și din Evagrie.

[53] *Collationes Patrum,* în Migne P. L. 49, 477-1328, și ediția mai corectă a lui M. Petschenig, în *Corp. script. eccl. lat.,* vol. 13, p. 1-711 (Viena, 1886).

rugăciune necontenită. Piedica cea mai mare în calea ei sunt gândurile străine de Dumnezeu. Împotriva lor trebuie să lupte ascetul.

S-a spus despre Casian că descrie cu atâta pricepere mișcările pătimașe ale sufletului, încât aproape silește pe cititor să-și descopere greșelile și să le ocolească, de unde înainte nu le vedea decât ca prin ceață.

În ce privește rugăciunea, Casian cunoaște, mai presus de rugăciunea obișnuită, „o rugăciune a focului”, pe care numai puțini o cunosc din experiență proprie. Este o rugăciune fără cuvinte, ce întrece înțelegerea și care urcă la Dumnezeu prin revărsarea luminii cerești în inimă[54].

[54] Prezentarea aceasta este făcută după O. Bardenhewer, *op. cit.,* vol. IV, ed. a doua, Freiburg im Breisgau, 1924, p. 558-565, și Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 184-192.

SFÂNTUL
CASIAN ROMANUL CĂTRE EPISCOPUL CASTOR

Despre cele opt gânduri ale răutății[55]

După ce mai înainte am alcătuit cuvântul despre rânduielile chinoviilor, de data aceasta, nădăjduind iarăși în rugăciunile Voastre, ne-am apucat a scrie despre cele opt gânduri ale răutății, adică despre cel al lăcomiei pântecelui, al curviei, al iubirii de argint, al mâniei, al întristării, al trândăviei, al slavei deșarte și al mândriei.

I. Despre înfrânarea pântecelui

Mai întâi deci vom vorbi despre înfrânarea pântecelui, care se împotrivește îmbuibării pântecelui; apoi, despre chipul posturilor și despre felul și cantitatea bucatelor. Iar acestea nu de la noi le vom spune, ci după cum le-am primit de la Sfinții Părinți. Aceștia n-au lăsat un singur canon de postire, nici un singur chip al împărtășirii de bucate, nici aceeași măsură pentru toți. Fiindcă nu toți au aceeași tărie și aceeași vârstă; apoi, și din pricina slăbiciunii unora sau a unei deprinderi mai gingașe a trupului. Însă un lucru au rânduit tuturor: să fugă de îmbuibare și de săturarea pântecelui. Iar postirea de fiecare zi au socotit că este mai folositoare și mai ajutătoare spre curăție decât cea de trei sau de patru zile, sau decât cea întinsă până la o săptămână. Căci zic: Cel ce peste măsură întinde postirea tot peste măsură se folosește adeseori și de hrană. Din pricina aceasta se întâmplă că, uneori, din covârșirea postirii, slăbește trupul și se face mai trândav spre slujbele cele duhovnicești; iar, alteori, prin prisosul mâncării, se îngreuiază și face să se nască în suflet nepăsare și moleșire. Au cercat Părinții și aceea că nu tuturor le este potrivită mâncarea verdețurilor sau a legumelor și nici posmagul nu-l pot folosi ca hrană toți. Și au zis Părinții că unul mâncând două litre de pâine e încă flămând, iar altul mâncând o litră, sau șase uncii, se satură[56]. Deci, precum am zis mai înainte, le-a dat tuturor o singură regulă pentru înfrânare: să nu se amăgească nimeni cu săturarea pântecelui și să nu se lase furat de plăcerea gâtlejului. Pentru că nu numai deosebirea felurilor, ci și mărimea cantității mâncărurilor face să se aprindă săgețile curviei. Căci cu orice fel de hrană de se va umple pântecele, naște sămânța desfrânării; asemenea, nu numai aburii

[55] În Migne P. G. 28, 871-906, ca *Epistola a II-a a Sfântului Atanasie către Castor;* și în *Filocalia greacă* (Atena, 1893), vol. I, p. 35-47.

[56] Este vorba de uncia romană: 27 g, 165 mg.

vinului fac mintea să se îmbete, ci și săturarea de apă, precum și prisosul a orice fel de hrană o moleșește și o face somnoroasă. În Sodoma nu aburii vinului sau ai bucatelor felurite au adus prăpădul, ci îmbuibarea cu pâine, cum zice Prorocul (Iz 16, 49). Slăbiciunea trupului nu dăunează curăției inimii când dăm trupului nu ceea ce voiește plăcerea, ci ceea ce cere slăbiciunea. De bucate numai atât să ne slujim, cât să trăim, nu ca să ne facem robi pornirilor poftei. Primirea hranei cu măsură și cu socoteală dă trupului sănătatea, nu îi ia sfințenia.

Regula înfrânării și canonul așezat de Părinți acesta este: Cel ce se împărtășește de vreo hrană să se depărteze de ea până mai are încă poftă și să nu aștepte să se sature. Iar Apostolul zicând: „Grija trupului să nu o faceți spre pofte” (Rm 13, 14), n-a oprit chivernisirea cea trebuincioasă a vieții, ci grija cea iubitoare de plăceri. De altfel pentru curăția desăvârșită a sufletului nu ajunge numai reținerea de la bucate dacă nu se adaugă la ea și celelalte virtuți. De aceea, smerenia prin ascultarea cu lucrul și prin ostenirea trupului mari foloase aduce. Înfrânarea de la iubirea de argint călăuzește sufletul spre curăție când înseamnă nu numai lipsa banilor, ci și lipsa poftei de a-i avea. Reținerea de la mânie, de la întristare, de la slava deșartă și mândrie înfăptuiește curăția întreagă a sufletului. Iar curăția parțială a sufletului, cea a neprihănirii adică, o înfăptuiesc în chip deosebit înfrânarea și postul. Căci este cu neputință ca cel ce și-a săturat stomacul să se poată lupta în cuget cu dracul curviei.

Iată de ce lupta noastră cea dintâi trebuie să ne fie înfrânarea stomacului și supunerea trupului nu numai prin post, ci și prin priveghere, osteneală și citiri; apoi, aducerea inimii la frica de iad și la dorul după Împărăția cerurilor.

II. Despre duhul curviei și al poftei trupești

A doua luptă o avem împotriva duhului curviei și al poftei trupești. Pofta aceasta începe să supere pe om de la cea dintâi vârstă. Mare și cumplit război este acesta și luptă îndoită cere. Căci acest război este îndoit, aflându-se și în suflet, și în trup. De aceea, trebuie să dăm lupta din două părți împotriva lui. Prin urmare, nu ajunge numai postul trupesc pentru dobândirea desăvârșitei neprihăniri și adevăratei curății, de nu se vor adăuga și zdrobirea inimii în rugăciunea întinsă către Dumnezeu, și citirea deasă a Scripturilor, și osteneala, și lucrul mâinilor, care abia împreună pot să oprească pornirile cele neastâmpărate ale sufletului și să-l aducă înapoi de la nălucirile cele de rușine. Mai înainte de toate însă, folosește smerenia sufletului, fără de care nu va putea birui nimeni nici curvia, nici celelalte patimi. Deci de la început trebuie păzită inima cu toată străjuirea de gândurile murdare (Pr 4, 23). „Căci dintru aceasta purced, după cuvântul Domnului, gânduri rele, ucideri, preacurvii, curvii” (Mt 15, 19) și celelalte. Deoarece și postul ni s-a rânduit de fapt nu numai spre chinuirea trupului, ci și spre trezvia minții, ca nu cumva,

întunecându-se de mulțimea bucatelor, să nu fie în stare să se păzească de gânduri.

Deci nu trebuie pusă toată strădania numai în postul cel trupesc, ci și în meditație duhovnicească, fără de care e cu neputință să urcăm la înălțimea neprihănirii și curăției adevărate. Se cuvine așadar, după cuvântul Domnului, „să curățăm mai întâi partea cea din lăuntru a paharului și a blidului, ca să se facă și cea din afară curată” (Mt 23, 26). De aceea să ne sârguim, cum zice Apostolul, „a ne lupta după lege și a lua cununa” (2 Tim 2, 5), după ce am biruit duhul cel necurat al curviei, bizuindu-ne nu în puterea și nevoința noastră, ci în ajutorul Stăpânului nostru Dumnezeu. Căci dracul acesta nu încetează de a război pe om până nu va crede omul cu adevărat că nu prin străduința și nici prin osteneala sa, ci prin acoperământul și ajutorul lui Dumnezeu se izbăvește de boala aceasta și se ridică la înălțimea curăției. Fiindcă lucrul acesta este mai presus de fire și cel ce a călcat întărâtările trupului și plăcerile lui ajunge într-un chip oarecare afară din trup. De aceea, este cu neputință omului (ca să zic așa) să zboare cu aripile proprii la această înaltă și cerească cunună a sfințeniei și să se facă următor îngerilor, de nu-l va ridica de la pământ și din noroi harul lui Dumnezeu. Căci prin nicio altă virtute nu se aseamănă oamenii, cei legați cu trupul, mai mult cu îngerii cei netrupești, decât prin neprihănire. Frintr-aceasta, încă pe pământ fiind și petrecând, au, după cum zice Apostolul, petrecerea în ceruri (Flp 3, 20).

Iar semnul că au dobândit desăvârșit această virtute îl avem în aceea că sufletul, chiar și în vremea somnului, nu ia seama la niciun chip al nălucirii de rușine. Căci deși nu se socotește păcat o mișcare ca aceasta, totuși ea arată că sufletul bolește încă și nu s-a izbăvit de patimă. Și de aceea trebuie să credem că nălucirile cele de rușine ce ni se întâmplă în somn sunt o dovadă a trândăviei noastre de până acum și a neputinței ce se află în noi, fiindcă scurgerea ce ni se întâmplă în vremea somnului face arătată boala ce șade tăinuită în ascunzișurile sufletului. De aceea și Doctorul sufletelor noastre a pus doctoria în ascunzișurile sufletului, unde știe că stau și pricinile bolii, zicând: „Cel ce caută la muiere spre a o pofti pe dânsa a și preacurvit cu ea întru inima sa” (Mt 5, 28). Prin aceasta a îndreptat nu atât ochii cei curioși și desfrânați, cât sufletul cel așezat înăuntru, care folosește rău ochii cei dați de Dumnezeu spre bine. De aceea și cuvântul înțelepciunii nu zice: „Cu toată străjuirea păzește ochii tăi”, ci: „Cu toată străjuirea păzește inima ta” (Pr 4, 23), aplicând leacul străjuirii mai ales aceleia care folosește ochii spre ceea ce voiește. Așadar, aceasta să fie paza cea dintâi a curăției noastre: de ne va veni în cuget amintirea vreunei femei, răsărită prin diavolească viclenie, bunăoară a maicii, sau a surorii, sau a altor femei cucernice, îndată să o alungăm din inima noastră, ca nu cumva, zăbovind mult la această amintire, amăgitorul celor neiscusiți să rostogolească cugetul de la aceste fețe la năluciri rușinoase și vătămătoare. De aceea și porunca dată de Dumnezeu primului om ne cere să

țintim capul șarpelui (Fc 3, 15), adică începutul gândului vătămător prin care acela încearcă să se șerpuiască în sufletul nostru, ca nu cumva prin primirea capului, care este prima răsărire a gândului (προσβολή), să primim și celălalt trup al șarpelui, adică învoirea (συγκατάθεσις) cu plăcerea, și, prin aceasta, să ducă apoi cugetul la fapta neîngăduită. Ci trebuie, precum este scris: „În dimineți să ucidem pe toți păcătoșii pământului” (Ps 100, 10), adică prin lumina cunoștinței să deosebim și să nimicim toate gândurile păcătoase de pe pământ, care este inima noastră, după învățătura Domnului; și până ce sunt încă prunci fiii Vavilonului, adică toate gândurile viclene, să-i ucidem, zdrobindu-i de piatră (Ps 136, 9), care este Hristos. Căci de se vor face bărbați prin învoirea noastră, nu fără mare suspin și grea osteneală vor fi biruiți.

Dar, pe lângă cele zise din dumnezeiasca Scriptură, bine este să pomenim și cuvinte de ale Sfinților Părinți. Astfel Sfântul Vasile, episcopul Cezareei Capadociei, zice: „Nici muiere nu cunosc, nici feciorelnic nu sunt”. El știa că darul fecioriei nu se dobândește numai prin depărtarea cea trupească de muiere, ci și prin sfințenia și curăția sufletului, care se câștigă prin frica lui Dumnezeu. Mai zic Părinții și aceea că nu putem câștiga desăvârșit virtutea curăției de nu vom dobândi mai întâi în inima noastră adevărata smerenie a cugetului; nici de cunoștință adevărată nu ne putem învrednici câtă vreme patima curviei zăbovește în ascunzișurile sufletului. Dar ca să desăvârșim înțelesul neprihănirii, vom mai pomeni de un cuvânt al Apostolului și vom pune capăt cuvântului: „Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul” (Evr 12, 14). Că despre aceasta grăiește, se vede din cele ce adaugă, zicând: „Să nu fie cineva curvar sau spurcat ca Esau” (Evr 12, 16). Pe cât este așadar de cerească și de îngerească virtutea sfințeniei, pe atât este de războită cu mai mari bântuieli de potrivnici. De aceea, suntem datori să ne nevoim nu numai cu înfrânarea trupului, ci și cu zdrobirea inimii și cu rugăciuni dese, împreunate cu suspine, ca să stingem cuptorul trupului nostru – pe care împăratul Vavilonului îl aprinde în fiecare zi prin ațâțările poftei – cu roua venirii Sfântului Duh. Pe lângă acestea, armă foarte tare pentru acest război avem privegherea cea după Dumnezeu. Căci precum paza zilei pregătește sfințenia nopții, așa și privegherea din vremea nopții deschide sufletului calea către curăția zilei.

III. Despre iubirea de argint

A treia luptă o avem împotriva duhului iubirii de argint. Războiul acesta este străin și ne vine din afara firii, folosind necredința monahului. De fapt, ațâțările celorlalte patimi, adică a mâniei și a poftei, își iau prilejurile din trup și își au oarecum începutul în răsadul firii de la naștere. De aceea sunt biruite abia după vreme îndelungată. Boala iubirii de argint însă, venind din afară, se poate tăia mai ușor, dacă este silință și luare-aminte. Dar, de nu e băgată în

seamă, se face mai pierzătoare decât celelalte patimi și mai cu anevoie de înfrânt. Căci e „rădăcina tuturor răutăților” (1 Tim 6, 10), după Apostolul. Să băgăm numai de seamă: imboldirile cele firești ale trupului se văd nu numai la copii, în care nu este încă cunoștința binelui și a răului, ci și la pruncii cei prea mici și sugaci, care nici urmă de plăcere nu au în ei, însă îmboldirea firească arată că o au. De asemenea, observăm la prunci și acul mâniei, când îi vedem porniți asupra celui ce i-a necăjit. Iar aceasta le zic nu ocărând firea ca pricină a păcatului (să nu fie!), ci ca să arăt că mânia și pofta au fost împreunate cu firea omului de către Însuși Ziditorul cu un scop bun, dar prin trândăvie alunecă din cele firești ale trupului în cele afară de fire. De fapt îmboldirea trupului a fost lăsată de Ziditorul spre nașterea de prunci și spre continuarea neamului omenesc prin coborâre unii de la alții, nu spre curvie. Asemenea și imboldul mâniei s-a semănat în noi spre mântuire, ca să ne mâniem asupra păcatului, nu ca să ne înfuriem asupra aproapelui. Prin urmare, nu firea în sine e păcătoasă, chiar dacă o folosim noi rău. Sau vom învinovăți pe Ziditor? Oare cel ce a dat fierul spre o întrebuințare necesară și folositoare e vinovat dacă cel ce l-a primit îl folosește pentru ucidere?

Am spus aceasta vrând să arătăm că patima iubirii de argint nu-și are pricina în cele firești, ci numai în voia liberă cea foarte rea și stricată. Boala aceasta, când găsește sufletul căldicel și necredincios, la începutul lepădării de lume, strecoară într-însul niscai pricini îndreptățite și la părere binecuvântate, ca să oprească ceva din cele ce le are. Ea îi zugrăvește monahului în cuget bătrâneți lungi și slăbiciune trupească și-i șoptește că cele primite de la chinovie nu i-ar ajunge spre mângâiere, nu mai zic când este bolnav, dar nici măcar când este sănătos; apoi, că nu se poartă acolo grijă de bolnavi, ci sunt foarte părăsiți și că, de nu va avea ceva aur pus deoparte, va muri în mizerie. Mai apoi îi strecoară în minte gândul că nici nu va putea rămâne multă vreme în mănăstire din pricina greutății îndatoririlor și a supravegherii amănunțite a Părintelui. Iar după ce cu astfel de gânduri îi amăgește mintea, ca să-și oprească măcar un bănișor, îl înduplecă vrăjmașul să învețe și vreun lucru de mână de care să nu știe Avva, din care își va putea spori argintul pe care îl râvnește. Pe urmă îl înșală ticălosul cu nădejdi ascunse, zugrăvindu-i în minte câștigul ce-l va avea din lucrul mâinilor și apoi traiul fără griji. Și așa, dându-se cu totul grijii câștigului, nu mai ia aminte la nimic din cele potrivnice, nici chiar la întunericul deznădejdii, care îl cuprinde în caz că nu are parte de câștig; ci, precum altora li se face dumnezeu stomacul, așa și acestuia, aurul. De aceea și fericitul Apostol, cunoscând aceasta, a numit iubirea de argint nu numai „rădăcina tuturor răutăților”, ci și „închinare la idoli”. Să luăm seama deci la câtă răutate târăște boala aceasta pe om, dacă îl împinge și la slujirea la idoli. Căci, după ce și-a depărtat iubitorul de argint mintea de la dragostea lui Dumnezeu, iubește idolii oamenilor, scobiți în aur.

Întunecat de aceste gânduri și sporind la și mai mult rău, monahul nu

mai poate avea nicio ascultare, ci se răzvrătește, suferă, cârtește la orice lucru, răspunde împotrivă și, nemaipăzind nicio evlavie, se duce ca un cal nesupus în prăpastie. Nu se mulțumește cu hrana cea de toate zilele și strigă pe față că nu mai poate să rabde acestea la nesfârșit. Spune că Dumnezeu nu e numai acolo și nu și-a încuiat mântuirea sa numai în mănăstirea aceea; și că, de nu se va duce de acolo, se va pierde.

Banii cei puși deoparte, dând ajutor socotinței acesteia stricate, îl susțin ca niște aripi să cugete la ieșirea din mănăstire, să răspundă aspru și cu mândrie la toate poruncile și să se socotească pe sine ca pe un străin din afară. Orice ar vedea în mănăstire că ar avea trebuință de îndreptare nu bagă în seamă, ci trece cu vederea, dacă nu cumva defăimează și hulește toate câte se fac. Caută apoi pricini pentru care să se poată mânia sau întrista, ca să nu pară ușuratic ieșind fără pricină din mănăstire. Iar dacă poate scoate și pe altul din mănăstire, amăgindu-l cu șoapte și vorbe deșarte, nu se dă îndărăt să o facă, vrând să aibă un împreună-lucrător la fapta sa cea rea. Și așa, aprinzându-se de focul banilor săi, iubitorul de argint nu se va putea liniști niciodată în mănăstire, nici nu va putea să trăiască sub ascultare. Iar când dracul îl va răpi ca pe un lup din staul și, despărțindu-l de turmă, îl va lua spre mâncare, atunci lucrările rânduite pentru anumite ceasuri în chinovie, pe care îi era greu să le împlinească, îl va face vrăjmașul să le împlinească în chilie zi și noapte, cu multă râvnă; nu-l va slobozi însă să păzească chipul rugăciunilor, nici rânduiala posturilor, nici canonul privegherilor. Ci, după ce l-a legat cu turbarea iubirii de argint, toată sârguința îl înduplecă să o aibă numai spre lucrul mâinilor.

Trei sunt felurile bolii acesteia, pe care le opresc deopotrivă atât dumnezeieștile Scripturi, cât și învățăturile Părinților. Primul e cel care face pe monahi să agonisească și să adune cele ce nu le aveau în lume; al doilea e cel care face pe cei ce s-au lepădat de avuții să se căiască, punându-le în minte gândul să caute cele pe care le-au dăruit lui Dumnezeu; în sfârșit, al treilea e cel care, legând de la început pe monah de necredință și moleșeală, nu-l lasă să se izbăvească desăvârșit de lucrurile lumii, ci îi pune în minte frica de sărăcie și neîncrederea în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, îndemnându-l să calce făgăduințele pe care le-a făcut când s-a lepădat de lume. Pildele tuturor acestor trei feluri, precum am zis, le-am găsit osândite în dumnezeiasca Scriptură. Așa Ghehazi, voind să dobândească banii pe care nu-i avea înainte, s-a lipsit de darul prorociei, pe care învățătorul său voia să i-l lase drept moștenire, și în loc de binecuvântare a moștenit lepră veșnică prin blestemul Prorocului (4 Rg 5, 22-27). Iuda, voind să recapete banii de care mai înainte se lepădase urmând lui Hristos, a căzut nu numai din ceata ucenicilor, alunecând spre vânzarea Stăpânului, ci și viața cea trupească a sa prin silnică moarte a sfârșit-o (Mt 27, 5). Iar Anania și Safira, oprind o parte din prețul vânzării, se pedepsesc cu moartea prin gura apostolească (FA 5, 5, 10). Marele Moise poruncește și el în

„a Doua Lege”, în chip tainic, celor ce făgăduiesc să se lepede de lume, dar de frica necredinței se țin iarăși de lucruri pământești: „De este cineva fricos și-i tremură inima de teamă, să nu iasă la război, ci să se întoarcă acasă, ca nu cumva cu frica lui să sperie și inimile fraților săi” (Dt 20, 8). Poate fi ceva mai întemeiat și mai lămurit decât această mărturie? Oare nu învățăm din aceasta, cei ce ne lepădăm de lume, să ne lepădăm desăvârșit și așa să ieșim la război, ca nu cumva, punând început slăbănog și stricat, să întoarcem și pe ceilalți de la desăvârșirea evanghelică, semănând temere într-înșii? Chiar și cuvântul bine zis în Scripturi, „că mai bine este a da decât a lua” (FA 20, 35), îl tâlcuiesc rău aceștia, forțându-l și schimbându-i înțelesul, ca să se potrivească rătăcirii și poftei lor de argint. De asemenea, învățătura Domnului care zice: „Dacă vrei să fii desăvârșit, vinde-ți averile tale și le dă săracilor, și vei avea comoară în ceruri; și, venind, urmează-Mi Mie” (Mt 19, 21). Ei chibzuiesc că, decât să fii sărac, mai fericit lucru este a stăpâni peste o bogăție proprie și din prisosul ei a da și celor ce au lipsă. Să știe însă unii ca aceștia că încă nu s-au lepădat de lume, nici n-au ajuns la desăvârșirea monahicească dacă se rușinează de Hristos și nu iau asupra lor sărăcia Apostolului, ca prin lucrul mâinilor să-și slujească lor și celor ce au trebuință, spre a împlini făgăduința călugărească și a fi încununați cu Apostolul, ca unii care, după ce și-au risipit vechea bogăție, luptă ca Pavel lupta cea bună în foame și în sete, în ger și fără haine (2 Tim 4, 7). Căci dacă Apostolul ar fi știut că pentru desăvârșire mai de trebuință este vechea bogăție, nu și-ar fi disprețuit starea sa de cinste, căci zice despre sine că a fost om de vază și cetățean roman (FA 22, 25). Asemenea și cei din Ierusalim, care își vindeau casele și țarinile și puneau prețul la picioarele Apostolilor (FA 4, 35), n-ar fi făcut aceasta dacă ar fi știut că Apostolii țin de lucru mai fericit și mai chibzuit ca fiecare să se hrănească din banii săi, și nu din osteneala proprie și din ceea ce aduc neamurile. Încă mai lămurit învață despre acestea același Apostol în cele ce scrie romanilor, când zice: „Iar acum merg la Ierusalim ca să slujesc sfinților. Căci au binevoit Macedonia și Ahaia să facă o strângere de ajutoare pentru cei lipsiți dintre sfinții din Ierusalim. Că au binevoit, dar le sunt și datori” (Rm 15, 25-27). Dar el însuși, fiind adesea pus în lanțuri și în închisori și ostenit de călătorii, sau împiedicat de acestea să-și câștige hrana din lucrul mâinilor sale, precum obișnuia, spune că a primit-o de la frații din Macedonia, care au venit la el: „Și lipsa mea au împlinit-o frații care au venit din Macedonia” (2 Co 11, 9). Iar filipenilor le scrie: „Și voi, filipenilor, știți că ieșind eu din Macedonia, nicio Biserică nu s-a unit cu mine când a fost vorba de dat și luat, decât voi singuri. Că și în Tesalonic o dată și de două ori mi-ați trimis cele de trebuință” (Flp 4, 15-16).

Așadar, după părerea iubitorilor de argint sunt mai fericiți decât Apostolul și aceștia, fiindcă i-au dat din averile lor și lui cele de trebuință. Dar nu va cuteza nimeni să zică aceasta, dacă nu cumva a ajuns la cea mai de pe urmă nebunie a minții.

Deci dacă vrem să urmăm poruncii evanghelice și întregii Biserici celei dintru început, întemeiată pe temelia Apostolilor, să nu ne luăm după socotințele noastre, nici să înțelegem rău cele zise bine. Ci, lepădând părerea noastră cea moleșită și necredincioasă, să primim înțelesul cel adevărat al Evangheliei. Căci numai așa vom putea urma Părinților și nu ne vom despărți niciodată de știința vieții de obște, ci ne vom lepăda cu adevărat de lumea aceasta. Bine este deci să ne amintim și aici de cuvântul unui sfânt, care spune că Sfântul Vasile cel Mare ar fi zis unui senator, care se lepădase fără hotărâre de lume și mai ținea ceva din banii săi, un cuvânt ca acesta: „Și pe senator l-ai pierdut, și nici pe monah nu l-ai făcut!". Trebuie, așadar, să tăiem cu toată sârguința din sufletul nostru „rădăcina tuturor răutăților", care este iubirea de argint, știind sigur că, de rămâne rădăcina, lesne cresc ramurile. Iar virtutea aceasta anevoie se dobândește nepetrecând în viața de obște, căci numai în ea nu avem să purtăm de grijă nici măcar de trebuințele cele mai necesare. Deci având înaintea ochilor osânda lui Anania și a Safirei, să ne înfricoșăm a ne lăsa ceva nouă din averea noastră veche. Asemenea, temându-ne de pilda lui Ghehazi, a celui ce pentru iubirea de argint a fost dat leprei veșnice, să ne ferim de-a aduna pentru noi banii pe care nici în lume nu i-am avut. Gândindu-ne apoi la sfârșitul lui Iuda, cel ce s-a spânzurat, să ne temem a lua ceva din cele de care ne-am lepădat, disprețuindu-le. Iar peste acestea toate, să avem de-a pururi înaintea ochilor moartea fără de veste, ca nu cumva, în ceasul în care nu așteptăm, să vină Domnul nostru și să afle conștiința noastră întinată cu iubirea de argint. Căci ne va zice atunci cele ce în Evanghelie au fost spuse bogatului aceluia: „Nebune, într-această noapte vor cere sufletul tău, iar cele ce ai adunat ale cui vor fi?" (Lc 12, 20).

IV. Despre mânie

A patra luptă o avem împotriva duhului mâniei. Și câtă trebuință este să tăiem, cu ajutorul lui Dumnezeu, veninul cel purtător de moarte al duhului acestuia, din adâncul sufletului nostru! Căci mocnind acesta tăinuit în inima noastră și orbind cu tulburări întunecate ochii inimii, nu putem dobândi puterea de-a deosebi cele ce ne sunt de folos, nici pătrunderea cunoștinței duhovnicești. De asemenea, nu putem păzi desăvârșirea sfatului bun și nu ne putem face părtași vieții adevărate, iar mintea noastră nu va ajunge în stare să privească lumina dumnezeiască. „Căci s-a tulburat, zice, de mânie ochiul meu" (Ps 6, 7). Dar nu ne vom face părtași nici de înțelepciunea dumnezeiască, chiar dacă am fi socotiți de toți frații înțelepți. Fiindcă s-a scris: „Mânia în sânul celor fără de minte sălășluiește" (Ecc 7, 9). Dar nu putem dobândi nici sfaturile mântuitoare ale dreptei socoteli, chiar dacă ne socotesc oamenii cuminți. Căci scris este: „Mânia și pe cei cuminți îi pierde" (Pr 15, 1). Nu vom putea ține nici cumpăna dreptății cu inimă trează, căci scris este: „Mânia bărbatului nu

lucrează dreptatea lui Dumnezeu” (Iac 1, 20). Nici podoaba și chipul cel bun nu-l putem dobândi, cu toate că ne laudă toți, căci iarăși scrie: „Bărbatul mânios nu este cu bun chip” (Pr 11, 25). Drept aceea, cel ce vrea să vin la desăvârșire și poftește să lupte lupta cea duhovnicească după lege, străin să fie de toată mânia și iuțimea. Iată ce poruncește vasul alegerii: „Toată amărăciunea, și iuțimea, și mânia, și strigarea, și hula să se ridice de la voi, dimpreună cu toată răutatea” (Ef 4, 51). Iar când a zis „toată”, nu ne-a mai lăsat nicio pricină pentru care mânia să fie trebuincioasă sau îndreptățită. Deci cel ce vrea să-l îndrepte pe fratele său când greșește, sau să-l certe, să se silească a se păzi pe sine netulburat, ca nu cumva, vrând pe altul să tămăduiască, să atragă boala asupra sa și să audă cuvântul Evangheliei: „Doctore, vindecă-te pe tine însuți” (Lc 4, 23), sau: „Ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, iar bârna din ochiul tău n-o cunoști?” (Mt 7, 3).

Din orice fel de pricină ar clocoti mânia în noi, ea ne orbește ochii sufletului și nu-i lasă să vadă Soarele dreptății. Căci, precum fie că punem pe ochi foițe de aur, fie de plumb, la fel împiedicăm puterea văzătoare, și scumpetea foiței de aur nu aduce nicio deosebire orbirii, tot așa, din orice pricină s-ar aprinde mânia, fie ea, zice-se, întemeiată sau neîntemeiată, la fel întunecă puterea văzătoare.

Numai atunci întrebuințăm mânia potrivit cu firea, când o pornim împotriva gândurilor pătimașe și iubitoare de plăceri. Așa ne învață Prorocul zicând: „Mâniați-vă, și nu păcătuiți” (Ps 4, 5); adică aprindeți mânia asupra patimilor voastre și asupra gândurilor rele, și nu păcătuiți săvârșind cele puse de ele în minte. Acest înțeles îl arată limpede cuvântul următor: „...pentru cele ce ziceți întru inimile voastre, în așternuturile voastre vă pocăiți” *(ibidem);* adică atunci când vin în inima voastră gândurile cele rele, scoate-ți-le afară cu mânie, iar după ce le veți fi scos, aflându-vă ca pe un pat al liniștii sufletului, pocăiți-vă. Împreună cu acesta glăsuiește și fericitul Pavel, folosindu-se de cuvântul lui și adăugând: „Soarele să nu apună peste mânia voastră, nici să dați loc diavolului” (Ef 4, 26-27); adică să nu faceți pe Hristos, Soarele dreptății, să apună pentru inimile voastre, din pricină că-L mâniați prin învoirea cu gândurile rele, ca apoi, prin depărtarea Lui, să afle diavolul loc de ședere în voi. Despre Soarele acesta și Dumnezeu zice prin Prorocul: „Iară celor ce se tem de numele Meu, va răsări Soarele dreptății, și tămăduire va fi în aripile Lui” (Mal 4, 2).

Iar de vom lua cele zise după literă, nici până la apusul soarelui nu ni se îngăduie să ținem mânia. Ce vom zice deci despre aceia care în sălbăticia și turbarea dispoziției lor pătimașe, țin mânia nu numai până la apusul soarelui, ci, întinzând-o peste multe zile, tac unii față de alții și n-o mai scot afară prin cuvânt, ci prin tăcere își sporesc veninul ținerii de minte a răului, spre pierzarea lor. Ei nu știu că trebuie să fugă nu numai de mânia cea cu fapta, ci și de cea din cuget, ca nu cumva, înnegrindu-li-se mintea de întunecimea

amintirii răului, să cadă din lumina cunoștinței și din dreapta socoteală și să se lipsească de sălășluirea Duhului Sfânt. Pentru aceasta și Domnul poruncește în Evanghelii să lăsăm darul înaintea altarului și să ne împăcăm cu fratele nostru (Mt 5, 24). Căci nu e cu putință să fie bine primit darul până ce mânia și ținerea de minte a răului se află încă în noi. Asemenea și Apostolul, zicând: „Neîncetat vă rugați" (1 Tes 5, 17), și: „bărbații să se roage în tot locul, ridicând mâini cuvioase, fără mânie și fără îndoire" (1 Tim 2, 8), ne învață aceleași lucruri. Rămâne, așadar, ca sau să nu ne rugăm niciodată, și prin aceasta să ne facem vinovați înaintea poruncii apostolești, sau, silindu-ne să păzim ceea ce ni s-a poruncit, să facem aceasta fără mânie și fără a ține minte răul. Și fiindcă de multe ori când sunt întristați sau tulburați frații noștri zicem că nu ne pasă, că nu din pricina noastră sunt tulburați, Doctorul sufletelor, vrând să smulgă din rădăcină, adică din inimă, pricinile mâniei, ne poruncește ca nu numai când suntem noi mâhniți asupra fratelui să lăsăm darul și să ne împăcăm, ci și dacă el s-a mâhnit asupra noastră, pe drept sau pe nedrept, să-l tămăduim, dezvinovățindu-ne, și apoi să aducem darul.

Dar de ce să zăbovim prea mult la vremurile evanghelice, când putem învăța aceasta și din legea veche? Deși s-ar părea că aceasta e cu pogorământ, totuși zice și ea: „Să nu urăști pe fratele tău întru inima ta" (Lv 19, 17) și iarăși: „Căile celor ce țin minte răul, spre moarte (duc)" (Pr 12, 29). Deci și acolo se oprește nu numai mânia cu fapta, ci se osândește și cea din cuget. De aceea, urmând legilor dumnezeiești, să ne luptăm cu toată puterea împotriva duhului mâniei, a cărui boală o avem înlăuntrul nostru.

Să nu căutăm singurătatea și pustia pentru că ne mâniem pe oameni, ca și când acolo n-ar fi cel ce ne pornește spre mânie, sau fiindcă e mai ușor să dobândim virtutea îndelungii răbdări în singurătate. Căci din mândrie și din voința de a nu ne învinui pe noi înșine și de a nu pune pe seama trândăviei noastre pricinile tulburării, poftim despărțirea de frați. Drept aceea, până ce aruncăm pricinile neputinței noastre în socoteala altora, nu este cu putință să ajungem la desăvârșirea îndelungii răbdări. Capătul îndreptării și al păcii noastre nu se câștigă din îndelunga răbdare ce o are aproapele cu noi, ci din suferirea răului aproapelui de către noi. Deci de vom fugi de lupta îndelungii răbdări, căutând pustia și singurătatea, patimile netămăduite ale noastre, pe care le vom duce acolo, vor rămâne ascunse, dar nu vor fi smulse. Căci pustia și retragerea celor neizbăviți de patimi nu numai că le păzesc patimile nevătămate, ci li le și acoperă, încât nu-i lasă să se simtă pe ei înșiși de ce patimă se biruiesc, ci, dimpotrivă, le pun în minte năluciri de virtute și-i fac să creadă că au câștigat îndelunga-răbdare și smerenia, până nu este cine să-i ispitească și să-i probeze. Dar când vine vreo pricină care îi stârnește și-i cearcă, patimile cele ce mocnesc tăinuit sar îndată ca niște cai fără frâu, hrăniți multă vreme în liniște și odihnă, din ocoalele lor și târăsc cu și mai multă vijelie și sălbăticie spre pierzare pe călărețul lor. Căci și mai mult se sălbăticesc

patimile în noi când e încetată legătura cu oamenii, încât pierdem și umbra suferirii și a îndelungii răbdări, pe care în tovărășia fraților ni se părea că le avem; aceasta, pentru întrelăsarea deprinderii cu oamenii și din pricina singurătății. Căci, precum fiarele veninoase ce stau liniștite în culcușurile lor din pustie de îndată ce prind pe careva apropiindu-se de ele își arată toată tulburarea lor, asemenea și oamenii pătimași, care sunt liniștiți din pricina pustiei, iar nu din vreo dispoziție a virtuții, își dau veninul pe față când apucă pe cineva care s-a apropiat și-i întărâtă. De aceea, cei ce caută desăvârșirea blândeții sunt datori să pună toată strădania ca să nu se mânie nu numai asupra oamenilor, dar nici asupra dobitoacelor și nici asupra lucrurilor neînsuflețite. Căci îmi aduc aminte de mine, când petreceam în pustie, că mă porneam cu mânie asupra trestiei și o azvârleam, pentru că nu-mi plăcea fie grosimea, fie subțirimea ei; asemenea și asupra lemnelor, când voiam să le tai și nu puteam repede, sau asupra cremenei, când mă sileam să scapăr și nu ieșea foc îndată. Așa mi se întinsese coarda mâniei, încât o porneam și asupra lucrurilor neînsuflețite.

Drept aceea, de vrem să dobândim fericirea făgăduită de Domnul, datori suntem să înfrânăm, precum s-a zis, nu numai mânia cea cu lucrul, ci și mânia din cuget. Căci nu folosește așa de mult a-ți ține gura în vremea mâniei, ca să nu dai drumul la vorbe furioase, cât folosește a-ți curăța inima de ținerea minte a răului și a nu învârti în minte gânduri viclene asupra fratelui. Învățătura evanghelică poruncește să se taie mai bine rădăcinile patimilor decât roadele lor. Fiindcă tăindu-se din inimă rădăcina mâniei, nu mai are loc nici fapta de ură sau de pizmă. Căci celui ce urăște pe fratele său ucigaș de om i s-a zis, fiindcă îl ucide cu dispoziția de ură din cugetul lui. Desigur, aici nu văd oamenii vărsându-se sângele aceluia prin sabie, dar vede Dumnezeu cum a fost omorât cu gândul și cu dispoziția de ură. Dumnezeu va da fiecăruia sau cunună, sau osândă nu numai pentru fapte, ci și pentru gânduri și hotărâri, precum Însuși zice prin Prorocul: „Iată, vin să adun faptele și gândurile lor” (Is 66, 18). La fel zice și Apostolul: „Înseși gândurile lor se vor învinui sau apăra între ele în ziua în care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor” (Rm 2, 15-16). Dar Însuși Stăpânul, învățându-ne că trebuie să lepădăm toată mânia, zice în Evanghelie: „Cel ce se mânie pe fratele său vinovat va fi judecății” (Mt 5, 22). Așa stă în copiile cele bune (cuvântul „în deșert” e un adaos), potrivit cu gândul Scripturii despre acest lucru. Căci Domnul voiește ca noi să tăiem în toate chipurile rădăcina și scânteia însăși a mâniei și nicio pricină a ei să nu păstrăm în noi, ca nu cumva, pornindu-ne la început dintr-o pricină așa-zis întemeiată, mai pe urmă să alunecăm în turbarea mâniei fără temei.

Iar leacul desăvârșit al acestei boli acesta este: să credem că nu ne este iertat să ne stârnim mânia nici pentru pricini drepte, nici pentru nedrepte. Căci duhul mâniei întunecându-ne mintea, nu se va mai afla întru noi nici lumina care ne ajută să deosebim lucrurile, nici tăria sfatului drept, nici cârma

dreptății. Dar nici templu al Duhului Sfânt nu ni se mai poate face sufletul, câtă vreme ne va stăpâni duhul mâniei întunecându-ne mintea. Iar la urma tuturor, având în fiecare zi în față icoana morții, care nu știm când poate veni, să ne păzim pe noi înșine de mânie și să știm că n-avem niciun folos nici de neprihănire, nici de lepădarea de cele pământești, nici de posturi și privegheri, căci de vom fi stăpâniți de mânie și ură, vinovați vom fi judecății.

V. Despre întristare

A cincea luptă o avem împotriva duhului întristării, care întunecă sufletul ca să nu poată avea nicio vedere duhovnicească și-l oprește de la toată lucrarea cea bună. Când duhul acesta viclean tabără asupra sufletului și-l întunecă în întregime, nu-i mai îngăduie să-și facă rugăciunile cu osârdie, nici să stăruie cu folos pe lângă sfintele citiri și nu rabdă pe om să fie blând și smerit față de frați. Îi pricinuiește scârbă față de toate lucrurile și față de însăși făgăduința vieții. Scurt vorbind, întristarea tulbură toate sfaturile mântuitoare ale sufletului și usucă toată puterea și stăruința lui, făcându-l ca pe un ieșit din minte și legându-l de gândul deznădejdii. De aceea, dacă avem de gând să luptăm lupta duhovnicească și să biruim cu Dumnezeu duhurile răutății, să păzim cu toată străjuirea inima noastră dinspre duhul întristării (Pr 4, 23 ș. u.). Căci precum molia roade haina și cariul lemnul, așa întristarea mănâncă sufletul omului. Ea îl face să ocolească toată întâlnirea bună și nu-l lasă să primească vreun cuvânt de sfat nici de la prietenii cei adevărați, precum nu-i îngăduie să le dea răspuns bun și pașnic. Ci, învăluind tot sufletul, îl umple de amărăciune și de nepăsare. În sfârșit, îi pune în minte gândul să fugă de oameni, ca de unii ce i s-ar fi făcut pricină de tulburare, și nu-l lasă să-și dea seama că nu din afară vine boala, ci ea mocnește înăuntru, făcându-se arătată când vine vreo ispită care o dă la iveală. Căci niciodată nu s-ar vătăma omul de om dacă nu ar avea mocnind înăuntru pricinile patimilor. De aceea Ziditorul a toate și Doctorul sufletelor, Dumnezeu, Cel ce singur știe rănile sufletului cu de-amănuntul, nu poruncește să lepădăm petrecerea cu oamenii, ci să tăiem din noi pricinile păcatului și să cunoaștem că sănătatea sufletului se dobândește nu despărțindu-ne de oameni, ci petrecând și exercitându-ne cu cei virtuoși. Când, așadar, pentru oarecare pricini, zise „îndreptățite", ne despărțim de frați, n-am tăiat pricinile întristării, ci numai le-am schimbat, fiindcă boala ce mocnește înăuntru se poate aprinde și printr-alte lucruri. De aceea, tot războiul să ne fie împotriva patimilor celor dinăuntru. Căci de le vom scoate pe acestea din inimă cu darul și cu ajutorul lui Dumnezeu, nu numai cu oamenii, dar și cu fiarele sălbatice vom petrece cu ușurință, cum zice și fericitul Iov: „Fiarele sălbatice vor fi cu tine în pace" (Iov 5, 23). Deci mai

întâi trebuie să luptăm împotriva duhului întristării, care împinge sufletul la deznădejde, ca să-l alungăm din inima noastră. Căci acesta n-a lăsat pe Cain să se pocăiască după ce și-a ucis fratele, nici pe Iuda după ce a vândut pe Domnul. Să ne deprindem numai în acea întristare care se cuprinde în pocăința pentru păcate și e împreunată cu nădejdea cea bună. Despre aceasta zice și Apostolul: „Întristarea cea după Dumnezeu lucrează pocăință spre mântuire, fără părere de rău” (2 Co 7, 10). Căci întristarea cea după Dumnezeu, hrănind sufletul cu nădejdea pocăinței, e împreunată cu bucuria. De aceea, ea face pe om osârduitor și ascultător spre toată lucrarea cea bună, prietenos, smerit, blând[57], gata să sufere răul și să rabde toată buna osteneală și zdrobirea, ca una ce e cu adevărat după Dumnezeu. Ea face să se arate în om roadele Sfântului Duh, care sunt: bucuria, dragostea, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, credința și înfrânarea. De la întristarea cea potrivnică, însă, cunoaștem roadele duhului celui rău, adică: trândăvia, lipsa de răbdare, mânia, ura, împotrivirea în cuvânt, lenea la rugăciune. De această întristare suntem datori să fugim, ca și de curvie, de iubirea de argint, de mânie și de toate celelalte patimi. Ea se tămăduiește prin rugăciune, prin nădejdea în Dumnezeu, prin cugetarea la cuvintele cele dumnezeiești și prin petrecerea cu oamenii cuvioși.

VI. Despre trândăvie

A șasea luptă o avem împotriva duhului trândăviei, care e înjugat cu duhul întristării și lucrează împreună. Cumplit și apăsător e acest drac și neîncetat războiește pe monahi. El cade pe la al șaselea ceas peste monah, pricinuindu-i moleșeală, întristare și scârbă chiar și față de locul unde se află și de frații cu care petrece, ba și față de orice lucrare și de însăși citirea dumnezeieștilor Scripturi. Îi pune în minte și gânduri de mutare, șoptindu-i că de nu se va muta într-alte locuri, deșartă îi va fi toată vremea și osteneala. Pe lângă acestea, mai stârnește și foame într-însul, pe la al șaselea ceas, câtă nu i s-ar fi întâmplat chiar după un post de trei zile, sau după un drum foarte îndelungat, sau după o osteneală grea. Apoi îi pune în minte gândul că nu va putea scăpa de boala și greutatea aceasta în niciun chip altfel, fără numai de va ieși des și se va duce pe la frați, dându-i ca motiv folosul sau cercetarea celor neputincioși. Iar dacă nu-l poate înșela numai cu acestea, îl scufundă în somn greu și se năpustește și mai furios asupra lui, neputând fi alungat într-alt fel, fără numai prin rugăciune, prin reținerea de la vorbe deșarte, prin cugetarea la cuvintele dumnezeiești și prin răbdarea în ispite. De nu va găsi însă pe monah îmbrăcat cu aceste arme, îl va săgeta cu săgețile sale și-l va face nestatornic, împrăștiat și leneș, îndemnându-l să colinde mănăstiri multe și să nu se

[57] De aici până la nota următoare, lipsă în *P. G.* 28, 898.

îngrijească de nimic altceva, fără numai să afle unde se fac mâncăruri și băuturi mai bune. Căci nimic nu-i nălucește mintea leneșului decât gânduri ca acestea. Prin acestea îl încâlcește apoi cu lucruri lumești și, puțin câte puțin, îl atrage în îndeletniciri vătămătoare, până ce îl scoate cu totul și din cinul monahicesc.

Știind dumnezeiescul Apostol că această boală e foarte grea și ca un doctor iscusit vrând s-o smulgă din sufletele noastre din rădăcini, arată mai ales pricinile din care se naște, zicând: „Vă poruncim vouă, fraților, întru numele Domnului nostru Iisus Hristos, să vă feriți de tot fratele care umblă fără de rânduială, și nu după predania pe care ați luat-o de la noi. Căci înșivă știți cum trebuie să urmați nouă; că noi n-am umblat fără de rânduială între voi, nici n-am mâncat de la cineva pâine în dar, ci cu osteneală și trudă, lucrând zi și noapte, ca să nu îngreunăm pe nimeni dintre voi. Nu doar că n-am fi avut dreptul, ci ca pe noi să ne aveți pildă, spre a urma nouă. Când ne aflam la voi, acestea vă porunceam: Dacă cineva nu lucrează, nici să nu mănânce. Auzim că sunt unii dintre voi care umblă fără rânduială, nimic lucrând, ci iscodind. Unora ca aceștia le poruncim și-i rugăm, întru Hristos Iisus, ca întru liniște lucrând să mănânce pâinea lor” (2 Tes 3, 6-12)[58]. Să luăm aminte cât de lămurit ne arată Apostolul pricinile trândăviei când numește „fără de rânduială” pe cei ce nu lucrează, dezvăluind prin acest singur cuvânt multele lor păcate. Căci cel fără de rânduială este și fără de evlavie, și obraznic în cuvinte, și gata spre batjocură, de aceea, și incapabil de liniște, și rob trândăviei. Drept aceea, poruncește tuturor să se depărteze de ei, ferindu-se ca de ciumă. Apoi zice: „Și nu după predania pe care ați luat-o de la noi”, arătând prin cuvintele acestea că aceia sunt mândri și disprețuitori și desfac predaniile apostolice. Și iarăși zice: „În dar n-am mâncat pâine de la nimeni, ci cu osteneală și trudă, lucrând zi și noapte”. Învățătorul neamurilor, propovăduitorul Evangheliei, cel răpit până la al treilea cer (2 Co 12, 2), cel ce zice că Domnul a poruncit ca cei ce vestesc Evanghelia, din Evanghelie să trăiască (2 Co 9, 13), lucrează cu osteneală și trudă zi și noapte spre a nu îngreuna pe nimeni. Atunci, cum ne vom lenevi noi la lucru și vom căuta odihnă trupească, odată ce nu ni s-a încredințat nici propovăduirea Evangheliei, nici grija Bisericilor, ci numai purtarea de grijă a sufletului nostru? Apoi, arătând și mai lămurit vătămarea ce se naște din șederea fără lucru, adaugă: „nimic lucrând, ci iscodind”. Căci din șederea fără lucru iese iscodirea, și din iscodire neorânduiala, și din neorânduială, tot păcatul. Arătându-le apoi și tămăduirea, zice: „Iar unora ca acestora le poruncim ca întru liniște lucrând să-și mănânce pâinea lor”. Pe urmă le spune într-un chip și mai dojenitor: „Dacă cineva nu vrea să lucreze, nici să nu mănânce”. De aceste porunci apostolești fiind învățați, Sfinții Părinți cei din Egipt nu îngăduie nicio vreme în care monahii să rămână fără lucru, mai ales cei tineri, știind că prin

[58] Până aici lipsește în P. G. 28, 899.

răbdarea lucrului alungă trândăvia, își dobândesc hrana și ajută celor lipsiți. Căci nu lucrează numai pentru trebuințele lor, ci din prisos dau și străinilor, săracilor și celor din închisori, crezând că o atare facere de bine este o jertfă sfântă și bine primită de Dumnezeu. Încă zic Părinții și aceasta: că cel ce lucrează e războit adesea numai de un drac și numai de acela e necăjit, pe când cel ce nu lucrează, de nenumărate duhuri este robit. Pe lângă acestea, bine este să aducem și un cuvânt al lui Avva Moise, cel mai cercat dintre Părinți, pe care l-a zis către mine. Căci șezând eu puțină vreme în pustie, am fost supărat de trândăvie și m-am dus la dânsul și am zis: „Ieri, fiind cumplit supărat de trândăvie și slăbind foarte, nu m-aș fi izbăvit de ea de nu m-aș fi dus la Avva Pavel". Și mi-a răspuns la aceasta Avva Moise și a zis: „Să știi că nu te-ai izbăvit de ea, ci și mai mult te-ai dat prins și rob. Deci să știi că mai greu te va lupta, ca pe unul ce calci rânduiala, dacă nu te vei strădui de acum înainte să o birui cu răbdarea, cu rugăciunea și cu lucrul mâinilor".

VII. Despre slava deșartă

A șaptea luptă o avem împotriva duhului slavei deșarte. Patima aceasta este foarte felurită și foarte subțire și nu o bagă de seamă ușor nici însuși cel ce pătimește de dânsa. Atacurile celorlalte patimi sunt mai vădite și de aceea e mai ușoară oarecum lupta cu dânsele, căci sufletul cunoaște pe potrivnicul său și îndată îl răstoarnă prin împotrivire cu cuvântul și prin rugăciune. Dar păcatul slavei deșarte având multe înfățișări, precum s-a zis, este greu de biruit. El încearcă să săgeteze pe ostașul lui Hristos prin orice îndeletnicire, prin glas, prin cuvânt, prin tăcere, prin lucru, prin priveghere, postiri, rugăciune, citire, liniște, până și prin îndelunga-răbdare. Pe cel ce nu izbutește să-l amăgească spre slava deșartă prin scumpetea hainelor, încearcă să-l ispitească prin îmbrăcămintea proastă, și pe cel ce nu l-a putut face să se îngâmfe prin cinste, pe acela îl duce la nebunie prin așa-zisa răbdare a necinstei; iar pe cel ce nu l-a putut împinge la slava deșartă pentru destoinicia în cuvânt, îl amăgește prin tăcere, făcându-l să-și închipuie că a dobândit liniștea. Dacă n-a putut moleși pe cineva prin belșugul bucatelor, îl slăbănogește prin postul pe care îl ține de dragul laudelor. Scurt vorbind, tot lucrul, toată îndeletnicirea dă prilej de război acestui drac viclean. Pe lângă acestea, el îl face pe monah să se gândească și la preoție. Îmi aduc aminte de un bătrân, pe când petreceam în pustia sketică. Ducându-se acesta la chilia unui frate spre cercetare, apropiindu-se de ușă l-a auzit grăind. Și socotind bătrânul că citește din Scriptură, a stat să asculte, până ce a simțit că fratele își ieșise din minte din pricina slavei deșarte și se hirotonisise pe sine diacon, făcând tocmai otpustul celor chemați. Deci cum a auzit bătrânul acestea, împingând ușa a intrat; și întâmpinându-l fratele i s-a închinat după obicei și ceru să afle de la el dacă de multă vreme așteaptă la ușă. Iar bătrânul i-a

răspuns în glumă, zicând: „Acum venii, când făceai tu otpustul celor chemați”. Auzind fratele acestea, a căzut la picioarele bătrânului, cerându-i să se roage pentru dânsul ca să se izbăvească de rătăcirea aceasta.

Am amintit aceasta vrând să arăt la câtă lipsă de simțire duce dracul acesta pe om. Drept aceea, cel ce vrea să se lupte desăvârșit și să ia cununa dreptății desăvârșite să se străduiască în toate chipurile să biruie această fiară cu multe capete. Să aibă pururi înaintea ochilor cuvântul lui David: „Domnul a risipit oasele celor ce plac oamenilor” (Ps 52, 7). Deci nimic să nu facă uitându-se după lauda oamenilor, ci numai răsplata lui Dumnezeu să o caute. Să lepede necontenit gândurile care vin în inima lui și îl laudă, și să se disprețuiască pe sine înaintea lui Dumnezeu. Căci numai așa va putea, cu ajutorul lui Dumnezeu, să se izbăvească de duhul slavei deșarte.

VIII. Despre mândrie

A opta luptă o avem împotriva duhului mândriei. Aceasta este foarte cumplită și mai sălbatică decât toate cele de până aici. Ea războiește mai ales pe cei desăvârșiți și pe cei ce s-au urcat până aproape de culmea virtuților, încercând să-i prăbușească. Și precum ciuma cea aducătoare de stricăciune nimicește nu numai un mădular al trupului, ci întreg trupul, așa mândria nu strică numai o parte a sufletului, ci tot sufletul. Fiecare din celelalte patimi, deși tulbură sufletul, se războiește numai cu virtutea opusă și, căutând să o biruiască pe aceea, întunecă numai în parte sufletul. Patima mândriei însă întunecă întreg sufletul și-l prăbușește în cea mai adâncă prăpastie. Ca să înțelegem mai lămurit cele zise, să luăm seama la lucrul următor: îmbuibarea stomacului se sârguiește să strice înfrânarea; curvia, curăția; iubirea de argint, sărăcia; mânia, blândețea; și celelalte feluri ale păcatului, asemenea, pe celelalte virtuți opuse. Dar păcatul mândriei când pune stăpânire pe bietul suflet, ca un tiran prea cumplit care a cucerit o cetate mare și înaltă, îl dărâmă în întregime și îl surpă până în temelii. Mărturie despre aceasta este îngerul acela care pentru mândrie a căzut din cer. Căci fiind zidit de Dumnezeu și împodobit cu toată virtutea și înțelepciunea, n-a voit să le recunoască pe acestea venite din darul Stăpânului, ci din firea sa. De aceea, s-a socotit pe sine întocmai ca Dumnezeu. Gândul acesta al lui mustrându-l, Prorocul zice: „Ai zis întru inima ta: Ședea-voi pe un munte înalt, pune-voi scaunul meu peste nouri și voi fi asemenea Celui Preaînalt” (Is 14, 13-14). Iară tu om ești, și nu Dumnezeu. Și, iarăși, alt Proroc zice: „Ce te fălești întru răutate, puternice?” (Ps 51, 1), și celelalte ale psalmului. Deci, știind acestea, să ne temem și „cu toată străjuirea să păzim inima noastră” (Pr 4, 23) dinspre duhul mândriei, cel purtător de moarte, zicând în noi înșine, de câte ori am dobândit vreo virtute, cuvântul Apostolului: Nu eu, ci darul lui Dumnezeu, carele este cu mine” (1 Co 15, 10), și cel zis de Domnul: „Fără de Mine nu puteți face nimic” (In 15, 4), sau

cel zis de Prorocul: „Dacă Domnul nu ar zidi casa, în zadar s-ar trudi ziditorii" (Ps 126, 1), și, în sfârșit, cel zis de Apostol: „Nu a celui ce voiește, nici a celui ce aleargă; ci a lui Dumnezeu, Carele miluiește" (Rm 9, 16). Căci chiar de ar fi cineva cât de fierbinte cu osârdia și de sârguitor cu vrerea, fiind legat de trup și sânge nu va putea ajunge la desăvârșire decât prin mila lui Hristos și prin harul Său. Pentru că zice Iacov: „Toată darea cea bună de sus este" (Iac 1, 17), iar Apostolul Pavel zice: „Ce ai tu ce nu ai luat? Iar dacă ai luat, ce te lauzi ca și cum n-ai fi luat și te fălești ca de ale tale?" (1 Co 4, 7).

Iar că mântuirea ne vine prin harul și mila lui Dumnezeu, ne dă mărturie adevărată tâlharul acela de pe cruce, care a primit Raiul nu ca preț al virtuții, ci prin harul și mila lui Dumnezeu. Acestea știindu-le Părinții noștri, toți cu un glas au învățat că nu putem ajunge într-alt fel la desăvârșirea virtuții, fără numai prin smerenie. Iar aceasta se naște din credință, din frica lui Dumnezeu, din blândețe și din sărăcia desăvârșită, prin care ne vine și dragostea desăvârșită, cu darul și cu iubirea de oameni ale Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava în veci. Amin.

AL ACELUIAȘI CUVIOS

Cuvânt plin de mult folos despre Sfinții Părinți din pustia sketică și despre darul deosebirii

Către egumenul Leontie[59]

Datoria ce mi-am luat-o față de Preafericitul Părinte (papă) Castor, de a-i istorisi viața Sfinților Părinți și învățătura lor, datorie pe care mi-am împlinit-o în parte prin cele ce i-am scris odinioară, Preasfințite Leontie, despre rânduiala vieții de obște și despre cele opt patimi ale răutății, îmi pusesem acum în gând să o duc la îndeplinire în chip desăvârșit. Dar aflând că pomenitul Ierarh, părăsindu-ne, s-a mutat din viața aceasta la Hristos, am socotit că e de trebuință să întregesc istorisirea celor ce lipsesc și să le trimit ție, celui ce ai moștenit virtutea aceluia și, cu ajutorul lui Dumnezeu, grija mănăstirii.

Deci când m-am dus în pustia sketică, unde erau cei mai încercați Părinți dintre monahi, împreună cu Sfântul Gherman, cu care mă împrietenisem încă de pe când eram copil de școală, apoi în oaste, precum și în viața călugărească, am văzut pe Avva Moise, bărbat sfânt, care strălucea nu numai în lucrarea virtuților, ci și în contemplare. Drept aceea, ne-am rugat acestuia cu lacrimi să ne spună cuvânt de zidire, prin care să putem ajunge la desăvârșire. Acesta, mult fiind rugat, ne-a grăit: „Fiilor, toate virtuțile și îndeletnicirile au un scop anumit, după care potrivindu-se, cei ce privesc spre el ajung la ținta dorită. Lucrătorul de pământ, răbdând când văpaia soarelui, când asprimea gerului, își lucrează pământul având ca scop să-l curețe de mărăcini și pălămidă, iar ca țintă ultimă, să se bucure de rod. Cel ce face neguțătorie nu se gândește la primejdiile de pe mare sau de pe uscat, ci se ostenește cu toată sârguință pentru neguțătoria sa, având ca scop câștigul ce-i va veni din ea, iar ca țintă ultimă, bucuria de pe urma câștigului. Ostașul nu se gândește la primejdiile războiului, nici la necazurile petrecerii printre străini, având ca scop înaintarea sa în treapta ostășească și ca țintă ultimă, câștigul de pe urma dregătoriei sale. Așadar, și cinul nostru are un scop și o țintă ultimă a lui, pentru care răbdăm de bunăvoie toată osteneala și truda. De aceea postul nu ne ostenește, nevoința privegherii ne înveselește, citirea și meditarea Scripturilor o facem cu dragă inimă, truda lucrului, ascultarea, lepădarea de toate lucrurile pământești,

[59] În realitate e un rezumat al *Convorbirilor I-II (Collationes I-II),* dintre care prima se ocupă cu desăvârșirea ca țintă a strădaniei duhovnicești, iar a doua, cu darul deosebirii *(Corp. script. eccl. lat.,* vol. 13, p. 3-69; Migne, P. L. 49, 477-558).

petrecerea în această pustie, toate cu dragoste le săvârşim. Dar voi, care aţi nesocotit patria, neamul şi toată lumea şi v-aţi înstrăinat de ele venind la noi, care suntem nişte oameni de rând şi proşti, spuneţi-mi, care este scopul vostru? Şi ce ţintă ultimă aţi avut înainte, când aţi făcut aceasta?”.

Iar noi răspunzând am zis: „Pentru Împărăţia cerurilor”. La aceasta Avva Moise a zis: „Bine aţi răspuns în ce priveşte ţinta ultimă, dar care e scopul de la care, nicicum abătându-ne, putem să ajungem la Împărăţia cerurilor? În privinţa aceasta n-aţi răspuns”. Iar când am mărturisit că nu ştim, ne-a răspuns bătrânul: „Ţinta ultimă a făgăduinţei noastre este, cum aţi zis, Împărăţia lui Dumnezeu, iar scopul, fără de care este cu neputinţă a ajunge la sfârşitul acela, este curăţia inimii. Deci spre acest scop trebuie să fie îndreptată mintea noastră totdeauna, iar când s-ar întâmpla să se abată inima noastră puţin din calea cea dreaptă, îndată să o întoarcem, îndreptând-o spre scopul urmărit ca după o riglă a zidarului. Aceasta ştiind-o, Sfântul Apostol Pavel zice: „Cele dinapoi uitându-le şi spre cele dinainte întinzându-mă, la ţintă alerg, la răsplătirea chemării celei de sus a lui Dumnezeu” (Flp 3, 13-14). Drept aceea, pentru acest scop le facem şi noi pe toate, pentru acesta pe toate le nesocotim: şi patria, şi neamul, şi averile, şi toată lumea, ca să dobândim curăţia inimii. Iar de vom uita de scopul acesta, vom fi nevoiţi, ca unii ce umblăm prin întuneric şi călătorim alăturea de calea cea dreaptă, să ne poticnim de multe şi să rătăcim. Căci multora li se întâmplă că, nesocotind la începutul lepădării de lume avuţia, banii şi toată lumea, mai pe urmă se aprind de mânie şi ură pentru o carte, o sapă, un condei sau un ac. N-ar pătimi aceasta dacă şi-ar aminti de scopul pentru care au nesocotit ei toate lucrurile şi lumea însăşi. Căci pentru dragostea aproapelui dispreţuim bogăţia, ca nu cumva, sfădindu-ne pentru ea şi sporindu-ne aplecarea spre mânie, să cădem din dragoste. Când deci pentru lucruri de nimic arătăm aceeaşi mânie împotriva fratelui, am căzut de la scop şi nu avem niciun folos de la lepădarea de lume. Ştiind aceasta, Fericitul Apostol a zis: „De-aş da trupul meu să fie ars, iar dragoste nu am, de niciun folos nu-mi este” (1 Co 13, 3). De aici învăţăm că desăvârşirea nu vine odată cu lepădarea de avere şi de lucruri, ci după dobândirea dragostei, ale cărei însuşiri acelaşi Apostol le descrie astfel: „Dragostea nu pizmuieşte, nu se mânie, nu se îngâmfă, nu se întărâtă, nu gândeşte răul” (1 Co 13, 4-5). Toate acestea împreună alcătuiesc curăţia inimii. Pentru aceasta se cade să facem toate: să dispreţuim banii, să stăruim în post şi priveghere cu bucurie, şi în citiri de psalmi să petrecem. Iar de vom fi vreodată împiedicaţi de la acestea de vreo pricină binecuvântată, să nu dăm uitării pe aceea. Căci nu este aşa de mare folosul de pe urma postului, pe cât ar fi de mare paguba de pe urma mândriei; nici folosul din citire, cât vătămarea din dispreţuirea şi întristarea fratelui. Posturile, privegherile, citirea Scripturilor, lepădarea de avere şi lepădarea de toată lumea nu sunt desăvârşirea însăşi, ci, precum s-a zis, uneltele desăvârşirii. Căci nu întru-acestea stă desăvârşirea, ci cu acestea se

câștigă. Deci în zadar ne lăudăm cu postul, cu privegherea, cu sărăcia și cu cititul Scripturilor dacă n-am dobândit dragoste către Dumnezeu și către aproapele. Căci cel ce a dobândit dragostea are pe Dumnezeu în sine și mintea lui de-a pururi este la Dumnezeu”.

La acestea a zis Gherman: „Dar cine poate, până ce e încă legat cu trupul, să aibă mintea de-a pururi la Dumnezeu, încât să nu se mai gândească la nimic altceva: nici la cercetarea bolnavilor, nici la primirea de străini, nici la lucrul mâinilor sau la celelalte trebuințe trupești neapărate? În sfârșit, cum va putea mintea omului să vadă de-a pururi pe Dumnezeu, Cel nevăzut și necuprins, și să petreacă nedespărțit de El?”. Moise a răspuns: „A vedea pe Dumnezeu necontenit și a rămâne nedespărțit de El, în felul în care socotiți voi, este cu neputință omului purtător de trup și înjugat cu neputința. Dar în alt chip este cu putință. Căci vederea lui Dumnezeu în multe feluri se întâmplă și se înțelege. Fiindcă Dumnezeu nu se cunoaște numai în ființa Sa cea fericită și necuprinsă, căci aceasta s-a păstrat numai pentru sfinții Săi în veacul ce va să vie, ci și din măreția și frumusețea făpturilor Sale, din cârmuirea și purtarea Sa de grijă cea de fiecare zi, din dreptatea Sa și din minunile pe care le arată în fiecare neam prin sfinții Săi. Căci când cugetăm la puterea Sa nemăsurată și la ochiul Său neadormit, care vede cele ascunse ale inimilor și de care nu se poate ascunde nimic, nu facem altceva decât să-L admirăm cu inimile cuprinse de frică și să I ne închinăm Lui. Iar când ne gândim că toate picăturile ploii, tot nisipul mării și toate stelele cerului sunt numărate de El, rămânem uimiți de măreția firii și de atotștiinta Ziditorului. Când medităm apoi la negrăita Sa înțelepciune, la iubirea de oameni și la nepătrunsa Lui îndelungă-răbdare, care rabdă greșelile cele fără de număr ale oamenilor, ne vine să-L preamărim din tot sufletul. Și când cugetăm la dragostea Sa nemărginită față de noi, că, deși noi n-am făcut niciun bine, a primit să Se facă om, Dumnezeu fiind, ca să ne mântuiască din rătăcire, ne ridicăm spre dorirea Lui. În sfârșit, când socotim că El a biruit în noi pe potrivnicul nostru, diavolul, și ne dăruiește viața veșnică numai pentru hotărârea și înclinarea noastră spre bine, inima ne îndeamnă să I ne închinăm. Dar mai sunt și alte nenumărate priviri de felul acesta, care răsar în noi potrivit cu nevoință și cu măsura curăției noastre și prin care privim și înțelegem pe Dumnezeu”.

Deci iarăși a întrebat Gherman: „De unde vine că adesea, fără vrerea noastră, ne supără multe aduceri aminte și gânduri viclene? Acestea ne fură fără să ne dăm seama, strecurându-se în noi pe ascuns și în chip subțire, încât nu numai că nu le putem opri intrarea, ci cu mare greutate le și cunoaștem. Rugămu-ne să ne arăți dacă este cu putință să scape cugetarea cu totul de ele și să n-o mai supere niciodată”. Moise a zis: „Este cu neputință să nu fie cugetarea supărată de aceste aduceri aminte, dar stă în puterea oricui se silește să le primească și să zăbovească pe lângă ele sau să le alunge. Nu atârnă de noi ca ele să vină, dar alungarea lor stă în puterea noastră. Îndreptarea cugetării

noastre stă în hotărârea și silința noastră. Când cugetăm cu înțelegere și neîncetat la legea lui Dumnezeu și petrecem în psalmi și cântări, în post și privegheri și ne aducem aminte neîncetat de cele viitoare, de Împărăția cerurilor, de gheena focului și de toate faptele lui Dumnezeu, gândurile cele rele se împuținează și nu mai găsesc loc în noi. Când zăbovim însă în griji lumești și în lucruri trupești, ba ne mai dăm și la vorbe deșarte și netrebnice, sporesc în noi gândurile cele ticăloase. Căci precum moara, câtă vreme e mișcată de apă, nu se poate opri de la sine, dar stă în puterea morarului să macine grâu sau neghină, tot astfel și cugetarea noastră: fiind mereu în mișcare, nu poate sta fără gânduri, dar stă în puterea noastră să gândim cele duhovnicești sau cele trupești".

*

Văzând[60] bătrânul că ne minunăm și că suntem tare dornici de cuvintele lui, tăcând puțin, a zis iarăși: „Deoarece pentru dorința voastră am lungit atât de mult cuvântul și încă mai aveți bunăvoință, încât din aceasta socotesc că însetați într-adevăr după învățătura desăvârșirii, vreau să vă vorbesc despre bunul cel mai ales, care este puterea de-a deosebi lucrurile sau dreapta socoteală.

Aceasta este între celelalte virtuți ca o cetate înaltă și împărătească. Vreau deci să vă arăt covârșitoarea ei înălțime și folosul ei nu numai prin spusele mele, ci și prin părerile vechilor Părinți, căci Domnul Își dă harul Său tâlcuitorilor după vrednicia și dorul ascultătorilor. Aceasta nu este o virtute măruntă, ci unul din cele mai însemnate daruri ale Duhului Sfânt. Căci zice Apostolul: Unuia se dă prin Duhul cuvântul înțelepciunii, altuia cuvântul cunoștinței întru același Duh; unuia credința, altuia darul tămăduirilor... altuia puterea de-a deosebi duhurile" (1 Co 12, 8-9). Apoi, sfârșind numărarea darurilor duhovnicești, adaugă: „Toate acestea le lucrează unul și același Duh" (1 Co 12, 11). Vedeți, așadar, că nu e nici mic, nici pământesc darul deosebirii, ci unul dintre cele mai mari daruri ale harului dumnezeiesc. Deci, de nu se va strădui monahul cu toată puterea să-l dobândească pe acesta și de nu va putea, printr-o chibzuire sigură, să facă deosebirea duhurilor care vin asupra lui, va fi nevoit, ca unul ce rătăcește prin noapte, nu numai să cadă în prăpăstiile cele mai cumplite ale păcatului, ci să se poticnească și în căile cele netede și drepte.

Mi-aduc aminte că odată, în vremea tinereții, aflându-mă în părțile Tebaidei, unde petrecea Fericitul Antonie, s-au adunat la el niște bătrâni ca să cerceteze împreună cu el care este desăvârșirea în virtute; care adică dintre toate virtuțile e cea mai mare și poate păzi pe monah nevătămat de mrejele și

[60] Până aici a fost *Convorbirea I* (Migne P. L. 49, 477-523), de aici începe *Convorbirea II* (vezi Migne P. L. 49, 523-558).

amăgirile diavolului? Deci fiecare își dădea părerea după priceperea minții sale. Unii ziceau că postul și privegherea, căci prin acestea curățându-se și agerindu-se, cugetarea se poate apropia mai ușor de Dumnezeu; alții ziceau că este mai mare sărăcia și disprețuirea propriilor tale lucruri, căci prin acestea scapă cugetarea din funiile mult împletite ale grijilor lumești și se poate apropia mai ușor de Dumnezeu. Iar alții puneau mai sus virtutea milosteniei, fiindcă Domnul a zis în Evanghelie: „Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, de moșteniți Împărăția cea gătită vouă de la întemeierea lumii. Că am flămânzit și Mi-ați dat să mănânc” (Mt 25, 34-35), și celelalte.

După ce, în felul acesta, fiecare și-a spus părerea sa, prin care virtuți s-ar putea omul apropia mai bine de Dumnezeu, și trecuse aproape toată noaptea cu această cercetare, la urma tuturor a răspuns Fericitul Antonie: „Toate acestea pe care le-ați spus sunt de trebuință și de folos celor ce caută pe Dumnezeu și doresc să vină la El. Dar nu putem da cinstea întâietății virtuților acestora, din următoarea pricină: Știu pe mulți care și-au topit trupul cu postul și privegherea și au petrecut prin pustietăți, iar cu sărăcia atât s-au nevoit, încât nici hrana cea de toate zilele nu-și mai lăsau pe seama lor; și la atâta milostenie s-au dedat, încât nu le-ar fi ajuns toate câte sunt pe lume, ca să le împartă. Dar după toate acestea au căzut din virtute și s-au rostogolit în păcat. Deci ce i-a făcut pe aceștia să rătăcească de la calea cea dreaptă? Nimic altceva, după înțelegerea și părerea mea, decât că n-au avut darul deosebirii. Căci acesta învață pe om să se păzească de ceea ce întrece măsura în amândouă părțile și să meargă pe calea împărătească. El nu lasă pe monah să fie furat, prin înfrânarea peste măsură, de cele de-a dreapta, dar nici să fie tras, prin nepăsare și moleșire, de cele de-a stânga. Darul acesta de discernământ este un fel de ochi și de luminător al sufletului, după cuvântul Evangheliei, care zice: „Luminătorul trupului este ochiul. Deci dacă ochiul tău va fi curat, tot trupul tău va fi luminat. Iar dacă ochiul tău va fi întunecat, tot trupul tău va fi întunecat” (Mt 6, 22-23). Și așa este. Căci acesta, cercetând toate gândurile și faptele omului, deosebește și dă la o parte tot lucrul rău, neplăcut lui Dumnezeu, alungând rătăcirea departe de om. Aceasta o putem afla și din istorisirile dumnezeieștilor Scripturi. Astfel Saul, căruia i s-a încredințat pentru întâiași dată împărăția lui Israel, fiindcă n-a avut ochiul acesta al dreptei socoteli, fiind întunecat la minte, n-a știut să judece că mai plăcut este înaintea lui Dumnezeu să asculte de porunca Proorocului Samuel decât să aducă jertfă lui Dumnezeu. Și așa, ceea ce credea el că îndreptează înaintea lui Dumnezeu, aceea l-a făcut să se poticnească și să fie înlăturat de la împărăție. N-ar fi pătimit aceasta dacă ar fi avut în el lumina dreptei socoteli. Pe aceasta o numește Apostolul „soare”, zicând: „Soarele să nu apună întru mânia voastră” (Ef 4, 26). Dar i se mai zice și cârmă a vieții, precum este scris: „Aceia întru care nu este cârmuire cad ca frunzele”. Scriptura o mai numește și „sfat” și ne învață că fără de el să nu săvârșim nimic. Astfel nici chiar vinul cel

duhovnicesc, care înveselește inima omului, nu ne este îngăduit să-l bem fără dreaptă socoteală (Ps 103, 16). Căci zice cuvântul: „Cu sfat bea vinul”. Și iarăși zice: „Ca o cetate surpată și fără de ziduri, așa este omul care nu face toate cu sfat” (Pr 25, 29). În dreapta socoteală este înțelepciunea, în ea înțelegerea și simțirea, fără de care nu se poate clădi nici casa noastră cea mai dinlăuntru și nu se poate aduna nici bogăția duhovnicească, după cuvântul: „Cu înțelepciune se zidește casa și cu mintea se reînnoiește și cu prevederea se umplu cămările de bogăție” (Pr 24, 3-4). Ea se numește și hrană tare, dat fiind că numai aceia care în urma obișnuinței și-au deprins simțirile să deosebească binele de rău sunt capabili de ea. Din toate acestea se arată lămurit că nicio virtute nu se naște și nu rămâne neclintită până la urmă, fără dreapta socoteală. Ea este maica și păzitoarea tuturor virtuților”. Aceasta a fost socotința și părerea Sfântului Antonie, la care s-au alăturat și ceilalți Părinți.

Iar ca să întărim cuvântul Sfântului Antonie cu pilde mai noi, din vremile noastre, aduceți-vă și voi aminte de Iron și de căderea jalnică ce a pătimit-o nu de multe zile sub ochii noștri, întrucât prin batjocura diavolului a căzut din înălțimea viețuirii sale în adâncurile morții. Ne aducem aminte de el că cincizeci de ani a petrecut în pustia apropiată, viețuind în mare asprime și în stăruitoare înfrânare. El a căutat pustia și singurătatea mai tare ca toți cei de aici. Totuși, după așa de mari osteneli și lupte, batjocorindu-se de diavolul, s-a rostogolit într-o cădere foarte grea, încât pe toți Părinții și frații din pustia apropiată i-a adus la nemângâiată jale. N-ar fi pătimit el aceasta dacă ar fi fost întărit în virtutea dreptei socoteli, care l-ar fi învățat să nu se încreadă în judecata sa, ci să asculte sfatul Părinților și al fraților. Dar el, luându-se după părerea sa, într-atât a urmărit postul și despărțirea de oameni, încât nici la sărbătoarea Sfintelor Paști nu venea la biserică, pentru ca nu cumva, întâlnindu-se cu Părinții și frații, să fie silit să mănânce împreună cu ei legume sau altceva din cele ce se aduceau la trapeză și să i se pară că a căzut de la regula sa. Deci, după ce a fost amăgit multă vreme de voia sa, primind pe îngerul Satanei și închinându-i-se ca unui înger al luminii, a primit de la el porunca să se arunce la miezul nopții într-o fântână foarte adâncă, spre a cunoaște și cu lucrul că nu se va primejdui, dată fiind virtutea mare ce o are și ostenelile cele după Dumnezeu. Iar el, nedeosebind cu judecata cine-i cel ce-l sfătuiește acestea, ci fiind întunecat la înțelegere, s-a aruncat în fântână la miezul nopții. După oarecare vreme aflând frații întâmplarea, abia cu mare osteneală l-au putut scoate mai mult mort. Iar după ce l-au scos, a mai trăit două zile și într-a treia a murit, lăsând fraților și bătrânului Pafnutie jale nemângâiată. Acesta, îndemnat de multa iubire de oameni și aducându-și aminte de marile osteneli ale aceluia și de anii mulți la număr pe care i-a răbdat în pustie cu stăruință, nu l-a lipsit de pomenirea și prinosul celor adormiți, ca doară să nu fie numărat cu sinucigașii.

Dar ce să zic de cei doi frați care trăiau dincolo de pustia Tebaidei, unde

petrecea odată și Fericitul Antonie? Aceștia, îndemnați de un gând nesocotit, s-au sfătuit să meargă în pustia mai dinlăuntru, care este foarte mare și nelucrată, hotărând să nu primească hrana de la om, ci numai pe aceea ce le-o va da Domnul în chip minunat. Întâlnindu-i deci pe aceștia rătăcind prin pustie și pierind de foame, mazikii, cel mai sălbatic și mai crud dintre neamurile sălbatice, își schimbară, prin dumnezeiască orânduire, sălbăticia firii în iubire de oameni și îi întâmpinară cu pâine. Atunci unul din cei doi frați, venind la dreapta socoteală, a primit pâinea cu bucurie și mulțumire, socotind că oamenii aceștia așa de cruzi și de sălbatici, care se bucură totdeauna de sânge de om, nu s-ar fi îndurat de ei, care erau atât de pieriți, și nu le-ar fi adus pâine dacă nu i-ar fi îndemnat Însuși Dumnezeu s-o facă. Celălalt însă, respingând hrana, ca fiind adusă de oameni, și stăruind în gândul cel nesocotit, a murit de foame. Deși la început amândoi s-au sfătuit rău, punându-și în minte un gând nesocotit și pierzător, totuși unul, venindu-și la dreapta socoteală, a îndreptat spre bine ceea ce hotărâse pripit și fără socoteală. Celălalt însă, stăruind în închipuirea nebună și aflându-se afară de dreapta socoteală, și-a atras asupra-și moartea, pe care Dumnezeu a vrut să o abată de la el.

Ce să zic și de acela al cărui nume nu vreau să-l spun, fiindcă trăiește? El primea adeseori pe dracul sub chip de înger și primea și descoperiri de la el, văzând neîncetat în chilie lumină ca de lampă. În cele din urmă acela i-a poruncit să aducă jertfă lui Dumnezeu pe fiul său, pe care-l avea cu sine în mănăstire, ca să fie învrednicit de cinstea patriarhului Avraam. Și atât de mult a ascultat sfatul aceluia, încât ar fi săvârșit de fapt junghierea fiului său de n-ar fi băgat fiul său de seamă că își ascuțea cuțitul împotriva obiceiului și gătea frânghii cu care avea să-l lege ca pentru o ardere de tot, ceea ce l-a făcut să-și caute scăparea prin fugă.

Am lungi vorba multă vreme istorisind și amăgirea unuia din Mesopotamia, care, cu toate că a dovedit o așa de mare înfrânare încât a stat mulți ani încuiat în chilia sa, în cele din urmă a fost batjocorit cu diavolești descoperiri și visuri, încât după așa de mari osteneli și virtuți, cu care a întrecut pe toți monahii ce petreceau acolo, a căzut în iudaism și a primit tăierea împrejur. Căci vrând diavolul să-l înșele, îi arăta de multe ori visuri aievea, ca prin acestea să-l facă să primească ușor rătăcirea la care voia să-l aducă. Astfel, i-a arătat într-o noapte neamul creștinilor, în frunte cu Apostolii și cu mucenicii, întunecat, acoperit de toată rușinea și prăpădit de jale și întristare, iar într-altă parte, dimpotrivă, norodul jidovesc, cu Moise și Prorocii, învăluit în lumină strălucitoare și petrecând în bucurie și fericire. Deci l-a sfătuit amăgitorul că de vrea să aibă parte de fericirea și bucuria norodului jidovesc, să primească tăierea împrejur, iar el, lăsându-se amăgit, a făcut așa.

Din toate câte v-am spus se vede prea bine că nu s-ar fi batjocorit toți aceia așa de rău și de jalnic, dacă ar fi dobândit darul deosebirii”.

După aceea a zis Gherman: Ni s-a arătat îndeajuns, cu pilde noi și prin cuvintele Părinților din vechime, că dreapta socoteală este izvorul, rădăcina, capul și legătura tuturor virtuților. Dar dorim să aflăm: în ce fel am putea-o câștiga? Și cum să cunoaștem adevărata dreaptă socoteală, cea de la Dumnezeu, spre deosebire de cea mincinoasă, amăgitoare și de la diavolul?". A răspuns atunci Avva Moise: „Adevărata dreaptă socoteală nu se dobândește decât prin adevărata smerenie, care ne face să arătăm Părinților nu numai faptele, ci și gândurile noastre, și să nu ne încredem în părerea noastră nicidecum, ci întru toate să urmăm povățuirile bătrânilor și să credem că aceea este bun, ce vor socoti ei ca atare. Aceasta nu numai că face pe monah să rămână neabătut de la calea cea dreaptă prin discernământul adevărat, ci îl păzește și nevătămat de toate cursele diavolului. Căci este cu neputință să cadă în înșelăciunea dracilor cel ce își tocmește viața sa după judecata și părerea celor înaintați. Într-adevăr, chiar până nu s-a învrednicit cineva de darul dreptei socoteli, prin însuși faptul că-și arată Părinților gândurile rele ale sale, le veștejește pe acestea și le face mai slăbite. Căci precum șarpele, scos din ascunziș la lumină, se silește să fugă și să se ascundă, tot astfel și gândurile cele rele, date pe față prin mărturisire desăvârșită, se grăbesc să fugă de la om.

Iar ca să înțelegeți această virtute și mai bine dintr-o pildă, vă voi istorisi fapta lui Avva Serapion, pe care el însuși o amintea celor ce veneau la dânsul, ca să se știe păzi. El zicea așa: „Când eram mai tânăr, locuiam împreună cu Părintele meu. Și mi se întâmpla că, după ce mâncam noi, ridicându-mă de la masă, furam câte un posmag, îndemnat de diavolul, și-l mâncam fără știrea bătrânului. Deci stăruind eu așa o bucată de vreme, am fost biruit de acest obicei și nu-i mai puteam sta împotrivă. Cugetul mă mustra, dar bătrânului mi-era rușine să-i spun. S-a întâmplat însă, prin purtarea de grijă a Iubitorului de oameni Dumnezeu, de-au venit niște frați la bătrânul, pentru folos duhovnicesc. Aceștia l-au întrebat despre gândurile lor. Și a răspuns bătrânul: „Nimic nu vatămă pe monahi și nu bucură pe draci mai tare ca ascunderea gândurilor de către Părinții cei duhovnicești". Le-a vorbit apoi și despre înfrânare. Spunându-le el acestea, mi-am venit în sine-mi și, gândindu-mă că Dumnezeu a descoperit bătrânului greșelile mele, m-am umilit și am început a plânge. Am scos apoi din sân posmagul, pe care-l furam după obiceiul meu cel rău, și, aruncându-mă la pământ, am cerut iertare pentru cele trecute și rugăciune de întărire pentru cele ce vor veni. Atunci a zis bătrânul: „O, fiule, te-a izbăvit chiar tăcând eu, mărturisirea ta. Spunând greșeala ta, ai junghiat pe dracul care te rănea prin tăcere. Până acum l-ai făcut să te stăpânească, fiindcă nu i-ai grăit împotrivă și nu l-ai scos la arătare. De acum nu va mai avea loc întru tine, căci l-ai scos din inima ta la arătare". Și nu isprăvi bătrânul vorba și, iată, lucrarea diavolească se arătă ca o pară de foc ieșind afară din sânul meu, iar chilia se umplu de putoare, cât socoteau frații aceia că s-a aprins pucioasă multă. Deci a zis atunci bătrânul: „Iată, prin semnul ce s-a făcut,

Domnul a dat adeverire cuvintelor mele și slobozirii tale". Așa a ieșit de la mine, prin mărturisire, patima lăcomiei pântecelui și lucrarea diavolească, încât nici în minte nu-mi mai venea acest fel de poftă". Iată, dar, că și din cele zise de Avva Serapion ne învățăm că atunci ne vom învrednici de darul adevăratei deosebiri, când vom crede nu părerii noastre, ci învățăturii Părinților. Căci prin nicio altă greșeală nu duce diavolul pe monah mai ușor în prăpastie, ca prin aceea că-l înduplecă să lepede sfaturile Părinților și să urmeze judecății și voii sale. Trebuie să luăm pildă și de la meșteșugurile și științele omenești. Dacă acestea, pe care le pipăim cu mâinile și le vedem cu ochii ori le auzim cu urechile, nu le putem învăța de la noi, ci avem lipsă de cineva care să ne învețe și să ne îndrepteze bine, cum n-ar fi nebunie să credem că arta duhovnicească, cea mai grea dintre toate meșteșugurile, să nu aibă trebuință de învățător? Mai ales că ea este ascunsă și nevăzută și numai de inima curată poate fi văzută. Iar neizbutirea în această artă nu aduce numai pagubă vremelnică, ci pierderea și moartea veșnică a sufletului".

A zis apoi Gherman: „Adeseori unii Părinți, ascultând gândurile fraților, nu numai că nu i-au tămăduit, dar i-au și osândit și i-au dus la deznădejde. Aceasta a făcut pe mulți să se rușineze de mărturisire și să se acopere cu un văl de evlavie mincinoasă. Noi înșine am cunoscut o întâmplare ca aceasta în părțile Siriei. Căci un frate oarecare și-a mărturisit gândurile sale cu toată curăția și cu toată sinceritatea unuia dintre bătrânii de acolo, dezvelindu-i fără sfială cele ascunse ale inimii. Iar acela, cum a auzit, a și început să se mânie și să se oțărască asupra fratelui, ocărându-l pentru astfel de gânduri rele, încât mulți auzind de aceasta s-au rușinat să-și mai mărturisească gândurile lor bătrânilor".

A răspuns Avva Moise: „Este bine, precum am zis mai înainte, să nu ascunzi gândurile tale de către Părinți. Dar să nu le destăinui oricui ți-ar ieși în cale, ci să le vestești bătrânilor duhovnicești care au darul deosebirii, și nu celor ce nu-s decât albiți de vreme. Căci mulți, uitându-se la vârstă, și-au mărturisit gândurile lor, dar, în loc să primească tămăduire, au căzut în deznădejde pentru neiscusința bătrânilor. Era un frate oarecare foarte sârguincios. Acesta fiind tare supărat de dracul curviei, a mers la un bătrân și i-a mărturisit gândurile sale. Iar acela, fiind neiscusit, după ce l-a ascultat, s-a mâniat și i-a zis că este ticălos și nevrednic de cinul călugăresc, căci a primit astfel de gânduri. Auzind acestea, fratele a căzut în deznădejde și, părăsindu-și locul său, se întorcea la lume. Pe cale, din orânduire dumnezeiască, s-a întâlnit cu Avva Apollo, cel mai încercat dintre bătrâni, care, văzându-l abătut și foarte posomorât, l-a întrebat zicând: „Fiule, din ce pricină ești așa de mâhnit?". Acesta la început, pentru multa mâhnire, nu i-a răspuns bătrânului nimic; mai pe urmă, mult rugându-l bătrânul, a spus ale sale, zicând: „Fiindcă adesea mă supără gândurile, m-am dus și m-am mărturisit la bătrânul cutare, iar după cuvântul lui nu mai am nădejde de mântuire și, fiind deznădăjduit, mă duc la

lume”. Auzind acestea, Avva Apollo îl mângâie pe fratele și-l sfătui mult, zicând: Nu te mira, fiule, și nu deznădăjdui de tine, că eu mă aflu în vârsta cărunteților și, cu toate acestea, foarte mult sunt supărat de asemenea gânduri. Deci nu te descuraja pentru această căldură, care nu se tămăduiește atât prin silință omenească, cât prin iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Dăruiește-mi numai ziua ta de astăzi, și întoarce-te la chilia ta”. Și a făcut fratele așa. Iar Avva Apollo, după ce s-a despărțit de el, a mers la chilia bătrânului care deznădăjduise pe fratele. Și stând afară, s-a rugat lui Dumnezeu cu lacrimi, zicând: „Doamne, Cela ce lași să vină ispite pentru folos, întoarce războiul fratelui asupra bătrânului acestuia, ca prin cercare să învețe la bătrânețile sale ceea ce în lungă vreme n-a învățat, anume să pătimească împreună cu cei ispitiți”. Iar după ce a sfârșit rugăciunea, văzu îndată un arap stând aproape de chilie și repezind săgeți asupra bătrânului, care, rănit fiind de acestea, începu să se învârtă încoace și încolo, ca într-o beție, până ce, nemaiputând suferi, a ieșit din chilie și pe aceeași cale cu tânărul se întorcea la lume. Avva Apollo, înțelegând ceea ce s-a întâmplat, l-a întâmpinat zicând: „Unde te duci și ce pricină te-a tulburat așa de tare?”. Iar bătrânul, simțind că sfântul cunoaște ale sale, n-a zis nimic de rușine. A zis însă Avva Apollo: „Întoarce-te la chilia ta și de aici înainte cunoaște slăbiciunea ta și să te socotești pe tine sau neștiut de diavolul, sau nebăgat în seamă de el, pentru că nu te-ai învrednicit de lupta cu el. Dar ce zic „lupta”, când nici atacul lui de-o zi n-ai fost în stare să-l suporți. Iar aceasta ți s-a întâmplat din pricină că, primind tu pe un tânăr luptat de vrăjmașul, în loc să-l îmbărbătezi la luptă, l-ai adus la deznădejde, nebăgând în seamă porunca aceea înțeleaptă, care zice: „Scapă pe cei târâți la moarte și nu înceta să răscumperi pe cei duși la junghiere” (Pr 24, 11); dar nici pilda Mântuitorului nostru, care zice: „Trestia zdrobită n-o frânge și inul ce fumegă nu-l stinge” (Mt 12, 20). Căci nimeni n-ar putea răbda uneltirile vrăjmașului, nici stinge înfierbântarea cea înfocată a firii de n-ar întări darul lui Dumnezeu slăbiciunea omenească. Deci, după ce s-a împlinit această lucrare mântuitoare pentru noi, să ne rugăm laolaltă lui Dumnezeu ca să înlăture biciul cel lăsat asupra ta. Căci El aduce suferința și iarăși tămăduiește, rănește și cu mâinile Sale vindecă, smerește și înalță, omoară și înviază, pogoară în iad și ridică”. Aceasta zicând și rugându-se, îndată s-a izbăvit acela de războiul adus asupra lui. Apoi l-a sfătuit să ceară de la Dumnezeu să-i dea cuvânt de învățătură, ca să știe ce să grăiască la vremea cuvenită.

Deci, din toate cele zise, să învățăm că nu se află altă cale sigură de mântuire decât aceasta: Să mărturisești gândurile tale Părinților celor mai cu dreaptă socoteală și să te lași îndrumat de ei spre virtute, și nicidecum de gândul și de părerea ta. Chiar de s-ar întâmpla cuiva să nimerească vreun bătrân mai simplu sau mai puțin iscusit, pentru aceasta nu trebuie să ocolească a-și mărturisi gândurile sale Părinților celor mai iscusiți și să nesocotească predania strămoșilor. Căci și aceștia nu din îndemnul lor, ci din al lui

Dumnezeu și al Scripturilor insuflate au lăsat urmașilor sfatul ca să întrebe pe cei ce au înaintat mai mult ca ei. Putem să învățăm aceasta și din alte multe ce se cuprind în Scriptura cea de Dumnezeu insuflată, dar mai ales din istoria lui Samuel. Acesta fiind închinat de prunc de către mama sa lui Dumnezeu și învrednicindu-se să-i vorbească Dumnezeu, n-a crezut totuși gândului său, ci, fiind chemat o dată și de două ori de Dumnezeu, a alergat la bătrânul Eli și după povățuirea acestuia și-a tocmit felul cum trebuie să-I răspundă lui Dumnezeu (1 Rg 3, 1-14). Pe cel ce l-a găsit Dumnezeu vrednic de Sine, prin chemarea Sa voiește să-l povățuiască, prin îndrumarea și porunca bătrânului, ca prin aceasta să fie călăuzit spre smerenie.

Iar pe Pavel, chemându-l Hristos prin Sine Însuși și vorbindu-i, deși putea să-i deschidă ochii numaidecât și să-l învețe calea desăvârșirii, îl trimite la Anania și-i poruncește să învețe de la acela calea adevărului, zicându-i: „Scoală-te, intră în cetate și acolo ți se va spune ce trebuie să faci" (FA 9, 6). Prin acestea ne învață să urmăm îndrumarea celor ce au călătorit înaintea noastră, ca nu cumva, înțelegându-se rău cele zise bine despre Pavel, să-l ia urmașii pildă de îndrăzneală, vrând fiecare să fie îndrumat la adevăr de Însuși Dumnezeu, ca și Pavel, și nu prin povățuirea Părinților. Că acestea sunt așa, putem afla nu numai din cele zise, ci și din cele ce le-a arătat Apostolul prin fapte, după cum însuși scrie: „M-am suit la Ierusalim să văd pe Petru și pe Iacob și le-am arătat Evanghelia pe care o propovăduiesc, ca nu cumva să alerg sau să fi alergat în deșert" (Ga 2, 2). Și a făcut aceasta, măcar că era însoțit de darul Sfântului Duh prin puterea semnelor ce le făcea. Cine va fi, așadar, atât de mândru și plin de sine, încât să-și rânduiască viețuirea după părerea și judecata sa, când vasul alegerii mărturisește că are trebuință de sfatul Apostolilor celor mai înainte de el? Se vede lămurit și din acestea că Domnul nu descoperă nimănui calea desăvârșirii, decât acelora ce sunt îndrumați pe dânsa de Părinții cei duhovnicești, precum zice și Prorocul: „Întreabă pe părintele tău, și-ți va vesti ție, pe cei mai bătrâni ca tine, și-ți vor spune".

Suntem datori deci să dobândim cu toată puterea și cu toată sârguința noastră darul deosebirii, care ne va putea păzi nevătămați de întinderea peste măsură spre amândouă părțile. Căci despre amândouă zic Părinții că sunt la fel de vătămătoare: atât întinderea peste măsură a postului, cât și săturarea pântecelui; atât privegherea peste măsură, cât și săturarea de somn; și, la fel, toate trecerile peste măsură. Am cunoscut pe unii care n-au fost biruiți de îmbuibarea pântecelui, dar au fost doborâți de postirea cea peste măsură; și s-au rostogolit spre aceeași patimă a îmbuibării pântecelui din slăbirea ce le-a venit de pe urma postirii fără măsură. Îmi aduc aminte că și eu am pătimit una ca aceasta. Așa de mult mă înfrânam, încât uitam de trebuința hranei până și două și trei zile, și nicidecum n-aș fi dorit hrană de nu m-ar fi îndemnat alții să mănânc. Și, iarăși, din uneltirea diavolului așa fugise somnul de la ochii mei, încât foarte multe nopți de-a rândul rămâneam neadormit și rugam pe

Dumnezeu să-mi facă parte și mie de puțin somn. Mai greu m-am primejduit din pricina nemâncării și a privegherii fără măsură decât din pricina îmbuibării pântecelui și a somnului mult”.

Cu așa de minunate învățături ne-a înveselit inima Sfântul Moise, încât noi, folosindu-ne, nu știam cum să preamărim pe Domnul, Care dă atâta înțelepciune celor ce se tem de Dânsul.

Lui I se cuvin stăpânirea și cinstea, în veci. Amin.

NIL ASCETUL

Viața și scrierile lui Nil Ascetul

Sub numele lui Nil tradiția ne-a lăsat o mulțime de scrieri duhovnicești, care cu siguranță sunt de la mai mulți autori. De pildă, autorul colecției de *Scrisori* în patru cărți[61] pare să fie deosebit de autorul celor șapte *Povestiri*[62], care descriu omorârea călugărilor de la muntele Sinai din prilejul unei năvăliri a barbarilor în acel loc sfânt. *Scrisorile* mărturisesc că sunt alcătuite de un egumen al unei mănăstiri de lângă sau din Ancyra (Ankara de azi). Iar în *Povestiri* ni se înfățișează ca povestitor un bătrân pustnic, care a părăsit de dragul lui Dumnezeu toate și s-a retras, împreună cu fiul său, Teodul, în muntele Sinai, ducând viață de pustnic. Acolo s-a întâmplat după câtăva vreme incursiunea barbarilor și omorârea multor monahi, prilej din care Teodul a fost luat în robie, iar bătrânul său tată a scăpat cu fuga. Însă Teodul a reușit să scape din robie și să-și întâlnească tatăl.

Deși bătrânul din aceste *Povestiri* nu-și dă numele, el a fost socotit una cu Nil, căruia i s-a alcătuit astfel ușor o biografie pe baza datelor din *Povestiri* și i s-au atribuit și *Scrisorile,* și toate celelalte scrieri ce sunt păstrate sub numele lui. În Sinaxarul din Constantinopol din veacul al 10-lea[63] și la istoricul Nichifor Calist din veacul al 14-lea[64], această biografie are următoarea formă: Nil, născut dintr-o familie de neam ales din Constantinopol, deținea pe timpul împăratului Teodosie (379-395) înalta slujbă de prefect al Capitalei. El trăia într-o căsătorie fericită, având un fiu și o fiică. Din dragoste de Dumnezeu a părăsit viața sa fericită în această lume și s-a retras cu fiul său, Teodul, la Sinai, în vreme ce soția lui s-a retras cu fiica ei în pustia Egiptului. Hoardele barbare au scăldat într-o baie de sânge muntele Sinai. Nil a scăpat prin fugă, Teodul a fost luat în prinsoare. Reuși însă curând să scape și să-și afle tatăl pierdut. Episcopul de Elusa, la granița dintre Arabia și Palestina, sfinți întru preot atât pe tată, cât și pe fiu. Restul vieții îl petrecu Nil iarăși în muntele Sinai".

Dar datele acestea, luate în cea mai mare parte din *Povestiri,* nu se potrivesc cu autorul *Scrisorilor,* care se pare că a alcătuit cele mai multe din scrierile cunoscute sub numele lui Nil. Acesta, după ce s-a făcut monah, a trăit, dacă nu tot timpul, cel puțin timp îndelungat la Ancyra, în Galatia. El n-a fost

---

[61] *Epistole;* Migne P. G. 79, 81-581.

[62] *Narrationes;* P. G. 79, 589-694. La acest rezultat a ajuns K. Heussi în cercetările sale, așternute în mai multe scrieri, dintre care amintim: „Untersuchungen zu Nilus dem Aszeten", în *Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur,* 42, 2, Leipzig, 1917.

[63] Sinaxarul acesta este editat de H. Delehaye în *Propylaeum ad Acta SS. Novembris,* Bruxelles, 1902, p. 217.

[64] Nicephorus Callistus, *Historia Ecclesiastica,* 14, 54, la Migne, P. G. 146, 1256.

pustnic, ci monah chinovit și egumen de mănăstire. În *Scrisori* el se înfățișează statornic ca învățător al monahilor tineri. El cere mereu ca monahul să rupă toate legăturile care-l leagă de rudenii, ceea ce nu se potrivește cu bătrânul de la Sinai, atât de legat de fiul său. Astfel, numele de „Nil Sinaitul”, folosit în timpul mai nou tot mai mult, nu pare a fi potrivit pentru autorul nostru. Mai potrivit e numele mai vechi, de „Nil din Ancyra”, sau „Nil Ascetul”. Lipsește orice știre că acest Nil ar fi fost vreodată la Sinai. El se bucura pe la sfârșitul veacului al 4-lea de o autoritate mare. Din corespondența sa aflăm că conducătorul goților, Gainas, care a murit probabil la 23 decembrie 400, intrase în tratative teologico-dogmatice cu Nil. La cererea împăratului Arcadie, de a se ruga pentru Constantinopol cel greu încercat „de cutremure dese și de foc ceresc”, Nil îi răspunde, într-o scrisoare de la anul 407, că nu-i poate împlini dorința pentru că aceste bătăi vin din pricina că „a fost exilat stâlpul Bisericii, lumina adevărului, *trâmbița lui Hristos, preafericitul episcop Ioan”*[65]*.* Faptul acesta și folosirea scrierilor Sfântului Ioan Gură de Aur arată că Nil a fost un mare admirator al aceluia. Din alte scrisori se vede că Nil a apucat și vremea disputelor nestoriene, reprezentând învățătura cea dreaptă a Bisericii. Întrucât pare să fi trăit până la o vârstă înaintată, a putut viețui până pe vremea Sinodului de la Efes (431).

Scrierile care aparțin în chip aproape sigur lui Nil Ascetul sunt următoarele:

1. Colecția amintită de *Scrisori,* împărțită în patru cărți. Din cele 1061 de scrisori, unele au rezultat din îmbucătățirea unor epistole mai mari sau din închegarea la un loc a unora mai mici; altele ni se înfățișează într-o formă ciuntită; unele, iarăși, sunt dublete aproape literale ale altor scrisori sau extrase din anumite scrieri ale lui Nil sau ale altor scriitori, mai ales ale Sfântului Ioan Gură de Aur. Dar abstrăgând de aceste operații, pe care le-au putut săvârși copiștii cei mai vechi sau, în parte, chiar Nil, corpul *Scrisorilor* reprezintă o unitate și vine în general de la același egumen din Ancyra. Este o corespondență de duhovnic, care se adresează unor persoane din toate straturile sociale, dar mai ales călugărilor și preoților, înfățișându-le idealul vieții desăvârșite, care se ajunge prin modelarea treptată a eului propriu după chipul lui Iisus Hristos, Căruia nu trebuie să-I fim numai învățăcei, ci și imitatori. În acest scop se cere o biruință asupra patimilor trupului, o întoarcere a sufletului în lăuntrul său pentru găsirea liniștii și a stării de nepătimire, condiția neapărată pentru unirea cu Dumnezeu prin contemplare. Harisma nepătimirii depline nu se poate câștiga însă în viața pământească. Pentru a ajunge la nepătimire se cere o luptă îndelungată și necurmată, dar ea se capătă numai prin darul lui Dumnezeu. Lupta continuă e necesară și din motivul că omul cât trăiește poate oricând să cadă iarăși în starea pătimașă.

---

[65] *Epistola II,* 225; Migne P. G. 79, 336.

Dar asceza nu e un scop în sine, ci numai un mijloc pentru a scăpa de patimi, a ajunge adică la nepătimire (απάθεια). În *Scrisori,* ca în toate scrierile sale, Nil se dovedește un mare maestru în tâlcuirea alegorică a Sfintei Scripturi, îndeosebi a Testamentului Vechi.

2. Tot al lui Nil este *Cuvântul ascetic*[66]*,* în care sunt multe texte paralele cu cele din scrisori. El a fost adresat unor călugări chinoviți, cu viață moleșită, pe la anul 425. În această scriere Nil începe prin a arăta ce este monahismul, această adevărată filosofie a vieții, lăsată nouă de Hristos și practicată într-un chip înălțător de înaintași (cap. 1-5). Descrie apoi decăderea lui prin preocuparea de cele materiale și combate cu tărie această tendință (cap. 6-19). O mare parte din scriere se ocupă cu datoriile egumenilor și cu însușirile lor (cap. 20-44). Deosebit de frumoasă e partea în care arată temeiurile pentru care cei ce au îmbrățișat viața monahală nu trebuie să mai păstreze nicio legătură cu lumea (cap. 45-75). Folosind ideea lui Aristotel, încetățenită în asceza creștină de Evagrie, că orice lucru văzut, orice idee cunoscută dă o anumită formă minții, Nil spune că monahii, despărțindu-se de lume, au hotărât să șteargă din mintea lor toate formele lucrurilor care stârnesc în ei patimile. Dar dacă revin la amintirea acelor lucruri sau la griji asemenea celor din lume, continuă a se vărsa în ei râul formelor care le angajează sufletul în cele de jos. „De vor intra alte și alte forme, nu va putea șterge (monahul) nici pe cele de mai înainte, cugetarea fiind ocupată cu cele ce vin. Prin aceasta osteneala pentru a tăia patimile se face în chip necesar mai grea, acestea căpătând putere din creșterea lor treptată și acoperind puterea de străvedere a sufletului cu închipuirile care se adaugă mereu, asemenea unui râu în curgerea necontenită. Cei ce vor să vadă uscată albia râului, rămânând în ea doar câteva lucruri vrednice de cunoscut, nu folosesc nimic scoțând apa din locul în care cred că se află ceea ce caută, apa care curge de din sus umplând îndată locul golit. Dar de vor opri cursul de mai în sus, li se va arăta pământul fără osteneală, apa rămasă ducându-se la vale de la sine și lăsându-le pământul uscat pentru a afla cele dorite. Tot așa, este ușor a goli formele care dau naștere patimilor, când simțurile nu mai aduc pe cele din afară. Dar când acestea trimit înăuntru ca un torent chipurile supuse simțurilor, nu este numai greu, ci cu totul cu neputință a curăța mintea de o asemenea inundație” (cap. 48; P. G. 79, 777-780). Nil nu urmărește în scrisul lui sufletul până la întâlnirea pozitivă cu Dumnezeu. Dar descrie toate treptele până în preajma acestei întâlniri, dintre care cea mai înaltă este curățarea completă a lui de orice formă, pentru ca, dezmărginit de orice contur, să poată primi pe Cel nemărginit. Nil descrie toată desfășurarea efortului negativ al sufletului, adică

---

[66] Ed. în Migne, P. G. 79, 720-809 *(Tractatus de monastica exercitatione)* și în *Filocalia greacă* (Atena, 1893) vol. I, p. 111-139. Textul din *Filocalie* nu e împărțit în capitole, ca cel din P. G.

asceza propriu-zisă, ca să se oprească la punctul unde asceza trece în mistică, efortul negativ în trăirea tainicei prezențe pozitive a lui Dumnezeu.

Dar Aristotel spusese că mintea nu numai că primește întipăririle chipurilor exterioare, ci și dă formă lucrurilor văzute și cunoscute[67]. Nil încetățenește în asceza creștină și această idee. S-ar părea că avem aici o contrazicere. Dacă lucrurile dau forma lor minții, cum mai dă și sufletul o formă lucrurilor?

Aici intervine puterea patimilor, de care ținând seama acești scriitori creștini dau teoriei lui Aristotel un aspect nou și un plus de evidență. Lucrurile dau minții forma lor nu numai întrucât mintea se strânge după fiecare, cum se strânge un elastic după forma lucrului pe care îl cuprinde, ci și întrucât orice lucru privit face să se adauge la cunoaștere o poftă, o dorință, o patimă după el. Și, odată ce mintea este invadată de o anumită patimă, sau de mai multe, care stăpânesc în ea statornic, toate lucrurile pe care mintea le privește după aceea sunt văzute prin prisma acelei patimi, a acelui interes. Dacă, așadar, patima este aceea care face mintea să dea lucrurilor create anumite forme, lipsa patimii nu va mai lega mintea de lucruri sau, în orice caz, o va face să le acorde o privire „simplă", cum spune Evagrie și apoi Sfântul Maxim Mărturisitorul, care nu o împiedică de-a vedea pe Dumnezeu, ci tocmai o ajută. Privirea „simplă" a lucrurilor, privirea lor ca făpturi simple ale lui Dumnezeu nu ferește mintea numai de înțepenirea ei în forme învârtoșate, primite de la lucruri, ci și de popularea spațiului din jur cu asemenea forme, așadar de amândouă piedicile care stau în calea vederii lui Dumnezeu Cel nemărginit, Cel dincolo de forme. Mintea își păstrează vioiciunea, elasticitatea ei, putând trece ușor de la privirea lucrurilor mărginite la contemplarea lui Dumnezeu Cel nemărginit. Nu mai e patima cu rostul ei de clei între minte și lucruri, cu rostul ei de anchilozare a minții în forme mărginite și de închidere a ei într-o lume de forme mărginite. Să observăm că „forma" dată de minte lucrurilor le împrumută totodată o consistență pe care lucrurile nu o au în ele însele. Iată cum prezintă Nil Ascetul acest rol al patimilor: „Sufletul, care se odihnește de mulți ani între lucrurile vieții, șade lângă idoli, care prin ei sunt fără formă, dar primesc forma de la meșteșugul omenesc. Căci oare nu e un lucru fără formă bogăția și slava și celelalte lucruri ale vieții, care nu au în ele nimic statornic și hotărât, ci, simulând adevărul printr-o asemănare ușor de întocmit, primesc de fiecare dată alte și alte schimbări? Formă le dăm noi când, prin gânduri omenești, născocim închipuirea unui folos lucrurilor care nu slujesc spre nimic. Căci, când lărgim necesitatea strictă a trupului într-un lux fără rost pregătind mâncarea cu nenumărate bunătăți, și pe urmă, învinuiți de această deșertăciune, ca unii ce am urcat în deșert la consumații desfătătoare o

---

[67] A se vedea o analiză a acestor idei ale lui Aristotel la: Laberthonière, *Esquisse d'une philosophie personnaliste,* Vrin, Paris, 1942.

trebuință ce putea fi împlinită cu puțin, făurim apărări ca pentru lucruri ce eram datori să le facem, ce facem altceva decât să ne silim să dăm formă materiilor fără formă?" (cap. 54-55; P. G. 79, 785-788).

Dintr-un alt punct de vedere, dorințele, patimile și peste tot legătura cu lucrurile lumii sunt asemănate de Nil cu niște veșminte de care omul poate fi prins în lupta cu puterile contrare, sau care îl pot împiedica în alergarea sa spre desăvârșire. De aceea, omul care s-a dezbrăcat de patimi e asemenea unuia care luptă gol în arenă, și adversarul nu are de ce să-l mai prindă. Asemănarea aceasta o desfășoară Nil Ascetul pornind de la întâmplarea dintre soția lui Putifar și Iosif care, prins de veșminte de către aceea, și le lasă în mâinile ei și fuge: „Veșmintele sunt lucrurile trupești prin care, prinzând plăcerea pe cineva, îl atrage la ea, și cel ce le ține pe sine va fi trântit la pământ în lupta cu cei ce le-au dezbrăcat. Astfel, luptătorul pentru neprihănire, când s-a văzut pe sine tras cu sila spre plăcere și spre unirea împreunării, apucat de ceea ce era mai trebuincios trupului (adică de veșmânt), învățând că trebuia să se afle gol în casă cu stăpâna care poate să-l biruie cu sila, părăsindu-și veșmintele a fugit și a ieșit afară, umblând, ca în Rai, gol în virtutea lui, asemenea omului dintâi care primise de la Dumnezeu ca pe o cinste deosebită dezbrăcarea, până ce prin neascultare a ajuns la trebuința hainelor. Căci până ce se lupta cu vrăjmașii, care îl sfătuiau să calce porunca lui Dumnezeu, stătea gol în arenă ca un luptător, dar după ce a fost biruit și scos afară din luptă, s-a îmbrăcat după cum se cuvenea, lepădând dezbrăcarea deodată cu deprinderea de luptător" (cap. 65; P. G. 79, 788). Că în asemănarea aceasta se cuprinde mult adevăr psihologic ne dovedește faptul că ea a fost reluată în timpul mai nou și întemeiată printr-o puternică analiză existențială a omului de către L. Binswanger, fără să știe de Nil Ascetul[68]. Orice parte, însușire sau slăbiciune prin care un om poate fi prins de alt om sau de un lucru oarecare e asemănată de Binswanger cu un mâner, iar mijlocul prin care poate fi prins, cu o mână. Poți prinde pe cineva spiritual prin urechea sa, impresionându-l prin ceea ce îi spui, prin cuvântul ce și-l dă, făcându-l responsabil de păzirea lui, sau prin nume, strigându-l. Prinderea cuiva prin pasiuni o numește Binswanger „prinderea prin locurile slabe". Restrângându-ne la această grupă de „locuri slabe", care denotă într-adevăr slăbiciunea omului, am putea spune, în termeni creștini, că mânerele prin care poate fi prins cineva sunt patimile sau dorințele, iar mâna care îl poate prinde este ispita[69]. De pildă, iubirea de slavă deșartă este un mâner care poate fi prins prin lingușire, lăcomia pântecelui, un mâner

[68] *Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins,* Zürich, Max Niehans Verlag, 1942, p. 266-375.

[69] Asemănarea aceasta e intuită și în expresia curent românească „trebuie să știi de unde să-l iei pe cutare". Și unii caută să se inițieze temeinic în această artă păcătoasă, pe care o întemeiază, zice-se, pe o serioasă cunoaștere a oamenilor.

care poate fi prins prin arătarea unor mâncări gustoase, înclinația spre desfrânare, prin fața unei femei frumoase. Și nu numai o parte din om e prinsă prin acea patimă, ci tot omul. Întreg omul devine un sclav purtat de belciugul patimii de către cel ce știe să-l prindă de ea.

Deci, foarte potrivit e considerat omul care nu poate fi prins de nicio patimă, ca un om gol, care lunecă de sub orice voință de a-l prinde, de a-l aservi, cum zice Nil, sau ca un om care nu prezintă niciun mâner, niciun belciug de care să poată fi prins, cum zice Binswanger.

3. *Către Magna, diaconeasă din Ancyra, despre sărăcia de bunăvoie*[70], scrisă după 426 sau 427, la scurtă vreme după *Cuvântul ascetic,* pe care îl pomenește. Din indicațiile ce le dă autorul despre sine, el pare că trăiește în Ancyra, și adresata, la fel. De aici se vede că este unul și același cu autorul epistolelor. Ca și în *Cuvântul ascetic,* Nil blamează și în această scriere tendința mănăstirilor de-a strânge averi și cerșetoria călugărilor prin orașe, purtați de pofta după bunuri lumești. După Nil sunt trei feluri de sărăcii: sărăcia cea mai înaltă, cea a sfinților și a protopărinților dinainte de cădere, care lasă sufletul să se dedice cu desăvârșire lui Dumnezeu; sărăcia mijlocie, care îngăduie, într-o măsură redusă, și grija de trup; și sărăcia cea mai de jos, care leagă sufletul cu totul de cele pământești. Nil îndeamnă pe călugări la sărăcia mijlocie și osândește sărăcia cea mai de jos ca pe o cădere de la idealul monahismului.

4. *Cuvântare la moartea lui Albian*[71]. Albian a fost, se pare, monah într-o mănăstire din Ancyra. Însuflețit de râvnă sfântă, s-a dus să viziteze locurile sfinte din Palestina, iar de acolo s-a retras în pustia nitrică din Egipt, unde a și murit.

5. *Tratatul despre folosul ce-l au monahii petrecând departe de orașe, în pustie*[72]. În el se arată că petrecerea în singurătate apără pe monah de împrăștierea minții și de ispite și îl ferește de dorința după slava deșartă, care strică până și faptele bune și este greu de ocolit în mijlocul oamenilor. Conținutul acestei mici scrieri consună în general cu ideile din *Cuvântul ascetic* și *Sărăcia de bunăvoie.*

6. *Tratatul despre cele opt duhuri ale răutății*[73]. Cu aceste opt patimi s-au mai ocupat și Evagrie, și Casian în scrieri de ale lor. O cercetare paralelă

---

[70] Migne P. G. 79, 967-1060: *Ad Magnam, diaconissam Ancyrae, de voluntaria paupertate*.

[71] *In Albianum oratio,* Migne P. G. 79, 695-712.

[72] *De monachorum praestantia,* Migne *P. G.* 79, 1061-1095.

[73] *Tractatus de octo spiritibus malitiae;* Περί των οκτώ πνευμάτων της πονηρίας, în Migne *P. G.* 79, 1146-1164.

întreprinsă de Fr. Degenhart[74] a arătat că fiecare din cei trei autori a descris aceste patimi independent[75].

Din celelalte scrieri cunoscute sub numele lui Nil, de unele nu e sigur că sunt ale lui, iar de altele pare sigur că nu-i aparțin[76].

Din scrisul său, Nil se dovedește a fi fost „un impunător chip de duhovnic al timpurilor de aur ale creștinismului: tare în Scripturi, destoinic la cuvânt, de un temperament vioi și, după împrejurări, plin de asprime, dar apoi iarăși bun și blând, și plângând cu cei ce plâng, sătul de lume, dar cunoscător al lumii, un om care își urma drumul său cu ochi deschiși, știind să călăuzească în chip sigur și pe alții”[77].

---

[74] Fr. Degenhart, *Der heilige Nilus Sinaita,* Münster, 1915, p. 174 ș.u.

[75] E de remarcat că atât scrierea lui Evagrie despre cele opt patimi, cât și o prelucrare a unui extras din scrierea lui Casian sunt editate în același tom din Migne, sub numele lui Nil. Lucrarea lui Evagrie, intitulată *De diversis malignis cogitationibus,* în P. G. 79, 1199-1234 (vezi traducerea ei în această carte, între scrierile lui Evagrie: *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor),* iar prelucrarea extrasului din Casian (extras de asemenea tradus în această carte), în P. G. 79, 1435-1472, sub titlul *De octo vitiosis cogitationibus.* Prelucrarea aceasta din urmă, publicată în Migne, are, după fiecare descriere a unei patimi, câte o colecție de sentințe din Evagrie și Nil (din *Tractatus de octo spiritibus malitiae)*.

[76] Ale lui Nil nu sunt, afară de cele două de la nota anterioară, încă:

3. *Cuvânt despre rugăciune, P. G.* 79, 1165-1200. *Filocalia greacă* o dă tot sub numele lui Nil. În traducere am pus-o între scrierile lui Evagrie, căruia se pare că îi aparține.

4. *Tratatul către monahul Evloghie* (P. G. 79, 1093-1140) este de asemenea al lui Evagrie.

5. *Tratatul către monahul Agatie sau Peristeria* (P. G. 79, 812-968) pare a fi scris în Alexandria pe la mijlocul veacului al 5-lea.

Despre celelalte scrieri mai puțin importante, care nu sunt ale lui Nil sau nu se știe de sunt ale lui, a se vedea la O. Bardenhewer, *op. cit.,* vol. IV, ed. I-II, p. 161-178. De altfel, toate aceste însemnări biografice și bibliografice despre Nil le-am cules de la Bardenhewer și de la Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 166-174. Iustin Moisescu (Εὐάγριος ο Ποντικός, Atena, 1937, p. 95-98) socotește că nu sunt motive suficiente de a atribui lui Evagrie scrierea *Cuvânt despre rugăciune* și *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor.* Iar *Tratatul către Evloghie* socotește că e sigur al lui Nil, pe baza lui Fr. Degenhart, *op. cit.*

[77] Așa îl caracterizează O. Bardenhewer, *op. cit.,* p. 165.

CUVÂNT ASCETIC

AL CUVIOSULUI
ȘI DE DUMNEZEU PURTĂTORULUI
PĂRINTELUI NOSTRU
NIL ASCETUL

Cuvânt ascetic foarte trebuincios și folositor[78]

1. Mulți dintre elini și nu puțini dintre iudei s-au îndeletnicit cu filosofia. Dar numai ucenicii lui Hristos au râvnit adevărata înțelepciune; deoarece numai ei au avut ca învățător înțelepciunea însăși. Care le-a arătat cu fapta petrecerea potrivită unei astfel de îndeletniciri. Cei dintâi, asemenea celor ce joacă pe scenă o dramă, s-au împodobit cu o mască străină, luând un nume gol, deoarece erau lipsiți de adevărata filosofie. Ei își arătau filosofia în togă, în barbă și în toiag. Îngrijindu-se de trup, slujeau poftelor ca unor stăpâne, fiind robii stomacului și primind plăcerile de sub pântece ca pe un lucru al firii. Erau supuși mâniei și alergau după slavă; și se aruncau asupra meselor strălucite, lihniți ca niște căței. Ei nu știau că filosoful trebuie să fie înainte de toate liber și mai ales să ocolească de-a se face rob patimilor, iubitor de argint și stricător de case. Căci faptul de a fi rob al oamenilor poate nu aduce nicio vătămare celui ce viețuiește cu dreptate; dar cel ce se folosește de patimi, slujind plăcerilor ca unor stăpâne, își atrage rușine și batjocură multă.

2. Au fost unii dintre ei care nu s-au îngrijit câtuși de puțin de fapte, fălindu-se că se îndeletnicesc cu filosofia speculativă. Astfel, unii umblau cu capul prin nouri, alții explicau lucruri ce nu se pot dovedi, făgăduind că știu mărimea cerului, măsurile soarelui și lucrările stelelor. Uneori au încercat să grăiască și despre Dumnezeu, până la Care nici adevărul nu poate ajunge, iar socotința omenească e primejdioasă. Dar toți au trăit mai necinstit ca porcii ce se tăvălesc în mocirlă. Iar dacă au fost și unii care s-au îndeletnicit cu viața practică, aceștia s-au făcut și mai răi decât aceia, vânzând ostenelile pentru slăviri și laude. Căci de cele mai multe ori nu se osteneau netrebnicii pentru altceva decât pentru falā și iubire de slavă, primind în schimbul unor astfel de osteneli o plată de nimic. Fiindcă a tăcea necontenit, a se hrăni cu iarbă, a-și acoperi trupul cu haine zdrențoase și a viețui închiși în butoi, fără a aștepta nicio răsplată după moarte, întrece orice nebunie; precum nebunie este a primi răsplata pentru virtute în viața aceasta, și a te lua la întrecere pentru cununi de

[78] În Migne, P. G. 79, 719-810, sub titlu, *Tractatus de monastica exercitatione* și împărțit în 75 de capitole. În *Filocalia greacă* (Atena, 1893, vol. I, p. 111-139) nu are nicio împărțire.

aici, și a purta o luptă necontenită, lipsită de adevăratele cununi, și osteneli care nu aduc mai mult decât sudoarea.

3. Iar câți dintre iudei cinsteau această viață și aceștia sunt nepoți ai lui Ionadab – primindu-i pe toți cei ce voiau să viețuiască astfel, îi introduceau în aceeași petrecere. Ei locuiau pururea în corturi, înfrânându-se de la vin și de la toate câte țin de viețuirea molatică, ducând o viață sărăcăcioasă și măsurată după trebuințele neapărate ale trupului. Se îndeletniceau în schimb foarte mult cu deprinderile morale și stăruiau mult în contemplație. De aceea se numeau și esei, numele arătându-i că sunt înțelepți. Simplu spunând, ei înfăptuiau scopul filosofiei lor întrucât faptele lor nu erau în contrazicere cu făgăduințele. Dar care era folosul acestor lupte și al nevoinței lor ostenicioase, odată ce tăgăduiau pe Hristos, Orânduitorul luptei? Căci și aceștia își pierdeau răsplata ostenelilor făgăduind pe Împărțitorul răsplăților și al vieții celei adevărate. De aceea, și ei au căzut din filosofie. Căci filosofia este împreunarea bunelor moravuri cu cunoștința despre Cel ce este. Din aceasta însă au căzut și iudeii, și elinii, respingând înțelepciunea venită din cer și încercând să filosofeze fără Hristos, Singurul care a arătat cu fapta și cu cuvântul adevărata filosofie.

4. Căci El a tăiat cel dintâi calea acesteia cu viața Sa, arătându-ne o viețuire curată și ținându-Și pururea sufletul mai presus de patimile trupești, iar mai pe urmă disprețuindu-l și pe acesta, când mântuirea oamenilor plănuită de El l-a cerut moartea. El a învățat prin acestea că cel ce și-a ales să filosofeze drept trebuie să lepede toate cele plăcute ale vieții și să stăpânească cu putere peste osteneli și patimi, disprețuind trupul, ca să nu mai aibă nici sufletul în cinste (FA 20, 24), ci și pe acesta să fie gata să-l dea când ar trebui să-l lepede pentru dovedirea virtuții. Iar această purtare preluând-o, au imitat-o Sfinții Apostoli lepădându-se de viață îndată ce au fost chemați; și părăsind țară, neam și tot ce aveau, s-au strămutat îndată la viața aspră și ostenitoare, trecând prin toate greutățile. Strâmtorați, necăjiți, prigoniți, petrecând în sărăcie, lipsiți și de cele mai trebuincioase ale vieții, mai pe urmă au înfruntat chiar și moartea, urmând întru toate învățătorului și lăsându-ne prin viața lor chipul celei mai bune purtări (Evr 11, 37). Dar deoarece creștinii, care toți sunt datori să-și zugrăvească viața lor după acest chip, sau n-au vrut, sau au slăbit în voința de a-l imita, au rămas numai puțini care au putut să se ridice mai presus de tulburările lumești și să fugă de zarva orașelor. Aceștia, ieșind afară din învălmășeală, au îmbrățișat viața singuratică, făcându-se icoana virtuții apostolice. În loc de câștiguri, ei au ales sărăcia, pentru a nu fi împrăștiați; în loc de hrană măiestrit gătită, au prețuit mai mult pe cea simplă, din pricina răscolirii patimilor, împlinind trebuința trupului cu hrana întâmplătoare. Disprețuind veșmintele moi și peste trebuință ca pe o născocire a moleșirii omenești, s-au folosit de îmbrăcăminte simplă și nebătătoare la ochi, atâta cât era de neapărată nevoie pentru trup. Socotind că e lucru neînțelept ca,

părăsind grija celor cerești, să-și ocupe mintea cu cele de jos și cu cele proprii dobitoacelor, n-au cunoscut lumea, fiind în afară de patimile omenești. Nu era între ei vreunul care să aibă mai multe decât altul, și vreunul care să aibă mai puțin decât celălalt; vreunul care să judece, și vreunul care să fie judecat.

5. Căci fiecare avea ca judecător nepărtinitor conștiința sa. Nu era unul bogat, iar altul sărac, nici nu se sfârșea unul de foame, ca altul să se spargă de sătul; căci dărnicia celor ce aveau de prisos împlinea trebuința celor lipsiți. Erau toți deopotrivă și aveau aceleași drepturi, cei mai de frunte amestecându-se de bunăvoie cu cei mai smeriți, și în felul acesta fiind scoasă afară inegalitatea. Mai bine zis, nu erau nici atunci toți deopotrivă, căci râvna celor ce se sileau să se smerească mai mult susținea și atunci inegalitatea, precum o susține acum nebunia celor ce se iau la întrecere care să fie mai slăvit. Era scoasă afară pizma, era izgonită ponegrirea; fusese pusă pe fugă slava deșartă; era omorâtă mândria; erau împrăștiate toate pricinile de vrajbă. Căci erau morți și nesimțitori față de patimile cele mai puternice, neprimind nici în vis nălucirile lor, pentru că dintru început s-au lepădat cu hotărâre de amintirea lor, ridicându-se la această deprindere prin nevoința și stăruința de fiecare zi. Scurt vorbind, erau sfeșnice ce luminau în întuneric, stele nerătăcitoare, care străluceau în noaptea cea fără lumină a vieții, faruri ale limanurilor, neclintite de furtună, arătând tuturor cu ușurință cum să scape nevătămați de năvala patimilor.

6. Dar acea petrecere plină de osârdie și viețuirea lor cerească a pălit pe încetul, ca o icoană, din negrija celor ce au copiat-o în diferite vremuri, ajungând la cea mai de pe urmă neasemănare și depărtându-se cu desăvârșire de chipul cel dintâi. Căci cei ce ne-am răstignit lumii și ne-am lepădat de viață și am încetat de a fi oameni, străduindu-ne de-a ne ridica la firea îngerilor, prin același chip al nepătimirii, am început să ne uităm iarăși cu dor la cele din urmă, tulburând curăția celor ce bine au viețuit înainte de noi, prin griji lumești și prin câștiguri blestemate. Prin nebăgarea noastră de seamă, am făcut să fie huliți cei ce puteau să fie slăviți și lăudați pentru virtutea lor. Coamele plugului le ținem păstrând o înfățișare cuvioasă, dar nu ne-am făcut buni pentru Împărăția cerurilor, pentru că ne-am întors la cele dindărăt și ne prindem cu multă sârguință de cele ce suntem datori să le uităm. Căci nu ne mai gândim la lipsa de preț și la nestatornicia vieții, și nu mai luăm în seamă trebuința liniștirii pentru izbăvirea de vechile întinăciuni. În schimb, prețuim îngrămădirea de lucruri și cinstim griji care n-au legătură cu ținta adevărată, iar râvna pentru cele materiale a biruit îndemnurile cele mântuitoare. Domnul S-a lepădat cu totul de grija celor pământești și a poruncit să căutăm numai Împărăția cerurilor. Noi însă, silindu-ne să umblăm tocmai pe o cale potrivnică, am nesocotit poruncile Domnului și, depărtându-ne de purtarea Lui de grijă, ne-am pus nădejdile în mâini. El a spus: „Priviți la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în jitnițe, și Tatăl vostru Cel din

ceruri le hrănește pe ele” (Mt 6, 26); și iarăși: „Priviți la crinii câmpului cum cresc, și nu se ostenesc, nici nu torc” (Mt 6, 28). Ba chiar a poruncit Apostolilor să nu-și ia cu ei nici traistă, nici pungă, nici toiag, ci să țină seama de făgăduința nemincinoasă, pe care le-a dat-o trimițându-i la slujba de ajutorare a celorlalți oameni, când le-a spus: „Vrednic este lucrătorul de hrana sa” (Lc 10, 7). El știa că mai mult ne asigură Providența cele ce ne trebuie, decât sârguința noastră.

7. Noi însă nu ne oprim de-a agonisi pământ cât se poate de mult. Cumpărăm turme de oi, boi de muncă, râvniți la înfățișare și mărime, și măgari bine hrăniți. Oile vrem să ne dea din belșug lâna pentru trebuințe; boii să ne slujească la lucrarea pământului, aducându-ne nouă hrană, iar lor și celorlalte dobitoace, nutreț; în sfârșit, vitele de povară să facă mai aleasă hrana necesară, întregind cele ce lipsesc în țară cu mărfuri din străinătate, pentru a spori plăcerile vieții noastre. Dar nu ne mulțumim numai cu atât, ci alegem și meșteșugurile cele mai aducătoare de câștig, care nu ne lasă deloc vreme să ne gândim la Dumnezeu, ci ne întorc toată grija spre ele. Iar pe urmă învinuim mai degrabă slăbiciunea Purtătorului de grijă decât pe noi înșine pentru alegerea ce am făcut-o. Dar chiar dacă nu mărturisim prin cuvânt, suntem vădiți prin lucruri că ne bucurăm de-o viețuire asemenea mirenilor când ne îndeletnicim cu aceleași lucruri ca și ei și mai degrabă zăbovim în osteneli trupești. Astfel, mulți cred că evlavia ar fi un prilej de agonisire de lucruri și că nu alegem viața, odinioară liniștită și fericită (1 Tim 6, 8-9), pentru altceva decât ca, printr-o mincinoasă cinstire de Dumnezeu, să fugim, pe de o parte, de muncile cele ostenitoare, iar pe de alta, câștigând slobozenie spre plăceri, să putem da pornirilor noastre drumul spre cele ce vrem. Mândrindu-ne cu multă nerușinare față de cei simpli, iar uneori și față de cei ce ne întrec, socotim viața virtuoasă ca îndreptățire la asuprire, dar nu ca o pricină de smerenie și de îngăduință. De aceea suntem socotiți, chiar de cei ce trebuie să ne cinstească, precum o turmă ușuratică. Ne călcăm în picioare unii pe alții prin târguri, amestecați într-o adunătură de tot soiul, neavând nimic care să ne deosebească de ceilalți oameni, cum ar trebui. Vrând să fim cunoscuți nu din felul de viețuire, ci din înfățișare, și ocolind ostenelile pentru virtute, dorim cu furie slava pentru ele, făcând teatru din adevărul de odinioară.

8. Astăzi, îndată ce și-a luat cineva această cuvioasă schimă, până încă nu și-a spălat petele sufletului și nu și-a șters din cugetare întipăririle vechilor păcate, ci se desfată încă slobod în nălucirile acestora, și până nu și-a povățuit moravurile după regula făgăduinței, nici nu știe care este scopul filosofiei celei după Dumnezeu, și-a și însușit o poză fariseică, dându-se pe sine de ceva mare după înfățișare. El umblă în toate părțile, purtând unelte al căror meșteșug nu l-a învățat, și făgăduiește după înfățișarea văzută o știință de care încă nu s-a atins nici cu vârful buzelor, fiind stâncă în loc de liman, mormânt văruit în loc de biserică și lup în loc de oaie, spre pierzarea celor amăgiți de înfățișarea lui.

Căci când unii ca aceștia, fugind din mănăstiri fiindcă nu vor să țină pravila vieții, se destrăbălează prin orașe, atunci, trași în jos de trebuințele pântecelui, poartă, spre amăgirea celor mulți, chipul evlaviei ca pe-o momeală. Ei primesc să facă toate la câte-i silește trebuința trupului. Căci nimic nu silnicește pe om mai mult ca trebuința trupului, care născocește o ieșire iscusită din cele mai grele lipsuri, mai ales când se adaugă și lenea, care face să sporească, în chip viclean, puterea de născocire a gândului. Slujesc, așadar, aceștia pe la ușile celor bogați nu mai puțin ca paraziții și aleargă prin piețe după aceștia ca niște robi, alungând pe cei ce se apropie de dânșii. Împingând pe toți la o parte, ei se silesc să le facă trecere ușoară acelora. Și toate acestea le fac pentru mâncare, fiindcă nu s-au învățat să-și taie plăcerea de la mâncărurile gustoase, nici nu vor să poarte la brâu, ca Moise, cuiul care stinge trebuința. Căci dacă l-ar purta, ar cunoaște că lăcomia este hotarul oricărei plăceri de mâncăruri, și lucrurile întâmplătoare, împlinind trebuința trupului, acoperă urâțeniile poftei care nu trebuie să vină.

9. De aceea, numele lui Dumnezeu este hulit, iar viața cea preadorită s-a făcut urâtă; și dobânda celor ce viețuiesc cu adevărat întru virtute a ajuns să fie socotită amăgire. Gem orașele de cei ce rătăcesc prin ele degeaba și sunt tulburați cei de prin case, cărora le e silă și să-i mai privească văzându-i că stăruie la uși, cerșind tot mai nerușinat; iar mulți după ce sunt primiți în case, fățărind pentru puțin timp evlavia și acoperind cu masca fățărniciei gândul de vicleșug, îi jefuiesc pe aceia, iar pe urmă pleacă, încât fac să se întindă peste toată viața monahală un nume urât. Și așa sunt alungați din orașe ca o ciumă cei ce erau odinioară îndreptătorii lor; și sunt izgoniți ca niște spurcați, mai rău decât cei umpluți de lepră. Mai bucuros se hotărăște cineva să creadă tâlharilor și spărgătorilor decât celor ce se îndeletnicesc cu viața monahală, socotind că mai ușor pot să se păzească de răutatea vădită decât de prefăcuta vrednicie de crezământ, care uneltește în ascuns. Aceștia nici n-au început măcar viața de evlavie și nu cunosc folosul liniștirii, ci au fost împinși la viața singuratică fără judecată, poate de vreo strâmtorare oarecare. Au socotit lucrul acesta ca o treabă de negustorie, bun pentru câștigarea celor trebuincioase. Și eu socotesc că ar face lucrul acesta mai cuviincios dacă n-ar umbla pe la toate ușile, ci ar socoti că înfățișarea îi împiedică de la primirea unor daruri mai bogate, ca nu cumva, vrând să plătească trupului birul datorat, să nu-i dea numai pe cel trebuincios, ci și pe cel pe care l-au născocit desfătările celor ce duc un trai molatic, împlinindu-și poftele lor nemăsurate. Dar a tămădui pe cei ce suferă de aceste boli nevindecabile este foarte greu.

10. Căci cum ar și tâlcui cineva folosul sănătății celor ce n-au fost niciodată sănătoși, ci au fost hrăniți chiar din scutece cu boala ofticii?; iar povara aceasta a firii, care le-a venit din obișnuință, socotesc că nu se deosebește întru nimic de-o aptitudine firească. Se știe că e de prisos orice cuvânt spre îndreptare, când năzuința celor ce ascultă, înclinând spre mai rău,

se împotrivește cuvintelor date ca sfat. Mai ales când nădejdea hrănește pofta câștigului, patima închide auzul la sfat, încât îndemnurile spre cumințire nu află nicio putință de străbatere, cugetul fiind întins spre câștigul dorit, chiar dacă este urât. Noi însă, o, iubiților, care socotim că de dorul virtuții ne-am lepădat de viață, și am respins poftele lumești, și am făgăduit să urmăm lui Hristos, pentru ce ne mai încâlcim în frământările vieții, de ce mai clădim rău ceea ce am surpat bine mai-nainte? De ce ascultăm de sfaturile proaste ale celor ce fac lucrul cum nu trebuie, aprinzând dorințele celor mai slabi prin sârguință noastră deșartă, și de ce deschidem celor mai nevinovați calea spre lăcomia de avere?

11. Căci am fost rânduiți de Domnul să tămăduim, nu să întărâtăm pe cei ușor de rostogolit; și să avem mai degrabă în vedere nu ceea ce ne place nouă, ci ceea ce folosește aproapelui, ca nu cumva, urmând pornirilor noastre nesocotite, să facem pe mulți dintre cei mai simpli să se smintească, dându-le prilej să poftească cele pământești. De ce punem atât preț pe materia pe care ne-am învățat să o disprețuim, legându-ne de bani și de avuții și împărțindu-ne mintea în multe și nefolositoare griji? Râvna după ele ne depărtează de stăruința mai trebuincioasă și ne face să nu purtăm grijă de bunurile sufletului, iar pe de altă parte, ea duce în mare prăpastie pe cei alipiți de lucrurile vieții, care socotesc bucurarea de avere ca cea mai înaltă și mai strălucită fericire când văd pe cei ce au făgăduit să se îndeletnicească cu adevărata filosofie, și se laudă că sunt mai presus de plăceri, că se străduiesc pentru acestea mai tare ca ei. Căci nimic nu duce pe cineva așa de neîndoielnic la munci, ca a face pe mulți să râvnească la propriile lui rele. Pierzania celor ce-l imită e adaos la pedeapsa celui ce i-a învățat. Dar nu mică este osânda și a celor ce nu au lepădat imitarea ca rușinoasă, fiindcă s-au făcut învățători ai celor rele, de a căror lecție blestemată fug, cu bună judecată, cei ce se folosesc de cuget înțelept. De aceea, nimeni să nu se plângă de cele spuse. Ci sau îndreptați cele ce s-au făcut în chip greșit prin nepăsarea celor mulți, spre rușinea numelui, sau lepădați și numele. Căci dacă e vorba să iubim înțelepciunea, sunt de prisos averile, iubirea de înțelepciune făgăduind înstrăinarea chiar și de trup pentru curăția trupului. Iar dacă vreunii râvnesc să câștige averi și să se bucure de lucrurile dulci ale vieții, la ce mai cinstesc prin cuvânt această filosofie, odată ce prin fapte își arată înstrăinarea față de ea și săvârșesc lucruri străine de ceea ce au făgăduit, îmbrăcându-se cu nume cuvioase?

12. Sau nu socotim că e rușinos să fim osândiți de cei mai mici, pe care îi numim mireni, pentru rânduielile Mântuitorului, călcate de noi, și să fim învățați poruncile Lui de către cei ce ar trebui să le învețe de la noi? Căci atunci când noi ne luptăm, și ei ne spun: „sluga lui Hristos nu trebuie să se lupte, ci să fie blând cu toți”, sau când noi ne certăm pentru bani și avuții, iar ei ne spun: „dacă îți ia cineva haina, lasă-i și cămașa”, ce altceva fac decât râd de noi și glumesc pe socoteala nepotrivirii faptelor noastre cu făgăduința dată? Și, de

fapt, nu este nevoie să ne luptăm pentru avuții și să facem toate câte suntem siliți de purtarea acestora de grijă. Cineva ți-a stricat hotarul viei și a adaos-o locului său; altul a lăsat vitele sale în pământul tău; altul a abătut apa care curgea prin grădina ta. Prin urmare, trebuie să te întărâți și să te faci mai rău decât cei cuprinși de furii, certându-te cu toți? Mintea, care e datoare să se ocupe cu contemplarea făpturilor, trebuie să umble pe la judecătorii și să-și întoarcă puterea ei contemplativă spre tot felul de vicleșuguri, ca să izbutim în câștigarea unor lucruri ce nu ne folosesc la nimic?

De ce ne îngrijim de lucruri străine, de pare că ar fi ale noastre, luând asupra noastră lanțurile grele ale materiei, și n-ascultăm pe cel ce ne plânge ca pe niște nenorociți? „Vai, zice Prorocul, celui ce-și adună cele ce nu sunt ale sale și își îngreunează jugul foarte tare”. Căci dacă sunt iuți cei ce ne urmăresc, potrivit cu cel ce zice: „S-au făcut urmăritorii noștri mai iuți ca vulturii cerului” (Plg 4, 19), iar noi ne împovărăm pe noi înșine cu lucruri lumești, e vădit că, mișcându-ne noi mai anevoie la drum, vom fi prinși cu ușurință de dușmanii de care ne-a învățat Pavel să fugim, zicând: „Fugiți de desfrânare” (1 Co 6, 18) și de lăcomia de averi. Căci și cei sprinteni în alergarea la țintă, dacă nu-și pun puterea cu încordare la lucru, rămân în urmă de-i prind vrăjmașii ce-i urmăresc, care au poate picioare mai iuți.

13. Mare piedică le este dragostea de lucruri materiale celor ce se silesc spre virtute. Adeseori această dragoste aduce pierzare și sufletului, și trupului. Căci ce a pierdut pe Piabot din Izreel? (3 Rg 21, 1 ș. u.). Nu i s-a făcut via pizmuită pricină de moarte, stârnind pizma vecinului Ahab împotriva sa? Și ce a făcut pe cele două jumătăți de seminții să rămână afară de pământul făgăduinței? Oare nu mulțimea vitelor? (Ios 22, 1 ș. u.). Ce a despărțit pe Lot de Avram? Nu mulțimea turmelor de pășunat, care isca certuri necontenite între păstori, până ce i-a învrăjbit cu totul unul cu altul? (Fc 13, 1 ș. u.). Dacă, prin urmare, avuțiile ațâță la pizmă pe cei invidioși împotriva celor ce le au și-i scot pe cei împovărați cu ele de la lucrurile mai de preț, dacă (pizma) taie rudenia și aduce dușmănie între prieteni, dacă nu are nimic laolaltă cu viața viitoare și nu aduce niciun folos însemnat vieții din trup, de ce să ne depărtăm de la slujirea lui Dumnezeu, făcându-ne întregi slujitori deșertăciunii?

Oare noi suntem cei ce avem să ne îngrijim de cele ale vieții noastre? Oare nu Dumnezeu este Cel ce poartă grijă de ea? Străduința omenească dacă nu primește ajutorul lui Dumnezeu nu poate ajunge la țintă. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu dăruiește bunuri desăvârșite, chiar fără conlucrarea omenească. Ce le-a folosit străduința proprie acelora către care a zis Dumnezeu: „Ați semănat mult și ați luat puțin... și am suflat aceasta din mâinile voastre”? (Ag 1, 6, 9). Și ce le-a lipsit din cele trebuincioase celor ce au viețuit pentru virtute, fără să se îngrijească de ele? N-a fost hrănit Israel în pustie patruzeci de ani, nebucurându-se de niciuna din roadele pământului? Au fost ei lipsiți de mâncare? Nu le împrospăta marea necontenit o hrană

neobișnuită trimițându-le prepelițe și nu le trimitea cerul mană printr-o ploaie neobișnuită și străină? Iar piatra lipsită de umezeală nu le dădea, când era lovită, șuvoi îmbelșugat de apă? (Iș 16, 13; 17, 6; Dt 8, 3; Nm 11, 31; Sol 19, 9). În sfârșit, veșmintele și încălțămintea nu le-au slujit tot timpul fără să se învechească? Dar prin ce lucrare a pământului și-a câștigat Ilie hrana în văgăună? Nu-i aduceau lui corbii hrana? Iar venind în Sarepta, nu i-a dat văduva, lipsită și de cele mai trebuincioase lucruri, pâine, luând-o de la gura copiilor ei, ca să se arate că virtutea trebuie pusă mai presus și de fire? (3 Rg 17, 9 ș. u.).

14. Toate acestea, desigur, sunt întâmplări minunate, dar totuși au și o rațiune. Căci e cu putință ca cineva să trăiască și fără să mănânce, atunci când vrea Dumnezeu. Doar cum a isprăvit Ilie calea de patruzeci de zile în puterea unei singure mâncări? Și cum a petrecut Moise optzeci de zile pe munte, vorbind cu Dumnezeu, fără să guste mâncare omenească? (Iș 24, 18). Căci pogorându-se după patruzeci de zile și mâniindu-se pentru turnarea vițelului, îndată a sfărâmat tablele și s-a suit pe munte, petrecând alte patruzeci de zile acolo, de unde primind al doilea rând de table s-a coborât la popor (Iș 34, 1 ș. u.; Dt 1, 3). Ce raționament omenesc ar putea explica mulțumitor această minune? Cum a putut natura trupului să se cheltuiască atâta vreme, fără să se întregească ceea ce se împrăștia din puterea lui în fiecare zi? Această nedumerire o dezleagă cuvântul lui Dumnezeu, care zice: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (Dt 8, 3; Mt 4, 4).

De ce, așadar, tragem la pământ viețuirea cea cerească, afundând-o în mizeriile materiale? De ce ne îngrămădim de jur împrejur gunoaie, noi, „cei ce ne hrăneam odinioară cu mâncări alese”, cum a zis Ieremia despre unii plângându-i? (Plg 4, 5). Căci, când ne odihnim în cugetări strălucite și arzătoare, ne nutrim cu mâncări alese. Iar când părăsim această stare și suntem trași în lucrurile pământești, ne adunăm în jurul nostru gunoaie. De ce ne întoarcem nădejdea de la Dumnezeu și ne-o sprijinim pe carnea brațului, punând purtarea de grijă a Stăpânului pe seama mâinilor noastre, lucru pe care Iov și l-a socotit ca pe cel mai mare păcat? (Iov 31, 2 ș. u.). Nu ne-am sfiit să facem ca cel ce-și duce mâna la gură ca să și-o sărute. Căci mulți au obiceiul să-și sărute mâinile zicând că de la ele le vine toată bunăstarea. Pe aceștia arătându-i Legea printr-un simbol, zice: „Cel ce umblă pe mâini e necurat, și cel ce umblă pururea pe patru picioare e necurat” (Lv 11, 27 ș.u.). Pe mâini umblă cel ce se întemeiază pe mâini și toată nădejdea și-o are în ele. Iar pe patru picioare umblă cel ce se încrede în lucrurile supuse simțurilor și-și coboară mintea, partea conducătoare a ființei sale, la îndeletnicirea necontenită cu ele. În sfârșit, cu mulțime de picioare umblă cel învăluit cu totul de cele trupești.

De aceea, înțeleptul scriitor al Proverbelor vrea ca cel înțelept să nu aibă

nici două picioare, ci numai unul, și acesta rar să se miște către cele trupești: „Du-ți piciorul rar spre prietenul tău, ca nu cumva, săturându-se de tine, să te urască” (Pr 25, 17). Prin urmare, dacă unul tulbură rar pe Hristos pentru trebuințele trupului, este prieten adevărat al Lui, cum zice Mântuitorul către ucenicii Săi: „Voi sunteți prietenii Mei” (In 14, 14); dar dacă va face aceasta mai des, va ajunge să fie urât.

15. Dar atunci, ce va păți și cum nu va fi cu totul urât cel ce se ocupă pururea cu aceste trebuințe și niciodată nu se ridică la viața cea dreaptă, din pricină că nu are coapse deasupra picioarelor ca să sară cu ele de pe pământ? Căci precum coapsele primesc, prin aplecare, mai întâi pe ele toată greutatea trupului și, așa, apropiindu-se puțin de pământ, se saltă dintr-odată în văzduh, tot așa rațiunea, care distinge lucrurile firii, după ce s-a coborât, umilindu-se, la trebuințele trupului, își avântă iarăși, repede, la cele de sus cugetarea ușoară, neridicând împreună cu sine niciunul din gândurile pământești. Pentru că a ține drepte coapsele e propriu atât celor ce nu[79] se bucură de multe plăceri și nu se târăsc pururea pe jos, cât și Sfintelor Puteri, care nu au lipsă câtuși de puțin de cele trupești, nici nu trebuie să se încline spre ele. Iar aceasta arătând-o mai-nainte, marele Iezechiel a zis: „Coapsele lor erau drepte și picioarele lor erau înaripate” (Iz 1, 7). Aceasta arată nepovârnirea voinței și sprinteneala firii lor spre cele inteligibile. Oamenilor însă le este propriu să aibă coapsele înclinate. Uneori ei se apleacă spre trebuințele trupești, alteori se îndreaptă spre îndeletnicirile mai înalte ale sufletului. Din pricina înrudirii sufletului cu Puterile de sus, adeseori petrec împreună cu acelea în lucrurile cerești; iar din pricina trupului, se ocupă cu grija celor pământești, atât cât silește trebuința. Dar a urmări pururea pregătiri de plăceri este un lucru într-adevăr necurat și nepotrivit cu omul încercat în cunoștința rațională. Căci să băgăm de seamă că și despre cel ce umblă pe patru picioare nu a spus, simplu, că e necurat, ci numai dacă umblă pururea pe patru picioare. Fiindcă le-a dat celor din trup dreptul să coboare uneori la trebuințele trupului. Ionatan, luptând cu Nahaș Amonitul, l-a biruit umblând pe patru picioare, fiindcă prin aceasta el slujea numai trebuinței firii (1 Rg 11, 1; 14, 1 ș. u.). Căci trebuia ca cel ce lupta împotriva șarpelui ce se târa pe pântece – așa se tălmăcește Nahaș – să-și ia pentru puțină vreme o înfățișare asemănătoare lui, umblând pe patru picioare, ca apoi, ridicându-se la aptitudinea proprie, să-l răpună pe acela cu multă ușurință.

16. Dar ce nu ne învață și istoria lui Ișboșet? (2 Rg 4, 1 ș. u.). Să nu ne alipim cu grijă de cele trupești, nici să lăsăm paza noastră pe seama simțirii (lucrării simțurilor: percepției). Căci acela fiind rege și odihnindu-se în cămara sa, i-a îngăduit unei femei să facă pază la ușă. Dar venind oamenii lui Rechab și aflând-o pe ea alegând boabe de grâu și dormitând, au intrat pe nebăgate de seamă și au omorât pe Ișboșet, aflându-l și pe el dormind. Căci toate dorm, și

[79] Cuvântul *nu* e omis în P. G. 79, 737 C.

mintea, și sufletul, și simțirea, când stăpânesc cele trupești. Faptul că păzitoarea de la ușă alege boabe de grâu arată că uneori cugetarea se ocupă cu multă grijă de cele trupești, îndeletnicindu-se nu în chip trecător, ci cu sârguință, de curățenia lor.

Că ceea ce înfățișează Scriptura nu este istorie e vădit din textul însuși. Căci cum ar fi putut avea regele ca paznic o femeie, când trebuia să fie păzit de o mulțime de ostași și să aibă în jurul lui toată pompa ce se cuvine unui rege? Sau cum ar fi putut să fie atât de lipsit, ca să pună tocmai pe această paznică să aleagă boabe de grâu? Dar adeseori în istorie se amestecă lucruri cu neputință de primit, pentru a se indica adevărul unor înțelesuri mai înalte. Căci mintea fiecăruia, asemenea unui rege, petrece undeva înăuntru, având ca paznică a simțurilor cugetarea. Când aceasta se dedă grijilor trupești (a alege boabe de grâu e lucru trupesc), cu ușurință se strecoară dușmanii și omoară mintea. De aceea marele Avraam nu încredințează femeii paza ușii (căci cunoștea cât de ușor poate fi amăgită simțirea), ca nu cumva, vrăjită de vederea celor supuse simțurilor, să împrăștie mintea și să o înduplece să ia parte cu ea la desfătări, chiar dacă ar fi primejdioasă împărtășirea de ele, ci șade el însuși de pază, lăsând intrarea deschisă gândurilor dumnezeiești, iar grijilor lumești închizându-le ușa.

Căci cu ce se alege viața noastră din toată osteneala deșartă în jurul acestora? Nu toată zdroaba omului merge în gura lui? cum zice Ecclesiatul (Ecc 6, 7). Dar hrana și veșmintele sunt destul pentru susținerea păcătosului acestuia de trup (1 Tim 6, 8). De ce, așadar, lucrăm la nesfârșit și alergăm după vânt, cum zice Solomon (Ecc 5, 15; 6, 9), împiedicând, din pricina sârguinței pentru cele materiale, sufletul să se bucure de bunurile dumnezeiești și îngrijind și încălzind trupul mai mult decât se cade? Îl hrănim ca să ne facem un dușman vecin cu noi, ca să nu fie în lupta lui cu sufletul numai egal, ci, din pricina marii lui puteri, să fie mai tare în războiul lui împotriva sufletului, neîngăduind ca acesta să fie cinstit și încununat. Căci în ce constă trebuința trupului, pe care, luând-o ca motiv mincinos, întindem pofta până la greutăți nebunești? Ea constă, desigur, în pâine și apă. Dar nu ne dau izvoarele apă din belșug? Iar pâinea nu e atât de ușor de câștigat de cei ce au mâini? Și ne-o putem agonisi prin astfel de lucrări, prin care trebuința trupului se împacă, fără să fim împrăștiați, decât foarte puțin sau deloc. Dar ne dă oare mai multă grijă îmbrăcămintea? Nici aceasta, dacă nu avem în vedere moliciunea venită din obișnuință, ci numai trebuința. Ce haine din pânză de păianjen, ce vizon, sau porfiră, sau mătase a purtat primul om? Nu i-a întocmit Făcătorul o haină din piei și nu i-a poruncit să se hrănească doar cu ierburi? Punând aceste hotare trebuinței trupului, a oprit și osândit de departe urâciunea viețuirii de acum a omului. Nu mai spun că și acum va hrăni pe cei ce bine viețuiesc Cel ce hrănește păsările cerului și le îmbracă, Cel ce împodobește crinii câmpului cu atâta frumusețe, fiindcă nu e cu putință să-i convingem pe cei ce s-au depărtat

așa de mult de la această credință. Căci cine nu va da cu bucurie cele de trebuință aceluia care viețuiește întru virtute?

17. Dacă babilonienii, măcar că erau barbari, cucerind Ierusalimul după legea războiului, au respectat virtutea lui Ieremia și i-au dat din belșug toate cele de trebuință (Ir 40, 4-5), și anume nu numai cele pentru hrană, ci și vasele din care este obiceiul să se servească cei ce mănâncă, cum nu vor respecta viața virtuoasă cei de același neam, care au cugetul curățat din tinerețe de ceea ce e barbar, spre a înțelege cele bune, și care râvnesc virtutea? Căci chiar dacă n-au putut să ia asupra lor îndeletnicirea nevoinței pentru dobândirea acesteia, din pricina slăbiciunii firii, dar cinstesc virtutea și se minunează de cei ce se nevoiesc cu agonisirea ei. Doar cine a înduplecat pe Sunamita să-i zidească lui Elisei foișor și să-i pună acolo o masă, un scaun, un pat și un sfeșnic? (4 Rg 4, 1 ș. u.). Nu virtuțile bărbatului? Și ce a îndemnat pe văduva aceea, când foametea bântuia peste tot pământul, să pună mai presus de trebuința sa slujirea Prorocului? Desigur, dacă n-ar fi fost uimită de viața lui Ilie, nu ar fi scos puțina hrană a vieții ei și a copiilor ca să i-o dea lui, alegând înainte de vreme moartea, pe care și-o închipuia venind peste puțin timp, pentru cinstirea oaspetelui (3 Rg 17, 10 ș. u.).

18. Iar pe aceștia i-a făcut așa bărbăția, și stăruința în osteneli, și disprețul pentru lucrurile vieții. Căci deprinzându-se cu o viață simplă și înaintând, așa zicând, de la puținătatea trebuințelor până la starea care nu mai are nicio trebuință, s-au așezat aproape de Puterile netrupești. Pentru aceea, deși erau nearătoși și neînsemnați după trup, s-au făcut mai puternici decât cei ce le aveau pe toate, stând de vorbă cu cei ce purtau diademă cu atâta îndrăzneală, cu câtă nu stăteau aceia cu supușii lor. În ce arme sau în ce putere s-a încrezut Ilie când i-a spus lui Ahab: „Nu eu tulbur pe Israel, ci tu și casa tatălui tău” (3 Rg 18, 17-18)? Sau să privim cum îi stă Moise lui Faraon împotrivă, neavând nimic altceva ca temei de îndrăzneală decât virtutea. Iar Elisei i-a zis lui Ioram, când se adunase oastea celor doi regi din Israel și Iuda pentru război: „Viu este Domnul Puterilor, înaintea Căruia am stat astăzi, că dacă n-aș fi văzut fața lui Iosafat, nici nu m-aș fi uitat la tine și nici nu te-aș fi băgat în seamă” (4 Rg 3, 14). El nu se temea nici de oștirea în mers, nici de mânia regelui, căruia, fiind vreme de război, îi era foarte ușor să-i dea drumul, cugetul lui fiind tulburat de o pornire nestăpânită din pricina grijii războiului. Dar poate împărăția pământească să facă lucruri asemănătoare cu cele pe care le face virtutea? Care porfiră poate despărți un râu, precum cojocul lui Ilie (4 Rg 2, 8-14), care diademă a tămăduit boli, precum ștergarele Apostolilor? (FA 19, 12). Prorocul a mustrat singur pe regele care săvârșise fărădelege, măcar că avea cu el toată oastea; și fiindcă mustrarea i-a ațâțat mânia, regele a întins mâna asupra Prorocului, dar n-a putut nici să-l prindă pe acela, nici să-și aducă mâna uscată la loc (3 Rg 13, 4). Era o luptă între virtute și puterea împărătească. Dar mai tare a fost biruința virtuții, căci, fără să se lupte Prorocul, virtutea a doborât pe

vrăjmaș; stând în loc luptătorul, a lucrat credința. Tovarășii de război ai regelui s-au făcut privitori ai luptei, și mâna a rămas înțepenită, mărturisind virtuții biruința.

19. Iar acestea le-au săvârșit fiindcă s-au hotărât să trăiască numai pentru suflet, lepădând trupul și toate trebuințele trupului. Faptul că n-au mai avut trebuință de nimic i-a înălțat peste toți. Căci au ales mai bine să părăsească trupul și să se izbăvească de viața în trup decât să trădeze cinstea virtuții, sau să lingușească pe vreunul dintre cei ce au de toate, din pricina vreunei trebuințe trupești. Noi însă, când ne aflăm în vreo trebuință oarecare, alergăm după cei bogați, ca niște cățel care mișcă veseli din coadă în jurul celor ce le aruncă vreun ciolan de ros sau niscai firimituri în vreme ce-i lovesc; și-i numim binefăcători și protectori ai creștinilor, și le recunoaștem pur și simplu orice virtute, chiar dacă se află în cea mai de pe urmă răutate, pentru a câștiga ceea ce râvnim, fără să căutăm a ne însuși viețuirea sfinților, a căror virtute zicem că ne-am hotărât să o urmăm. A venit odată, la Elisei, Neeman, căpetenia armatei din Siria, aducând cu el multe daruri. Ce a făcut Prorocul? I-a slujit aceluia? I-a alergat înainte? Oare nu i-a arătat ce trebuie să facă pentru pricina pentru care venise, printr-o slugă, neprimindu-l nici măcar să-l vadă, ca să nu se creadă că-i dă vindecarea pentru darurile aduse? (4 Rg 5, 1 ș. u.). Iar acestea s-au spus nu ca să învățăm a ne face trufași, ci ca să nu lingușim pentru vreo trebuință trupească pe cei ce se îngrijesc de lucrurile acelea, pe care noi am primit porunca să le disprețuim. Pentru ce, așadar, noi, părăsind scopul viețuirii întru înțelepciune, ne îndeletnicim cu lucrarea pământului și cu negustoria? Ce ajutor mare aducem lui Dumnezeu prin grijile noastre? Vrem să arătăm că îndeletnicirea cu agricultura este o datorie obștească? Sârguința omenească doar taie pământul și aruncă semințele. Dar Dumnezeu este Cel care, prin ploi una după alta, încolțește semințele, făcându-le să-și întindă rădăcinile prin găurelele pământului; răsare soarele, care încălzește pământul și prin căldură cheamă plantele în sus; suflă în ele adieri potrivite cu vârsta roadelor pe care le nutrește, adiind la început cu suflări ușoare semănăturile verzi, ca nu cumva semințele să fie arse și înăbușite de vânturi calde; iar pe urmă face să se coacă miezul lăptos al seminței prin necontenite suflări în teaca semințelor, întărind boaba prin flacăra căldurii, iar hoaspelor dându-le vânturi la vreme. Dacă lipsește vreo lucrare din acestea, osteneala omului s-a dovedit zadarnică, și silința noastră neputincioasă, nefiind pecetluită de darurile lui Dumnezeu. Dar se întâmplă și aceea că adeseori n-a lipsit niciuna din acestea pentru desăvârșirea rodului. Însă ploaia prea multă și la vreme nepotrivită a stricat bucatele, fie pe când erau în spic, fie când erau adunate. Ba uneori se întâmplă că, deși adunate în jitnițe, le strică viermele, răpindu-ți-se, așa-zicând, masa gătită de dinaintea gurii.

20. Unde este, așadar, și la ce folosește sârguință noastră, dacă Dumnezeu ține cârma lucrurilor și toate le poartă și le duce precum vrea? Dar

la neputințe, se va zice, trupul are lipsă de mângâieri, și cu cât e mai bine să murim decât să facem ceva din cele ce nu se potrivesc cu făgăduința? Desigur că, dacă Dumnezeu vrea ca noi să mai trăim, sau va pune în trupul nostru o putere care să țină cumpăna slăbiciunii, încât să putem purta și durerea venită din neputință și să primim încă și cununi pentru bărbăție; sau va găsi mijloace pentru hrănirea celui ostenit. În orice caz, nu-I va lipsi priceperea de-a ne mântui Celui ce este izvorul mântuirii și al înțelepciunii. Bine este, așadar, iubiților, să ne ridicăm iarăși la vechea fericire și să ne însușim din nou viețuirea celor vechi. Căci cred că este lucru ușor pentru cei ce vor, și, chiar dacă ar fi vreo osteneală, nu e fără rod, având destulă mângâiere în slava înaintașilor și în îndreptarea celor ce le vor urma pilda. Pentru că nu mic va fi câștigul celor care au început această viețuire dacă vor lăsa celor de după ei chipul unei viețuiri desăvârșite, care va fi înălțarea lor.

Să fugim de viețuirea în orașe și sate, ca cei din orașe și sate să alerge la noi; să căutăm singurătatea, ca să atragem pe cei ce fug acum de noi, dacă peste tot place aceasta vreunora. Căci s-a scris despre unii cu laudă că au părăsit orașele și au locuit între pietre și s-au făcut ca niște porumbițe singuratice. Iar Ioan Botezătorul a petrecut în pustie, și toate orașele au venit la el cu toți locuitorii; și s-au grăbit să-i vadă cingătoarea de piele (Mt 3, 4) cei îmbrăcați în haine de mătase, și au ales să petreacă în aer liber cei ce aveau case împodobite cu aur, și să doarmă pe rogojină cei ce se odihneau pe paturi bătute în nestemate; și toate le primeau, deși erau potrivnice obiceiului lor. Căci dorul după viața cea virtuoasă a bărbatului tăia simțirea celor dureroase și minunea vederii lui depărta osteneala petrecerii în strâmtorare.

21. Virtutea este cu mult mai vrednică de cinste decât bogăția, și viața liniștită, mai slăvită decât mulțimea aurului. Câți bogați nu erau în vremea aceea, care gândeau lucru mare despre slava lor, dar au fost acoperiți de tăcere și dați uitării, pe când minunea celui fără slavă e cântată până azi, și amintirea celui ce locuia în pustie le e scumpă tuturor. Căci este propriu virtuții să fie lăudată și să-și răspândească faima care-i vestește frumusețile. Să încetăm de a ne mai hrăni ca vitele, ca să câștigăm destoinicia păstorului; să părăsim negustoria blestemată, ca să câștigăm mărgăritarul de mult preț; să fugim de lucrarea pământului, care răsare spini și mărăcini, ca să ne facem lucrători și păzitori ai Raiului. Să aruncăm tot și să alegem viața liniștită, ca să rușinăm pe cei ce ne hulesc acum învinuindu-ne de câștig. Căci nimic nu rușinează pe cei ce ne ocărăsc ca îndreptarea cu blândețe a celor huliți. Schimbarea celor huliți se preface în rușine pentru cei care hulesc.

Dar rușine socotesc că este și lucrul următor; rușine cu adevărat, pentru care suntem luați în râs de toți, pe drept cuvânt:

Astăzi, îndată ce a intrat cineva în viața monahicească și a învățat felurile nevoinței, cum să se roage adică și când, și care este felul de trai, se face îndată învățător pentru lucrurile pe care nu le-a învățat; și începe să atragă ucenici cu

grămada, având el însuși încă lipsă de învățătură. Și aceasta o face cu atât mai mult cu cât socotește că e un lucru mai ușor, neștiind că dintre toate lucrurile cel mai greu este grija de suflete. Căci acestea au lipsă mai întâi de curățirea vechilor întinăciuni, pe urmă, de multă luare-aminte ca să primească întipăririle învățăturilor virtuții. Dar cel ce-și închipuie că nu mai e nimic altceva decât nevoința trupească, acela cum va îndrepta purtările celor supuși? Cum va preschimba pe cei stăpâniți de un obicei rău? Cum va ajuta celor războiri de patimi, necunoscând câtuși de puțin războiul din minte, sau cum va tămădui rănile primite în război, câtă vreme el însuși zace de răni și are lipsă de legături?

22. Tot meșteșugul are nevoie de timp și de învățătură multă pentru a fi dobândit. Numai meșteșugul meșteșugurilor (arta artelor) se practică fără învățătură. N-ar îndrăzni să se apuce de lucrarea pământului vreunul neiscusit, nici de lucrurile medicinei vreunul neînvățat. Cel din urmă s-ar face de rușine prin faptul că nu poate folosi cu nimic pe cei ce suferă, ba le face boala și mai grea; iar cel dintâi, prin faptul că face pământul cel mai bun, înțelenit și părăginit. Numai de evlavie îndrăznesc să se apuce toți neisprăviții, ca de ceva ce e mai ușor ca toate. Și mulți socotesc lucrul cel mai greu de izbutit ca pe cel mai ușor; și ceea ce însuși Pavel spune că încă nu a primit (Flp 3, 13), susțin că ei cunosc cu de-amănuntul, ei, cei ce nu știu nici măcar că nu cunosc. De aceea a ajuns disprețuită viața monahală, și cei ce se îndeletnicesc cu ea sunt luați în râs de toți. Căci cine nu va râde de cel care ieri ducea apă în crâșmă, văzându-l azi ca învățător al virtuții, purtat în alai de învățăcei, și de cel care de abia azi dimineață s-a retras din ticăloșiile vieții de oraș, ca mai pe seară să umble prin toată piața cu mulțime de ucenici după el? Dacă aceștia ar fi fost convinși că se cere mare osteneală ca să aduci pe alții la evlavie și ar fi cunoscut primejdia cu care e împreunat acest lucru, ar fi renunțat la el, ca la unul care întrece puterile lor. Dar câtă vreme nu-și dau seama de aceasta și socotesc că e lucru de slavă să stea în fruntea altora, se rostogolesc cu ușurință în această prăpastie și cred că este ușor să se arunce în cuptorul aprins, stârnind râsul celor ce le cunosc viața de ieri și mânia lui Dumnezeu pentru această îndrăzneală necugetată.

23. Căci dacă nimic nu l-a crutat pe Eli de mânia lui Dumnezeu (1 Rg 3, 12), nici bătrânețea cinstită, nici vechea îndrăznire, nici cinstea preoțească, fiindcă n-a purtat grijă de îndreptarea fiilor săi, cum vor scăpa acum de o asemenea mânie cei ce nu se bucură la Dumnezeu nici de încrederea datorată vechilor fapte și nu cunosc nici chipul păcatului sau calea îndreptării, ci s-au apucat neîncercați de un lucru așa de înfricoșat, numai pentru dragostea de slavă? De aceea, mustrând Domnul la aparență pe farisei, le zice: „Vai vouă, cărturarilor și fariseilor fățarnici!, că înconjurați marea și pământul ca să faceți un prozelit; și când îl aflați, îl faceți pe el fiul gheenei, îndoit decât voi” (Mt 23, 15). Căci, de fapt, prin înfruntarea acelora îi mustră pe cei ce vor fi stăpâniți pe urmă de aceleași greșeli, ca, luând aminte la acel „vai”, să-și înfrâneze pofta lor

necuvenită după slava de la oameni, dându-şi seama că ameninţarea lor este mai înfricoşată. Ruşineze-i pe aceştia şi Iov (Iov 1, 1-2), fie ca să aibă aceeaşi grijă de cei supuşi ca şi acela, fie ca să renunţe la o astfel de supraveghere, deoarece nu ştiu să facă aceleaşi lucruri ca şi acela şi nu voiesc să depună aceeaşi străduinţă pentru cei de sub grija lor. Căci dacă acela, voind ca fiii săi să fie curaţi şi de întinăciunile din cuget, aducea în fiecare zi jertfe pentru ei, zicând: „Se poate ca fiii mei să fi cugetat în inima lor rele împotriva lui Dumnezeu” (Iov 1, 5), cum îndrăznesc aceştia, care nu pot deosebi nici măcar păcatele văzute, pentru că praful din lupta cu patimile întunecă încă judecata lor, să ia asupra lor supravegherea altora şi cum primesc să tămăduiască pe alţii până ce nu şi-au tămăduit încă patimile lor şi încă nu pot, pe temeiul biruinţei lor, să-i călăuzească pe alţii de asemenea la biruinţă?

24. Căci trebuie mai întâi să se lupte cu patimile şi cu multă trezvie să-şi întipărească în memorie cele întâmplate în cursul luptei ca apoi, pe baza celor ce li s-au întâmplat lor, să înveţe pe alţii cele ale luptei şi să le facă biruinţa mai uşoară zugrăvindu-le de mai-nainte cursul şi meşteşugul războiului. Fiindcă sunt unii care au biruit patimile prin marea lor asprime în vieţuire, dar nu cunosc meşteşugul biruinţei, deoarece, războindu-se ca într-o luptă de noapte, n-au urmat legilor războiului, nici nu şi-au îndreptat mintea cu de-amănuntul spre cursele vrăjmaşilor. Aceasta a făcut-o simbolic şi Isus al lui Navi care, după ce a trecut oastea Iordanului în vremea nopţii, a poruncit să se scoată pietre din mijlocul râului şi să le zidească afară de râu şi să scrie pe ele cum au trecut Iordanul (Ios 4, 1 ş.u.). El a dat să se înţeleagă prin aceasta că trebuie scoase la arătare gândurile adânci ale vieţuirii pătimaşe şi ţintuite ca pe un stâlp în văzul altora, spre a nu se ascunde cu pizmă cunoştinţa pe care ar putea-o lua şi alţii. În felul acesta va fi cu putinţă ca nu numai trecutul să cunoască chipul în care s-a făcut trecerea, ci şi cei ce se hotărăsc la acelaşi lucru să-şi facă trecerea uşoară, şi experienţa unora să fie spre învăţătura altora. Dar acestea nu le văd aceia, nici nu ascultă de alţii care li le spun. Vrând să aibă numai ei cunoştinţa, poruncesc fraţilor slujbe de rob, de parcă ar fi cumpăraţi pe bani, punând toată slava lor în a sta în fruntea mai multora. Este o adevărată întrecere între ei, fiecare luptând să nu poarte în convoi, după el, un număr mai mic de robi ca ceilalţi, dovedind astfel o stare sufletească mai degrabă de cârciumari decât de învăţători.

25. Fiindcă atunci când socotesc că e uşor să poruncească prin cuvânt, deşi sunt grele cele poruncite, dar nu se încumetă să înveţe prin faptă, ei fac vădit tuturor scopul lor, că îşi însuşesc adică această conducere nu străduindu-se ca să folosească celor ce vin la ei, ci ca să-şi împlinească propria plăcere. Înveţe cei ce vor de la Abimelec şi Ghedeon, că nu cuvântul, ci fapta duce pe începători la imitare. Cel dintâi, adunând o sarcină de lemne, după ce a purtat-o a zis: „Faceţi şi voi în felul în care m-aţi văzut pe mine” (Jd 9, 48). Iar celălalt, învăţându-i să facă o treabă ostăşească şi făcând însuşi întâi acest lucru, a zis:

„Să vă uitați la mine, și așa să faceți” (Jd 7, 17). De asemenea Apostolul zice: „Trebuințelor mele și ale celor ce sunt cu mine au slujit mâinile acestea” (FA 20, 34). Dar Însuși Domnul, făcând și apoi învățând, pe cine nu îl convinge să socotească mai vrednică de crezare învățătura cu fapta decât pe cea prin cuvinte? Aceia însă închid ochii la aceste pilde și poruncesc cu îngâmfare cele ce sunt de făcut. Iar când par să știe ceva despre acestea, din auz, ei sunt asemenea păstorilor mustrați de Proroc pentru neiscusință, care poartă sabia la braț și de aceea, după ce își taie brațul, își scot și ochiul lor drept (Za 11, 17). Căci nepurtând grijă de fapta dreaptă din pricina nedestoiniciei, aceasta stinge, deodată cu încetarea ei, și lumina vederii (contemplației). Aceasta o pătimesc cei ce povățuiesc crud și neomenos când au la îndemână puterea de a pedepsi: îndată li se sting cugetările contemplative cele de-a dreapta, iar faptele, lipsite de contemplație, se veștejesc. Astfel, cei ce și-au legat sabia nu la șold, ci la braț, nu mai pot nici să facă, nici să știe ceva. La șold își leagă sabia cei ce se folosesc împotriva patimilor proprii de cuvântul dumnezeiesc, iar la braț, cei ce vor să aibă la îndemână pedeapsa pentru păcate străine.

26. Astfel și Nahaș Amonitul (1 Rg 11, 1), care se tălmăcește șarpe, amenință pe Israel cel străvăzător să-i scoată tot ochiul drept, ca să nu mai aibă nicio înțelegere dreaptă care să-l călăuzească la fapta dreaptă. El știa că înțelegerea este pricina marii înaintări a celor ce vin de la contemplație la viața practică. Căci unii ca aceștia săvârșesc fără greșeală ceea ce văd mai-nainte prin ochii pătrunzători ai cunoștinței.

Iar că e propriu oamenilor ușuratici, care n-au de la ei înșiși niciun folos, să ia asupra lor ușor conducerea altora e vădit și din experiență. Căci nu s-ar îndemna cineva, care a gustat liniștea și a început cât de cât să se ocupe cu contemplația, să-și lege mintea de grijile celor trupești, desfăcând-o de la cunoștință și trăgând-o spre lucrurile pământești, odată ce se află în cele înalte. Lucrul acesta e și mai vădit din acea pildă, așa de vestită, pe care le-a spus-o Iotam sichemiților, zicând: „Au plecat odată copacii pădurii să-și ungă peste ei împărat. Și au zis către viță: Vino și împărătește peste noi. Și a zis vița: Lăsa-voi eu oare rodul meu cel bun, pe care l-a slăvit Dumnezeu și oamenii, ca să merg să stăpânesc peste copaci?”. De asemenea n-a primit nici smochinul, pentru dulceața lui, nici măslinul, pentru uleiul lui. Mărăcinele însă, lemn neroditor și spinos, a primit stăpânirea, o stăpânire care nu avea nici în ea și nu afla nici în copacii supuși nimic care să o facă plăcută (Jd 9, 7 ș. u.). Căci pilda spune nu de copacii Raiului, ci de ai pădurii că au lipsă de conducere. Astfel, precum vița, smochinul și măslinul n-au primit să stăpânească peste copacii pădurii, bucurându-se mai mult de rodul lor decât de cinstea domniei, tot așa cei ce văd în ei vreun rod al virtuții și simt folosul lui, chiar dacă îi vor sili mulți la această domnie, nu primesc, prețuind mai mult folosul lor decât conducerea altora.

27. Iar blestemul pe care li l-a vestit în parabolă mărăcinele copacilor

vine și asupra oamenilor care fac la fel cu aceia. „Căci sau va ieși, zice Scriptura, foc din mărăcine și va mistui copacii pădurii, sau va ieși din copaci și va mistui mărăcinele”. Așa și între oameni, odată ce s-au făcut învoieli nefolositoare, neapărat va urma o primejdie, atât pentru cei ce s-au supus unui învățător neîncercat, cât și pentru cei ce au primit stăpânirea în urma neatenției ucenicilor. De fapt, neiscusința învățătorului pierde pe învățăcei. Iar negrija învățăceilor aduce primejdie învățătorului, mai ales când la neștiința aceluia se adaugă trândăvia lor. Căci nici învățătorul nu trebuie a uita ceva din cele ce ajută la îndreptarea supușilor, nici învățăceii nu trebuie a trece cu vederea ceva din poruncile și sfaturile învățătorului. Pentru că e lucru grav și primejdios atât neascultarea acelora, cât și trecerea greșelilor cu vederea din partea acestuia. Să nu creadă învățătorul că slujba lui este prilej de odihnă și de desfătare. Căci dintre toate lucrurile cel mai ostenitor este să conduci sufletele. Cei ce stăpânesc peste dobitoacele necuvântătoare nu au nicio împotrivire din partea turmelor, și de aceea lucrul lor merge de cele mai multe ori bine. Dar celor ce sunt puși peste oameni, felurimea năravurilor și viclenia gândurilor le face foarte grea conducerea, și cei ce o primesc trebuie să se pregătească pentru o luptă obositoare. Ei trebuie să îndure fără supărare scăderile tuturor, iar datoriile neîmplinite din pricina neștiinței să-i facă să le cunoască prin îndelungă-răbdare.

28. De aceea vasul de spălat din templu îl țin boii, iar sfeșnicul s-a turnat întreg și a fost bătut din ciocan (Iș 25, 31 ș. u.). Sfeșnicul arată că cel ce vrea să lumineze pe alții trebuie să fie solid din toate părțile și să nu aibă nimic ușor sau gol; și să fie ciocănite afară toate cele de prisos, care nu pot folosi ca pildă, a unei vieți fără prihană, celor ce ar privi. Iar boii de sub vasul de spălat arată că cel ce ia asupra sa o astfel de lucrare nu trebuie să lepede nimic din cele ce vin asupra lui, ci să poarte și poverile, și întinăciunile celor mai mici, până ce este neprimejdios de a le purta. Căci, desigur, dacă vrea să facă mai curate faptele celor ce vin în preajma lui, e de trebuință să primească și el oarecare întinăciune; de vreme ce și vasul de spălat curățând mâinile celui ce se spală primește însuși întinăciunea aceluia. Cel ce vorbește despre patimi și-i curăță pe alții de astfel de pete nu poate trece peste ele nemurdărit; căci însăși amintirea obișnuiește să întineze cugetarea celui ce vorbește despre ele. Pentru că, chiar dacă nu se întipăresc chipurile lucrurilor urâte în semne săpate mai adânc, totuși întinează suprafața minții, tulburând-o prin desfășurările cuvântului ca prin niște culori necurate.

Povățuitorul mai trebuie să aibă și știință, ca să nu-i fie necunoscută niciuna din uneltirile vrăjmașilor și să poată să dea la lumină laturile ascunse ale războiului celor încredințați lui. În felul acesta, descriindu-le de mai înainte cursele vrăjmașului, le va face biruința neostenicioasă și-i va scoate încununați din luptă. Dar e rar un povățuitor ca acesta și nu se găsește ușor.

29. Marele Pavel mărturisește același lucru, zicând: „Căci gândurile lui

nu ne sunt necunoscute” (2 Co 2, 11). Iar minunatul Iov se întreabă nedumerit: „Cine ne va descoperi fața veșmântului său? Și cine va pătrunde în căptușeala armurii lui? Iar porțile feței lui cine le va deschide?” (Iov 41, 3-4). Ceea ce zice este aceasta: Nu este văzută fața lui, căci își ascunde viclenia în multe veșminte, fermecând în chip amăgitor prin felul cum se înfățișează la arătare, iar în ascuns întocmind cursa pierzaniei. Și ca să nu se numere și pe sine între cei ce nu cunosc vicleniile aceluia, Iov descrie semnele lui, cunoscând limpede toată urâciunea înfricoșată a lui. „Ochii lui, zice, sunt ca ai luceafărului; măruntaiele lui sunt șerpi de aramă” (Iov 41, 5-6). Acestea le spune dând la iveală viclenia lui, ca a unuia ce, prin faptul că-și ia înfățișarea luceafărului, plănuiește să atragă la el pe cei ce-l privesc, iar prin șerpii dinăuntru pregătește moartea celor ce se apropie. Dar și proverbul, dându-ne să înțelegem primejdia lucrului, zice: „Cel ce crapă lemne se va primejdui la lucru de va aluneca securea” (Ecc 10, 9). Adică, cel ce distinge lucrurile cu rațiunea și pe cele socotite unite le desparte din împreunare și vrea să le arate cu totul străine, deosebind adică pe cele cu adevărat bune de cele părute bune, de nu va avea judecata întărită din toate părțile, nu va putea ocoli primejdia ca vorba lui, lipsită de siguranță înaintea ascultătorilor, să dea prilej de sminteală ucenicilor săi.

30. Astfel, oarecare dintre cei ce umblau cu Elisei, tăind un copac lângă Iordan și securea căzându-i în râu, aflându-se în primejdie, strigă către învățător, zicând: „Vai, stăpâne, aceasta o luasem împrumut” (4 Rg 6, 5). Iar aceasta o pățesc acei care, din lucruri rău auzite, se apucă să învețe pe alții și la sfârșit își dau seama de neputința lor, deoarece nu grăiesc din destoinicia proprie. Căci îndată ce sunt dovediți că spun ceva contrar cu ceea ce trebuie, își mărturisesc neștiința, primejduindu-se în cuvântul luat împrumut. De aceea și marele Elisei, aruncând un lemn la fund, a făcut să iasă la suprafață toporul scăpat de ucenic, adică a lămurit înțelesul care era socotit că s-a ascuns în adânc și l-a adus la vederea ascultătorilor. Iordanul înseamnă cuvântul pocăinței, căci acolo se săvârșea de Ioan botezul pocăinței. Iar cel ce nu vorbește lămurit despre pocăință, ci, dezvăluind bunătatea ascunsă, îi face pe ascultători să vină la disprețul ei, aruncă securea în Iordan. Cine nu știe apoi ce înseamnă lemnul care apare, aducând din adânc securea și făcând-o să plutească pe deasupra? Căci înainte de cruce era ascuns cuvântul despre pocăință. De aceea și cel ce voise să spună ceva despre ea a fost mustrat îndată pentru îndrăzneală. Dar după cruce s-a făcut tuturor lămurit, arătându-se la vremea sa prin cruce.

31. Acestea le spun nu oprind pe vreunii de-a conduce, nici împiedicându-i de-a călăuzi pe unii dintre tineri la evlavie, ci îndemnându-i ca mai întâi să ia asupra lor deprinderea virtuții, pe măsura mărimii lucrului. Să nu se apuce dintr-odată de acest lucru, gândindu-se la partea lui cea plăcută și la slujirea ce le-o vor face învățăceii, ca și la faima ce și-o vor agonisi la cei din

afară, fără să se gândească și la primejdia care urmează. Și să nu prefacă, înainte de așezarea păcii, uneltele de război în unelte de plugărie. După ce am supus adică toate patimile, și nu ne mai tulbură dușmani din nicio parte, și astfel nu mai e trebuință să folosim uneltele în slujbă de apărare, bine este să plugărim pe alții. Dar până ce ne stăpânesc patimile și dăinuie războiul împotriva cugetului trupesc, nu trebuie să ne luăm mâinile de pe arme, ci neîncetat trebuie să ne ținem mâinile pe ele, ca nu cumva vicleniii, folosind odihna noastră ca vreme de năvală, să ne supună cu mare cruzime. Celor ce s-au luptat bine pentru virtute, dar pentru multa lor smerită cugetare încă nu socotesc că au biruit, le zice cuvântul, îndemnându-i: „Prefaceți săbiile voastre în fiare de plug, și lăncile voastre în seceri” (Is 2, 4). Prin aceasta îi sfătuiește să nu mai atace în deșert pe vrăjmașii biruiți, ci, spre folosul celor mulți, să-și mute puterile sufletești de la deprinderea războinică la plugărirea acelora care sunt înfundați încă în faptele răutății. Dar, tot așa, pe cei ce au încercat, peste puterea lor, să facă aceasta înainte de a ajunge la o asemenea stare, fie din neexperiență, fie din lipsă de judecată, îi sfătuiește lucrul dimpotrivă: „Prefaceți fiarele voastre de pluguri în săbii și secerile voastre în lănci”.

32. Căci la ce ne și folosește plugăria câtă vreme dăinuie războiul în țară și ne împiedică să ne bucurăm de roadele ei, silindu-ne să dăm belșugul mai degrabă vrăjmașilor decât celor ce s-au ostenit? De aceea poate nu le îngăduie Dumnezeu israelitenilor, care luptau încă în pustie cu felurítele popoare, să se ocupe cu plugăria, ca aceasta să nu-i împiedice de la deprinderile războinice. Dar după ce vrăjmașii au ajuns sub mâna lor, îi sfătuiește să se ocupe cu ea, zicând: „Când veți intra în pământul făgăduinței, sădiți în el tot pomul roditor” (Lv 19, 23), dar înainte de a intra, să nu sădiți. Sădirea urmează după intrare. Și pe drept cuvânt. Căci înainte de desăvârșire cele sădite nu sunt sigure, mai ales că cei ce vor să sădească umblă încă încoace și încolo, după năravul celor nestatornici. Pentru că și în lucrurile evlaviei este o rânduială și o înșiruire, ca și în oricare altul, și trebuie pornit și în această viețuire de la început. Cei ce trec cu vederea cele de la început și sunt atrași de lucrurile mai plăcute sunt făcuți de silă să țină seama de șirul rânduielii, așa cum Iacov, atras de frumusețea Rahelei, nu s-a uitat la slăbiciunea ochilor Liei, dar, cu toate acestea, nu a putut ocoli osteneala dobândirii unei asemenea virtuți, ci a împlinit și săptămâna ei de ani. Cel ce vrea să țină seama de ordinea viețuirii trebuie, așadar, să nu meargă de la sfârșit spre început, ci să înainteze de la început spre desăvârșire.

33. În felul acesta va ajunge și el însuși la starea râvnită și va călăuzi și pe cei supuși, fără greșeală, spre ținta virtuții. Dar cei mai mulți, fără să fi făcut nicio osteneală și fără să fi izbândit vreun lucru mic sau mare de-al evlaviei, aleargă la întâmplare în numele ei, dovedind o cumplită lipsă de judecată, odată ce nu socotesc aceasta ca o primejdie. Ei nu numai că nu îngăduie nimănui să-i îndemne la lucru, ci, colindând prin ulițele strâmte, atrag în jurul

lor pe toți cei ce se nimeresc, făgăduindu-le marea cu sarea, asemenea celor care își tocmesc oameni plătiți, făcând cu ei învoieli despre hrană și îmbrăcăminte. De fapt, cei ce iubesc acest lucru, dorind să apară înconjurați de mulțime și să fie purtați pe mâini și să se înfățișeze cu toată pompa de care sunt înconjurați învățătorii, îmbrăcați în fățărnicie teatrală, dacă vor să nu fie părăsiți de cei care fac această slujbă, trebuie să le dăruiască multe pentru împlinirea plăcerilor lor și să fie cu îngăduință față de poftele lor. Ei trebuie să facă asemenea unui vizitiu care dă frâu liber cailor și îi lasă pe drumul voilor lor, din care pricină aceștia îl duc prin gropi și în prăpăstii, poticnindu-se de toate câte le vin în cale, nefiind nimeni care să-i oprească și să-i împiedice din pornirea lor fără rânduială.

34. Dar să audă unii ca aceștia pe fericitul Iezechiel, care îi plânge pe cei ce procură mijloace pentru plăcerile altora și se potrivesc voilor fiecăruia, îngrămădindu-și lor pe „vai”. Căci zice: „Vai de cele ce cos perinuțe pentru toate coatele și fac văluri pentru orice cap de orice vârstă, spre a pierde suflete pentru o mână de orz și pentru o bucată de pâine” (Iz 13, 18-19). La fel și aceștia, adunându-și cele de trebuință din danii și îmbrăcându-se în veșminte cusute din stofe moi, rușinează prin vălurile lor pe cei ce trebuie să se roage sau să tâlcuiască Scriptura cu capul descoperit, feminizând starea bărbătească și pierzând suflete pe care nu trebuia să le omoare. Ar trebui să asculte aceștia mai ales de Hristos, adevăratul Învățător, respingând cu toată puterea slujba de conducere a altora. Căci zice Acela către învățăceii Săi: „Iar voi să nu vă numiți «rabbi»” (Mt 23, 8). Dacă lui Petru, lui Ioan și întregii cete a Apostolilor le-a dat sfatul să stea departe de asemenea lucru și să se socotească mici pentru asemenea vrednicie, cine va fi acela care să se închipuie pe sine mai presus de ei și să se socotească în stare de o vrednicie de la care au fost opriți aceia? Sau, poate, zicându-le să nu se cheme „rabbi”, nu îi oprește de a fi, ci numai de a se numi?

35. Iar dacă cineva, fără să vrea, fiindcă a primit pe unul și pe al doilea ar fi silit să conducă și pe mai mulți, mai întâi să se probeze pe sine cu deamănuntul dacă este de așa fel că poate învăța mai bine prin faptă decât prin cuvânt cele ce trebuie făcute, înfățișându-și viața sa, celor ce vor să învețe, drept chip al virtuții. S-o facă aceasta, ca nu cumva cei ce l-ar copia, dată fiind sluțenia greșelii, să tocească frumusețea virtuții. Pe urmă, să știe că trebuie să lupte pentru începători nu mai puțin ca pentru el însuși. Căci precum pentru el, așa va da socoteală și pentru aceia odată ce a primit să se îngrijească de mântuirea lor. De aceea și sfinții se străduiau să nu lase pe ucenici mai prejos de ei înșiși în virtute, ci din starea dintâi să-i mute la o stare mai bună. Astfel, Apostolul Pavel l-a făcut pe Onisim din fugar mucenic; Ilie l-a făcut pe Elisei din plugar proroc; Moise l-a împodobit pe Iosua mai mult decât pe toți, iar Eli l-a arătat pe Samuel mai mare decât pe sine. Căci cu toate că și sârguință lor însăși le-a ajutat acestor învățăcei la dobândirea virtuții, dar toată pricina

sporirii lor a stat în faptul că au avut parte de învățători care au putut să aprindă scânteia înăbușită a râvnei lor spre o mai mare creștere, făcând-o să lumineze. Prin aceasta învățătorii lor s-au făcut gură a lui Dumnezeu, slujind voia Lui între oameni, căci au auzit pe Cel ce zice: „De vei scoate lucru de cinste din cel nevrednic, vei fi ca gura Mea”.

36. Iată cum îi arată Dumnezeu lui Iezechiel slujba de învățător, învățându-l ce fel din ce fel să-i facă pe învățăcei: „Iar tu, fiul omului, zice, ia-ți ție o cărămidă și o pune înaintea feței tale, și închipuie pe ea cetatea Ierusalimului” (Iz 4, 1). Prin aceasta ne dă să înțelegem că învățătorul face pe învățăcel din lut biserică sfântă. Bine s-a spus și cuvântul: „pune-o înaintea feței tale”, căci îmbunătățirea învățăcelului va merge repede de va fi pururea în vederea învățătorului. Pentru că înrâurirea neîncetată a pildelor bune întipărește chipuri foarte asemănătoare în sufletele care nu sunt prea învârtoșate și înăsprite. De aceea au căzut Ghehazi și Iuda, cel dintâi prin furt, iar cel de-al doilea prin trădare, fiindcă s-au ascuns pe ei de ochii învățătorului. Dacă ar fi stăruit pe lângă cei înțelepți, nu ar fi greșit fiecare dintre ei. Iar că din negrija învățăceilor îi vine primejdie și învățătorului, a arătat Dumnezeu tot acolo prin următoarele cuvinte, zicând: „Și vei pune o tablă de fier între tine și cetate și va fi zid între tine și ea” (Iz 4, 3). Căci cel ce nu voiește să aibă parte de pedeapsa celui fără grijă, după ce l-a făcut din cărămidă cetate, trebuie să-i vestească pedepsele care amenință pe cei ce cad iarăși din această stare, ca, făcându-se acestea zid, să-l despartă pe cel nevinovat de cel vinovat. Pentru că poruncind aceasta lui Iezechiel, îi zice: „Fiul omului, te-am pus pe tine străjer casei lui Israel; și de vei vedea sabia venind, și nu vei prevesti, și va lua pe careva dintre ei, sufletul lui din mâna ta îl voi cere” (Iz 33, 7-8).

37. Un asemenea zid își pune și Moise sieși, zicând israelitenilor: „Ia aminte la tine, să nu cauți să urmezi lor, după ce au fost stârpiți de tine” (Dt 7, 2). Căci se întâmplă celor ce nu prea au grijă să ia aminte la cugetul lor, după tăierea patimilor, că icoanele vechilor năluciri încep să răsară iarăși ca niște vlăstare. Dacă le va da cineva loc să pătrundă treptat în cugetare și nu le va împiedica intrarea, se vor sălășlui iarăși patimile în el, silindu-l să-și facă viețuirea o nouă luptă, după biruință. Căci se întâmplă ca unele dintre patimi, după ce au fost îmblânzite și învățate să mănânce iarbă la fel cu boii, să se sălbăticească iarăși, din negrija celui ce le paște, și să-și recapete cruzimea fiarelor. Ca să nu se întâmple, așadar, aceasta, zice: „Să nu cauți să urmezi lor, după ce au fost nimiciți de tine”, ca nu cumva sufletul, câștigând deprinderea de a se îndulci cu asemenea năluciri, să se întoarcă la vechea răutate. Știind marele Iacov că acestea, atunci când sunt cugetate și contemplate neîncetat, vatămă și mai mult cugetarea, întipărind chipurile cele mai limpezi și mai vădite ale nălucirilor urâte, ascunde pe zeii străini în Sichem (Fc 35, 4). Căci osteneala împotriva patimilor le ascunde și le pierde pe acestea nu pentru o vreme scurtă, ci „până în ziua de azi”, adică pentru tot timpul, întrucât „azi” se

prelungește cu tot timpul, însemnând totdeauna timpul de față. Iar Sichem înseamnă luptă, ceea ce arată osteneala împotriva patimilor. De aceea Iacov îi dă Sichemul lui Iosif, ca celui care dintre frații săi luptă cu cea mai mare osteneală împotriva patimilor.

38. De fapt Iacov, spunându-le lor că a cucerit Sichemul cu sabie și arc (Fc 48, 22), arată că i-a trebuit luptă și osteneală ca să pună stăpânire pe patimi și să le ascundă în pământul Sichemului. S-ar părea însă că este o oarecare contrazicere între a ascunde zeii în Sichem și a ține un idol în ascunziș. Căci a ascunde zeii în Sichem e lucru de laudă; iar a ține un idol în ascunziș e lucru de ocară. De aceea, a pecetluit lucrul din urmă cu blestem, zicând: „Blestemat cel ce tine idol în ascunziș!” (Dt 27, 15). Și, de fapt, nu este același lucru a ascunde ceva în pământ pentru totdeauna și a-l ține în ascunziș. Căci ceea ce a fost ascuns în pământ și nu se mai arată vederii se șterge cu vremea și din amintire. Dar ceea ce e ținut în ascunziș nu e cunoscut de cei din afară, însă e văzut necontenit de cel ce l-a pus acolo. Acesta îl are mereu în amintire ca pe un chip cioplit, pe care îl poartă în ascuns. Căci tot gândul urât, care ia formă în cugetare, este o sculptură ascunsă. De aceea, este rușine a scoate la arătare asemenea gânduri, dar e primejdios și de a ține în ascuns un chip cioplit, precum și mai primejdios este de a căuta formele dispărute, cugetarea înclinând cu ușurință spre patima izgonită și împlântând în pământ bronzul idolului. Căci deprinderea virtuții este de așa fel, că se cumpănește cu ușurință și într-o parte, și într-alta, aplecându-se, dacă nu se poartă de grijă, spre cele potrivnice.

39. Aceasta pare că vrea să o arate Scriptura printr-un simbol, când zice: „Pământul pe care umblați se schimbă cu schimbarea popoarelor și a neamurilor”.

Căci îndată ce s-a mișcat spre cele potrivnice cel ce are deprinderea virtuții, s-a mișcat și aceasta, fiind un pământ împreună schimbător. De aceea, chiar de la început nu trebuie să se lase trecere spre cugetare nălucirilor, care obișnuiesc să vatăme gândul, precum nu trebuie lăsată cugetarea să coboare în Egipt, căci de acolo este dusă cu sila la asirieni. Cu alte cuvinte, dacă a coborât cugetarea în întunericul gândurilor necurate (căci acesta este Egiptul), e dusă la lucru cu sila și fără să vrea de către patimi. De aceea și legiuitorul, oprind simbolic pătrunderea plăcerii, a poruncit să fie pândit capul șarpelui, deoarece și acela pândește călcâiul (Fc 3, 15)[80]. Căci scopul aceluia este să împingă pe om la făptuire, la care dacă nu ajunge, nu poate ușor să amestece veninul prin mușcătură. Dar silința noastră este să frângem însăși prima răsărire a plăcerii (προσβολή), căci aceasta fiind zdrobită, lucrarea va fi slabă. Poate nici Samson n-ar fi aprins semănăturile celor de alt neam dacă n-ar fi legat cozile vulpilor,

[80] A se vedea această interpretare a locului și la Sfântul Ioan Casian, *Despre cele opt gânduri ale răutății,* în această carte, p. ....

întorcându-le capetele delaolaltă (Jd 15, 4). Căci cel ce poate înțelege cursa plănuită de gândurile viclene de la răsărirea lor, trecând peste începuturi (căci acestea se prefac la intrare că sunt cuvioase, uneltind să ajungă la țintă), va vădi din compararea sfârșiturilor (cozilor) întreolaltă ticăloșia gândurilor. Aceasta înseamnă că, legând coadă de coadă, pune între ele, ca o făclie, judecata care le dă pe față.

40. Pentru ca ceea ce s-a spus să fie mai lămurit, voi dezvălui cele de mai sus cu pilda a două gânduri.

Aceasta va da și celorlalte crezământ adevărat. Adeseori gândul curviei vine de la gândul slavei deșarte și dă înfățișări cuviincioase începuturilor căilor ce duc la iad, ascunzând alunecările primejdioase de mai târziu prin care îi duce la temnițele iadului pe cei ce îi urmează fără judecată. Întâi acest gând îl încântă pe cineva cu preoția sau cu viața sa de monah desăvârșit, făcând pe mulți să vină la el pentru folos; apoi din cuvânt și faptă îl face să-și închipuie că și-a agonisit un nume bun. Și astfel, după ce l-a încercuit de-ajuns cu asemenea cugetări și l-a atras departe de trezvia naturală, îmbiindu-i întâlnirea cu vreo femeie, așa-zis cuvioasă, îi duce îndrăznirea conștiinței spre împlinirea lucrului necurat, târându-l la cea mai de pe urmă rușine. Cel ce vrea, așadar, să lege cozile să ia aminte la sfârșiturile la care vor să ajungă cele două gânduri, cinstea slavei deșarte și necinstea curviei, și când le va vedea limpede împotrivindu-se întreolaltă, atunci să creadă că a făcut ca Samson.

Iarăși, gândul lăcomiei pântecelui are ca sfârșit pe cel al curviei; iar al curviei are ca sfârșit pe cel al întristării. Căci îndată îl iau în primire pe cel biruit de asemenea gânduri, după ce le-a înfăptuit, întristarea și nemulțumirea. Să se gândească, așadar, cel ce luptă nu la gustul bun al bucatelor, nici la dulceața plăcerii, ci la sfârșitul amândurora. Și când își va înfățișa întristarea, care urmează amândurora, să știe că le-a legat coadă de coadă și, prin darea la iveală, a nimicit semănăturile celor de alt neam.

41. Dacă, prin urmare, cel ce luptă cu patimile are lipsă de o atât de mare știință și experiență, să se gândească cei ce primesc să conducă pe alții de câtă cunoștință au ei trebuință ca să călăuzească înțelept și pe cei supuși la cununa chemării de sus, și să-i învețe limpede toate cele ale luptei; ca aceștia să nu închipuie numai icoana luptei, lovind cu mâinile în aer, ci și în lupta însăși cu vrăjmașul să-i dea lovituri de moarte, ca să nu bată cu pumnii aerul în deșert, ci să-l zdrobească pe vrăjmașul însuși. Căci acest război este mai greu decât lupta atleților. Acolo cad trupuri de-ale atleților care ușor pot să se ridice. Dar aici cad suflete care, odată răsturnate, anevoie mai pot fi ridicate. Iar dacă cineva, luptând încă cu viața pătimașă și fiind stropit cu sânge, s-ar apuca să zidească biserică lui Dumnezeu din suflete cugetătoare, ar auzi, desigur, cuvântul: „Nu tu Îmi vei zidi Mie templu, căci ești plin de sânge” (3 Rg 5, 5). Pentru că a zidi biserică lui Dumnezeu e propriu stării de pace. Moise, luând cortul și înfigându-l afară de tabără, arată, de asemenea, că învățătorul

trebuie să fie cât mai departe de zarva războiului și să locuiască departe de locul învălmășit al luptei, strămutat la o viață pașnică și nerăzboinică. Dar când s-ar afla astfel de învățători, ei au lipsă de învățăcei care să se fi lepădat în așa fel de ei înșiși și de voile lor, încât să nu se mai deosebească întru nimic de trupul neînsuflețit sau de materia supusă meșterului; că precum sufletul lucrează în trup ceea ce vrea, trupul nefăcând nimic împotrivă, și precum meșterul își arată meșteșugul său în materie, nefiind împiedicat întru nimic de ea de la scopul său, așa învățătorul să lucreze în învățăcei știința virtuții, fiindu-i cu totul ascultători și neîmpotrivindu-i-se întru nimic.

42. Căci a iscodi plin de curiozitate planurile învățătorului și a vrea să pui la încercare cele poruncite de el înseamnă a pune piedică înaintării tale proprii. Cu siguranță nu ceea ce se pare celui neîncercat întemeiat și potrivit este într-adevăr întemeiat. Altfel judecă meșterul, și altfel cel fără meșteșug lucrurile meșteșugului. Cel dintâi are ca regulă știința; celălalt, socotința că așa s-ar cuveni. Dar socotința aceasta foarte rar se acoperă cu adevărul; de cele mai multe ori se abate de la linia dreaptă, fiind înrudită cu rătăcirea. Căci ce este mai nerațional la vedere decât ca să spună cârmaciul unei corăbii, purtate pe-o dungă în plutirea numită dreaptă de corăbieri, să șadă corăbierii lângă peretele cufundat, părăsindu-l pe cel care stă în sus, măcar că și vântul îi împinge spre peretele pe care acela a poruncit să-l îngreuneze? După dreapta socotință s-ar cuveni să-i sfătuiască să îngreuneze peretele ce stă ridicat, nu să alerge la cel primejduit. Dar cei ce plutesc ascultă mai bine de cârmaci decât de socotințele lor. Căci nevoia îi înduplecă să asculte de meșteșugul celui ce a luat în mâna lui grija mântuirii lor, deși ceea ce li se poruncește, socotind după cele ce văd, nu li se pare convingător. Așadar, cei ce au predat altora grija mântuirii lor, lăsându-și toate socotințele, să-și supună gândurile meșteșugului celui priceput, judecând știința lui mai vrednică de crezare. Mai întâi, lepădându-se de toate, să nu-și lase nimic afară, nici cel mai mic lucru, temându-se de pilda lui Anania care, crezând că înșală pe oameni, a primit de la Dumnezeu osânda pentru furt (FA 5, 1 ș. u.).

43. Ci, cum se predau pe ei înșiși, așa să predea și toate ale lor, bine știind că ceea ce rămâne afară, trăgând necontenit cugetul într-acolo, îl va desface adeseori de la cele mai bune, iar pe urmă îl va rupe din frățietate. De aceea a poruncit Duhul Sfânt să se scrie viețile sfinților, ca fiecare dintre cei ce se apucă de unul din felurile acestea de viețuire să fie dus printr-o pildă asemănătoare spre adevăr. Cum s-a lepădat Elisei de lume, ca să urmeze învățătorului său? „Ara, zice, cu boii, și douăsprezece perechi de boi înaintea lui... Și a tăiat boii și i-a fript în vasele boilor” (3 Rg 19, 19, 21). Aceasta îi arată căldura râvnei. Căci n-a zis: Voi vinde perechile de boi și voi iconomisi prețul după cuviință, nici n-a socotit cum ar putea avea mai mult folos din vânzarea lor. Ci, cuprins cu totul de dorința care îl trăgea să fie lângă învățător, a disprețuit cele văzute și s-a silit să se izbăvească mai repede de ele, ca de unele

ce-l puteau împiedica de la dreapta lui hotărâre, știind că amânarea adeseori se face pricină a răzgândirii. De ce, apoi, și Domnul, îmbiind bogatului desăvârșirea vieții după Dumnezeu, i-a poruncit să-și vândă averile și să le dea săracilor și să nu-și lase sieși nimic? (Lc 18, 22). Fiindcă știa că ceea ce rămâne se face, ca și întregul, pricină de împrăștiere. Dar socotesc că și Moise, rânduind celor ce vor să se curețe în rugăciunea cea mare să-și radă tot trupul (Lv 14, 8; Nm 8, 7), le-a poruncit prin aceasta să se lepede cu desăvârșire de averi, iar în al doilea rând, să uite de familie și de toți cei apropiați în așa măsură, încât să nu mai fie câtuși de puțin tulburați de amintirile lor.

44. Chivotul a făcut vacile cele înjugate la căruța lui să-și uite de fire. Căci deși viţeii erau ținuți acasă, despărțiți de ele, iar pe de altă parte nimeni nu le silea, au făcut drumul fără greșeală, neabătându-se nici la dreapta, nici la stânga și nevădindu-și prin întoarcerea grumazului dragostea de viţei, nici arătându-și prin muget durerea pentru despărțirea de ei. Ci, apăsate și de povara chivotului și stăpânite și de legea neînduplecată a firii, ele au mers totuși drept înainte ca la o poruncă, neabătându-se deloc de la calea dreaptă (1 Rg 6, 12), legătura firii fiind biruită de respectul chivotului ce-l purtau. Dacă vacile acelea s-au purtat așa, de ce n-ar face la fel și cei ce vor să ridice chivotul inteligibil? Ar trebui să facă aceasta chiar mai mult decât vacile, ca să nu fie mustrată firea rațională de către firea nerațională, prin compararea faptelor libere ale aceleia cu cele din necesitate ale acesteia, întrucât aceea nu face prin judecată cele ce le fac ființele neraționale din necesitate. Poate și Iosif de aceea rătăcea prin pustie, deoarece căuta prin legăturile de familie ținutul desăvârșirii. De aceea și omul care, în fond, îl întreabă de pricina rătăcirii, aflând că aceasta este alipirea față de ai săi (căci nu ar fi zis de ei că pasc, ci că păstoresc, de n-ar fi avut o judecată greșită despre meșteșug), zice către el: „Au plecat de aici, căci i-am auzit zicând: Să mergem în Dotain” (Fc 37, 17). Iar Dotain se tălmăcește „părăsire destulă”. Prin aceasta îl învață pe cel care rătăcește încă, prin alipirea la cele ce țin de trup, că nu se poate ajunge altfel la desăvârșire decât părăsind îndeajuns dragostea pentru rudeniile după trup.

45. Căci chiar dacă ar părăsi cineva Haranul, care înfățișează simțurile (căci se tălmăcește „peșteri”), și ar ieși din valea Hebronului, adică din faptele de necinste, și din pustie, unde se rătăcește cel ce caută desăvârșirea, dacă nu s-a lepădat de toate în chip îndestulător, nu va avea niciun folos de îndelungata lui nevoință, neajungând la desăvârșire din pricina dragostei pentru familie. Dar și Domnul, îndreptând pe Maria Născătoarea de Dumnezeu, care Îl căuta între rudenii (Lc 2, 44), și socotind nevrednic de Sine pe cel ce iubește pe tatăl sau pe mama sa mai mult decât pe El (Mt 10, 37), cere, precum se cuvine, părăsirea legăturilor familiale.

Iar după ce au făcut aceasta, trebuie sfătuiți, dacă au ieșit de curând din tulburări, să se îndeletnicească cu liniștirea și să nu împrospăteze, prin drumuri dese, rănile produse cugetării prin simțuri, nici să aducă alte forme

vechilor chipuri ale păcatelor, ci să ocolească furișarea celor noi și toată sârguința să le fie spre a șterge vechile închipuiri. Desigur, liniștirea le este un lucru foarte ostenitor celor ce s-au lepădat de curând, căci amintirea, luându-și acum răgaz, mișcă toată necurăția care zace în ei, ceea ce n-a apucat să facă mai înainte pentru mulțimea lucrurilor care prisoseau. Dar, pe lângă osteneală, liniștirea are și folos, izbăvind mintea cu vremea de tulburarea gândurilor necurate. Căci dacă vor aceștia să-și spele sufletul și să-l curețe de toate petele care îl necurăță, sunt datori să se retragă din toate lucrurile prin care crește întinăciunea și să dea cugetării multă liniște; de asemenea, să se ducă departe de toți cei care îi întărâtă și să fugă de împreuna-petrecere cu cei mai apropiați ai lor, îmbrățișând singurătatea, maica înțelepciunii.

46. Pentru că este ușor să cadă aceștia iarăși în mrejele din care socotesc că au scăpat, când se grăbesc să petreacă în lucruri și griji de tot felul. Și nu e de niciun folos celor ce s-au strămutat la virtute să se bucure de aceleași lucruri de care s-au despărțit, disprețuindu-le. Căci obișnuința fiind o greutate care atrage la ea, este de temut ca nu cumva aceasta să le tulbure iarăși liniștea, câștigată cu multă sârguință, prin îndeletniciri urâte și să le împrospăteze amintirile relelor săvârșite. Pentru că mintea celor ce s-au desfăcut de curând de păcat se aseamănă cu trupul care a început să se reculeagă dintr-o lungă boală, căruia orice prilej întâmplător i se face pricină de-a recădea în boală, nefiind încă destul de întremat în putere. Căci nervii mintali ai acestora sunt slabi și tremurători, încât e temere să nu năvălească din nou patima, care de obicei este ațâțată de împrăștierea în tot felul de lucruri. De aceea, Moise a poruncit celor ce vor să nu pătimească nimic de la dușmanul pierzător să rămână înăuntrul porților, zicând: „Să nu ieșiți niciunul din casa voastră, ca să nu vă atingă pierzătorul” (Iș 12, 22). Iar Ieremia e vădit că poruncește același lucru când zice: „Nu plecați la câmp și nu umblați pe drumuri, căci sabia dușmanilor se află de jur-împrejur” (Ir 6, 25). Căci e propriu numai luptătorilor viteji să meargă întru întâmpinarea dușmanilor și să scape nevătămați de cursele lor. Iar dacă e careva din cei ce nu știu încă să se lupte, să rămână nesupărat acasă, asigurându-și neprimejduirea prin liniștea sa. Așa era Isus al lui Navi, despre care s-a scris: „Iar slujitorul Isus, fiind încă tânăr, nu ieșea afară din cort” (Iș 33, 11). Căci știa din istoria lui Abel că cei ce pleacă la câmp sunt uciși de frați și de prietenii după trup, pentru că ies la luptă înainte de vreme (Fc 4, 8).

47. Nu mai puțin se poate învăța din istoria Dinei că este propriu cugetării copilărești și femeiești să încerce lucruri peste deprinderea ei și să fie amăgită de închipuirea ce și-o face despre destoinicia proprie (Fc 34, 1 ș. u.). Căci dacă aceea n-ar fi pornit prea curând la vederea lucrurilor din ținut, socotindu-se că e tare, și n-ar fi fost vrăjită de farmecul lor, nu i s-ar fi stricat înainte de vreme puterea de discernământ a sufletului, amăgită de nălucirea lucrurilor ce cad sub simțuri, și deci n-ar fi ajuns la împreunare încă nelegitimă

cu raționamentul bărbătesc. Cunoscând Dumnezeu această patimă din oameni, adică cea a înaltei păreri de sine, și voind să o smulgă cu rădăcini cu tot din deprinderea noastră, zice către legiuitorul Moise: „Faceți evlavioși pe fiii lui Israel” (Lv 15, 31; *LXX).* El știa că cel ce ia asupra sa, înainte de vreme, lupte care întrec puterile sale este străin de evlavie. Prin urmare, să nu se amestece monahul, înainte de ce a dobândit deprinderea desăvârșită a virtuții, în tulburările lumii, ci să fugă cât mai departe, așezându-și cugetarea la mare depărtare de zgomotele ce răsună de jur-împrejur. Căci nu e de niciun folos celor ce s-au desfăcut de lucruri ca să fie ciocăniți din toate părțile de veștile despre ele și, după ce au părăsit cetatea faptelor lumești, să se așeze în poartă ca Lot (Fc 19, 15 ș. u.), rămânând plini de zgomotul de acolo. Trebuie să iasă afară ca marele Moise, ca să înceteze nu numai faptele, ci și veștile lor, precum zice: „Când voi ieși din cetate și voi întinde mâinile mele, vor înceta tunetele” (Iș 9, 29).

48. Căci atunci vine desăvârșita liniștire, când nu numai faptele, ci și amintirile lor încetează, dând sufletului timp să poată vedea chipurile întipărite și să lupte cu fiecare dintre ele și să le scoată din cugetare. De vor intra alte și alte forme, nu va putea șterge nici întipăririle de mai înainte, cugetarea fiind ocupată cu cele care vin. Prin aceasta osteneala de-a tăia patimile se face în chip necesar mai grea, acestea câștigând tărie din creșterea pe încetul și acoperind puterea de străvedere a sufletului cu nălucirile care se adaugă mereu, asemenea unui râu în curgere necontenită. Cei ce vor să vadă uscată albia râului, mai păstrând în ea doar câteva lucruri vrednice de cunoscut, nu folosesc nimic scoțând apa din locul în care cred că se află ceea ce caută, căci apa care curge umple îndată locul golit. Dar de vor opri cursul apei de mai în sus, li se va arăta pământul fără osteneală, apa rămasă ducându-se la vale de la sine și lăsându-le pământul uscat, pentru a afla cele dorite. Tot așa, este ușor a goli formele care dau naștere patimilor când simțurile nu le mai aduc pe cele dinafară. Dar când acestea trimit înlăuntru, ca pe un torent, formele supuse simțurilor, nu este numai greu, ci și cu neputință a curăța peste tot mintea de o asemenea inundație. Căci deși nu-l tulbură pe unul ca acela patimile, negăsind prilej de a se stârni din lipsa întâlnirilor dese, dar strecurându-se pe nebăgate de seamă se întăresc și mai mult, primind putere cu trecerea vremii.

49. De asemenea, pământul călcat necontenit, chiar dacă are mărăcini, nu-i scoate la iveală, căci bătătorirea picioarelor îi oprește să răsară. Dar în sânul lui se întind rădăcinile tot mai adânci, mai puternice și mai mustoase, și acestea vor odrăsli îndată atunci când le va îngădui timpul să răsară. Tot așa patimile, împiedicate de lipsa întâlnirilor necontenite să iasă la arătare, se fac mai tari și, crescând în liniște, năvălesc mai pe urmă cu multă putere, făcându-le războiul greu și primejdios celor care la început n-au avut grijă de lupta împotriva lor. De aceea și Prorocul poruncește să se nimicească sămânța din

Babilon (Is 14, 22), sfătuind să se stârpească formele până ce sunt încă în tecile simțurilor, ca nu cumva, căzând în pământul cugetării, să odrăslească și, adăpate fiind cu ploile îmbelșugate și nefolositoare ale unei purtări de griji necontenite, să aducă rodul înmulțit al păcatului. Iar alt proroc fericește pe cei ce nu primesc nici puii patimilor, ci îi omoară împreună cu mama, de care sunt încă lipiți: „Fericit, zice, cel ce va lua și va izbi de piatră pruncii tăi” (Ps 136, 12). Dar poate și marele Iov, gândindu-se la sine, ne dă să înțelegem un asemenea lucru, zicând că papura și rogozul sunt hrănite de baltă (Iov 8, 11), iar când e lipsită de râu, toată planta se usucă; și că leul furnicar se prăpădește când nu mai are ce mânca (Iov 4, 11). Căci vrând marele Iov să arate cursele pe care le întinde patima, i-a născocit un nume compus de la leul cel foarte îndrăzneț și de la furnica cea foarte măruntă. De fapt, momelile (atacurile = προσβολαι) patimilor încep de la închipuirile cele mai mărunte, furișându-se pe nebăgate de seamă ca o furnică, dar la sfârșit se umflă așa de tare, că alcătuiesc pentru cel pe care l-au prins în cursă o primejdie nu mai mică decât năpustirea leului. De aceea, luptătorul trebuie să lupte cu patimile încă de atunci de când vin ca o furnică, punând în față puținătatea ca o momeală. Căci de vor ajunge la puterea leului, va fi greu să le biruiască și tare îl vor strâmtora. Trebuie să nu le dea nicidecum de mâncare. Iar mâncarea acestora, precum s-a spus adeseori, sunt formele sensibile venite prin simțuri. Căci acestea hrănesc patimile, înarmând la rând pe fiecare idol (chip) împotriva sufletului.

50. De aceea legiuitorul a pregătit și templului îngrădituri la ferestre (Iș 27, 1 ș. u.), însemnând prin aceasta că cei ce vor să-și păzească a lor cugetare curată ca pe un templu trebuie să-și îngrădească înaintea simțurilor piedici din gândurile care se înfricoșează de judecata viitoare, precum s-au întocmit acolo îngrădituri la ferestre, ca să nu pătrundă nimic din cele necurate. Acestea au rostul să oprească intrarea formelor necurate, care vor să se strecoare înăuntru. Poate de aceea s-a îmbolnăvit Ohozia, căzând de pe fereastra cu gratii (4 Rg 1, 2). Căci a cădea de pe fereastra cu gratii înseamnă a nesocoti gândurile răsplătirii viitoare în vremea ispitelor, fiind aplecat asupra plăcerilor. Și ce poate fi mai cumplit ca boala? Căci boala trupului este o stare contrară firii, cumpăna elementelor din trup stricându-se din pricina covârșirii unuia, ceea ce aduce o stare potrivnică firii; iar boala sufletului înseamnă abaterea lui de la judecata dreaptă, biruit fiind de patimile aducătoare de boală. Astfel de îngrădituri a împletit înaintea vederii celui ce poate să audă și Solomon, zicând: „Când ochii tăi vor privi la femeie străină, gura ta va grăi lucruri meșteșugite” (Pr 23, 32). Lucruri meșteșugite le zice celor pe care am avea să le întâlnim după păcat, la vremea răsplătirii. Căci gândindu-ne la acestea cu o dispoziție cuvenită, va fi oprită toată vederea primejdioasă de la ochii noștri. Dar a arătat și ce dispoziție trebuie să aibă gândul în vremea aceea: „Căci te vei afla, zice, ca în inima mării și ca un cârmaci în mare furtună”.

51. Pentru că de se va putea face cineva în vremea luptei cu vederea

ațâțătoare atât de viteaz, datorită pedepselor care îl amenință, precum este cel ce se află în mijlocul mării înfuriate, va birui fără osteneală pe vrăjmașii ce năvălesc asupra sa, nesimțind loviturile pe care le primește, încât să poată zice: „M-au lovit, și n-am simțit durere; și-au bătut joc de mine, și n-am știut nimic” (Pr 23, 34). Adică aceia, zice, m-au lovit și au socotit să-și râdă de mine, dar eu n-am simțit nici rănile, căci erau de la săgeți de copii, și nu m-am întors nici spre vicleniile lor, făcându-mă că nici nu-i bag în seamă. Tot așa și David, disprețuind pe acești vrăjmași, a zis: „Depărtându-se de la mine vicleanul, n-am știut; n-am simțit nici când a venit, nici când s-a dus” (Ps 100, 4-5).

Dar cel ce nu știe nici aceea că simțurile au multă amestecare cu lucrurile supuse simțurilor, iar din această amestecare se naște cu ușurință rătăcirea, și nu-și dă seama de vătămarea ce-i vine din acestea, ci conviețuiește cu ele fără grijă, cum va cunoaște la vreme cursa rătăcirii dacă n-a fost învățat de mai înainte să le deosebească? Că între simțuri și lucruri sensibile se naște o luptă și lucrurile sensibile pun bir asupra simțurilor e vădit din războiul asirienilor împotriva sodomiților. Scriptura, înfățișând istoric întâmplarea dintre cei patru împărați ai asirienilor și cei cinci împărați din jurul Sodomei, spune că între aceștia la început s-au făcut înțelegeri, învoieli și jertfe de pace la Marea Sărată, pe urmă au slujit cei cinci doisprezece ani, iar în al treisprezecelea s-au răsculat și, într-al patrusprezecelea cei patru au pornit cu război împotriva celor cinci și i-au luat robi (Fc 14, 1 ș. u.).

52. Istoria se isprăvește aici. Noi însă din istoria aceasta avem să învățăm cele ce ne privesc pe noi, și anume să luăm cunoștință despre războiul simțurilor împotriva lucrurilor sensibile. Căci fiecare dintre noi, de la naștere până la doisprezece ani neavând încă curățată puterea de discernământ, își supune simțurile fără cercetare lucrurilor sensibile, slujind lor ca unor stăpâne: vederea, lucrurilor care se văd; auzul, vocilor; gustul, sucurilor; mirosul, aburilor; pipăitul, lucrurilor care pot mișca această simțire. Până la acea vârstă omul nu poate distinge sau destrăma niciuna dintre percepții, din pricina copilăriei. Dar când i se întărește cugetarea și începe să simtă paguba ce-o suferă, plănuiește îndată răscularea și scăparea din această robie. Și dacă s-a făcut puternic în cugetare, își întărește această hotărâre, declarându-se slobod pentru totdeauna, scăpat de stăpânii amarnici. Dar dacă judecata lui e prea slabă pentru această sforțare, își lasă iarăși roabe simțurile, biruite fiind de puterea lucrurilor sensibile; și acestea vor răbda mai departe robia, fără vreo nădejde de bine. De aceea și cei cinci regi din istorie, fiind biruiți de cei patru, „se aruncă în fântânile de smoală” (Fc 14, 10), ca să învățăm că cei biruiți de lucrurile sensibile se aruncă prin fiecare simț, ca prin niște prăpăstii și fântâni, în smoala lucrului sensibil corespunzător cu acel simț, nemaiîntelegând nimic din cele văzute, deoarece și-au legat pofta de lucrurile pământești și iubesc mai mult lucrurile de aici decât cele cunoscute cu mintea.

53. La fel și robul care-și iubește stăpânul, femeia și copiii, renunțând la

libertatea adevărată pentru legătura cu cele trupești, se face rob veșnic. De aceea i-a fost găurită urechea cu sula, ca nu cumva, auzind prin deschizătura firească a auzului, să primească vreun gând de libertate, ci să rămână necontenit rob, iubind cele de aici. Din această pricină a poruncit și legea să fie tăiată mâna femeii care apucă de cele rușinoase pe un bărbat când se bate (Dt 25, 11-12), că având loc o luptă între gânduri, pentru alegerea între bunurile lumești și cerești, aceea, înlăturând alegerea celor din urmă, a ales pe cele ale facerii și ale stricăciunii, deoarece prin mădularele care ajută la naștere a arătat lucrurile făcute.

Nu e, așadar, de niciun folos a se lepăda de lucruri cei ce nu stăruie în această judecată, ci se lasă târâți și duși iarăși de gând și de aceea se întorc necontenit spre cele părăsite, vădindu-și dragostea față de ele, ca femeia lui Lot (Fc 19, 26). Căci aceea, întorcându-se, stă până azi prefăcută în stâlp de sare, ca pildă celor ce nu ascultă. Tot astfel îi întoarce obișnuința, al cărei simbol este aceea, spre sine, pe cei ce vor să se despartă fără să se schimbe. Dar ce vrea să spună și legea, care poruncește ca cel ce intră în templu, după ce a împlinit cele ale rugăciunii, să nu se întoarcă pe aceeași poartă pe care a intrat, ci să iasă pe cea dimpotrivă, făcându-și drumul, neîntors, drept înainte? Nimic altceva decât că nu trebuie să-și slăbească cineva prin îndoieli încordarea pășirii înainte spre virtute. Căci neîncetatele aplecări spre lucrurile din care am ieșit ne trag prin obișnuință cu totul spre cele dindărăt și, slăbănogind pornirea spre cele dinainte, o întorc spre ele și o fac să tânjească după vechile păcate.

54. Fiindcă obișnuința trage pe om la sine cu putere și nu-l lasă să se ridice la cea dintâi deprindere a virtuții. Pentru că din obișnuință se naște deprinderea, iar din deprindere se face firea. Și a strămuta firea și a o schimba este lucru anevoios. Chiar dacă e clintită puțin cu sila, îndată se întoarce la sine. Iar când a fost scoasă din hotarele ei, nu se mai întoarce la integritatea ei dacă nu se pune multă osteneală spre a o aduce la calea ei, căci vrea mereu să revină la deprinderea din obișnuință, pe care a părăsit-o. Privește la sufletul care se ține lipit de obișnuințe, cum șade lângă idoli, lipindu-se de materiile fără formă, și nu vrea să se ridice și să se apropie de rațiunea care caută să-l călăuzească spre cele mai înalte. El zice: „Nu pot să mă ridic înaintea ta, fiindcă mă aflu în rânduiala obișnuită a femeilor” (Fc 31, 35)[81]. Căci sufletul care se odihnește de mulți ani în lucrurile vieții șade lângă idoli, care prin ei sunt fără formă, dar primesc forme de la meșteșugul omenesc. Sau oare nu sunt un lucru fără formă bogăția și slava, și celelalte lucruri ale vieții, care nu au în ele niciun chip statornic și hotărât, ci, simulând adevărul printr-o asemănare ușor de întocmit, primesc de fiecare dată alte și alte schimbări? Formă le dăm noi când, prin gânduri omenești, născocim închipuirea unui folos pe seama

[81] Sufletul în grecește e de genul feminin, iar rațiunea e de genul masculin.

lucrurilor care nu slujesc spre nimic folositor.

55. Căci când lărgim trebuința neapărată a trupului într-un lux fără rost, pregătind mâncarea cu nenumărate bunătăți, iar hainele felurindu-le spre moleșeală și desfătare, pe urmă, învinuiți de această deșertăciune, ca unii ce am urcat în deșert la consumuri desfătătoare o trebuință ce putea fi împlinită cu puține, făurim apărări ca pentru niște lucruri ce eram datori să le săvârșim, ce facem altceva decât ne silim să dăm formă materiilor fără formă? Bine s-a spus apoi despre un astfel de suflet că „șade", căci sufletul care s-a învârtoșat în asemenea judecăți despre cele spuse s-a lipit de lucrurile de aici ca de niște idoli și slujește de aici înainte obiceiului, și nu mai slujește adevărului; ba nici nu mai poate să se ridice la adevăr, ci prin obișnuințe întinează firea lucrurilor, ca prin necurăția de fiecare lună. Iar prin ședere, Scriptura arată aici lenevirea de la cele bune și iubirea de plăceri. Lenevirea, când vorbește despre: „Cei ce ședeau în întuneric și în umbra morții, ferecați în sărăcie și fier" (Ps 106, 10). Căci atât întunericul, cât și lanțurile sunt piedică a lucrării. Iar iubirea de plăcere, când zice despre cei ce se întorceau cu inima în Egipt și grăiau întreolaltă: „Ne-am adus aminte de când ședeam lângă căldările cu carne și mâncam pâine până ne săturam" (Iș 16, 3). Cu adevărat lângă căldările cu carne șed cei ce-și aprind dorințele cu o căldură mustoasă și necontenită. Iar maica iubirii de plăceri este lăcomia pântecelui, căci aceasta naște iubirea de plăceri, dar și multe din celelalte patimi. Pentru că din aceasta, ca dintr-o rădăcină, puiesc celelalte patimi care, înălțându-se pe încetul ca niște arbori peste aceea care le-a născut, își împing răutățile până la cer. Iubirea de bani, mânia și întristarea sunt puii și mlădițele lăcomiei pântecelui. Căci lacomul are mai întâi lipsă de bani pentru a-și sătura pofta care arde pururea și care totuși nu poate fi săturată niciodată. Iar față de cei ce îl împiedică de la agonisirea banilor, trebuie să-și aprindă mânia. Când însă mânia nu poate ajunge la țintă, din pricina slăbiciunii, e urmată neapărat de întristare[82]. De fapt, cel ce se târăște pe piept și pe pântece, acela, când are mijloacele care îi împlinesc plăcerile, se târăște pe pântece, iar când e lipsit de acestea, se târăște pe piept, unde este mânia. Căci iubitorii de plăceri, când sunt lipsiți de ele, se înfurie și se amărăsc.

56. De aceea, marele Moise pune pe pieptul preotului hoșenul judecății (Iș 28, 4) ca semn al rațiunii, arătând prin simboluri că preotul trebuie să-și înfrâneze prin judecata rațiunii pornirile patimii mâniei, căci hoșenul judecății este rațiunea. Dar preotul care stăpânește patima cu rațiunea este nedesăvârșit. De aceea desăvârșitul Moise scoate cu totul mânia, căci el nu poartă hoșenul rațiunii, ci scoate însuși pieptul. „Căci luând, zice, pieptul, l-a legănat, punându-l înaintea Domnului" (Lv 8, 28). Sunt apoi alții, care nici nu scot

[82] Vezi această idee și la Evagrie, în *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor,* în această carte, p. 78....

mânia afară, nici nu stăpânesc patima cu rațiunea, ci o biruiesc cu lucrul și cu osteneala. Aceștia sunt cei ce scot pieptul împreună cu brațul, căci brațul este semnul ostenelii și al lucrării. De asemenea, a umbla pe pântece este semnul cel mai adevărat al plăcerii. Căci de obicei pântecele este pricina plăcerilor. Când stomacul e plin, se aprind și dorințele după alte plăceri; iar când se află în lipsă, rămân și acestea liniștite și mai potolite. Dar aici încă este o deosebire între cel ce se află în curs de înaintare și cel desăvârșit. Moise, lepădând cu desăvârșire plăcerea mâncărurilor, a spălat pântecele și picioarele cu apă (Lv 9, 14), însemnând prin pântece plăcerea, iar prin picioare, umbletele și intrările. Dar cel în curs de înaintare spală numai cele din pântece, nu tot pântecele. Iar între cuvintele „a spălat" și „vor spăla" e mare deosebire. Primul lucru e de bunăvoie, al doilea se face din poruncă.

57. Căci cel desăvârșit trebuie să se miște spre faptele virtuții din râvna proprie; iar cel în curs de înaintare, ascultând de îndemnul povățuitorului. Să mai băgăm de seamă că pieptul se scoate întreg, iar pântecele nu se scoate, ci se spală (Iș 29, 26-27). Căci înțeleptul poate să-și lepede și să-și taie toată mânia, dar pântecele nu-l poate înlătura. Firea silește și pe cel mai înfrânat să se folosească de hrana trebuitoare. Dar când sufletul nu ascultă de rațiunea dreaptă și statornică, ci se lasă stricat de plăceri, se aprind măruntaiele. Căci, chiar dacă vasele trupului se umplu peste măsură, pofta rămâne totuși setoasă și pântecele continuă să crească, în vreme ce coapsele cad. Căci cugetarea slăbește în nașterea celor bune, întrucât stomacul, aprinzându-se de bogăția mâncărurilor, slăbănogește puterile duhovnicești. Pe acestea le-a arătat cuvântul legii prin coapsă. Așadar, iubitorul de plăceri se târăște întreg pe pântece, aplecat cu totul asupra plăcerilor. Iar cel care a început să ducă viața cea virtuoasă taie seul pântecelui, lepădând mâncărurile care îngrașă trupul. Și anume, cel ce se află în curs de înaintare spală cele din pântece, iar cel desăvârșit spală tot pântecele, lepădând cu desăvârșire cele ce prisosesc peste trebuința neapărată.

58. Foarte potrivit s-a adăugat apoi la cuvintele: „pe piept și pe pântece", cuvântul „vei umbla" (Fc 3, 14). Căci plăcerea nu stăpânește asupra celor ce stau pe loc și sunt liniștiți, ci asupra celor ce sunt mereu în mișcare și plini de tulburare. Dar mai mult decât din acestea, pornirea spre desfrâu vine din lăcomia pântecelui. Din acest motiv și firea, voind să arate apropierea acestor patimi, a numit organele de împreunare „cele de sub pântece" (υπογάστρια), arătând înrudirea lor prin vecinătate. Căci dacă slăbește această patimă, slăbește din sărăcirea celei de deasupra, iar dacă se aprinde și se întărâtă, de acolo își primește puterea. Dar lăcomia pântecelui nu numai că o hrănește și o alăptează pe aceasta, ci și alungă toate virtuțile. Căci stăpânind și ținând ea puterea, cad și se nimicesc toate virtuțile: înfrânarea, cumpătarea, bărbăția, răbdarea și toate celelalte. Aceasta a arătat-o Ieremia acoperit, zicând că mai-marele bucătarilor din Babilon a dărâmat de jur-împrejur zidurile

Ierusalimului (Ir 52, 12), numind prin mai-marele bucătarilor patima lăcomiei. Căci precum mai-marele bucătarilor își dă toată silința să slujească pântecelui și născocește nenumărate meșteșuguri ca să producă plăceri, tot așa lăcomia pântecelui pune în mișcare tot meșteșugul ca să servească plăcerii în vremea foamei; iar felurimea mâncărurilor dărâmă și surpă la pământ întăritura virtuților.

59. De fapt mâncărurile gustoase și meșteșugit drese se fac unelte de dărâmare a virtuții bine întărite, clătinând și dărâmând statornicia și tăria ei. Pe de altă parte, precum belșugul alungă virtuțile, tot așa puținătatea surpă întăriturile păcatului. Căci așa cum mai-marele bucătarilor din Babilon a dărâmat zidurile Ierusalimului, adică ale sufletului pașnic, trăgându-l cu meșteșugul bucătăriei spre plăcerile trupului, tot așa pâinea de orz a israeliților, rostogolindu-se, a răsturnat corturile madianiților (Jd 7, 13). Fiindcă hrana sărăcăcioasă, rostogolindu-se și înaintând mult, risipește patimile curviei. Căci madianiții poartă simbolul patimilor curviei, fiindcă ei sunt cei ce au adus desfrânările în Israel și au amăgit mare mulțime dintre tineri. Și foarte potrivit zice Scriptura că madianiții aveau corturi, iar Ierusalimul zid, căci toate cele ce înconjoară virtutea sunt întărite și sigure, iar cele ce susțin păcatul sunt formă și cort, nedeosebindu-se întru nimic de nălucire.

60. De aceea sfinții au fugit din cetăți și au ocolit împreuna-viețuire cu cei mulți, cunoscând că împreuna-petrecere cu oamenii stricați aduce mai multă stricăciune decât ciuma. De aceea, neluând nimic, au părăsit avuțiile deșarte, fugind de împrăștierea adusă de ele. De aceea Ilie, părăsind Iudeea, locuia în muntele pustiu al Carmelului, care era plin de fiare, neavând pentru stâmpărarea foamei nimic afară de copaci, căci se mulțumea cu ghindele copacilor, împlinindu-și trebuința cu acestea. Elisei, de asemenea, ducea aceeași viețuire, primind de la învățătorul său, pe lângă alte virtuți, și pe aceea de a petrece prin pustiuri (4 Rg 2, 25). Iar Ioan, locuind în pustia Iordanului, mânca acride și miere sălbatică, arătând celor mulți că nu e greu să împlinească trebuința trupului și osândindu-i pentru desfătările încărcate (Mt 3, 4). Poate și Moise, poruncind israelitenilor ca să adune mana de la zi la zi, a pus această lege în chip general, rânduind ca omul să îngrijească de viață numai pentru ziua de azi, și să nu se asigure de mai-nainte. El a socotit că așa se cuvine ființei raționale să facă: să se mulțumească cu cele ce se nimeresc, căci îngrijitorul celorlalte este Hristos; să nu aibă grijă de cele dinainte, ca să pară că nu crede în harul lui Dumnezeu, Care nu ar revărsa totdeauna darurile Sale necontenite.

61. Și, scurt vorbind, toți sfinții, de care n-a fost vrednică lumea (Evr 11, 37-38), au părăsit-o, rătăcind prin pustiuri, prin munți, prin peșteri și prin crăpăturile pământului; și umblau în piei de oi și de capre, lipsiți, strâmtorați, necăjiți, fugind de năravurile rele ale oamenilor și de faptele smintite, care covârșesc orașele, ca nu cumva să fie duși de vălmășagul tuturor ca de puterea

unui puhoi. Se bucurau de petrecerea cu fiarele și socoteau vătămarea de la acestea mai mică decât cea de la oameni. Mai bine zis, au fugit de oameni ca de niște uneltitori, și s-au încrezut în fiare ca în niște prieteni. Căci acelea nu învață păcatul, iar de virtute se minunează și o cinstesc. Așa, de pildă, oamenii au dat pierzării pe Daniel, dar l-au scăpat leii, păzind ei pe cel osândit în chip nedrept, din pizmă, ca și dreptatea batjocorită de oameni; în felul acesta au rostit ei judecata cea dreaptă cu privire la cel osândit pe nedrept. Astfel virtutea bărbatului s-a făcut oamenilor pricină de pizmă și de dușmănie, iar fiarelor, prilej de sfială și de cinste. În câte ființe a fost semănată dorința după mai bine!

62. Să râvnim virtuțile sfinților și, desfăcându-ne de poruncile slujirii trupului, să urmărim slobozirea. Pe asinul sălbatic, lăsat slobod de Ziditor în pustie, care nu aude răcnetele mânătorului și-și bate joc de zarva orașului (Iov 39, 5-7), chiar dacă l-am făcut până acum să poarte poveri înjugându-l la patimile păcatului, să-l dezlegăm de legături, oricât s-ar împotrivi cei ce îi sunt stăpâni nu prin fire, ci și-au câștigat stăpânirea prin obișnuință. Desigur, aceștia vor auzi și se vor supune dacă vom arăta nu numai cu limba și cu glasul simplu, ci cu toată starea din lăuntru a sufletului, „că Domnul are trebuință de el” (Mt 21, 3). Și îndată îl vor trimite pe el, ca, după ce va fi împodobit cu veșmintele apostolești, să se facă purtător al Cuvântului; sau, fiind slobozit, să se întoarcă în străvechile imașuri ale Cuvântului, să caute, dincolo de orice verdeață (ceea ce înseamnă a rămâne la frunzișul sau la litera dumnezeieștei Scripturi), ca să fie călăuzit la viața cea necuprinsă, care rodește la un loc hrană și desfătare multă. Dar se ivește întrebarea: „Cum caută dincolo de orice verdeață asinul sălbatic lăsat slobod de Dumnezeu în pustie, odată ce are ca loc de petrecere pustia, iar ca sălaș pământul sărat (Iov 39, 6), știut fiind că pământul sărat și pustia de cele mai adeseori nu sunt potrivite pentru creșterea verdeții? Înțelesul este acesta, că numai cel pustiu de patimi este în stare să caute cuprinsul contemplației în cuvintele dumnezeiești, după ce s-a uscat din el mustul patimilor.

63. Să părăsim lucrurile lumești și să tindem spre bunurile sufletului. Până când vom rămâne la jocurile copilărești neprimind cuget bărbătesc? Până când vom lucra mai fără judecată ca pruncii neînvățând nici măcar de la aceia cum se înaintează la lucrurile mai înalte? Căci aceia, schimbându-se cu vârsta, își schimbă și aplecarea spre jocuri și părăsesc cu ușurință plăcerea pentru cele materiale. Doar știm că numai materia copilăriei e alcătuită din nuci, bice și mingi. Copiii sunt împătimiți de ele numai până ce au mintea nedesăvârșită și le socotesc lucruri de preț. Dar după ce a înaintat cineva cu vârsta și a ajuns bărbat, le aruncă pe acelea și se apucă de lucruri serioase cu multă sârguință. Noi însă am rămas la pruncie, minunându-ne de cele ale copilăriei, care sunt vrednice de râs, și nu vrem să ne apucăm de grija celor mai înalte și să începem a ne gândi la cele cuvenite bărbaților. Ci, părăsind cugetul bărbătesc, ne jucăm

cu lucrurile pământești ca și cu niște nuci, dând prilej de râs celor ce judecă lucrurile urmând rânduiala firii. Căci pe cât este de rușinos să vezi un bărbat întreg șezând în cenușă și desenând în țărână figuri copilărești, tot pe atât de rușinos este, ba chiar cu mult mai rușinos, să vezi pe cei ce umblă după agonisirea bunurilor veșnice tăvălindu-se în cenușa celor pământești și rușinând desăvârșirea făgăduinței prin îndeletnicirea stângace cu cele ce nu se potrivesc cu ei. Iar pricina acestei stări a noastre, pe cât se vede, stă în faptul că socotim că nu există nimic mai bun decât cele văzute și nu cunoaștem, în comparație cu neînsemnătatea celor de acum, covârșirea bunătăților viitoare; înconjurați de strălucirea bunătăților de aici, socotite de preț, ne legăm deplin cu pofta de ele. Căci totdeauna în lipsa celor mai bune se cinstesc cele mai rele, care moștenesc dreptul acelora. Fiindcă, dacă am avea o înțelegere mai înaltă despre cele viitoare, n-am rămâne lipiți de acestea.

64. Să începem, așadar, a ne desface de cele de aici. Să lepădăm avuțiile, banii și toate cele ce scufundă gândul și-l pogoară sub apă. Să aruncăm sarcina, ca să se ridice puțin corabia. Cuprinși de furtună, să aruncăm și multe dintre unelte, ca astfel cârmaciul, adică mintea, să se poată izbăvi împreună cu gândurile cu care călătorește. Cei ce plutesc pe mare, când sunt cuprinși de furtună, disprețuiesc câștigul lor și aruncă cu înseși mâinile lor povara în mare, socotind avuția mai prejos de viață. Astfel, ca nu cumva corabia prea plină să se primejduiască a se scufunda de greutatea încărcăturii, o ușurează aruncând la fund comorile de preț. Dacă fac aceia așa, de ce nu disprețuim și noi, de dragul vieții mai înalte, lucrurile care trag sufletul la fund? De ce nu poate frica de Dumnezeu atât cât poate frica de mare? Aceia, din pofta după viața vremelnică, nu socotesc mare lucru paguba mărfurilor; iar noi, care zicem că ne străduim după viața veșnică, nu disprețuim nici măcar lucrul cel mai neînsemnat, ci alegem mai bine să pierim împreună cu povara decât să ne mântuim lipsiți de ea. Să ne dezbrăcăm deci, rogu-vă, de toate, căci vrăjmașul ne așteaptă la luptă gol. Oare atleții luptă îmbrăcați? Legea de luptă îi aduce în arenă dezbrăcați. Fie că e cald, fie că e frig, așa intră ei acolo, lăsând afară veșmintele. Iar dacă vreunul dintre ei nu vrea să se dezbrace, nu primește nici lupta. Noi însă, care am făgăduit să luptăm, și încă cu vrăjmași cu mult mai ageri decât cei ce luptă la arătare, nu numai că nu ne dezbrăcăm, ci încercăm să luptăm luând pe umeri încă și nenumărate alte poveri, dând vrăjmașilor multe mânere de care să ne poată prinde.

65. Căci cum va lupta cu duhurile răutății cel ce umblă după avuții, când poate fi prins cu ușurință din toate părțile? Sau cum va lupta cu duhul iubirii de argint cel împresurat de bani? Cum va alerga ca să scape de urmărirea dracilor, dezbrăcați de orice grijă, cel îmbrăcat cu nenumărate griji, când Scriptura zice că chiar „cel dezbrăcat va fi urmărit în ziua aceea” (Am 2, 16)? Căci nu este gol acela care e îmbrăcat în veșmintele cusute cu multele împunsături ale grijii de lucrurile lumești; și nu este gol nici acela care e

împiedicat la alergare de gândurile pământești ale banilor și averilor. Pentru că cel gol e greu de prins sau chiar cu neputință de prins de cei ce îi întind curse. Dacă Iosif ar fi fost gol, n-ar fi avut de ce să-l prindă egipteanca, pentru că spune dumnezeiescul cuvânt că l-a prins de veșmintele lui, zicându-i: „culcă-te cu mine!” (Fc 39, 7). Iar veșmintele sunt lucrurile trupești, prin care prinzând plăcerea pe cineva îl atrage la ea. Deci cel ce le ține pe acestea în jurul său va fi trântit la pământ în lupta cu cei ce le-au dezbrăcat. De aceea luptătorul pentru neprihănire, când s-a văzut pe sine tras cu sila spre plăcerea și unirea împreunării, fiind apucat de ceea ce era mai trebuincios trupului[83], și-a dat seama că trebuia să se afle gol în casă cu stăpâna, care poate să pună stăpânire pe el cu sila, și deci, părăsindu-și veșmintele, a fugit și a ieșit afară, umblând ca în Rai, gol în virtutea lui, asemenea omului dintâi. Căci acela primise de la Dumnezeu, ca pe-o cinste deosebită, dezbrăcarea, până ce, prin neascultare, a ajuns la trebuința hainelor. Fiindcă, până ce se lupta cu vrăjmașii care îl sfătuiau să calce porunca lui Dumnezeu, stătea gol în arenă, ca un luptător, dar după ce a fost biruit și scos afară din luptă, s-a îmbrăcat, după dreptate, lepădând dezbrăcarea deodată cu deprinderea de luptător.

66. De aceea zice proverbul către cel ce gătește pe luptător: „Scoate-i haina, căci a trecut la rând” (Pr 20, 16; 27, 13). Până ce era afară de locul de luptă, i se potriveau bine hainele celor care nu luptă, acoperindu-i bărbăția luptătoare cu învelișul veșmintelor. Dar odată ce a trecut la luptă, „scoate-i haina”. Pentru că trebuie să se lupte gol, mai bine zis nu numai gol, ci și uns. Căci prin dezbrăcare luptătorul nu mai are de ce să fie prins de către potrivnic; iar prin ungerea cu untdelemn, chiar dacă ar fi prins vreodată, i-ar aluneca din mâini. Untdelemnul îl scapă din prinsoare. De aceea potrivnicii caută să arunce cu țărână unul în celălalt, ca, înăsprind prin praf alunecușul untdelemnului, să se poată face ușor de apucat la prinsoare. Ceea ce este praful acolo, aceea sunt lucrurile pământești în lupta noastră; și ceea ce este acolo untdelemnul, aceea este aici lipsa de griji. Și precum acolo cel uns se desface cu ușurință din prinsoare, dar dacă ar lua pe el praf cu anevoie ar scăpa din mâna potrivnicului, tot așa aici, cel ce nu se îngrijește de nimic anevoie poate fi prins de diavolul, dar, dacă e plin de griji și își înăsprește lunecușul lipsei de griji a minții prin praful grijilor, cu anevoie va scăpa din mâna aceluia.

67. Ține de sufletul desăvârșit să fie lipsit de griji, și de cel necredincios să se chinuiască cu ele. Căci despre sufletul desăvârșit s-a spus că este „un crin în mijlocul mărăcinilor” (Cânt 2, 2). Aceasta îl arată viețuind fără griji între cei apăsați de multe griji. Căci crinul și în Evanghelie este icoana sufletului fără griji. El nu se ostenește, zice, nici nu toarce, și e îmbrăcat într-o slavă mai mare ca a lui Solomon (Mt 6, 28-29). Iar despre cei ce au multă grijă pentru cele trupești se zice: „Toată viața necredinciosului e înecată în grijă” (Pr 11, 28;

[83] Adică de haină.

LXX). Și, de fapt, e cu adevărat neevlavios lucru să întindem cât ține viața grija pentru cele trupești și să nu arătăm nicio sârguință pentru cele viitoare; să cheltuim toată vremea pentru trup, deși nu are trebuință de multă osteneală, iar sufletului, care are atâta putință de creștere încât nu-i ajunge toată viața pentru desăvârșirea lui, sau să nu-i închinăm nici măcar o vreme cât de scurtă, sau, dacă ni se pare că-i închinăm puțină, să o facem aceasta fără vlagă și cu nepăsare, amăgiți de suprafața lucrurilor văzute. În felul acesta noi pătimim ceea ce pătimesc cei prinși, ca printr-o undiță, de cele mai urâte dintre femeile stricate care, în lipsa frumuseții adevărate, născocesc una mincinoasă, ca o momeală pentru privitori, îndreptând prin tot felul de făinuri urâțenia lor. Căci, odată ce am fost biruiți de deșertăciunea lucrurilor de aici, nu mai putem vedea urâciunea materiei, fiind înșelați de patimă.

68. Din pricina aceasta nu ne mulțumim cu cele de neapărată trebuință, ci, căutând săturarea, care aduce vătămare vieții, ne înverșunăm spre tot felul de câștiguri, nevăzând că măsura proprietății trebuie să o dea trebuința trupului, iar ceea ce trece peste aceasta este urâciune și nu mai este spre trebuință. Căci precum haina măsurată pe trup este și spre trebuință, și spre podoabă, iar cea care flutură în toate părțile, și se împleticește printre picioare, și se târâie pe pământ, nu numai că este urâtă, dar se mai face și piedică la orice lucru, la fel agoniseala care întrece trebuința trupului este și piedică spre virtute, și este și obiect de batjocură celor ce pot pătrunde firea lucrurilor. Drept aceea, nu trebuie să ținem seama de cei amăgiți de lucrurile sensibile, nici să ne luăm fără socoteală după cei împătimiți de cele pământești, fiindcă nu iau aminte la cele spirituale. Căci a crede acestora, socotind că au făcut uz de rațiune când și-au ales să se bucure de cele de aici, este același lucru cu a face pe orbi judecători în privința culorilor sau pe surzi în privința sunetelor muzicale, după ce e știut că aceștia sunt lipsiți de simțurile prin care să poată judeca aceste lucruri. Fiindcă orbi sunt și cei a căror rațiune, cu care au să judece cele de laudă și cele fără valoare, e ciuntită de puterile de judecată cele mai de trebuință.

69. Unul dintre aceștia a fost și Acan, fiul lui Carmi, care a mărturisit lui Iosua că a ascuns cele furate în cortul vieții sub pământ, iar argintul l-a pus dedesubtul lor (Ios 7, 18 ș. u.). Căci cel ce socotește că lucrurile felurite și strălucitoare ale materiei sunt mai de preț, iar rațiunea o pune dedesubtul acestora, pe drept cuvânt se amăgește asemenea unui dobitoc, predându-se pe sine nălucirii lucrului plăcut, ca unul ce a coborât rațiunea de pe tronul de stăpânitoare și a așezat-o în rândul supușilor, mai bine zis al osândiților. Pentru că, dacă aceasta ar fi fost ținută în cinstea ei și ar fi avut în ea puterea de judecată a celor ce se văd, ar fi adus hotărârea cea dreaptă, pedepsind pornirea care aleargă după lucrurile înșelătoare. Bine este, dar, să rămânem între hotarele lucrurilor de trebuință și să ne silim cu toată puterea să nu trecem dincolo de acestea, căci dacă suntem duși de poftă spre cele plăcute ale

vieţii, niciun temei nu mai opreşte pornirea noastră spre cele dinainte. Fiindcă ceea ce este peste trebuinţă nu mai are niciun hotar, ci o năzuinţă fără sfârşit şi o deşertăciune fără capăt sporesc necontenit osteneala în jurul lor, hrănind pofta, ca pe o flacără, prin adăugirea materiei.

70. Căci cei ce au trecut o dată hotarele trebuinţei fireşti şi încep să înainteze în viaţa materială voiesc să adauge la pâine ceva dulce pe deasupra, iar la apă, vinul care se face de aici înainte trebuincios, iar din acesta, pe cel mai de preţ. Ei nu mai vor să se mulţumească doar cu veşmintele de trebuinţă, ci mai întâi îşi cumpără lână din cea mai frumoasă, alegând însăşi floarea lânii, apoi trec de la aceasta la stofele amestecate din in şi lână, pe urmă umblă după haine de mătase, la început după cele simple, apoi după cele împestriţate cu războaie, cu fiare şi cu istorii de tot felul. Îşi adună apoi vase de argint şi de aur, care slujesc nu numai la mese, ci şi dobitoacelor, şi le aşază cu prisosinţă pe multe policioare. Ce să mai spunem despre ambiţia lor atât de deşartă, pe care o întind până la cele mai necinstite trebuinţe, neprimind să li se facă nici măcar vasele de necinste din altă materie, ci vrând să le facă argintul şi această slujbă? Căci aşa este plăcerea. Se întinde pe sine până la cele mai de pe urmă şi cinsteşte lucrurile necinstite prin strălucirea materiei. Dar a căuta acest prisos e un lucru potrivnic firii.

71. Căci vieţuirea potrivit cu firea ne-a fost rânduită aceeaşi nouă şi dobitoacelor de către Făcător. „Iată, v-am dat vouă, zice Dumnezeu către oameni, toată iarba câmpului, ca să fie vouă şi dobitoacelor spre mâncare" (Fc 1, 29). Primind deci împreună cu necuvântătoarele o hrană de obşte, dar stricând-o prin născocirile noastre într-una mai desfătătoare, cum nu vom fi socotiţi, cu drept cuvânt, mai necuvântători decât acelea, dacă dobitoacele rămân între hotarele firii, neclintind nimic din cele rânduite de Dumnezeu, iar noi, oamenii, cinstiţi cu raţiune, am ieşit cu totul din vechea rânduială? Căci care sunt fripturile dobitoacelor, care sunt nenumăratele meşteşuguri ale plăcintarilor şi bucătarilor care stârnesc plăcerile ticălosului de pântece? Oare nu iubesc acelea vechea simplitate mâncând iarbă şi îndestulându-se cu ce se nimereşte şi folosindu-se de apa râurilor, dar şi de aceasta destul de rar? De aceea le sunt puţine şi plăcerile de sub pântece, pentru că nu-şi aprind dorinţele cu nicio mâncare grasă, încât nici nu ştiu totdeauna de deosebirea între bărbătuş şi femeiuşcă. Căci un singur timp al anului le stârneşte această simţire, când legea firii le-a rânduit împreunarea pentru însămânţarea aceleiaşi specii, spre păstrarea neamului; în cealaltă vreme, aşa de mult se înstrăinează, încât uită cu totul de o astfel de dorinţă. Dar oamenilor, pofta nesăturată după plăcerile desfrânate, odrăslită din belşugul şi felurimea mâncărurilor, le-a semănat dorinţe furioase, neîngăduindu-le patima să se liniştească în nicio vreme.

72. Drept aceea, fiindcă mare este vătămarea ce vine din avuţii, dând imbold tuturor patimilor ca o pricină aducătoare de boli, să smulgem însăşi

pricina dacă vrem să purtăm grijă de buna așezare a sufletului. Să tămăduim patima iubirii de avuție prin sărăcie. Să fugim de însoțirile cu oamenii netrebnici îmbrățișând singurătatea, căci petrecerea cu cei deșerți e vătămătoare și aduce stricăciune stării de pace. Precum cei ce se află într-un aer purtător de boală se îmbolnăvesc cu siguranță, așa cei ce petrec între tot felul de oameni se umplu de răutatea acelora. Căci ce mai au laolaltă cu lumea cei ce s-au lepădat de lume? „Nimeni, zice, slujind în oaste, nu se încurcă cu treburile vieții ca să fie pe plac conducătorului de oaste" (2 Tim 2, 4). Pentru că îndeletnicirea cu alte treburi împiedică de la deprinderea cu lucrurile de război. Iar luptând nedeprinși împotriva celor încercați în luptă, cum vom rămâne neînfrânți? Mai bine zis, dacă trebuie să spunem adevărul, ne vom lupta așa de slăbănog și destrămat, încât nu vom putea sta împotrivă vrăjmașului nici măcar când va zăcea întins, pentru că cel căzut întinde curse celor ce stau în picioare. Căci ceea ce pătesc în războaie din pricina iubirii de bani cei ce jefuiesc pe morți, fiind adesea uciși după biruință de cei ce zac întinși și pierind în chip jalnic după ce au luat trofeele, din pricina unui câștig urât, aceasta o pățim și noi acum apropiindu-ne de vrăjmașul ce zace întins și-și dă răsuflarea. Precum aceia, atunci când scotocesc pe morți în căutarea după bani, apropiindu-se de vreunul numai pe jumătate mort și încercând să-l dezbrace, primesc pe nebăgate de seamă o rană de moarte și se prăbușesc, rușinându-și în chip nesocotit slava de pe urma biruinței, așa pățim și noi uneori după ce, prin neprihănire și înfrânare, am doborât pe vrăjmaș sau ni se pare că l-am doborât. Îndrăgostindu-ne adică de veșmintele lui, cu alte cuvinte de lucrurile ce par oamenilor că sunt de cinste, ca bogăția, puterea, alesele purtări, mărirea, ne apropiem de el dorind să luăm ceva din ale lui. Dar prin aceasta ne pierdem, ducându-ne pe noi înșine la junghiere.

73. Așa s-au pierdut cele cinci fecioare, care prin curăție și înfrânare au înfrânt pe vrăjmaș, dar prin asprimea de inimă, care se naște din iubirea de bani, s-au împins pe ele însele în sabia aceluia care, zăcând, nu putea ucide pe cele ce stăteau în picioare. Să nu dorim, așadar, nimic din ale aceluia, ca nu cumva, deodată cu cele ale lui, să pierdem și sufletul nostru. Căci el cheamă și acum spre ele, și îndeamnă pe toți, doar va afla ascultători. Dacă L-a chemat și pe Domnul Însuși, zicându-I: „Toate Ți le voi da Ție de vei cădea și Te vei închina mie" (Mt 4, 9) și dacă a încercat să amăgească prin lucrurile ce par strălucitoare și pe Cel ce n-are trebuință de ele, cum nu-și va închipui că poate să amăgească pe oamenii ușor de prins, care sunt așa de aplecați spre lucrurile sensibile? Să ne deprindem apoi mintea spre evlavie, după ce am câștigat deprinderea trupească. Căci deprinderea trupească spre puține este de folos, asemănându-se cu învățăturile copilărești. Iar evlavia spre toate este de folos, gătind buna așezare în sufletul celor ce doresc biruința împotriva patimilor vrăjmașe.

74. Căci precum se cuvine celor ce se pregătesc pentru jocurile de

întrecere să-și deprindă trupul și să-și miște membrele neîncetat, iar bărbaților care se pregătesc pentru luptele atletice să-și cultive puterea luptătoare și să se ungă pentru luptele sfinte, așa se cade începătorilor în evlavie să-și stăpânească lucrările. Fiindcă e frumos lucru să-și stăpânească patimile aceia care sunt împinși de plăcerile cu care au crescut împreună și care sunt împinși aproape fără să vrea spre relele din obișnuință. Dar aceia care au ajuns la deprinderea virtuții cu fapta și se îngrijesc de aici înainte de cele ale cugetului trebuie să-și păzească cu toată sârguința gândul ca nu cumva, fiind stârnit fără rânduială, să fie dus spre ceva nedesăvârșit. Simplu vorbind, străduința celor dintâi trebuie să fie aceea de a-și struni mișcările trupești, iar a celor din urmă, de a-și stăpâni mișcările gândului, ca să se miște cu bună tocmire numai spre viețuirea cea înțeleaptă și să nu-l tragă nicio nălucire lumească de la cugetările dumnezeiești. Întreaga poftă a cinstitorului de Dumnezeu trebuie să se îndrepte spre ceea ce dorește, încât să nu se mai găsească vreme ca patimile sale să făurească gânduri de ură față de oameni. Pentru că, dacă fiecare patimă, când se mișcă spre ceea ce o stăpânește, ține gândul înlănțuit, de ce n-ar ține și râvna virtuții cugetarea slobodă de celelalte patimi? Căci să ne gândim: „Cu ce sentiment privește cel ce se mânie la lucrurile din afară, luptându-se în minte cu fața celui ce l-a întristat, și cu ce sentiment le privește iubitorul de bani când, răpit de năluciri, se uită la avuțiile materiale? Iar desfrânatul adeseori, chiar aflându-se între mai mulți, își închide simțurile și luând în el fața dorită vorbește cu ea, uitând de cei de față, și șade ca un stâlp fără de glas, neștiind nimic de cele ce se petrec înaintea ochilor sau se grăiesc în jurul lui, ci, întors spre cele dinlăuntru, este predat întreg nălucirii sale. Pe un astfel de suflet îl numește poate Scriptura femeie[84] ce șade din pricina rânduielii (Lv 15, 25), căci șezând departe de simțuri, își adună în sine lucrarea lui, nemaiprimind nimic din cele de afară, pentru nălucirea rușinoasă care-l stăpânește.

75. Dacă acestea stăpânesc astfel gândul din pricina patimii, făcând simțurile să-și înceteze lucrarea, cu cât mai vârtos nu va face dragostea de înțelepciune mintea să se lepede de lucrurile sensibile și de lucrarea simțurilor, răpind-o în văzduh și ocupând-o cu vederea celor inteligibile! Căci precum în cel ce s-a tăiat sau s-a ars nu poate intra alt gând afară de cel al suferinței care îl stăpânește din pricina durerii, tot așa nici cel ce se gândește la ceva cu patimă nu poate să cugete la altceva decât la patima care-i stăpânește mintea și care îi pătrunde tot gândul cu licoarea ei. Fiindcă plăcerea nu primește alături de ea durere, nici bucuria întristare, și nici veselia supărare. De asemenea, câtă vreme stăpânește durerea, ea nu primește să se apropie plăcerea, nici întristarea nu se însoțește cu bucuria, și nici supărarea nu se amestecă cu veselia. Patimile potrivnice nu se împletesc întreolaltă și nu se împreună niciodată, nici nu se învoiesc la o întovărășire prietenească, din pricina

---

[84] Amintim din nou că sufletul în grecește e de genul feminin.

înstrăinării și vrăjmășiei lor neîmpăcate de la fire. Drept aceea, să nu se tulbure curățenia virtuții cu gândurile lucrurilor lumești, nici limpezimea contemplației să nu se întunece cu grijile trupești, ca chipul filosofiei adevărate, arătându-și luminata sa frumusețe, să nu mai fie hulit de gurile îndrăznețe, nici să se mai facă lucru de râs din pricina neiscusinței celor ce-l desemnează; ci să fie lăudat dacă nu de oameni, de Puterile de sus și de Însuși Stăpânul Hristos, de la Care au cerut și sfinții lauda, cum zice marele David, care a călcat peste slava omenească cerând lauda de la Dumnezeu: „De la Tine e lauda mea” (Ps 21, 29), și iarăși: „Întru Domnul se va lăuda sufletul meu” (Ps 33, 2). Căci oamenii adeseori ponegresc și din pizmă cele bune. Dar amfiteatrul de sus judecă lucrurile fără părtinire și încununează după adevăr cele ce se fac. Prin urmare, acest amfiteatru să-l desfătăm, căci el și trebuie să fie desfătat prin frumusețea faptelor. Iar despre oamenii care nu pot răsplăti pe cei ce bine au viețuit, nici nu vor primi pedeapsa pentru alții, nu se cade să lungim vorba dacă umbresc din pizmă sau patimă faptele virtuții, în numele păcatului, și defăimează viața cunoscută lui Dumnezeu și îngerilor, prin ocări născocite. Căci în vremea răsplătirii nu va veni răsplata bunătăților veșnice, celor ce bine au viețuit, de la părerea oamenilor, ci de la adevărul însuși al celor săvârșite în viață. De aceste bunătăți fie să avem parte noi toți, prin harul și iubirea de oameni ale Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia fie slava împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, acum și pururea și în veacurile nemărginite ale vecilor. Amin.

MARCU ASCETUL

Viața și scrierile lui Marcu Ascetul

Marcu Ascetul a trăit în apropiere de Nil Ascetul. Și el a fost, se pare, mulți ani egumen al unei mănăstiri de lângă Ancyra, din Galatia. De acolo s-a retras mai târziu într-o pustie, unde a murit în prima jumătate a veacului al 5-lea. În care pustie s-a retras nu se știe. Ca și Nil, tot astfel și Marcu Ascetul este un învățăcel, sau cel puțin un mare admirator al Sfântului Ioan Gură de Aur.

Fotie amintește nouă scrieri de-ale lui Marcu Ascetul. Toate aceste nouă scrieri s-au păstrat până azi. Ele sunt:

1. *Despre legea duhovnicească*[85]*.* Ea vrea să explice cum se înțelege și cum trebuie împlinită legea duhovnicească, despre care vorbește Apostolul Pavel (Rm 7, 14). Această „lege duhovnicească” cuprinde idealul desăvârșirii morale, iar diferitele capete înfățișează tot cercul datoriilor morale ale omului.

2. *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc din fapte*[86]*.* După cum arată cuvintele de la sfârșit și o traducere siriacă, această scriere a fost la început una cu cea de mai înainte.

3. *Despre pocăință*[87]*.* În aceasta se arată că pocăința e necesară pentru toți, fără excepție, și constă în „alungarea gândurilor, în rugăciune neîntreruptă și în purtarea cu răbdare a necazurilor”. Aceste trei virtuți generale fac pe oameni nepătimași (απαθείς). Dar pocăința înțeleasă astfel se cuvine să o urmărească toată viața atât cei păcătoși, cât și cei drepți, dacă vor să dobândească mântuirea. Nu există în viața aceasta un capăt al ei. Prin ea, sau prin aceste virtuți, începătorii au parte de introducere în evlavie, cei de la mijloc de sporire, și cei desăvârșiți de întărire. Ele niciodată nu își încetează lucrarea decât în cel pornit, din neștiință, spre plăceri, sau în cel deznădăjduit, sau în cel atins de eroarea novațiană, care respinge pocăința pe temeiul locului din Evrei 6, 1-2. Dar Apostolul Pavel nu leapădă acolo pocăința, ci poruncește ca temelia pocăinței să rămână botezul cel unic în Hristos, osândind botezul de fiecare zi al creștinilor dintre iudei (P. G. 65, 976). Sunt de osândit atât cei ce spun că nu mai au lipsă de pocăință după botez, și deci pot păcătui fără grijă, cât și cei ce, știind că vor fi iertați prin pocăință, nu se leapădă de rele. Scriptura, condamnând ambele erori, cere de la toți pocăință, fie că păcătuiesc greu, fie că sunt cât se poate de înduhovniciți, căci „cine disprețuiește cele mici

---

[85] *De lege spirituali.* Ed. în Migne, P. G. 65, 905-930, și în *Filocalia greacă,* vol. I, p. 56-63 (ed. a II-a). Textul din *Filocalie* e împărțit în 200 de capete, cel din Migne, în 201.

[86] *De his qui putant se ex operibus justificari.* Ed. în Migne, P. G. 65, 929-966, și în *Filocalia gr.,* vol. 1, p. 63-73 (ed. a II-a). Textul din Migne e împărțit în 211 capete, cel din *Filocalie,* în 226.

[87] *De poenitentia.* Ed. Migne, P. G. 65, 965-984.

va cădea pe încetul" (Sir 19, 1). „Când cel înduhovnicit primește în sine ceva din cele care nu se cuvin și zăbovește pe lângă acel ceva fără să se pocăiască, lucrul acela mic, învechindu-se și crescând, nu mai vrea să conviețuiască cu omul care l-a primit ca un orfan, ci îl atrage spre înrudirea cu sine, aducându-și-l aproape prin prietenia îndelungată ca printr-o funie. Și dacă, luptând prin rugăciune, îl taie de la sine, rămâne așa de aproape de nepătimire cât de departe e păcatul săvârșit de patimă. Dar dacă tăria acestui păcat îl duce pe om până la capăt și-l face să înceteze lupta, în chip necesar acel om va fi cucerit și de celelalte patimi... Dar vei zice: „N-a putut ruga pe Dumnezeu de la început, de când s-a întâlnit cu păcatul, să nu-l lase să cadă până la capăt? Desigur că a putut. Dar disprețuind acest rău mic, l-a primit cu voia sa ca pe un nimic și nu s-a rugat pentru el, neștiind că acel rău mic se face introducere și pricină a unuia mai mare" (P. G. 65, 977).

Dar chiar cei care ar fi ajuns la atâta desăvârșire, încât nu mai pătesc nici așa ceva, trebuie să se căiască toată viața pentru vreun cuvânt deșert spus vreodată, pentru vreo supărare asupra fratelui etc. (P. G. 65, 980).

„Astfel, pentru cele mici și pentru cele mari pocăința rămâne neterminată până la moarte. Deși nu o putem săvârși cu fapta până atunci, totuși suntem datori să o cultivăm cu intenția. Învață de la fire cum nu trebuie să o părăsim până la moarte. Mintea nu se poate opri de la lucrarea rațională, ci, chiar dacă ar fi desăvârșită, lucrează bine pe planul celor de-a dreapta. Iar dacă, pe motiv că e desăvârșită, ar înceta să mai lucreze cele bune, desigur, s-ar apleca spre cele de-a stânga. Dar fiind oprită de la cele de-a stânga, iarăși e atrasă în chip firesc spre dreapta. Iar lucrarea pe planul celor de-a dreapta constă, și la începători, și la cei de la mijloc, și la desăvârșiți, în rugăciune, în alungarea gândurilor și în răbdarea necazurilor..."... „Chiar dacă ne-am străduit până la moarte în pocăință, nici așa n-am împlinit datoria noastră. Căci nimic nu cântărește cât Împărăția cerurilor. Precum mâncăm, bem, grăim și auzim, tot așa de firesc suntem datori să ne pocăim... Hristos ne-a luat pe garanție, așteptând pocăința noastră; cine o părăsește pe aceasta nesocotește pe Cel ce ne-a luat pe garanție" (P. G. 65, 981).

4. *Despre Botez,* sau, mai precis: *„Răspuns celor ce se îndoiesc despre Dumnezeiescul Botez*[88]*.* Este o înfățișare a efectelor Botezului, în forma unui dialog. E dezbătută întrebarea dacă Botezul șterge cu totul păcatul sau mai lasă ceva din el, care trebuie șters prin silințe proprii. Botezul, declară Marcu Ascetul, are un efect desăvârșit, întrucât el nu numai șterge păcatul, ci și împărtășește pe Duhul Sfânt. Cel ce zice: „Văd altă lege în mădularele mele, care se împotrivește legii duhului meu" (Rm 7, 23), nu e cel botezat, ci cel nebotezat încă. Dar lupta e necesară necontenit și după aceea. Căci harul

---

[88] *Responsio ad eos qui de divino baptismate dubitant.* Ed. Migne, P. G. 65, 985-1028.

primit la Botez nu-l face pe om neschimbăcios. Acest har e numai puterea dată omului de-a rămâne ferit de păcat. Dacă el nu pune în lucrare această putere prin păzirea poruncilor, cade iarăși în păcat, dar nu în al lui Adam, ci în al său propriu: „Nu spunem că tot omul care a fost botezat și a primit harul este după aceea neschimbabil (ατρεπτος) și nu mai are lipsă de pocăință, ci că de la Botez, prin darul lui Hristos, ni s-a dăruit harul deplin al lui Dumnezeu spre împlinirea tuturor poruncilor. Deci orice om care l-a primit în chip tainic și nu împlinește poruncile, în măsura lipsei pe care n-o împlinește e biruit de păcat, care nu este al lui Adam, ci al celui neglijent, întrucât, luând puterea de-a lucra, nu împlinește lucrul” (P. G. 65, 1004).

Se pare că în acest tratat, ca și în cele de la punctele 1-2, Marcu Ascetul combate masalianismul, care susținea, pe de o parte, că în sufletul omului se află după Botez și Duhul Sfânt și diavolul, iar pe de alta, că orice prezență a harului în sine trebuie să o simtă omul[89].

Marcu Ascetul răspunde că prin Botez Se sălășluiește în adâncul omului Duhul Sfânt, sau harul Lui, sau Iisus Hristos, fiind șters cu totul păcatul. Dar harul rămâne numai ca o putere (δύναμις) spre fapte bune, faptele înseși având să le săvârșească omul. Și pe măsură ce le săvârșește, se face descoperită prezența harului din el. Prin faptul că Botezul așază în noi harul ca putere spre faptă, el ne eliberează, adică ne face capabili să nu mai săvârșim răul, ci să săvârșim binele. Nu se mai lucrează răul prin noi în chip necesar, cum ziceau adversarii lui Marcu, ci numai dacă voim facem răul. Pe de altă parte, aceiași adversari afirmau că păcatul strămoșesc nefiind șters prin Botez, străduințele noastre au tocmai rostul de a-l șterge, la ceea ce Marcu răspunde că, dacă ar fi așa, Hristos n-ar fi avut pentru ce să moară. În realitate, păcatul e șters prin Botez, faptele noastre numai actualizează puterea harului, putere care a desființat păcatul și ne-a făcut liberi spre săvârșirea lor. În păcat recădem numai dacă nu prelungim în fapte bune puterea harului, dar atunci cădem nu în păcatul lui Adam, ci în al nostru personal.

„Mărturisim cu adevărat că Sfântul Botez este desăvârșit și în el e ascuns harul lui Hristos, Care așteaptă ascultarea noastră și împlinirea poruncilor, a căror putere am primit-o prin har” (P. G. cit., 1001). „Ați înțeles din cele spuse înainte că această curățare s-a făcut tainic (μυστικώς) prin Botez, dar efectiv se află prin porunci. Dacă botezându-ne nu ne-am eliberat de păcatul strămoșesc, e vădit că nu putem săvârși nici faptele libertății. Iar dacă putem să le săvârșim pe acestea, e limpede că în chip tainic ne-am eliberat de robia păcatului... Dar pentru neglijarea poruncilor Celui ce ne-a curățat pe noi suntem stăpâniți de păcat (υπό της αμαρτίας ενεργούμέθα). Prin urmare, sau arată-mi mie că cei botezați nu pot să împlinească poruncile libertății, și deci Botezul nu este desăvârșit, sau, arătând noi că aceia au primit o astfel de putere, să

[89] Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 177, 216 ș. u.

mărturisească toți că s-au eliberat prin harul lui Hristos, dar s-au predat pe ei înșiși în robia relelor prin faptul că n-au împlinit toate poruncile, și de aceea s-au făcut iarăși robi” (P. G. 65, 988). „Deci tu, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea și te împodobește pentru arătarea Celui ce locuiește în tine” (P. G. cit., 1005). „Mărturisim că puterea împlinirii poruncilor am primit-o și de legăturile morții ne-am slobozit. Deci suntem datori cu lucrarea. Și dacă nu împlinim poruncile lui Dumnezeu, harul dat nouă nu se va descoperi” (P. G. cit., 1008).

Unii dintre adversari cedau în privința faptelor rele, recunoscând că ele stau în puterea noastră. Dar susțineau cu tărie că gândurile păcătoase nu stau în puterea noastră, chiar după ce suntem botezați. Ele vin și ne stăpânesc fără să vrem, fiind o dovadă despre prezența păcatului strămoșesc în noi, din care și izvorăsc.

Urmărind să demonstreze că gândurile păcatului nu provin în noi din păcatul lui Adam, nici nu ne sunt impuse cu sila de Satana, ci sunt produse de noi prin primirea momelii celui-rău, Marcu desfășoară în această scriere o serie de remarcabile analize de ordin psihologic și pneumatologic. Ni se înfățișează astfel în chipul cel mai precis înțelesul „atacului” sau al „momelii” Satanei, al așa-numitei προσβολή, prima răsărire a unui gând de păcat, căreia îi dau un rol important aproape toate scrierile din *Filocalie* și, în general, toată literatura ascetică a Răsăritului. Se expune apoi procesul ce are loc în suflet în urma ivirii acestui atac, în cursul căruia se formează gândurile păcătoase, și se ajunge la fapta păcatului și la patimă. „Atacul” sau „momeala” care vine de la Satana nu este păcat. El este, după Marcu, gândul simplu și izolat al păcatului (μονολόγισμος εμψανεια πράγματος πονηρού), până nu e multiplicat, transformat într-o cugetare dezvoltată, de aplecare a noastră asupra lui, și până nu s-a trezit în noi o dulceață, o plăcere pentru el. E un gând-scânteie, de care ne dăm seama că nu l-am căutat și nu l-am produs noi, ci a apărut dintr-odată, singuratic, ca o sugestie din senin, și e încă gând pur, fără niciun amestec de plăcere. El poate să stăruie în noi, dar, și în acest caz, dacă nu-l multiplicăm, nu-l dezvoltăm în imagini și nu asociem la el o plăcere, nu e păcat. Păcate sunt abia „gândurile” pe care le rodim noi din acel „atac”, dar ele nu ni se impun cu sila, ca o creștere dintr-un păcat strămoșesc ce l-am purta în noi sau ca o copleșire a noastră, fără să vrem, de către puterea satanică (P. G. 65, 1016). E adevărat că adeseori aceste gânduri ni se înfățișează ca având o putere silnică asupra noastră, încât nu putem scăpa de ele. Dar aceasta se datorește faptului că prin obișnuință ne-am făcut iarăși robi patimilor, și gândurile alimentate de ele nu le mai putem alunga dintr-odată, ci ne trebuie o luptă îndelungată pentru a topi treptat din noi puterea patimilor care dau sevă acestor gânduri.

„Cine, crezând Dumnezeieștei Scripturi și împlinind poruncile Domnului, nu știe că... gândurile nu ne stăpânesc prin foița lor, ci prin

puținătatea credinței noastre și prin lipsa împlinirii poruncilor? De aceea nu toți suntem într-o stare egală și nu toți suntem purtați de aceleași idei, deoarece pricinile gândurilor stau în voia noastră. Dacă ar fi silnice aceste pricini, avându-și originea de la Adam, am fi stăpâniți toți la fel și inevitabil. Dar nu este așa. Să nu fie! Căci, iată, vedem că nu toți suntem purtați la fel, nici la aceleași timpuri, nici spre aceleași lucruri, ci fiecare, pe cât a crezut Domnului în privința bunurilor viitoare, disprețuind slava omenească și patima voluptății, pe atât a scos afară și gândurile, și se află mai liniștit decât cel împătimit de voluptate. De aceea, ne deosebim unul de altul și în concepții, și în viață. Noi vrem să mistificăm adevărul când căutăm să stingem gândurile nu prin credința în Iisus, adică nu prin lucrarea poruncilor Lui, nici prin umilință și smerită cugetare, împreunate cu durerea inimii, ci rămânând în voluptatea ascunsă, adică în slava deșartă și în dorul de-a plăcea oamenilor, în părerea de sine și în închipuirea biruinței și a mândriei noastre, și a altora ca acestea, pe care neizbândindu-le, înmulțim gândurile poftitoare. De aceea nu putem să le stingem. De ce încercăm să înlăturăm în chip nedrept efectele, păstrând pricinile din care provin?" (P. G. cit., 1021).

Un loc însemnat are în viața duhovnicească, așa cum o descrie Marcu Ascetul, inima. E cel dintâi dintre autorii din *Filocalie* la care inima primește o asemenea importanță. Evagrie, Ioan Casian, Nil consideră aproape exclusiv mintea ca loc și ca factor central al ființei omenești. Ioan Casian amintește de câteva ori locul din Proverbe 4, 23, despre străjuirea inimii, dar fără nicio analiză[90], fără a stărui asupra rolului inimii în viața duhovnicească. La Marcu Ascetul inima are o mare importanță în raport cu procesul transformării „atacului" satanic în gânduri păcătoase. Anume, starea de puritate a omului e caracterizată prin unirea dintre minte și inimă. Când mintea se desparte de inimă, dă loc în sine „atacului" satanic. Noi am primit porunca să nu ne îngrijim de nimic, ci să ne păzim cu toată străjuirea inima (Pr. 4, 23) și să căutăm în lăuntrul nostru Împărăția cerurilor. De aceea, când se desparte mintea de inimă și se oprește din căutarea amintită, îndată dă loc atacului diavolului și se face aptă să primească sugestia rea. Dar dacă mintea, după o luptă anumită, s-a eliberat de „atacul" satanic, are iarăși puterea să ia aminte la inimă și să o păzească în toată străjuirea, încercând să pătrundă netulburată în cele mai dinlăuntru cămări ale ei, unde nu suflă vânturi de-ale gândurilor rele, care împing cu sila și sufletul, și trupul în prăpăstiile voluptății și le aruncă în fântânile de asfalt" (P. G. 65, 1016).

Întrucât conținutul acestei scrieri alcătuiește un fundament doctrinar pentru multe din manifestările vieții ascetice și mistice răsăritene, și în special pentru metodele rugăciunii mintale, ne-am gândit să o traducem și să-i facem loc în această ediție românească a *Filocaliei,* chiar dacă nu e cuprinsă în ediția

[90] Vezi în această carte, p. ....

greacă.

5. *Sfaturi folositoare de suflet către Nicolae*[91]. Este o epistolă prin care Marcu răspunde la o scrisoare a ascetului Nicolae din Ancyra, un tânăr prieten al său, după ce el s-a retras din Ancyra în pustie și nu-i mai putea da sfaturi cu grai viu, ca mai înainte. Ca cel mai bun mijloc pentru a-și stăpâni patimile îi recomandă gândul statornic la binefacerile lui Dumnezeu, dintre care cea mai mare este întruparea și suferințele purtate de Hristos pentru noi. Cele trei rele care amenință necontenit sufletul sunt: uitarea, lenea și neștiința. Împotriva lor trebuie să se lupte cu: amintirea binefacerilor lui Dumnezeu, râvna și cunoștința luminată.

6. *Dispută cu un scolastic*[92]. Este un dialog între un ascet bătrân, care e Marcu, și un avocat. Avocatul cere socoteală despre teza susținută de monahi că făcătorii de rele nu trebuie trași la judecată. Fără a se lăsa convins, avocatul pleacă, și bătrânul ascet continuă să vorbească despre acest lucru cu „frații”.

7. *Consfătuirea minții cu sufletul*[93]. Adevărurile dezvoltate în scrierea despre Botez le înfățișează acum mintea înaintea sufletului. Ea vrea să-i arate că e o greșeală să creadă că păcatul lui vine de la Adam, sau de la diavolul, sau din influența altor oameni.

8. *Despre post*[94]. Lămurește în patru capitole însemnătatea postului. Postul nu trebuie să trezească mândrie. „Cine e mândru nu se cunoaște pe sine. Căci de s-ar cunoaște pe sine și prostia care se cuprinde în el, nu s-ar mai mândri. Iar cine nu se cunoaște pe sine, cum poate să cunoască pe Dumnezeu?” (P. G. 65, 1116 C).

9. *Despre Melchisedec*[95]. E un tratat dogmatic-polemic îndreptat împotriva celor care, bazați pe cap. 7 al Epistolei către Evrei, susțineau că Melchisedec a fost Fiul lui Dumnezeu înainte de a se întrupa din Fecioara Maria. Altfel, n-ar fi fost fără tată, fără mamă, fără înaintași și preot în veac. Această părere, pe care o respinsese și Epifanie, o combate Marcu în chip temeinic.

Toate aceste scrieri le-a alcătuit Marcu la Ancyra, înainte de-a se retrage în pustie. Numai *Epistola către Nicolae* și poate scrierea *Despre post* le-a compus în timpul petrecerii în pustie.

Afară de aceste nouă scrieri, în Patrologia lui Migne mai este publicată sub numele lui Marcu o scriere intitulată *Capete despre trezvie,* cuprinzând 26

---

[91] *Ad Nicolaum. Praecepta animae salutaria.* Ed. Migne, P. G. 65, 1027-1050, și în *Filocalia gr.,* vol. I, p. 73-81 (ed. a II-a).

[92] *Disputatio cum quodam causidico.* P. G. 65, 1071-1102.

[93] *Consultatio intellectus cum sua ipsius anima.* P. G. 65, 1103-1110.

[94] De *ieiunio.* P. G. 65, 1109-1118.

[95] *De Melchisedech.* P. G. 65, 1117-1140.

de capete și două întrebări și răspunsuri[96]. Dar scrierea aceasta nu e a lui Marcu, ci o compilație mai târzie din sentințele lui Maxim Mărturisitorul și din *Omiliile* lui Macarie Egipteanul[97].

Probabil că de la Marcu este și scrierea *Împotriva nestorienilor,* publicată de A. Papadopulos Kerameus după un manuscris din Ierusalim, din veacul al 13-lea[98], și în cazul acesta Marcu trăia încă pe la 430[99].

---

[96] *Capitula de temperantia.* P. G. 65, 1053-1070.

[97] Primele 25 de capete din această scriere a lui Marcu corespund astfel cu anumite capete din Centuriile I-II ale lui Maxim Mărturisitorul: Περί θεολογίας και της ένσαρκου οικονομίας (P. G. 90, 1083-1176; scrierea aceasta o traduc și în *Filocalia* de față):

Maxim: Centuria 1, 33, 39, 43, 53, 54, 67, 81,82, 83, 84, 94, 96.
Marcu: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
Maxim: Centuria II 9, 13, 31, 33, 46, 48, 49, 59, 73, 75, 79, 82, 89.
Marcu: 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25.

Iar cap 26 din Marcu corespunde cu cap 15 din Centuria I a lui Maxim din *Cele cinci centurii despre virtute și păcat* (P. G. 90, 1185). M. Viller socotește că Maxim Mărturisitorul a împrumutat de la Marcu („Aux sources de la spiritualité de S. Maxime", în *Revue d'Ascétique et de Mystique,* 1930, nr. 42, p. 157-158). Dar adevărul nu poate fi acesta.

[98] În Αναλεκτα ίεροσολυμιτικης σταχυολογίας, St. Petersburg, 1891, J. Kunze, biograful cel mai de seamă al lui Marcu *(Markus Eremita,* Leipzig, 1895), susține că e a lui Marcu Ascetul.

[99] Pentru știrile acestea despre Marcu Ascetul am folosit, de asemenea, pe O. Bardenhewer, op. *cit,* vol. IV, p. 178-186, și Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 175-177.

DESPRE LEGEA DUHOVNICEASCĂ

A CUVIOSULUI
ȘI DE DUMNEZEU PURTĂTORULUI
PĂRINTELUI NOSTRU MARCU ASCETUL

Despre legea duhovnicească, în 200 de capete[100]

1. Fiindcă de multe ori ați dorit să știți ce este legea duhovnicească de care vorbește dumnezeiescul Apostol (Rm. 7, 14) și care este cunoștința și lucrarea celor ce vor să o păzească, vom vorbi despre acestea pe cât ne va fi cu putință.

2. Întâi știm că Dumnezeu este începutul, mijlocul și sfârșitul oricărui bine; iar binele este cu neputință să fie crezut și săvârșit altfel decât în Hristos Iisus și Duhul Sfânt.

3. Tot binele e dăruit de Dumnezeu cu un rost oarecare și cel ce-l primește cu această credință nu-l va pierde.

4. Credința neclintită este turn întărit. Iar Hristos Se face toate celui ce crede.

5. Orice plănuire a ta să o începi cu Cel ce este începutul a tot binele, ca să fie după voia lui Dumnezeu ceea ce ai de gând să faci.

6. Cel ce e smerit în cugetul său și împlinește o lucrare duhovnicească, când citește dumnezeieștile Scripturi, pe toate le aduce în legătură cu sine, și nu cu altul.

7. Roagă pe Dumnezeu să deschidă ochii inimii tale, și vei vedea folosul rugăciunii și al citirii.

8. Cel ce are vreun dar duhovnicesc și suferă împreună cu cel ce nu-l are își păstrează darul prin împreuna-pătimire; iar cel mândru și-l va pierde, scufundându-se în gândurile trufiei.

9. Gura celui smerit în cugetare grăiește adevărul; iar cel ce i se împotrivește se aseamănă cu sluga aceea care a pălmuit peste obraz pe Domnul.

10. Nu te face ucenic al celui ce se laudă pe sine, ca nu cumva, în loc de smerita cugetare, să înveți mândria.

11. Să nu te înalți întru inima ta pentru că înțelegi cele zise în Scripturi, ca să nu cazi cu mintea în duhul hulirii.

12. Să nu încerci a dezlega prin gâlceavă un lucru încurcat, ci prin cele arătate de legea duhului, adică prin răbdare, rugăciune și nădejdea care numai la un lucru se gândește.

---

[100] Iau împărțirea capetelor după *Filocalia greacă*. În P. G. 65, 905-950, variază puțin.

13. Cel ce se roagă trupește și încă nu are cunoștință duhovnicească este ca orbul care strigă și zice: „Iisuse, Fiul lui David, miluiește-mă” (Lc 18, 38).

14. Orbul de odinioară, după ce i s-au deschis ochii și a văzut pe Domnul, închinându-se Lui nu L-a mai mărturisit fiu al lui David, ci Fiu al lui Dumnezeu.

15. Să nu te înalți când verși lacrimi în vremea rugăciunii, căci Hristos este Cel ce S-a atins de ochii tăi de ai putut vedea cu mintea.

16. Cel ce, asemenea orbului, și-a lepădat haina și s-a apropiat de Domnul se face ucenicul Lui și propovăduitorul învățăturilor celor mai înalte.

17. De va zăbovi păcatul în gândurile noastre, ne va umple inima de semeție; iar de îl vom izgoni prin înfrânare și nădejde, vom dobândi zdrobirea inimii.

18. Este o zdrobire de inimă lină și folositoare, spre înmuierea ei; și este alta, ascuțită și vătămătoare, spre pedepsirea ei.

19. Privegherea, rugăciunea și răbdarea necazurilor ce vin asupra noastră aduc inimii zdrobirea neprimejdioasă și folositoare, dacă nu împrăștiem tovărășia lor prin lăcomia după ceva. Căci cel ce rabdă în acestea, și în celelalte va fi ajutat; iar cel nepăsător și împrăștiat, la ieșirea din trup cumplit se va chinui.

20. Inima iubitoare de plăceri, în vremea ieșirii, i se face sufletului închisoare și lanț; iar cea iubitoare de osteneli îi este poartă deschisă.

21. Inima învârtoșată este poartă de fier zăvorâtă înaintea cetății; iar celui ce pătimește răul și este strâmtorat i se deschide de la sine, ca și lui Petru (FA 12, 10)[101].

22. Multe sunt felurile rugăciunii, care de care mai deosebit. Totuși niciuna nu este vătămătoare, decât aceea care nu mai este rugăciune, ci lucrare diavolească.

23. Un om voind să facă rău s-a rugat, după obicei, mai întâi în cuget, și prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu fiind împiedicat, mai pe urmă mult I-a mulțumit.

24. Iar David, vrând să ucidă pe Nabal din Carmel, după ce a luat înștiințare despre dumnezeiasca răsplătire, tăindu-și gândul acesta, mult a mulțumit. Știm iarăși ce a făcut când a uitat de Dumnezeu, neoprindu-se până ce Natan prorocul nu i-a adus aminte de Dumnezeu.

25. Când îți aduci aminte de Dumnezeu, înmulțește rugăciunea, ca, atunci când Îl vei uita, Domnul să-Și aducă aminte de tine.

26. Citind dumnezeieștile Scripturi, cugetă la cele ascunse într-însele; „Căci câte mai înainte s-au scris, toate zice spre a noastră învățătură s-au scris” (Rm 15, 4).

27. Scriptura numește credința „temelie a celor nădăjduite” (Evr 11, 1); iar

[101] Vezi și Maxim Mărturisitorul, *Quaestiones ad Thalassium,* P. G. 90, 329.

pe cei ce nu cunosc sălășluirea lui Hristos i-a numit necercați.

28. După cum din cuvinte și lucruri se vede cugetul, tot așa se vede din faptele bune ale inimii răsplata viitoare.

29. Inima milostivă e vădit că va primi milostivire; iar cea care nu este așa, pe cele dimpotrivă.

30. Legea libertății învață tot adevărul. Mulți o știu aceasta prin cunoștință; însă puțini o înțeleg, pentru că înțelegerea e totdeauna în proporție cu împlinirea poruncilor ei.

31. Nu căuta desăvârșirea ei prin virtuți omenești, căci nu se va împlini desăvârșit printr-însele. Desăvârșirea ei e ascunsă în crucea lui Hristos.

32. Legea slobozeniei se cunoaște prin cunoștința adevărată; se înțelege prin lucrarea poruncilor; și se împlinește desăvârșit prin mila lui Hristos.

33. Când ne vom sili să împlinim în conștiință toate poruncile lui Dumnezeu, vom înțelege că legea Domnului este fără prihană; că se cultivă prin faptele noastre cele bune, dar fără mila lui Dumnezeu nu este cu putință să se desăvârșească între oameni.

34. Cei ce nu se socotesc pe ei datornici întregii legi a lui Hristos cunosc trupește legea lui Dumnezeu, neînțelegând nici cele ce zic și nici cele despre care rostesc cu tărie" (1 Tim 1, 7). De aceea ei socotesc că împlinesc legea desăvârșit prin fapte.

35. Un lucru poate fi săvârșit bine la arătare, dar scopul celui ce l-a săvârșit nu e bun. De asemenea, poate fi rău la înfățișare, dar ținta făcătorului poate fi bună. Dar nu numai fapte săvârșesc unii, ci și vorbe grăiesc în chipul în care am zis. Căci unii schimbă calitatea unui lucru prin neiscusința și neștiința lor, alții, prin intenția cea rea, și iarăși alții, prin scopul evlavios.

36. Pe cel ce își ascunde defăimarea și ocara punând înainte laude, cu greu îl pot descoperi cei mai simpli. Asemenea acestuia este și cel ce sub chipul smereniei e plin de slava deșartă. Aceștia, acoperind multă vreme adevărul cu minciuna, în cele din urmă sunt dați totuși pe față prin fapte.

37. Unul făcând un lucru la arătare bun, vatămă pe aproapele său; iar altul nefăcând un asemenea lucru, îl ajută cu gândul.

38. Este o mustrare din răutate sau din răzbunare, și este alta întru frica de Dumnezeu și pentru adevăr.

39. Pe cel ce a încetat de-a mai păcătui și s-a pocăit nu-l mai mustra; iar de zici că pentru Dumnezeu îl mustri, mai întâi descoperă-ți păcatele tale.

40. Începătorul oricărei virtuți este Dumnezeu, precum soarele, al luminii de toate zilele.

41. Când săvârșești fapte virtuoase, adu-ți aminte de Cel ce a zis: „Fără de Mine nu puteți face nimic" (In 15, 5).

42. Prin necazuri și-au gătit oamenii cele bune, după cum prin slava deșartă și prin plăcere, pe cele rele.

43. Cel nedreptățit de oameni scapă de păcat și, pe măsura mâhnirii sale,

află sprijin împotriva lui.

44. Cel ce crede în răsplata lui Hristos, pe măsura credinței sale rabdă bucuros toată nedreptatea.

45. Cel ce se roagă pentru oamenii ce-l nedreptățesc îi înspăimântă pe draci; iar cel ce se luptă cu cei dintâi e rănit de cei de al doilea.

46. E mai bine să fim batjocoriți de oameni decât de draci; dar cel plăcut lui Dumnezeu pe amândoi i-a biruit.

47. Tot binele vine de la Domnul, după o anumită orânduire, și pleacă pe ascuns de la cei nemulțumitori, nerecunoscători și leneși.

48. Tot păcatul sfârșește în plăcerea oprită, precum orice virtute, într-o mângâiere duhovnicească. Dacă stăpânește cel dintâi, stârnește pe cele proprii lui; iar dacă stăpânește cea de a doua, de asemenea pe cele înrudite cu ea.

49. Ocara de la oameni aduce întristare inimii, dar se face pricină de curăție celui ce o rabdă.

50. Neștiința îndeamnă la împotrivire față de cele ce sunt de folos și, nerușinându-se, sporește numărul păcatelor.

51. Primește necazurile, că întru nimic nu te păgubesc în cele ce le ai de mai înainte; dar leapădă lăcomia, căci ai să dai socoteală.

52. După ce ai păcătuit în ascuns, nu încerca să uiți. „Căci toate sunt goale și descoperite pentru ochii Domnului, înaintea Căruia avem să dăm socoteală” (Evr 4, 13).

53. Arată-te Stăpânului cu cugetul tău. „Căci omul caută la față, pe când Dumnezeu privește în inimă” (1 Rg 16, 7).

54. Nu cugeta și nu face nimic fără un scop plăcut lui Dumnezeu. Căci cel ce călătorește fără scop va osteni în zadar.

55. Cel ce păcătuiește fără să fie silit cu greu se pocăiește, pentru că dreptatea lui Dumnezeu este fără de greșeală.

56. Întâmplarea dureroasă face pe înțelept să-și aducă aminte de Dumnezeu, și întristează pe măsura ei pe cel ce a uitat de Dumnezeu.

57. Orice suferință fără voie să te învețe să-ți aduci aminte de Dumnezeu; în acest caz, nu-ți va lipsi prilejul spre pocăință.

58. Uitarea în sine n-are nicio putere, dar se întărește din pricina negrijii noastre și pe măsura acesteia.

59. Nu zice: „Ce să fac?, căci ceea ce nu voiesc aceea mi se întâmplă să fac. Ci, aducându-ți aminte, cugetă la ceea ce ești dator să faci.

60. Deci, fă binele de care-ți aduci aminte; și cel de care nu-ți aduci aminte se va descoperi ție. Și să nu-ți dai cugetul fără judecată uitării.

61. Scriptura zice că „iadul și pierzarea sunt arătate înaintea Domnului” (Pr 15, 11). Acestea le zice despre neștiința și uitarea inimii.

62. Căci iad este neștiința, fiindcă amândouă sunt întunecate. Și pierzare este uitarea, pentru că prin ea am pierdut din cele ce le aveam.

63. Ia seama la relele tale, nu la ale altuia; și nu se va jefui de tâlhari casa

de lucru a minții tale.

64. Cel ce nu poartă grijă, după puterea lui, de toate virtuțile săvârșește un păcat anevoie de iertat; dar rugăciunea și milostenia întorc pe cei ce nu poartă de grijă.

65. Orice întristare după Dumnezeu face parte din ființa evlaviei. Căci adevărata dragoste se probează prin cele ce-i stau împotrivă.

66. Nu zice că se poate câștiga virtutea fără necazuri; căci virtutea neprobată în necazuri nu este întărită.

67. Gândește-te la sfârșitul oricărui necaz fără voie și vei afla în el pieirea păcatului.

68. Multe sunt sfaturile aproapelui spre ceea ce este de folos; dar nimănui nimic nu i se potrivește așa de mult ca judecata conștiinței sale.

69. Când cauți tămăduire, ia seama la conștiință, și tot ce-ți va spune ea fă, și vei avea folos.

70. Dumnezeu și conștiința știu cele ascunse ale fiecăruia, deci prin acestea să primim îndreptarea.

70 b. Cel ce se ostenește fără sfat e sărac în toate. Iar cel ce aleargă cu nădejde e de două ori bogat[102].

71. Omul încearcă câte poate după voia sa; iar Dumnezeu le sfârșește după dreptate.

72. De vrei să primești laudă de la oameni, iubește mai întâi mustrarea pentru păcate.

73. Oricâtă batjocură va răbda cineva pentru adevărul lui Hristos, va primi însutită slavă de la mulțime. Dar mai bine este a face binele pentru cele viitoare.

74. Când un om folosește pe altul prin cuvinte sau fapte, să știe amândoi că e de față harul lui Dumnezeu. Iar cel ce nu înțelege aceasta va fi stăpânit de cel ce înțelege.

75. Cel ce laudă pe aproapele în chip fățarnic îl va osândi după o vreme și va fi el însuși rușinat.

76. Cel ce nu cunoaște cursele vrăjmașului va fi ucis cu ușurință; și cel ce nu știe pricinile patimilor ușor va cădea.

77. Din iubirea de plăcere vine negrija, și din negrijă, uitarea; căci Dumnezeu a dăruit tuturor cunoștința celor de folos.

78. Omul sfătuiește pe aproapele precum știe; iar Dumnezeu lucrează în cel ce aude, precum acela a crezut.

79. Am văzut oameni simpli smerindu-se cu fapta și s-au făcut mai înțelepți decât înțelepții.

80. Alt om simplu, auzindu-i pe aceia că sunt lăudați, nu le-a urmat smerenia, ci, umplându-se de slavă deșartă pentru simplitatea sa, a căzut în

[102] Numai în P. G. 65, 913, unde poartă nr. 71.

mândrie.

81. Cel ce disprețuiește cunoștința și se laudă cu lipsa de învățătură nu e simplu numai în cuvânt, ci și în cunoștință.

82. Precum altceva e măiestria cuvântului și altceva priceperea, tot așa altceva este simplitatea în cuvânt și altceva priceperea.

83. Simplitatea cuvintelor nu vatămă pe cel preacuvios, precum nici măiestria cuvintelor pe cel smerit la cuget.

84. Nu zice: „Nu știu ce se cuvine și deci sunt nevinovat dacă nu fac aceea. Dacă le-ai face pe toate câte le știi că sunt bune, ți s-ar descoperi pe urmă și celelalte, cunoscându-se una din cealaltă. De aceea, nu-ți folosește să cunoști cele de al doilea înainte de împlinirea celor dintâi. Căci „cunoștința îngâmfă” (1 Co 8, 1), îndemnând la nelucrare, iar „dragostea zidește”, îndemnând la răbdarea tuturor.

85. Cuvintele dumnezeieștei Scripturi citește-le prin fapte și nu le întinde în vorbe multe, îngâmfându-te în deșert cu simpla lor înțelegere.

86. Cel ce a lăsat fapta și se reazemă pe cunoștința simplă ține, în loc de sabie cu două tăișuri, toiag de trestie care, în vreme de război, cum zice Scriptura (Is 36, 6), găurește mâna și strecoară în ea otrava firii înainte de cea a vrăjmașilor.

87. Tot gândul e măsurat și cântărit la Dumnezeu. Căci poate fi cugetat sau cu patimă, sau cumpătat.

88. Cel ce a împlinit o poruncă să aștepte ispita pentru ea. Căci dragostea față de Hristos se probează prin cele potrivnice.

89. Să nu disprețuiești a avea grijă de gânduri. Căci lui Dumnezeu nu I se ascunde niciun gând.

90. Când vezi vreun gând că-ți făgăduiește slava omenească, să știi sigur că-ți pregătește rușine.

91. Vrăjmașul cunoaște dreptatea legii duhovnicești și de aceea caută numai să câștige consimțirea cugetului. Căci așa, fie că-l va face pe cel căzut în puterea lui să se supună ostenelilor pocăinței, fie că, nepocăindu-se, îl va împovăra cu necazuri fără voie. Ba se întâmplă uneori că îl face să lupte și împotriva necazurilor, ca în viața aceasta să-i înmulțească durerile, iar la ieșirea sufletului să-l dovedească necredincios din pricina lipsei de răbdare.

92. Față de încercările care vin, mulți s-au împotrivit în multe chipuri. Dar fără rugăciune și pocăință nimeni n-a scăpat de asuprire.

93. Cele rele își primesc putere una de la alta; de asemenea și cele bune cresc una prin alta, și pe cel părtaș de ele îl mână și mai mult înainte.

94. Diavolul disprețuiește păcatele cele mici, căci altfel nu poate conduce spre cele mai mari.

95. Rădăcina poftei rușinoase e lauda omenească, precum a neprihănirii e mustrarea pentru păcat, și anume nu numai când o auzim, ci și când o primim.

96. Nimic n-a folosit cel ce s-a lepădat de toate și se îndulcește cu

patima. Căci ceea ce făcea prin avuţie, aceea face şi acum neavând nimic.

97. De asemenea, cel ce se înfrânează, dacă agoniseşte avere, e frate la cuget cu cel de mai înainte; căci mama lor este aceeaşi pentru plăcerea din cuget, iar tatăl este altul pentru deosebirea patimii.

98. Este câte unul care-şi taie o patimă pentru o plăcere mai mare şi e slăvit de cei ce nu-i cunosc intenţia. Şi poate că unul ca acesta nu-şi dă seama el însuşi de sine, ostenindu-se prosteşte.

99. Pricina a tot păcatul este slava deşartă şi plăcerea. Cel ce nu le urăşte pe acestea nu va dezrădăcina patima.

100. „Rădăcina tuturor relelor s-a zis că este iubirea de argint" (1 Tim 6, 10). Dar şi aceasta e vădit că se susţine prin acelea.

101. Mintea devine oarbă prin aceste trei patimi: prin iubirea de argint, prin slava deşartă şi prin plăcere.

102. Câteşitrele sunt, după Scriptură, fiicele lipitoarei (Pr 30, 15), fiind iubite de necumpătare cu iubire de maică.

103. Cunoştinţa şi credinţa, tovarăşele firii noastre, nu sunt tocite prin nimic altceva ca prin acelea.

104. Mânia, furia, războaiele, uciderile şi tot pomelnicul relelor, din pricina lor au prins atâta putere între oameni.

105. Iubirea de argint, slava deşartă şi plăcerea trebuie urâte ca nişte mame ale relelor şi ca nişte mame vitrege ale virtuţilor.

106. Din pricina lor ni s-a poruncit „să nu iubim lumea şi cele din lume" (1 In 2, 15). Iar aceasta s-a zis nu ca să urâm fără judecată făpturile lui Dumnezeu, ci ca să tăiem prilejurile celor trei patimi.

107. „Nimeni, zice Apostolul, slujind în oaste nu se încurcă cu treburile vieţii" (2 Tim 2, 4). Căci cel ce vrea să biruiască patimile, încurcându-se în acele treburi, e asemenea celui ce vrea să stingă focul cu paie.

108. Cel ce se mânie pe aproapele pentru avuţie, pentru slavă sau plăcere încă n-a cunoscut că Dumnezeu chiverniseşte lucrurile întru dreptate.

109. Când auzi pe Domnul zicând: „De nu se va lepăda cineva de toate averile lui, nu este vrednic de Mine" (Lc 14, 33), nu înţelege cuvântul acesta numai despre averi, ci şi despre toate lucrurile păcatului.

110. Cel ce nu cunoaşte adevărul nu poate nici crede cu adevărat. Căci cunoştinţa naturală premerge credinţei.

111. Precum Dumnezeu a împărţit fiecăreia dintre cele văzute ceea ce e potrivit cu firea ei, aşa a împărţit şi gândurile omeneşti, fie că vrem, fie că nu vrem.

112. Dacă cineva, păcătuind în chip vădit şi nepocăindu-se, n-a pătimit nimic până la moarte, socoteşte că judecata lui va fi fără milă acolo.

113. Cel ce se roagă întru cuminţenie rabdă cele ce vin asupra-i. Iar cel ce ţine minte răul încă nu s-a rugat curat.

114. De ai fost păgubit, sau ocărât, sau prigonit de cineva, nu lua în

seamă cele de față, ci așteaptă cele viitoare; și vei afla că acela ți-a fost pricină de multe bunătăți nu numai în vremea de aici, ci și în veacul viitor.

115. Precum celor ce s-au hrănit fără socoteală le folosește absintul amar, așa celor cu purtări păcătoase le e de folos să pătimească rele. Căci leacurile acestea pe cei dintâi îi fac sănătoși, iar pe ceilalți îi pregătesc spre pocăință.

116. De nu vrei să pătimești răul, să nu vrei nici să-l faci, pentru că lucrul dintâi urmează neapărat celui de al doilea. „Căci ce seamănă fiecare, aceea va și secera” (Ga 6, 8).

117. Semănând de bunăvoie cele rele și secerându-le fără de voie, trebuie să ne minunăm de dreptatea lui Dumnezeu.

118. Dar fiindcă s-a rânduit o vreme oarecare între semănat și seceriș, nu credem în răsplată.

119. Păcătuind, să nu învinovățești fapta, ci gândul. Căci dacă mintea nu o lua înainte, nu i-ar fi urmat trupul.

120. E mai rău cel ce săvârșește răul într-ascuns decât cei ce săvârșesc nedreptate pe față. Pentru aceasta, acela se va și munci mai rău.

121. Cel ce împletește viclenii și face răul într-ascuns este, după Scriptură, „șarpele ce șade în cale mușcând călcâiul calului” (Fc 49, 17).

122. Cel ce, în același timp, laudă pentru unele pe aproapele, iar pentru altele îl vorbește de rău e stăpânit de slava deșartă și de pizmă. Prin laude încearcă să-și ascundă pizma, iar prin vorbele rele se înfățișează pe sine mai bun decât acela.

123. Precum nu pot paște la un loc oile și lupii, așa nu poate avea milă cel ce îl lucrează cu viclenie pe aproapele.

124. Cel care amestecă pe ascuns în poruncă voia sa e un desfrânat, cum s-a arătat în înțelepciune, și pentru neputința de-a se înfrâna suferă durere și rușine.

125. Precum nu se îngăduie apa și focul laolaltă, așa nu se îngăduie întreolaltă apărarea și smerenia.

126. Cel care cere iertare de păcate iubește smerenia cugetului. Iar cel ce osândește pe altul își pecetluiește relele sale.

127. Nu lăsa păcatul neșters, chiar dacă ar fi cât de mic, ca să nu te tragă pe urmă la rele mai mari.

128. De vrei să te mântuiești, iubește cuvântul adevărat și nu lepăda niciodată, fără judecată, mustrarea.

129. Un cuvânt adevărat a schimbat puii de năpârci și le-a arătat să fugă de mânia ce va să vină (Mt 3, 7).

130. Cel ce primește cuvintele adevărului primește pe Dumnezeu-Cuvântul. Căci zice: „Cel ce vă primește pe voi pe Mine Mă primește” (Mt 10, 40).

131. Slăbănogul pogorât prin acoperiș (Lc 5, 19) este păcătosul mustrat

de credincioși pentru Dumnezeu și care primește iertarea pentru credința acelora.

132. Mai bine este a ne ruga cu evlavie pentru aproapele decât a-l mustra pentru tot lucrul.

133. Cel ce se pocăiește așa cum se cuvine e luat în râs de nebuni. Dar aceasta să-i fie semn de bună plăcere la Dumnezeu.

134. „Cel ce se luptă se înfrânează de la toate” (1 Co 9, 25); și nu se odihnește până nu va pierde Domnul sămânța din Babilon[103].

135. Gândește-te că patimile de ocară sunt douăsprezece. Dacă iubești cu voia pe una din ele, aceea va umple locul celor unsprezece.

136. Păcatul este foc ce arde. Cu cât înlături materia, cu atât se stinge, și cu cât adaugi, va arde mai mult.

137. De ai fost înălțat prin laude, așteaptă ocara. Căci zice: „Cel ce se înalță pe sine, umili-se-va” (Lc 14, 11).

138. Când vom lepăda din cuget tot păcatul de bunăvoie, vom lua lupta și cu patimile din obișnuință.

139. Obișnuința, care o ia înaintea voii și a conștiinței, este amintirea fără de voie a păcatelor de mai înainte. La cel ce se nevoiește, ea e împiedicată să înainteze până la patimă; iar la cel biruitor e răpusă până la momeală (προσβολή).

140. Atacul (momeala) este o mișcare fără imagini a inimii, care e prinsă îndată de cei încercați, ca într-o strungă.

141. Acolo unde se ivesc chipuri în gând, s-a produs consimțirea. Căci mișcarea fără chipuri este un atac nevinovat. Câte unul fuge și de acestea ca bușteanul din foc; dar altul nu se întoarce până nu arde cu flacără.

142. Nu zi: Nu vreau, și vine. Căci cu siguranță dacă nu iubești lucrul însuși, iubești pricinile lui.

143. Cel ce caută lauda e supus patimii, și cel ce se plânge de necaz iubește plăcerea.

144. Gândul celui împătimit de plăcere oscilează ca o cumpănă. Aci plânge și se tânguiește pentru păcate, aci se luptă cu aproapele și i se împotrivește apărându-și plăcerile.

145. Cel care cearcă toate și reține binele va fugi pe urmă de tot răul.

146. Bărbatul îndelung răbdător are multă cumințenie; asemenea și cel ce-și apropie urechea de cuvintele înțelepciunii.

147. Fără aducerea-aminte de Dumnezeu nu poate fi cunoștință adevărată. Căci fără cea dintâi, cea de-a doua e mincinoasă.

148. Celui învârtoșat la inimă nu-i folosește cuvântul unei cunoștințe mai subțiri, pentru că, dacă nu e înfricat, nu primește durerile pocăinței.

149. Omului blând îi folosește credincioșia, căci îl face să nu ispitească

[103] Vezi motivul și la Sfântul Ioan Casian, în această carte, p. ...

îndelunga răbdare a lui Dumnezeu și să nu se rănească prin neascultare deasă.

150. Pe omul puternic să nu-l mustri pentru slavă deșartă, ci arată-i viitoarea necinste. Căci în acest chip cel cuminte poate fi mustrat fără greutate.

151. Cel ce urăște mustrarea se supune patimii cu voia; iar cel ce o iubește va lupta și cu obișnuința.

152. Nu voi să auzi răutățile străine; căci printr-o asemenea voință de-a auzi se sapă și în tine trăsăturile răutăților.

153. Dacă îți intră în urechi cuvinte urâte, mânie-te pe tine însuți, și nu pe cel ce le grăiește. Căci dacă urechea e rea, rău e și cel care o poartă.

154. Dacă cineva se nimerește între oamenii care grăiesc deșertăciuni, să se socotească pe sine însuși vinovat de asemenea cuvinte; chiar dacă nu are vreo vină proaspătă, are vreuna mai veche.

155. De vezi pe cineva că te laudă cu fățărnicie, așteaptă la vremea sa ocară de la el.

156. Necazurile de acum pune-le alături cu bunătățile viitoare, și nicicând descurajarea nu-ți va moleși nevoința.

157. Când pentru vreo binefacere trupească lauzi pe vreun om ca bun, uitând de Dumnezeu, același om pe urmă ți se va arăta că e rău.

158. Tot binele vine de la Dumnezeu după orânduirea Lui; și cei care fac un lucru bun sunt slujitorii Lui.

159. Primește împletirea celor bune și a celor rele cu gând egal; și Dumnezeu va netezi neegalitățile dintre lucruri.

160. Neegalitatea gândurilor aduce schimbările stărilor proprii. Căci Dumnezeu a rânduit în chip potrivit ca să vină, după cele de voie, cele fără de voie.

161. Întâmplările sensibile sunt puii celor inteligibile, împlinind cele cuvenite după voia lui Dumnezeu.

162. Din inima împătimită de plăcere răsar gânduri și cuvinte spurcate. Iar din fum cunoaștem materia care mocnește înăuntru.

163. Zăbovește în cuget, și nu vei osteni în încercări. Iar plecând de acolo, rabdă necazurile ce vin asupra-ți.

164. Roagă-te să nu-ți vină încercare; iar când vine, primește-o ca pe a ta, nu ca pe una străină.

165. Ia-ți gândul de la orice lăcomie, și atunci vei putea să vezi uneltirile diavolului.

166. Cel ce zice că el cunoaște toate meșteșugirile diavolului se dă pe sine ca desăvârșit, fără să știe.

167. Când mintea iese din grijile trupești, vede, în măsura în care iese, lucrăturile vrăjmașilor.

168. Cel purtat de gânduri e orbit de ele. El vede lucrările păcatului, dar pricinile lor nu le poate vedea.

169. Se poate întâmpla ca unul, împlinind pe față o poruncă, să slujească

în ascuns patimii și prin gânduri păcătoase să strice fapta bună.

170. Prinzându-te începutul vreunui păcat, nu zice: „Nu mă va birui pe mine”. Căci întrucât ai fost prins, ai și fost biruit.

171. Tot ce se naște începe de la ceva mic, și pe măsură ce e hrănit crește.

172. Meșteșugirea păcatului e ca o mreajă bine împletită; și cel ce s-a încurcat dintr-o parte, de va fi cu nepăsare, va fi prins întreg.

173. Nu voi să auzi de nenorocirea dușmanilor; căci cei ce ascultă cu plăcere asemenea cuvinte mănâncă roadele plănuirii lor.

174. Nu socoti că orice necaz vine peste oameni din pricina păcatelor. Pentru că sunt unii bine plăcuți, și totuși încercați. E drept că s-a scris: „Necuvioșii și nelegiuiții vor fi prigoniți”. Dar tot așa s-a scris și: „Cei ce voiesc să trăiască cucernic în Hristos prigoniți vor fi” (2 Tim 3, 12).

175. În vreme de necaz, ia seama la momeala plăcerii. Căci întrucât alină necazul, e bine primită.

176. Unii numesc înțelepți pe cei ce deosebesc lucrurile sensibile. Dar înțelepți sunt cei ce stăpânesc voile lor.

177. Înainte de dezrădăcinarea relelor să nu asculți de inima ta; căci cele ce le are puse înăuntru, pe acelea caută să le și sporească.

178. Precum sunt șerpi ce se întâlnesc în păduri și alții care umblă prin case, așa sunt patimi ce se închipuie de către cuget și altele care se lucrează cu fapta, măcar că se preschimbă unele într-altele.

179. Când vezi poftele ce zac înăuntru că se mișcă cu putere și cheamă mintea ce viețuiește în liniște la vreo patimă, cunoaște că mintea s-a ocupat mai înainte cu acestea, și le-a adus la faptă, și le-a așezat în inimă.

180. Nu se înfiripă nor fără adiere de vânt, și nu se naște patimă fără gând.

181. De nu vom mai face voile trupului, cum zice Scriptura, ușor vor sfârși în Domnul cele ce zăceau înainte în noi.

182. Idolii consistenți (chipurile) din fața minții sunt mai răi și mai puternici. Dar cei gândiți sunt pricinuitorii și premergătorii celorlalți.

183. Este un păcat care stăpânește inima din pricina obișnuinței (πρόληψις) îndelungate; și este un alt păcat care ne războiește cugetarea prin lucrurile de fiecare zi.

184. Dumnezeu judecă faptele după intențiile lor. Căci zice: „Să-ți dea ție Domnul după inima ta” (Ps 19, 4).

185. Cel ce nu stăruie în cercetarea conștiinței nu vrea să primească nici ostenelile trupești pentru credință.

186. Conștiința e o carte naturală. Cel ce o citește cu fapta face experiența ajutorului dumnezeiesc.

187. Cel ce nu ia asupra sa de bunăvoie ostenelile pentru adevăr e certat mai aspru de cele fără de voie.

188. Cel ce a cunoscut voia lui Dumnezeu și o împlinește după putere, prin osteneli mici scapă de cele mari.

189. Cel ce vrea să biruiască ispitele fără rugăciune și răbdare nu le va depărta de la sine, ci mai tare se va încâlci în ele.

190. Domnul e ascuns în poruncile Sale. Și cei ce-L caută pe El Îl găsesc pe măsura împlinirii lor[104].

191. Nu zice: Am împlinit poruncile, și n-am aflat pe Domnul. Căci ai aflat adeseori cunoștința împreunată cu dreptatea, cum zice Scriptura. Iar cei ce-L caută pe El cum se cuvine vor afla pace.

192. Pacea este izbăvirea de patimi. Dar ea nu poate fi aflată fără lucrarea Duhului Sfânt.

193. Altceva e împlinirea poruncii, și altceva e virtutea, chiar dacă acestea se prilejuiesc una pe alta.

194. Împlinirea poruncii stă în a împlini ceea ce s-a poruncit; iar virtutea, în a plăcea adevărului ceea ce s-a făcut.

195. Precum bogăția văzută este una, dar de multe feluri după chipul agonisirii, așa și virtutea este una, dar are multe moduri de activitate[105].

196. Cel ce înșală pe alții și grăiește cuvinte fără fapte se îmbogățește din nedreptate, și ostenelile lui vor trece în case străine, cum scrie Scriptura (Pr 5, 10).

197. Toate se vor supune aurului, zice; iar gândurile vor fi cârmuite de harul lui Dumnezeu.

198. Conștiința bună se află prin rugăciune, iar rugăciunea curată, prin conștiință. Căci una are trebuință de alta, prin fire.

199. Iacob a făcut lui Iosif haină pestriță (Fc 37, 3). Iar Domnul dăruiește celui blând cunoștința adevărului, precum s-a scris: „Domnul va învăța pe cei blânzi căile Sale” (Ps 24, 10).

200. Fă totdeauna binele după putere. Iar în vremea lucrului mai mare, nu te întoarce spre cel mai mic. „Căci cel ce se întoarce înapoi, zice, nu este vrednic de Împărăția cerurilor” (Lc 9, 62).

---

[104] Ideile din capetele 187 și 190 formează teme principale în concepția Sfântului Maxim Mărturisitorul (P. G. 90, 369; sau P. G. 91, 1081, unde se spune: „Ființa virtuții din fiecare este Cuvântul cel unic al lui Dumnezeu; căci ființa tuturor virtuților este Însuși Domnul nostru Iisus Hristos”; *Ambiguorum liber)*.

[105] Ideea „modurilor virtuții” o vom găsi iarăși mult dezvoltată la Sfântul Maxim Mărturisitorul.

A ACELUIAȘI

Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc din fapte, în 226 de capete[106]

1. În cele scrise mai jos se va respinge, de către cei ce cred tare și cunosc adevărul, credința greșită în faptele din afară.

2. Domnul, vrând să arate că orice poruncă e o datorie, iar, pe de altă parte, că înfierea se dă oamenilor în dar pentru sângele Său, zice: „Când veți fi făcut toate cele poruncite vouă, ziceți: „Slugi netrebnice suntem și ceea ce am fost datori să facem, aceea am făcut” (Lc 17, 10). Deci Împărăția cerurilor nu este plata faptelor, ci harul Stăpânului, gătit slugilor credincioase.

3. Robul nu cere slobozirea ca plată, ci mulțumește pentru ea, ca un îndatorat, și o primește în dar.

4. Hristos a murit, după Scripturi, pentru păcatele noastre, și celor ce Îi slujesc bine le dăruiește slobozirea. Căci zice: „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău” (Mt 25, 21, 23).

5. Încă nu e slugă credincioasă cel ce se reazemă pe simpla cunoștință; ci acela ce crede prin ascultare lui Hristos, Care a poruncit.

6. Cel ce Îl cinstește pe Stăpânul împlinește cele poruncite. Iar greșind sau neascultând, rabdă urmările care i se cuvin.

7. Dacă ești iubitor de învățătură, fă-te iubitor și de osteneală. Căci simpla cunoștință îngâmfă pe om.

8. Încercările care ne vin pe neașteptate ne învață, cu bun rost, să fim iubitori de osteneală și ne atrag, chiar dacă nu vrem, la pocăință.

9. Necazurile care vin asupra oamenilor sunt roadele păcatelor proprii. Iar dacă le răbdăm prin rugăciune, ne vom bucura iarăși de venirea lucrurilor bune.

10. Unii oameni fiind lăudați pentru virtute s-au lăsat cuceriți de plăcere, iar plăcerea aceasta nutrită de slava deșartă au socotit-o mângâiere. Alții, mustrați pentru păcat, s-au umplut de durere, și durerea cea spre folos au socotit-o lucrare a păcatului.

11. Toți aceia care, pentru faptul că se nevoiesc, disprețuiesc pe cei mai nebăgători de seamă socotesc că se îndreaptă din fapte trupești. Și toți cei care, rezemându-se pe simpla cunoștință, nesocotesc pe cei lipsiți de cunoștință se găsesc cu mult mai neînțelepți decât aceia.

---

[106] Textul din P. G. 65, 929-966, cu toate că e același cu cel din *Filocalia greacă*, e împărțit numai în 211 capete.

12. Cunoștința fără faptele care urmează din ea nu e sigură, chiar dacă e adevărată. Căci fapta este întărirea oricărui lucru.

13. Adeseori din negrija pentru fapte se întunecă și cunoștința. Căci lucrurile a căror împlinire a fost nesocotită s-au șters în parte și din amintire.

14. Scriptura de aceea ne îndeamnă să dobândim cunoștința lui Dumnezeu, ca să-I slujim Lui cum se cuvine prin fapte.

15. Când împlinim poruncile la arătare, luăm cele cuvenite de la Domnul pe măsura acestei împliniri; dar ne folosim după scopul ce-l urmărim.

16. Cel ce vrea să facă ceva și nu poate e socotit de către cunoscătorul de inimi, Dumnezeu, ca și când ar fi făcut. Iar aceasta trebuie să o înțelegem atât cu privire la cele bune, cât și la cele rele.

17. Mintea fără trup face multe lucruri: bune și rele. Dar trupul fără minte nu poate face niciuna din acestea, deoarece legea slobozeniei se cunoaște înainte de faptă.

18. Unii, neîmplinind poruncile, socotesc că ei cred drept. Alții, împlinindu-le, așteaptă Împărăția ca o plată datorată. Și unii, și alții greșesc față de adevăr.

19. Stăpânul nu datorează plată robilor; dar, iarăși, nici cei ce nu slujesc drept nu dobândesc slobozenia.

20. Dacă Hristos a murit pentru noi, după Scripturi, și nu mai trăim nouă înșine, „ci Aceluia care a murit și a înviat pentru noi” (2 Co 5, 15), vădit este că suntem datori să-I slujim până la moarte. Cum vom socoti, așadar, înfierea ca ceva ce ni se datorează?

21. Hristos e Stăpân prin ființă și Stăpân prin opera de mântuire, deoarece neexistând noi, ne-a făcut, iar murind din pricina păcatului, ne-a răscumpărat prin sângele Său și celor ce cred le-a dăruit harul.

22. Când auzi Scriptura zicând că Dumnezeu „va răsplăti fiecăruia după faptele sale” (Ps 61, 11), să nu înțelegi că e vorba de fapte de o vrednicie egală cu gheena sau cu Împărăția, ci că Hristos va răsplăti faptele necredinței în El sau ale credinței, nu ca un schimbător care cântărește prețul lucrurilor de schimb, ci ca Dumnezeu, Ziditorul și Răscumpărătorul nostru.

23. Cei ce ne-am învrednicit de baia nașterii de a doua săvârșim faptele bune nu pentru răsplată, ci pentru păzirea curăției date nouă.

24. Tot lucrul bun pe care-l săvârșim prin firea noastră ne face să ne reținem de la răul contrar, dar nu ne poate adăuga un spor de sfințenie, fără har.

25. Cel ce se înfrânează se reține de la lăcomia pântecelui; cel ce disprețuiește avuția, de la zgârcenie; cel liniștit, de la vorbărie; cel curat, de la iubirea de plăceri; cel cuviincios, de la desfrânare; cel ce se ajunge cu ce are, de la iubirea de argint; cel blând, de la tulburare; cel cu cuget smerit, de la slava deșartă; cel supus, de la iubirea de vrajbă; cel ce mustră, de la fățărie. De asemenea, cel ce se roagă e străin de deznădejde; săracul, de multă avuție;

mărturisitorul, de tăgăduire; mucenicul, de slujirea la idoli. Vezi cum toată virtutea săvârșită până la moarte nu e altceva decât reținerea de la păcat? Iar reținerea de la păcat e un lucru al firii, nu ceea ce aduce răsplata Împărăției.

26. Omul de-abia păzește cele ale firii lui. Hristos însă, prin cruce, dăruiește înfierea.

27. Este o poruncă restrânsă și este alta cuprinzătoare. Prin cea dintâi se poruncește să dăm o parte din ceea ce avem celui ce n-are; printr-a doua, se poruncește lepădarea de toate avuțiile.

28. Este o lucrare a harului, necunoscută celui slab la minte; și este o altă lucrare, a păcatului, care seamănă cu adevărul. Dar e bine să nu cercetăm prea stăruitor aceste lucruri, ca să nu rătăcim. Ci toate să le aducem, prin nădejde, lui Dumnezeu, căci El știe folosul amândurora.

29. Cel ce vrea să străbată marea spirituală rabdă îndelung, cugetă smerit, veghează și se înfrânează. De se va sili să treacă fără acestea patru, se va tulbura cu inima, dar de trecut nu va putea.

30. Liniștirea e reținerea de la rele. Iar de-și va lua cineva cu sine și cele patru virtuți, pe lângă rugăciune, nu va avea alt ajutor mai sigur spre starea de nepătimire.

31. Nu se poate liniști mintea fără trup, precum nu poate fi surpat zidul dintre ele fără liniștire și rugăciune[107].

32. Trupul poftește împotriva duhului, și duhul împotriva trupului” (Ga 5, 17). Iar cei ce umblă în duh nu vor împlini pofta trupului.

33. Nu există rugăciune desăvârșită fără o chemare a minții. Iar cugetul care strigă neîmprăștiat va fi auzit de Domnul.

34. Mintea care se roagă neîmprăștiat strâmtorează și frânge inima; iar „inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi” (Ps 50, 18).

35. Rugăciunea încă se numește virtute, deși e maica virtuților. Căci le naște pe acelea prin împreunarea cu Hristos.

36. Tot ce am săvârși fără rugăciune și nădejde bună ne este pe urmă vătămător și fără preț.

37. Când auzi că „cei de pe urmă vor fi întâi și cei dintâi vor fi pe urmă” (Mt 19, 30; 20, 16), înțelege pe cei părtași de virtuți și pe cei părtași de dragoste. Căci iubirea e cea din urmă dintre virtuți, după rând, dar e cea dintâi dintre toate, după cinste, vădindu-le pe cele care s-au născut înaintea ei ca fiind cele de pe urmă.

38. Dacă în vreme ce te rogi te copleșește trândăvia sau ești supărat în diferite chipuri de păcat, adu-ți aminte de moarte și de muncile înfricoșate. Dar e mai bine să te lipești de Dumnezeu prin rugăciune și nădejde decât să te

---

[107] Adică nu-și poate liniști cineva mintea dacă nu-și liniștește și trupul; de asemenea, nu se poate străbate de la viața după trup la cea în duh fără liniștire și rugăciune.

gândești la lucruri din afară, chiar dacă sunt de folos.

39. Niciuna din virtuți nu deschide singură, prin sine, ușa firii noastre dacă nu sunt împletite toate întreolaltă.

40. Nu e înfrânat cel ce se nutrește cu gânduri. Căci, chiar de sunt folositoare, nu-s mai folositoare ca nădejdea.

41. Păcat spre moarte este tot păcatul nepocăit. Chiar de s-ar ruga un sfânt pentru un asemenea păcat al altuia, nu e auzit.

42. Cel ce se pocăiește cum se cuvine nu va respinge osteneala pentru păcatele vechi, ci își va câștiga printr-însa îndurarea lui Dumnezeu.

43. Dacă suntem datori să facem în fiecare zi toate câte le are firea noastră bune, ce vom da lui Dumnezeu în schimb pentru relele pe care le-am făcut mai înainte?

44. Orice prisos de virtute am adăuga astăzi, el e o dovadă a negrijii trecute, nu un drept la răsplată[108].

45. Cel ce se tulbură cu mintea și e liniștit cu trupul este asemenea celui tulburat trupește și împrăștiat cu mintea.

46. Tulburarea de bunăvoie, fie a minții, fie a trupului, o sporește pe cealaltă, cea a minții pe cea trupească, și cea a trupului pe cea a minții. Căci împreunarea lor dă naștere unui rău și mai mare.

47. Mare virtute e a răbda cele ce vin asupra noastră și a iubi pe cei ce ne urăsc, după cuvântul Domnului (Mt 5, 44).

48. Dovada iubirii nefățărite e iertarea nedreptăților.

49. Nu pot fi iertate din inimă greșelile cuiva, fără cunoștință adevărată. Căci aceasta îi arată fiecăruia toate greșelile câte le face.

50. Nu vei pierde nimic din tot ce vei ierta pentru Domnul, căci la timpul cuvenit îți vor veni înmulțite.

51. Când mintea uită de scopul cinstirii de Dumnezeu, fapta văzută a virtuții își pierde valoarea.

52. Dacă fapta rău plănuită îi este stricăcioasă oricui, cu mult mai mult celor ce nu au grijă de amănuntele ei.

53. Filosofează cu fapta despre voia omului și despre răsplata lui Dumnezeu. Căci știința nu e mai înțeleaptă sau mai folositoare decât fapta.

54. Ostenelilor pentru evlavie le urmează mângâierea. Iar aceasta o cunoaștem prin legea lui Dumnezeu și prin conștiință.

55. Unul a primit un gând și l-a ținut fără multă socoteală. Altul l-a primit și l-a confruntat cu adevărul. E de întrebat: care dintre ei a lucrat cu mai multă evlavie?

56. Răbdarea necazurilor e semnul cunoștinței adevărate; la fel, neînvinovățirea oamenilor pentru nenorocirile tale proprii.

57. Cel ce face binele și caută răsplata nu slujește lui Dumnezeu, ci voii

108 Aceeași idee și în *Despre Botez;* P. G. 65, 1013.

sale.

58. Cel ce a păcătuit nu va putea scăpa de răsplată decât printr-o pocăință corespunzătoare cu greșeala.

59. Unii spun: „Nu putem face binele dacă nu primim în chip simțit harul Duhului”[109].

60. Aceasta o spun pentru că, zăcând pururea în plăceri, prin libera lor hotărâre, renunță ca niște neajutorați la ceea ce le este dat ca putere (το κατά δύναμιν)[110].

61. Căci celor botezați în Hristos li s-a dăruit harul în chip tainic; dar el lucrează în ei pe măsura împlinirii poruncilor. Harul nu încetează de a ne ajuta în chip ascuns; dar atârnă de noi să facem sau să nu facem binele pentru care avem putere.

62. Mai întâi harul trezește în chip dumnezeiesc conștiința. Aceasta îi face și pe cei făcători de rele să se căiască și să placă lui Dumnezeu.

63. El e ascuns de asemenea în învățătura ce ne-o dă aproapele. Iar uneori se ivește în cuget și prin citire; sau învață mintea prin cugetarea naturală despre adevărul lui. Dacă deci nu vom ascunde talantul acestei cugetări, vom intra în chip simțit întru bucuria Domnului.

64. Cel care cere lucrările Duhului înainte de împlinirea poruncilor e asemenea robului cumpărat cu bani, care, îndată ce a fost cumpărat, cere deodată cu prețul și scrisoarea de slobozire.

65. Cel ce socotește necazurile venite din afară ca aduse de dreptatea lui Dumnezeu, acela, căutând pe Domnul, a aflat deodată cu dreptatea Lui și cunoștința.

66. Dacă vei înțelege ce zice Scriptura, că „În tot pământul stăpânesc judecățile lui Dumnezeu” (Ps 104, 7), orice întâmplare ți se va face învățător spre cunoștința de Dumnezeu.

67. Fiecare întâmpină ceea ce îi vine, după ideea sa. Dar numai Dumnezeu știe cum i se potrivește fiecăruia ceea ce îi vine.

68. Când suferi vreo ocară de la oameni, cugetă îndată la slava ce-ți va veni de la Dumnezeu (In 5, 44). Și ocara te va lăsa neîntristat și netulburat; iar slava, credincios și nesupus osândei, când va veni.

69. Când ești lăudat de mulțime, după bunăvoința lui Dumnezeu, să nu

---

[109] Aceasta era una din învățăturile greșite ale masalienilor, care susțineau că harul numai atunci e prezent, când e simțit.

[110] În acest cap se răspunde teoriei greșite din cap precedent, arătându-se că harul ne este dat ca putere, dar transformarea acestei puteri în fapte atârnă de noi. În P. G. 65, 937, acest cap tine în chip nimerit de cap precedent. De asemenea, cele trei capete care urmează, 61-63, alcătuiesc în P. G. unul singur (56), în care Marcu Ascetul își expune învățătura despre harul dat ca putere la Botez și despre actualizarea lui prin fapte, în termeni aproape identici cu cei din scrierea *Despre Botez*.

amesteci nimic semeț în ceea ce ți-a hărăzit Domnul, ca nu cumva, schimbându-te, să cazi în starea dimpotrivă.

70. Sămânța nu va crește fără pământ și apă; iar omul nu se va folosi fără osteneli de bunăvoie și fără ajutor dumnezeiesc.

71. Fără nor nu vine ploaie, iar fără conștiință bună nu poți plăcea lui Dumnezeu.

72. Nu respinge învățătura, chiar dacă ești foarte cuminte. Căci iconomia lui Dumnezeu e mai folositoare ca înțelepciunea noastră.

73. Când inima e mișcată de vreo plăcere de la locul ostenelilor de bunăvoie, devine anevoie de reținut, asemenea unui bolovan foarte greu ce se rostogolește la vale.

74. Precum un vițel nedeprins, alergând după iarbă, ajunge la un loc mărginit de prăpăstii din amândouă părțile, la fel se află sufletul pe care gândurile l-au desfăcut pe-ncetul de locul său.

75. Când mintea, dobândind bărbăție în Domnul, desface sufletul de obișnuințe învechite, atunci inima e chinuită de minte și de patimă ca de niște călăi care o trag încoace și încolo.

76. Precum cei ce plutesc pe mare rabdă cu plăcere arsura soarelui, la fel cei ce urăsc păcatul iubesc mustrarea. Pentru că cea dintâi se împotrivește vântului, cea de-a doua, patimilor.

77. Precum fuga în timpul iernii sau sâmbăta (Mt 24, 20) aduce durere trupului și întinare sufletului, la fel răscoala patimilor în trupul îmbătrânit și în sufletul sfințit.

78. Nimeni nu e atât de bun și de milos ca Domnul; dar nici El nu iartă pe cel ce nu se pocăiește.

79. Mulți ne întristăm pentru păcate; dar primim cu plăcere cauzele lor.

80. Sobolul, care se târâie sub pământ, fiind orb nu poate vedea stelele; la fel, cel ce nu crede lui Dumnezeu în privința celor vremelnice nu poate crede nici în privința celor veșnice.

81. Cunoștința adevărată s-a dăruit oamenilor de către Dumnezeu ca har înainte de har; și ea învață pe cei ce se împărtășesc de ea să creadă, înainte de toate, în Cel ce le-a dăruit-o.

82. Când sufletul care a păcătuit nu primește necazurile ce vin asupră-i, atunci îngerii zic despre el: „Am doftorit Babilonul, și nu s-a vindecat” (Ir 51, 9).

83. Mintea care a uitat de cunoștința adevărată se luptă pentru cele potrivnice ca pentru unele ce-i sunt de folos.

84. Precum focul nu poate zăbovi în apă, tot așa nici gândul urât în inima iubitoare de Dumnezeu. Căci tot cel ce iubește pe Dumnezeu iubește și osteneala. Iar osteneala de bunăvoie e vrăjmașă plăcerii prin fire.

85. Patima ajungând stăpână peste fapte, cu ajutorul voinței, se impune pe urmă silnic și dacă nu vrea cel părtaș de ea.

DESPRE CEI CE-ȘI ÎNCHIPUIE CĂ SE ÎNDREPTĂȚESC DIN FAPTE

86. De vin asupra noastră gânduri fără voie, să fim siguri că iubim cauzele lor; iar de vin gânduri cu voia, iubim și lucrurile spre care se îndreaptă.

87. Părerea de sine și îngâmfarea sunt pricini ale hulirii; iar iubirea de argint și slava deșartă sunt pricini ale neîndurării și ale fățărniciei.

88. Când diavolul vede că mintea s-a rugat din inimă, aduce ispite mari și răutăcios uneltite. Căci nu vrea să stingă virtuți mici prin ispite mari.

89. Un gând care zăbovește arată împătimirea omului. Iar dacă e alungat repede, arată război și împotrivire.

90. Trei sunt locurile spirituale la care vine mintea când se schimbă: cel după fire, cel mai presus de fire și cel împotriva firii. Când vine la locul după fire, se descoperă pe sine ca pricina gândurilor rele și-și mărturisește lui Dumnezeu păcatele, recunoscând pricinile patimilor. Când vine la locul cel împotriva firii, uită de dreptatea lui Dumnezeu și se războiește cu oamenii pe motiv că o nedreptățesc. Iar când e ridicată la locul mai presus de fire, află roadele Duhului Sfânt, pe care le-a arătat Apostolul: „iubire, bucurie, pace (Ga 5, 22) și cele următoare; și știe că dacă alege grijile trupești nu poate rămâne acolo. Dar dacă se desparte de locul acela, cade în păcat și în necazurile care urmează păcatului, chiar dacă nu îndată, dar, desigur, la vremea sa, când știe dreptatea lui Dumnezeu.

91. Atât adevăr se cuprinde în cunoștința fiecăruia, câtă siguranță îi dau blândețea, smerenia și dragostea.

92. Tot cel ce s-a botezat după dreapta credință a primit tainic tot harul. Dar se umple de cunoștința sigură a acestui fapt, după aceea, prin lucrarea poruncilor.

93. Porunca lui Hristos, împlinită cu conștiință, dăruiește mângâiere după mulțimea durerilor inimii. Dar fiecare din acestea vine la timpul său.

94. Roagă-te stăruitor la orice lucru, ca unul ce nu poți face nimic fără ajutorul lui Dumnezeu.

95. Nimic nu ajută mai mult lucrării ca rugăciunea; și pentru a câștiga bunăvoința lui Dumnezeu, nimic nu e mai de folos ca ea.

96. Toată lucrarea poruncilor se cuprinde în ea. Căci nimic nu stă mai sus ca dragostea de Dumnezeu.

97. Rugăciunea neîmprăștiată e semn de iubire față de Dumnezeu la cel ce stăruie în ea. Negrija de ea și împrăștierea ei sunt dovada iubirii de plăceri.

98. Cel ce priveghează, rabdă și se roagă nestrâmtorat se împărtășește în chip vădit de Duhul Sfânt. Iar cel ce e strâmtorat în acestea, dar rabdă totuși cu voia, primește și el îndată ajutor.

99. O poruncă se vădește mai aleasă ca alta. De aceea există și o credință mai sigură ca altă credință.

100. Este o credință din auz, după Apostol (Rm 10, 17), și este o credință care e adeverirea lucrurilor nădăjduite (Evr 11, 1).

101. Bine este să folosim prin cuvinte pe cei care întreabă; dar mai bine e

să conlucrăm cu ei prin rugăciune și virtute. Căci cel ce prin acestea se aduce pe sine lui Dumnezeu ajută și aproapelui.

102. Dacă vrei să-l folosești fără vorbă multă pe iubitorul de învățătură, îndeamnă-l la rugăciune, la credință dreaptă și la răbdarea necazurilor. Căci prin acestea se dobândesc toate celelalte virtuți.

103. Pentru lucrurile pentru care și-a pus cineva nădejdea în Dumnezeu, nu se mai războiește cu aproapele.

104. Dacă, potrivit Scripturii, tot ce ni se întâmplă fără voie își are pricina în cele săvârșite cu voia, nimeni nu e atât de dușman omului ca el însuși.

105. Tuturor relelor le premerge neștiința; iar a doua după neștiință e necredința.

106. Fugi de ispită prin răbdare și prin rugăciune. Căci dacă i te împotrivești fără acestea, vine asupra-ți și mai năvalnic.

107. Cel blând pentru Dumnezeu e mai înțelept decât cei înțelepți, și cel smerit cu inima e mai puternic decât cei puternici. Căci ei poartă jugul lui Hristos întru cunoștință (Mt 11, 29).

108. Toate câte le grăim sau le săvârșim fără rugăciune ni se arată pe urmă sau greșite, sau vătămătoare și ne dovedesc lipsiți de cunoștință prin lucrurile care urmează.

109. Unul singur e drept din fapte, din cuvinte și din gânduri. Din credință însă, din har și din pocăință sunt mulți drepți.

110. Precum celui ce se pocăiește îi e străină cugetarea semeață, așa celui ce păcătuiește de bunăvoie îi e cu neputință cugetarea smerită.

111. Cugetarea smerită nu e o osândire a noastră din partea conștiinței, ci cunoștința harului lui Dumnezeu și a compătimirii Lui.

112. Ceea ce e casa văzută pentru aerul obișnuit, aceea este mintea rațională pentru harul dumnezeiesc. Cu cât scoți mai mult materia afară, cu atât mai mult năvălește acela înăuntru; și cu cât o mâni pe aceasta mai mult înăuntru, cu atât mai mult se retrage acela.

113. Materia casei sunt vasele și mâncărurile; iar materia minții, slava deșartă și plăcerea.

114. Nădejdea în Dumnezeu face inima largă; iar grija trupească o îngustează.

115. Harul Duhului e unul și neschimbat; dar lucrează în fiecare precum voiește.

116. Precum ploaia curgând în pământ dă plantelor calitatea lor proprie, celor dulci dulceața și celor acre acreala, așa harul intrând în inimile credincioșilor le dăruiește lucrările care se potrivesc cu diferite virtuți.

117. Celui ce flămânzește pentru Hristos harul i se face hrană; celui ce însetează, băutură preadulce; celui ce tremură de frig, haină; celui ostenit, odihnă; celui ce se roagă, deplină încredințare; celui ce plânge, mângâiere.

118. Deci când auzi Scriptura spunând despre Duhul Sfânt că S-a coborât peste fiecare dintre Apostoli (FA 2, 3), sau că a năvălit asupra unui proroc (1 Rg 10, 10; Iz 2, 2), sau că lucrează (1 Co 12, 11), sau Se întristează (Ef 4, 30), sau Se poate stinge (1 Tes 5, 19), sau Se mânie; și, iarăși, că unii au pârga Duhului (Rm 8, 23), alții sunt plini de Duh Sfânt (FA 2, 4), să nu cugeți la vreo tăiere, sau la vreo prefacere, sau la vreo schimbare a Duhului, ci crede, după cum am spus mai înainte, că El e nemutat, neschimbat și atotputernic. De aceea, El rămâne în lucrări ceea ce este, dar în același timp salvează în fiecare, în chip dumnezeiesc, ceea ce trebuie salvat. Căci El Se revarsă peste cei botezați în chip desăvârșit, asemenea soarelui, dar fiecare dintre noi se luminează în măsura în care, urându-și patimile care-l întunecă, le smulge din sine; precum, de asemenea, se întunecă în măsura în care, iubindu-le, cugetă la ele.

119. Cel ce urăște patimile smulge pricinile lor. Iar cel ce se supune pricinilor e războit de patimi, chiar dacă nu vrea.

120. Când suntem stăpâniți de gânduri rele, să ne învinovățim pe noi înșine, și nu păcatul strămoșesc[111].

121. Rădăcinile gândurilor sunt păcatele văzute, pe care le săvârșim cu mâinile, cu picioarele și cu gura.

122. Nu poate sta de vorbă cu patima în minte cel ce nu iubește pricinile ei.

123. Căci cine stă la târguială cu slava deșartă dacă disprețuiește rușinea? Sau cine se tulbură pentru ocară dacă iubește umilința? Cine primește plăcerea trupească, având inimă zdrobită și smerită? Sau cine se îngrijește și se luptă pentru cele vremelnice, când crede în Hristos?

124. Cel care, disprețuit fiind de cineva, nu se gâlcevește cu cel ce-l disprețuiește, nici cu cuvântul, nici cu gândul, a dobândit cunoștință adevărată și arată credință tare Stăpânului.

125. Mincinoși sunt fiii oamenilor care stau în cumpănă de-a face nedreptate (Ps 61, 10). Dar Dumnezeu păstrează pe seama fiecăruia ceea ce este drept.

126. Dacă nici cel ce nedreptățește nu ajunge la vreun prisos, nici cel nedreptățit nu e lipsit de ceva, omul trece ca o umbră, și deci în deșert se tulbură (Ps 38, 8).

127. Când vezi pe cineva îndurerat de multe ocări, cunoaște că, după ce s-a umplut de gânduri de-ale slavei deșarte, seceră acum cu scârbă spicele semințelor din inimă.

128. Cel ce s-a bucurat de plăcerile trupești mai mult decât trebuie va plăti prisosul cu osteneli însutite.

129. Mai-marele e dator să spună supusului ceea ce e dator să facă; iar

---

111 Temă dezvoltată în scrierea *Despre Botez*.

dacă nu e ascultat, să-i vestească venirea relelor.

130. Cel ce este nedreptățit de cineva și nu cere de la cel ce l-a nedreptățit ceea ce i se datorează crede, cu privire la partea aceea, lui Hristos, și va lua însutit în veacul acesta, și va moșteni viața veșnică.

131. Aducerea aminte de Dumnezeu face să se nască în inimă osteneala și durerea pentru cinstirea Lui; și tot cel ce uită de Dumnezeu caută plăcerea și fuge de durere.

132. Nu zice că cel izbăvit de patimi nu mai poate avea necazuri. Căci, chiar dacă nu pentru el, e dator totuși să aibă necazuri pentru aproapele.

133. Când vrăjmașul are în stăpânire multe zapisuri de ale păcatelor uitate, îl silește pe datornic să le săvârșească și prin aducerea aminte, folosindu-se cu viclean meșteșug de legea păcatului.

134. Dacă vrei să-ți amintești neîncetat de Dumnezeu, nu respinge necazurile ca nedrepte, ci rabdă-le ca pe unele ce vin după dreptate. Căci răbdarea lor trezește și înviorează amintirea prin fiecare întâmplare.

Iar respingerea lor micșorează durerea și osteneala spirituală a inimii și, prin aceasta, produce uitarea.

135. Dacă vrei ca Domnul să-ți acopere păcatele, să nu-ți arăți oamenilor virtuțile. Căci ceea ce facem noi cu acestea, aceea face Dumnezeu cu acelea.

136. Ascunzându-ți virtutea, nu te mândri ca și când ai împlini dreptatea. Căci dreptatea nu stă numai în a ascunde cele frumoase, ci și în a nu gândi nimic din cele oprite.

137. Nu te bucura când faci bine cuiva, ci când rabzi dușmănia care urmează, fără a pune la inimă răul. Căci precum urmează nopțile zilelor, așa urmează răutățile binefacerilor.

138. Slava deșartă, iubirea de argint și plăcerea nu lasă facerea de bine nepătată dacă nu s-au topit mai înainte prin frica lui Dumnezeu.

139. În durerile fără voie se ascunde mila lui Dumnezeu, care atrage la pocăință pe cel ce le rabdă și izbăvește de muncile veșnice.

140. Unii, împlinind poruncile, gândesc să le pună în cumpănă cu păcatele. Iar alții își câștigă bunăvoința lui Dumnezeu prin jertfa Celui ce a murit pentru păcatele noastre. E de întrebat: „care dintre aceștia cugetă drept?

141. Frica gheenei și dragostea Împărăției dau puterea de a răbda necazurile. Iar aceasta nu vine de la noi înșine, ci de la Cel ce cunoaște gândurile noastre.

142. Cel ce crede în cele viitoare se înfrânează de la plăcerile de aici, fără a face pe învățătorul. Iar cel care nu crede caută plăcerea și fuge de durere.

143. Să nu zici: „Cum se va deda săracul plăcerii, neavând cele ce o pricinuiesc? Căci cineva poate să se dedea plăcerii prin gânduri, în chip și mai ticălos.

144. Altceva e cunoștința lucrurilor, și altceva cunoașterea adevărului. Pe cât se deosebește soarele de lună, pe atât e mai de folos cea de a doua decât

cea dintâi.

145. Cunoștința lucrurilor crește în proporție cu împlinirea poruncilor; iar cunoașterea adevărului, pe măsura nădejdii în Hristos[112].

146. De vrei, așadar, să te mântuiești și să vii la cunoștința adevărului, încearcă totdeauna să te ridici peste lucrurile ce cad sub simțuri și să te lipești de Dumnezeu numai prin nădejde. Căci în felul acesta, privind uneori pe alături fără să vrei, vei afla Domnii și Stăpânii războindu-te prin atacurile (δια των προσβολών) ce le vor da asupra ta. Dar biruindu-le prin rugăciune și rămânând cu bună nădejde, vei stărui în harul lui Dumnezeu, care te izbăvește de urgia viitoare.

147. Cine înțelege ceea ce a spus în chip tainic Sfântul Pavel, că lupta noastră e împotriva duhurilor răutății (Ef 6, 12), va înțelege și parabola Domnului, prin care a arătat că trebuie să ne rugăm neîncetat și să nu ne lenevim (Lc 18, 1).

148. Legea poruncește figurat să lucrăm șase zile, iar a șaptea să ne odihnim. Lucrarea sufletului stă în facerea de bine prin bani și lucruri. Iar odihna lui, în a vinde toate și a le da săracilor, după cuvântul Domnului (Mt 19, 21). Și cel ce a ajuns astfel la odihnă prin lepădarea de averi petrece în nădejdea mintală. La această odihnă ne îndeamnă și Pavel să intrăm cu sârguință, zicând: „Să ne silim să intrăm la această odihnă” (Evr 4, 11).

149. Acestea le-am spus nu nesocotind cele viitoare, nici hotărând că aici este răsplata obștească, ci fiindcă trebuie să avem întâi harul Duhului Sfânt lucrând în inimă, și apoi să intrăm, pe măsura vredniciei noastre, în Împărăția cerurilor. Aceasta descoperind-o și Domnul a zis: „Împărăția cerurilor este înăuntru vostru” (Lc 17, 21). Dar a spus-o și Apostolul: „Credința e adeverirea celor nădăjduite” (Evr 11, 1); și iarăși: „Alergați așa, ca să o luați” (1 Co 9, 24); și iarăși: „Cercetați-vă pe voi înșivă de sunteți în credință. Sau nu cunoașteți că Iisus Hristos locuiește în voi? Afară numai dacă nu sunteți creștini netrebnici” (2 Co 13, 5).

150. Cel ce cunoaște adevărul nu se împotrivește necazurilor care vin asupra lui. Căci știe că-l conduc pe om spre frica de Dumnezeu.

151. Păcatele de odinioară, pomenite special după chipul lor, vatămă pe cel cu bună nădejde. Căci dacă îi apar în cuget însoțite de întristare, îl desfac de nădejde, iar dacă i se zugrăvesc fără întristare, își întipăresc din nou vechea întinăciune.

152. Când mintea, prin lepădarea de sine, se ține strâns numai de gândul nădejdii[113], vrăjmașul, sub motiv de mărturisire, îi zugrăvește păcatele de mai

---

[112] Ideea că prin virtute sporim în cunoaștere formează o temă principală la Sfântul Maxim Mărturisitorul.

[113] Μονολογιστος ελπίς poate avea trei înțelesuri: „*a)* o nădejde care ocupă sufletul în întregime; *b)* nădejdea care nu se gândește decât la un lucru; *c)* nădejdea care nu-și

înainte ca să stârnească din nou patimile uitate prin harul lui Dumnezeu și, pe nebăgate de seamă, să facă pe om nedrept. Căci făcând vrăjmașul aceasta, de va fi omul luminat și urâtor de patimi, se va întuneca, tulburându-se pentru cele făcute. Iar de va fi încă încețoșat și iubitor de plăceri, va zăbovi desigur în convorbirea pătimașă cu momelile, încât amintirea aceasta nu-i va fi o mărturisire, ci început de păcătuire.

153. Dacă vrei să aduci lui Dumnezeu mărturisire fără osândă, nu pomeni special, după chipul lor, greșelile, ci rabdă cu bărbăție urmările lor.

154. Întâmplările dureroase vin asupra noastră pentru păcatele făcute mai înainte, fiecare greșeală aducând după sine ceea ce se leagă de firea ei.

155. Cel ce cunoaște și știe adevărul nu se mărturisește lui Dumnezeu prin amintirea celor săvârșite, ci prin răbdarea celor ce vin pe urmă asupra lui.

156. Când respingi durerea și ocara, nu făgădui că te vei pocăi prin alte virtuți. Căci slava deșartă și fuga de dureri obișnuiesc să slujească păcatului chiar și prin cele de-a dreapta (prin virtuți).

157. Precum virtuțile obișnuiesc să se nască din dureri și din ocări, așa păcatele se nasc din plăceri și laude.

158. Orice plăcere trupească vine dintr-o lenevire de mai înainte. Iar lenevia se naște din necredință.

159. Cel ce zace sub păcat nu poate birui singur cugetul trupesc. Căci ațâțarea se mișcă fără odihnă în mădularele sale.

160. De suntem pătimași, trebuie să ne rugăm și să ne supunem. Căci de-abia cu ajutor ne putem război cu obișnuințele păcatului.

161. Cel ce-și lovește voia cu supunerea și cu rugăciunea este luptător cu bun meșteșug, vădind lupta mintală pe care o poartă prin reținerea de la cele supuse simțurilor.

162. Cel ce nu-și unește voia sa cu Dumnezeu se poticnește în faptele sale și cade în mâinile vrăjmașilor.

163. Când vezi doi răi având dragoste unul față de altul, cunoaște că fiecare ajută să se împlinească voia celuilalt.

164. Cel ce cugetă semeț și cel ce iubește slava deșartă se însoțesc cu plăcere unul cu altul. Căci cel dintâi laudă pe iubitorul de slavă deșartă, care-i cade înainte slugarnic; iar celălalt mărește pe cel cu cuget semeț, care-l laudă întruna.

165. Cel ce ascultă cu dragoste de adevăr scoate folos din amândouă părțile: pentru cele bune primind mărturie, se face și mai grabnic la ele; pentru cele rele fiind mustrat, e silit să se pocăiască. După sporirea noastră trebuie să ne fie și viața; și după viață suntem datori să înălțăm lui Dumnezeu rugăciunile

---

cuprinde obiectul prin imagini, ci numai printr-un gând lipsit de imagini, dat fiind că imaginile atrag mintea spre lucruri sensibile și spre păcate. Poate că în acest loc sunt vizate toate aceste înțelesuri.

noastre.

166. Bine este să ținem porunca cea mai cuprinzătoare și să nu ne îngrijim de nimic în parte, ca astfel să nu trebuiască nici să ne rugăm pentru ceva aparte, ci să cerem numai Împărăția lui Dumnezeu, după cuvântul Domnului (Mt 6, 33). Iar dacă ne îngrijim de fiecare trebuință, suntem datori să ne și rugăm pentru fiecare. Căci cel ce face sau se îngrijește de ceva fără rugăciune nu se află pe drumul cel bun, care duce spre sfârșitul lucrului. Aceasta e ceea ce a spus Domnul: „Fără Mine nu puteți face nimic” (In 15, 5).

167. Cel ce nesocotește porunca rugăciunii cade în neascultări și mai rele, una predându-l alteia, ca legat în lanțuri.

168. Cel ce primește necazurile de acum în nădejdea bunătăților de mai târziu a aflat cunoștința adevărului și se va izbăvi repede de mânie și întristare.

169. Cel ce primește reaua pătimire și necinstea pentru adevăr umblă pe calea Apostolilor, luând crucea și încingându-se cu lanțuri. Iar cel ce încearcă să aibă grijă de inima sa fără acestea rătăcește cu mintea și cade în ispitele și cursele diavolului.

170. Nu poate birui cel ce se războiește nici gândurile rele fără să biruiască pricinile lor, nici pricinile fără gânduri. Căci, când răpunem pe una în parte, nu peste mult suntem prinși prin cealaltă de către amândouă.

171. Cel ce se luptă cu oamenii de frica relei pătimiri și a ocărilor, acela sau va pătimi aici necazuri și mai multe, sau va fi muncit fără milă în veacul viitor.

172. Cel ce vrea să fie ferit de orice întâmplare rea e dator să-și încredințeze toate treburile lui Dumnezeu prin rugăciune; apoi mintea lui să se țină strâns de nădejdea în El, iar grija pentru lucrurile supuse simțurilor să o nesocotească cu toată puterea.

173. Când află diavolul pe un om prins fără trebuință de cele trupești, mai întâi îi răpește trofeele cunoștinței, pe urmă îi taie nădejdea în Dumnezeu, cum i-ar tăia capul.

174. Dacă ocupi vreodată poziția întărită a rugăciunii curate, nu primi în acea vreme cunoștința lucrurilor, ridicată în fața ta de vrăjmașul, ca să nu pierzi ceea ce e mai de preț. Căci mai bine este să-l săgetăm cu săgețile rugăciunii, stând închiși în cetățuia noastră, decât să stăm de vorbă cu el, care ne aduce daruri, uneltind să ne desfacă de rugăciunea împotriva lui.

175. Cunoștința lucrurilor folosește omului în vreme de ispită și de trândăvie. Dar în vreme de rugăciune îl păgubește.

176. Dacă ți s-a rânduit să înveți întru Domnul și nu ești ascultat, întristează-te cu mintea, dar nu te tulbura la arătare. Căci întristându-te, nu vei fi osândit cu cel neascultător. Dar tulburându-te, vei fi ispitit prin același lucru.

177. În vremea tâlcuirii să nu ascunzi cele ce privesc pe cei de față povestindu-le lucrurile cuviincioase și vrednice de laudă mai lămurit, iar pe

cele greu de auzit, mai acoperit.

178. Celui ce nu se află în ascultarea ta să nu-i aduci greșeala în față. Căci aceasta ține mai mult de stăpânire decât de sfătuire.

179. Cele spuse la plural se fac tuturor de folos, arătând fiecăruia în conștiință cele ale sale.

180. Cel ce vorbește drept e dator și el să fie plin de mulțumire, ca unul ce primește cuvintele de la Dumnezeu. Căci adevărul nu este al celui ce grăiește, ci al lui Dumnezeu, Care i-l dăruiește.

181. Nu te gâlcevi cu cei care nu ți-au făcut mărturisire de supunere când se împotrivesc adevărului, ca să nu-ți stârnești ura, cum zice Scriptura.

182. Acela care cedează ucenicului când se împotrivește unde nu trebuie îl rătăcește în privința acelui lucru și-l pregătește să nesocotească rânduielile supunerii.

183. Cel ce sfătuiește sau mustră întru frica lui Dumnezeu pe acela care păcătuiește își câștigă sieși virtutea opusă greșelii. Iar cel ce ține minte răul și osândește cu răutate cade în aceeași patimă, după legea duhovnicească.

184. Cel ce a învățat bine legea se teme de Legiuitor; iar temându-se de El, se ferește de tot răul.

185. Nu vorbi cu două limbi, într-un fel arătându-te cu cuvântul, și într-alt fel aflându-te cu conștiința. Căci pe unul ca acesta Scriptura îl pune sub osândă (Sir 28, 15).

186. Adeseori cel ce spune adevărul e urât de cei fără de minte, după Apostol (In 8, 40). Iar cel fățarnic este iubit. Dar niciuna dintre aceste răsplăți nu ține multă vreme. Căci Domnul va răsplăti fiecăruia, la vremea sa, ceea ce trebuie.

187. Cel ce voiește să înlăture relele viitoare e dator să le poarte cu plăcere pe cele de acum. Căci astfel, împăcându-se înțelepțește cu lucrurile, va ocoli prin dureri mici pedepse mari.

188. Împrejmuiește-ți cuvântul cu întărituri dinspre partea laudei de sine și cugetul dinspre partea înaltei păreri despre tine, ca nu cumva, cedând, să faci cele dimpotrivă. Căci binele nu se săvârșește numai de către om, ci și de către Dumnezeu, Atotvăzătorul.

189. Atotvăzătorul Dumnezeu precum dă răsplătiri cuvenite faptelor noastre, așa și cugetelor, și gândurilor noastre celor de bunăvoie.

190. Gândurile fără de voie răsar din păcatul de mai înainte; iar cele cu voia, din voința liberă. De aceea cele din urmă sunt pricinile celor dintâi.

191. Gândurilor rele neintenționate le urmează întristarea. De aceea și dispar degrabă. Iar celor intenționate le urmează bucurie. De aceea cu anevoie ne izbăvim de ele.

192. Iubitorul de plăcere se întristează de dojeniri și de strâmtorări; iar iubitorul de Dumnezeu, de laude și de prisosiri.

193. Cel ce nu cunoaște judecățile lui Dumnezeu merge cu mintea pe un

drum înconjurat de amândouă părțile de prăpăstii și ușor e răsturnat de orice vânt. Când e lăudat, se umflă de mândrie; când e dojenit, se oțărește; când îi merge bine, își pierde cuviința; când ajunge în suferințe, se tânguiește; de înțelege ceva, caută numaidecât să arate; când nu înțelege, se face că înțelege; dacă e bogat, se îngâmfă; dacă e sărac, se face că nu e; când se satură, e plin de îndrăzneală; când postește, se umple de slavă deșartă; cu cei ce-l mustră se ia la ceartă; iar pe cei ce-l iartă îi socotește proști.

194. Dacă, prin urmare, cineva n-a dobândit prin harul lui Hristos cunoștința adevărului și frica de Dumnezeu, se rănește cumplit nu numai de patimi, ci și de alte întâmplări.

195. Când vrei să descurci un lucru încurcat, caută în privința lui ce place lui Dumnezeu, și vei afla dezlegarea folositoare.

196. Când Dumnezeu binevoiește să se facă un lucru, toată zidirea ajută să se împlinească. Dar când El nu binevoiește, se împotrivește și zidirea.

197. Cel ce se împotrivește necazurilor se războiește fără să știe cu porunca lui Dumnezeu. Iar cel ce le primește întru cunoștință adevărată, acela rabdă pe Domnul, cum zice Scriptura.

198. După ce a venit încercarea, nu întreba de ce sau prin cine a venit, ci cum să o porți cu mulțumire, fără întristare și fără pomenirea răului.

199. Răul de la altul nu ne sporește păcatul dacă nu îl primim cu gânduri rele.

200. Dacă nu e ușor să afli pe cineva să placă lui Dumnezeu fără să fie încercat, trebuie să mulțumim lui Dumnezeu pentru toată întâmplarea.

201. Dacă Petru n-ar fi rămas fără izbândă în pescuitul de noapte (Lc 5, 5-7), nu ar fi izbândit în cel de zi. Și dacă Pavel nu și-ar fi pierdut vederea ochilor (FA 9, 8), nu ar fi câștigat-o pe cea a minții. Iar dacă Ștefan nu ar fi fost batjocorit ca hulitor, nu ar fi văzut pe Dumnezeu când i s-au deschis cerurile (FA 7, 55).

202. Precum lucrarea după Dumnezeu e virtute, așa necazul împotriva așteptării se numește încercare.

203. Dumnezeu a încercat pe Avraam, adică i-a adus necaz cu folos, nu ca să afle cum este, căci Cel ce cunoaște toate înainte de nașterea lor îl cunoștea și pe el, ci ca să-i dea prilejuri pentru o credință desăvârșită.

204. Tot necazul vădește aplecarea voinței, dându-i acesteia prilej să încline fie la dreapta, fie la stânga. De aceea, necazul ce se întâmplă să vină se numește încercare, dând celui ce se împărtășește de el cunoștința voilor sale ascunse.

205. Frica de Dumnezeu ne silește să luptăm cu păcatul. Iar luptând noi, însuși harul lui Dumnezeu îl surpă.

206. Înțelepciunea nu stă numai în a cunoaște adevărul din înălțimea naturală, ci și în a răbda răutatea celor ce ne fac nedreptate, ca pe a noastră proprie. Căci cei ce rămân la cea dintâi se umflă de mândrie; iar cei ce au ajuns

la a doua au dobândit smerenie în cugetare.

207. De vrei să nu fii muncit de gânduri rele, primește umilirea sufletului și necazul trupului. Iar aceasta nu numai în parte, ci în toată vremea, și locul, și lucrul.

208. Cel ce se lasă povățuit de bunăvoie prin necazuri nu va fi stăpânit de gândurile fără de voie. Iar cel ce nu primește pe cele dintâi va deveni, chiar dacă nu vrea, robul celor de al doilea.

209. Dacă ești nedreptățit și ți se înăsprește inima, nu te întrista, căci cu bun rost a fost pus în mișcare ceea ce ți s-a întâmplat. Ci, bucurându-te, alungă gândurile care răsar, știind că, biruindu-le de la primul atac, va fi biruit împreună cu ele și răul după ce a fost pus în mișcare; dar dacă gândurile continuă să se miște, și răul sporește.

210. Fără zdrobirea inimii e cu neputință să ne izbăvim cu totul de păcat. Iar inima se zdrobește prin înfrânarea de la trei lucruri: de la somn, de la hrană și de la lenevirea trupească. Căci prisosința acestora sădește iubirea de plăcere; iar iubirea de plăcere primește gândurile rele. Pe de altă parte, ea se împotrivește atât rugăciunii, cât și slujirii cuvenite.

211. Dacă ai fost rânduit să poruncești fraților, păzește rânduiala ta și să nu treci sub tăcere cele cuvenite, de frica celor ce se împotrivesc. Când vor asculta, vei avea plată pentru virtutea lor; când nu vor asculta, desigur îi vei ierta și vei lua, de asemenea, iertare de la Cel ce a zis: „Iertați, și se va ierta vouă” (Lc 6, 37).

212. Toată încercarea se aseamănă cu un târg. Cel ce știe să facă negustorie câștigă mult; iar cel ce nu știe suferă pagubă.

213. Pe cel ce nu ascultă de un cuvânt nu-l sili cu ceartă; ci câștigul pe care el l-a lepădat adună-ți-l ție. Căci hotărârea de a nu pune răul la inimă îți va folosi mai mult decât îndreptarea lui.

214. Când vătămarea ce izvorăște de la unul se întinde la mulți, nu trebuie să ai îndelungă-răbdare, nici să cauți folosul tău, ci al celor mulți, ca să se mântuiască. Căci e mai folositoare virtutea multora decât cea a unuia.

215. De va cădea cineva în orice fel de păcat și nu se va întrista pe măsura greșelii, cu ușurință va cădea iarăși în aceeași cursă.

216. Precum leoaica nu se apropie cu prietenie de junincă, la fel nerușinarea nu primește de bunăvoie întristarea după Dumnezeu (2 Co 7, 10).

217. Precum oaia nu se împreună cu lupul pentru nașterea de pui, așa nici durerea inimii cu nerușinarea pentru zămislirea virtuților.

218. Nimeni nu poate avea durere și întristare după Dumnezeu de nu va iubi mai înainte pricinile lor.

219. Frica de Dumnezeu și mustrarea primesc între ele întristarea. Iar înfrânarea și privegherea se însoțesc cu durerea.

220. Cel ce nu se lasă povățuit de poruncile și de îndemnurile Scripturii va fi mânat înainte de biciul calului și de boldul asinului (Pr 26, 3). Iar de se va

împotrivi și acestora, i se vor strânge fălcile în zăbale și frâu (Ps 31, 10).

221. Cel biruit cu ușurință de cele mici e robit neapărat și de cele mari. Iar cel ce le disprețuiește pe acelea le va sta împotrivă și celor mari, întru Domnul.

222. Nu încerca să folosești prin mustrări pe cel ce se laudă cu virtuțile, fiindcă acela nu poate fi și iubitor de fală, și iubitor de adevăr.

223. Tot cuvântul lui Hristos descoperă mila și dreptatea și înțelepciunea lui Dumnezeu, și toarnă prin auz puterea lor în cei ce ascultă cu plăcere. Dar cei nemilostivi și nedrepți, ascultând fără plăcere, nu au putut cunoaște înțelepciunea lui Dumnezeu, ba L-au și răstignit pe Cel ce o grăia. Deci să băgăm și noi de seamă de ascultăm cu plăcere de El. Căci chiar El a zis: „Cel ce Mă iubește pe Mine va păzi poruncile Mele și va fi iubit de Tatăl Meu și Eu îl voi iubi pe el și Mă voi arăta lui” (In 14, 21). Vezi cum a ascuns arătarea Sa în porunci? Dar dintre toate poruncile, cea mai cuprinzătoare este dragostea către Dumnezeu și către aproapele. Iar aceasta ia ființă din înfrânarea de la cele materiale și din liniștirea gândurilor.

224. Domnul, știind aceasta, ne poruncește zicând: „Să nu vă îngrijiți de ziua de mâine” (Mt 6, 34). Și cu dreptate. Pentru că cel ce nu s-a izbăvit de cele materiale și de grija lor, cum se va izbăvi de gândurile rele? Iar cel învăluit de gânduri, cum va vedea păcatul, care este acoperit de ele? Căci păcatul e un întuneric și o ceață a sufletului, ce se lasă din gânduri, din cuvinte și din fapte rele. Și păcatul se naște așa, că diavolul ispitește pe om printr-o momeală care nu-l forțează și îi arată începutul păcatului, iar omul intră în vorbă cu el din pricina iubirii de plăcere și a slavei deșarte. Căci deși prin judecată nu voiește, dar cu lucrarea se îndulcește și îl primește. Iar cel ce nu-și vede acest păcat cuprinzător, cum se va ruga pentru el ca să se curețe? Și cel ce nu s-a curățat, cum va afla locul ființei curate? Iar de nu-l va afla, cum va vedea casa cea mai dinlăuntru a lui Hristos, dacă suntem casa lui Dumnezeu, după cuvântul prorocesc, evanghelicesc și apostolesc?

225. Trebuie, așadar, ca urmare a celor spuse mai înainte, să căutăm casa aceasta și să stăruim a bate la ușa ei prin rugăciune, ca, fie acum, fie în ceasul morții, să ne deschidă Stăpânul și să nu ne spună ca unora care n-am avut grijă: „Nu vă știu pe voi de unde sunteți” (Lc 13, 25). Ba suntem datori nu numai să cerem și să luăm, ci să și păstrăm ceea ce ni s-a dat. Căci sunt unii care și după ce au primit au pierdut. De aceea, poate, cunoștința simplă sau chiar și o experiență întâmplătoare a lucrurilor spuse mai înainte, o au și cei mai tineri și mai târzii la învățătură. Dar trăirea stăruitoare, cu răbdare, n-o au decât cei evlavioși și mult încercați dintre bătrâni, care, pierzând-o adeseori din neatenție, au căutat-o iarăși cu osteneli de bunăvoie și au aflat-o. Să nu încetăm să facem și noi la fel, până când o vom dobândi într-o astfel de măsură, încât să nu o mai putem pierde, întocmai ca aceia.

226. Aceste puține învățături ale legii duhovnicești le-am cunoscut din

cele multe. Asupra lor stăruie neîncetat și marele Psalmist, vrând să le învețe și să le împlinească cei ce cântă neîntrerupt în Domnul Iisus: „Lui I se cuvin slava, stăpânirea și închinarea, acum și în veci. Amin.

AL ACELUIAȘI

Răspuns acelora care se îndoiesc despre Dumnezeiescul Botez[114]

Unii socotesc Sfântul Botez desăvârșit, întemeindu-se pe Scriptură, care zice: „Scoală-te, primește botezul și spală-te de păcatele tale” (FA 22, 16), sau: „Spălați-vă și fiți curați” (Is 1, 16), sau: „Dar v-ați spălat, dar v-ați curățat” (1 Co 6, 11), precum și alte multe de felul acesta. Alții însă susțin că păcatul cel vechi se desființează abia prin nevoințe, aducând și ei mărturia Scripturii, care zice: „Să ne curățăm pe noi înșine de toată întinăciunea trupului și a duhului” (2 Co 7, 1). Ba aceștia susțin că și lucrarea însăși a păcatului se află în ei după Botez.

Ce vom zice noi la acestea sau cui vom crede?

Răspuns

Trebuie să credem propovedaniei Apostolilor și să rămânem pe lângă mărturisirile lor și să nu ispitim puterea lui Dumnezeu prin socotințe omenești. De asemenea, să nu primim iarăși de bunăvoie jugul robiei, ci să ținem strâns la libertatea noastră prin împlinirea poruncilor. Căci pe măsura împlinirii lor aflăm tot adevărul, precum trebuie să știm limpede că pe măsura neîmplinirii lor stăm sub puterea păcatului, numai fiindcă am socotit deșartă propovedania, ascultând mai mult de curiozitatea noastră decât de cuvântul lui Dumnezeu, s-a făcut deșartă și credința noastră, și ne aflăm încă în păcate.

Întrebare

Noi nu spunem că propovedania este deșartă, ci căutăm să aflăm adevărul.

Răspuns

Dacă ținem propovedania de adevărată, să împlinim toate poruncile, și atunci vom ști de mai suntem stăpâniți de păcat. Căci Sfântul Botez este desăvârșit, dar nu desăvârșește pe cel ce nu împlinește poruncile. Drept aceea, să nu credem socotințelor omenești, ci mai degrabă dumnezeieștei Scripturi, care spune: „Hristos a murit pentru păcatele noastre” (1 Co 15, 3), sau: „Ne-am îngropat cu El prin botez” (Rm 6, 4), sau: „Cel ce a murit s-a îndreptat de păcat” (Rm 6, 3), sau: „Păcatul nu va mai stăpâni peste noi” (Rm 6, 14) de vom împlini poruncile; iar de nu le împlinim, suntem necredincioși și stăpâniți de păcat. Căci credința stă nu numai în a ne fi botezat în Hristos, ci și în a împlini

---

[114] P. G. 65, 985-1028.

poruncile Lui. Că, odată ce ne-am îngropat cu El prin Botez, ne-a și ridicat pe noi și ne-a așezat împreună cu Sine în cele cerești e vădit din Scripturi (Ef 2, 6). Dar nu e mai puțin vădit că ne-a dat și porunci ca, împlinindu-le, să aflăm desăvârșirea pe care ne-a dat-o nouă. Iar de nu le vom împlini, ne vom arăta stăpâniți de păcat.

Dacă zicem deci că păcatul se desființează prin fapte, atunci „Hristos a murit în deșert” (Ga 2, 21), și toate cele spuse sunt mincinoase. Și dacă aceștia spun că Botezul nu este desăvârșit, ci dobândesc desăvârșirea prin nevoințe, deșartă este pentru ei și legea libertății, și toată legiuirea Noului Testament e desființată. Ba aceștia Îl fac și pe Hristos Însuși nedrept, odată ce poruncește celor botezați să săvârșească fapte de-ale libertății, câtă vreme ei sunt robiți de păcat împotriva voii. Iar harul lui Dumnezeu nu mai e, în acest caz, har, ci răsplata nevoințe lor noastre. Căci dacă prin fapte (scăpăm de păcat), atunci nu mai putem spune că prin har. Iar dacă prin har, fapta nu mai e faptă, ci poruncă a Celui ce ne-a eliberat și faptă a libertății și a credinței. Acestea li le-a spus Sfântul Pavel mai înainte galatenilor, potrivit cu iconomia dumnezeiască, sfătuindu-i ca pe unii ce erau la fel de necredincioși ca și aceștia de acum.

Dar noi nu avem aceeași necredință în harul lui Dumnezeu. Să nu fie! Nici nu tăgăduim credința în propovedania apostolică. Ci, chiar dacă suntem ținuți sub păcat și după Botez, aceasta nu se întâmplă din pricină că Botezul ar fi nedesăvârșit, ci pentru că nesocotim porunca și ne alipim de plăceri de bunăvoie, cum ne mustră dumnezeiasca Scriptură. Căci omul se întoarce cu voia sa liberă la păcatul său, „ca un câine care vine la vărsătura sa” (2 Ptr 2, 22). Pentru că nici Botezul, nici Dumnezeu, nici Satana nu silește voia omului. Oare n-au auzit aceștia că poruncile lui Hristos, cele date după Botez, sunt o lege a libertății? Căci zice Scriptura: „Așa să lucrați și așa să grăiți, ca unii ce veți avea să fiți judecați prin legea libertății” (Iac 2, 12). Și iarăși zice Sfântul Petru: „Adăugați la credința voastră virtutea” (2 Ptr 1,5). Iar după ce spune cele următoare, adaugă zicând: „Cel care nu are acestea e orb, cu vederea micșorată, uitând de curățarea păcatelor lui de demult” (2 Ptr 1, 9). Ați putut înțelege din cele spuse că e vorba de curățarea întâmplată în chip tainic prin Botez, dar care e aflată efectiv (ενεργώς) prin porunci.

Dacă însă botezându-ne nu ne-am eliberat de păcatul strămoșesc, e vădit că nu putem săvârși nici faptele libertății. Iar dacă putem să le săvârșim pe acestea, arătat este că tainic ne-am eliberat de robia păcatului, precum este scris: „Legea Duhului vieții m-a slobozit pe mine de legea păcatului și a morții” (Rm 8, 2); dar nesocotind poruncile Celui ce ne-a curățat pe noi, suntem purtați de păcat. Drept aceea, sau arată-mi tu mie că cei botezați nu pot împlini poruncile libertății, și atunci Botezul nu e desăvârșit; sau, arătând noi că aceștia au primit o astfel de putere, să mărturisească toți că au fost eliberați prin harul lui Hristos, dar s-au predat pe ei înșiși în robia păcatelor prin faptul că n-au împlinit toate poruncile, și de aceea iarăși s-au supus lor. Și dovada s-o

ia chiar din mărturia adusă de ei: „Să ne curățăm pe noi înșine, fraților, de toată întinăciunea trupului și a duhului” (2 Co 7, 1). Căci cel robit păcatului cum se poate curăța însuși pe sine de toată întinăciunea trupului și a duhului, odată ce nu are libertatea și puterea trebuincioasă, ci e ținut sub păcat? Iar dacă ai stăpânire peste patimi, poți cunoaște că nu ești ținut sub ele prin puterea lor, ci din pricina voinței tale. Deci toate câte ni le spune dumnezeiasca Scriptură despre curățare ni le spune ca unor oameni liberi, și ca unor oameni liberi ne dă îndemnul să nu rămânem în asemenea gânduri, ci să iubim libertatea, având puterea să înclinăm spre ceea ce vrem, fie bine, fie rău.

Întrebare

Dacă ne-am eliberat la Botez, de ce nu vedem aerul libertății cum îl văd cei ce se nevoiesc?

Răspuns

Vederea noastră este întunecată de plăcerile cu voia și de nesocotirea poruncilor pe care aceia le-au împlinit. Căci am spus mai înainte că omul se eliberează prin darul lui Hristos, dar voia sa stăruie pe lângă ceea ce iubește, chiar după ce s-a botezat, din pricina libertății sale. Când Iisus zice: „Cei ce se silesc răpesc Împărăția cerurilor” (Mt 11, 12), vorbește despre voia noastră, vrând ca fiecare din noi să se silească potrivit cu Botezul, ca să nu se abată spre rău, ci să stăruie în bine. Desigur, precum omul pătimea de silă sub robia stăpâniilor (rele), Dumnezeu putea să ne slobodă și să ne facă neschimbători tot cu sila. Dar n-a făcut așa, ci prin Botez ne-a scos cu sila din robie, desființând păcatul prin cruce, și ne-a dat poruncile libertății, dar a urma sau nu poruncilor a lăsat la voia noastră liberă. Drept aceea, împlinind poruncile ne arătăm dragostea față de Cel ce ne-a eliberat; iar nepurtând grijă de ele, sau neîmplinindu-le, ne dovedim împătimiți de plăceri.

Dar aceștia se poticnesc chiar în gândurile lor când zic: „Vrem să împlinim poruncile, dar nu putem, fiind ținuți cu puterea de păcat; de aceea, trebuie să ne nevoim mai întâi și să ștergem păcatul ca să putem împlini poruncile libertății”. Ei nu înțeleg însă ce zic, nici ceea ce vor să dea ca lucru sigur. Căci dacă nu ai peste tot libertate și nu poți împlini poruncile, prin care nevoințe zici că ștergi păcatul? Pentru că nevoințele celor credincioși sunt porunci. Tu deci zici: „Nu pot împlini poruncile până nu mă voi curăța întâi prin nevoințe”. Dar arată-mi atunci nevoințele de care zici că sunt afară de porunci, și voi crede părerii tale. Dacă îmi arăți rugăciunea, ea e poruncă; dacă îmi arăți postul, e tot poruncă; privegherea, de asemenea, e poruncă; dărnicia, la fel, e poruncă; punerea sufletului tot poruncă este; curățarea gândurilor e și ea poruncă; crucea, moartea și orice altă faptă a virtuții ai mai numi, toate sunt porunci. De aceea, celor ce au primit puterea de a împlini poruncile Hristos le poruncește, ca unor credincioși, să se nevoiască să nu se întoarcă spre cele

dinapoi, nu pentru că prin porunci ar avea să șteargă păcatul, ci ca să nu se mai întoarcă pe ei înșiși la cele dinapoi. Deci aceste porunci nu scot afară păcatul (căci aceasta s-a făcut numai prin cruce), ci păzesc condițiile libertății noastre. Căci spune-mi mie: „Dacă scoți afară păcatul lui Adam prin fapte, de ce s-a zis că „Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi" (1 Co 15, 3)?

Dar la acestea nu au ce răspunde, ci pun doar întrebări care se bat cap în cap, căutând să folosească orice pentru socotințele lor și neascultând de adevărul Scripturii. Deci zic aceștia: „Dacă păcatul se șterge prin Botez, de ce lucrează iarăși în inima noastră?". Dar noi am arătat de multe ori pricina, spunând că nu vreo rămășiță a păcatului lucrează în noi după Botez (căci acesta dă dezlegarea deplină), ci că noi înșine ne înfășurăm cu voia liberă în legăturile care au fost dezlegate prin împlinirea poruncilor. Căci gândul care zăbovește în jurul vreunei plăceri sau mânii nu e un semn al păcatului rămas, ci al unei împătimiri libere. Pentru că avem puterea să stingem gândurile și să surpăm „toată înălțarea care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu" (2 Co 10, 5), cum zice Scriptura. Prin urmare, gândul rău este, pentru aceia care îl sting în ei, semn al dragostei de Dumnezeu, nu al păcatului. Căci nu atacul (προσβολή) gândului este semn al păcatului, ci convorbirea prietenoasă a minții cu el. Pentru că, dacă nu-l iubim, de ce zăbovim cu el? Căci dacă n-am săvârșit fapte rele, este cu neputință să lungim vorba cu el în inimă, odată ce îl urâm din toată inima. Prin urmare, dacă până și când e urât un gând stăpânește cu putere mintea (căci nu spun că nu se întâmplă aceasta), acest fapt nu este o rămășiță din păcatul lui Adam, ci un semn al necredinței de după Botez. Căci dacă, după Sfântul Botez, măcar că putem împlini poruncile, nu le împlinim, chiar dacă nu vrem suntem ținuți sub păcat până ce, împlinind toate poruncile, vom ruga pe Dumnezeu prin pocăință să șteargă păcatul necredinței noastre. Pentru că două sunt pricinile lucrării păcatului în noi și amândouă sunt de la noi: una lucrează pe măsura neîmplinirii poruncilor, iar cealaltă ne stăpânește cu putere din pricina faptelor noastre rele de după Botez. Și numai Dumnezeu înlătură această lucrare, dacă îl rugăm prin milostenie, prin rugăciune și prin răbdarea necazurilor ce vin asupra noastră. Dar și pe acestea ni le dăruiește, în chip ascuns, tot harul dat nouă prin Botez.

Întrebare

Atunci, nu cumva a păcătuit și Pavel după Botez, dacă era stăpânit de păcat cu voia lui? Căci zice: „Văd altă lege luptându-se împotriva legii minții mele" (Rm 7, 23).

Răspuns

Așa strică și celelalte locuri din Scriptură cei rătăciți de înțelegerea lor păcătoasă. Dar ia capitolul acesta de mai sus, și vei afla că Sfântul Pavel nu grăiește despre sine cum era după Botez, ci despre iudeii necredincioși, vrând

să-i convingă că fără harul lui Hristos dat prin Botez e cu neputință să fie biruit păcatul. Căci zicând: „Om nenorocit ce sunt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?” (Rm 7, 24), adaugă: „Mulțumesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos, Domnul nostru” (Rm 7, 25), „că legea Duhului vieții m-a slobozit pe mine de legea păcatului și a morții” (Rm 8, 2). De aceea zice: „Legea este duhovnicească, iar eu sunt trupesc, vândut sub păcat” (Rm 7, 14). De aici urmează că toate ale legii și ale templului și ale jertfelor își află plinirea desăvârșită în noi, cei care am primit în chip tainic harul Duhului la Botez. Căci a spus despre noi că suntem templu al Duhului (1 Co 6, 19) și ne îndeamnă să aducem jertfe duhovnicești (1 Ptr 2, 5), numindu-ne iudei întru ascuns, și nu la arătare (Rm 2, 29), și tăiere împrejur a inimii în duh, nu în literă. Ba a mai spus că cerescul Legiuitor Hristos a scris legea duhovnicească prin Duh în cei credincioși, nu în table de piatră, ci în table de carne ale inimii (2 Co 3, 3).

Deci precum a spus despre acestea că se află întru ascuns, tot așa trebuie să le înțelegi și pe toate celelalte pe care le-a amintit ca chipuri. Dar fiindcă n-am crezut încă cu tărie lui Hristos și nu ne-am socotit pe noi datori față de toate poruncile Lui, nici nu ne-am lepădat de noi înșine după cuvântul Lui, nu cunoaștem tainele mai sus pomenite, pe care le-am primit din clipa Botezului. Când însă ne vom mustra pentru puținătatea credinței noastre și vom crede în El cu sinceritate prin împlinirea tuturor poruncilor Sale, atunci, câștigând în noi înșine trăirea lucrurilor mai sus pomenite, vom mărturisi că într-adevăr Sfântul Botez este desăvârșit și prin el ni s-a dat harul, însă stă ascuns în chip nearătat, așteptând ascultarea noastră și împlinirea poruncilor, pentru care am primit putere prin el.

De aceea, câți încă n-am împlinit poruncile libertății, încă n-am ajuns la Ierusalimul cel liber (căci Ierusalimul de sus este liber și el e maica noastră – Ga 4, 26 – [115], care ne renaște prin baia nașterii celei de-a doua), ci suntem încă pe drumul lui Cain și rătăcim, umblând razna. Căci cel ce se ceartă întru neștiință și se împotrivește adevărului arată că nu merge pe drumul drept, ci s-a abătut de la drum. De aceea fericitul Pavel, văzându-ne că suntem zăbavnici în urcușul spre desăvârșire, zice: „Așa să alergați, ca să o luați” (1 Co 9, 24). Iar dacă n-am ajuns încă la cetate, când vom vedea templul și când vom intra în el, ca să ne învrednicim să aducem jertfă la altar?

Dar ce vorbesc despre credință, despre templu și despre altar, când n-am lăsat în urmă nici măcar fiarele din trestii (Ps 67, 31), pe care Prorocul roagă pe Dumnezeu să le certe, ca să nu-i răpească animalele cele dintâi născute, care au fost rânduite să fie aduse ca jertfă de iudeul cel din ascuns? Căci în această stare ne aflăm dacă, după tine, iudeul din ascuns există, potrivit cu cuvântul lui Pavel, dar templul încă n-a fost zidit de Fiul lui David, nici altarul n-a fost încă pregătit de El. Pentru că aceasta o susține fățiș cel ce zice că șterge păcatul lui

[115] În grecește „Ierusalim”, ca nume de cetate, e de genul feminin.

Adam prin nevoințe, și nu prin harul lui Dumnezeu.

Dar harul acesta se află în noi în chip ascuns de la Botez, însă nu ni se va face văzut decât atunci când, după ce vom fi străbătut bine drumul poruncilor, vom aduce ca jertfă Arhiereului Hristos gândurile cele sănătoase ale firii noastre, nu pe cele mușcate de fiare[116].

Căci cele mai multe din ele sunt luate de fiare când se abat de la calea poruncilor, adică de la răbdarea necazurilor. Sărind din calea cea dreaptă, ele o iau atunci razna, învinuind de aceasta mai degrabă pe alții decât pe stăpânul lor. Abia puține din ele umblă pe calea cea dreaptă, și aceasta fiindcă sunt păzite de rugăciune, legate de nădejde și îmboldite de încercări. Și numai acestea ajung la cetate și la templu, unde sunt aduse jertfă[117].

Cetatea este dreapta socoteală întru Hristos, care e plină de lumină. Când aceasta chivernisește cu evlavie și după lege lucrurile, viețuiește în pace și dreptate. Dar când greșește, se predă dușmanilor spre dărâmare. Iar templul este locașul sfânt al sufletului și al trupului, care e zidit de Dumnezeu. În sfârșit, altarul este masa nădejdii așezată în acest templu. Pe ea se aduce de către minte și se jertfește gândul întâi-născut al fiecărei întâmplări, ca un animal întâi-născut adus ca jertfă de ispășire pentru cel ce-l aduce, dacă îl aduce neîntinat.

Dar și acest templu are un loc în partea dinăuntru a catapetesmei. Acolo a intrat Iisus pentru noi ca Înainte-mergător (Evr 6, 20), locuind de la Botez în noi, „afară numai dacă nu suntem creștini netrebnici” (2 Co 13, 5). Acest loc este încăperea cea mai dinăuntru, mai ascunsă și mai sinceră a inimii, încăpere care dacă nu se deschide prin Dumnezeu și prin nădejdea rațională și înțelegătoare, nu putem cunoaște în chip sigur pe Cel ce locuiește în ea și nu putem ști de-au fost primite jertfele de gânduri sau nu. Căci precum la început, în vremea lui Israel, focul mistuia jertfele, tot așa se întâmplă și acum. Deschizându-se inima credincioasă prin nădejdea mai sus pomenită, Arhiereul ceresc primește gândurile întâi-născute ale minții și le mistuie în focul dumnezeiesc, de care a spus: „Foc am venit să arunc în lume, și cât aș vrea să fie încă de pe acum aprins!” (Lc 12, 49).

Iar gânduri întâi-născute a numit pe cele care nu apar într-a doua

---

[116] În cele 153 de capete despre rugăciune (vezi în această carte, p. ...), în cap 126 se spune: „Rugăciune săvârșește acela care aduce totdeauna primul său gând ca rod lui Dumnezeu”.

Poetul V. Voiculescu zice către Dumnezeu în poezia „Așteptare sub cortul pustiei” (*Destin,* București, Cartea Românească, 1933, p. 26): „Te-aștept. Pe masa punerii înainte/Așez gândurile frământate, azimă căznită”.

[117] Asemănarea gândurilor cu oile ce pot fi sfâșiate de fiare e luată de la Evagrie (vezi scrierea acestuia *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor,* în această carte, p. ...; Migne, *P. G.* 79, col. 1220).

cugetare a inimii, ci sunt aduse îndată, de la prima aruncare (προσβολή) și răsărire în inimă, lui Hristos[118]. Căci cele ce I se aduc din vălmășagul cugetării le-a numit Scriptura șchioape, oarbe și pocite, și de aceea ele nu sunt primite ca zeciuieli de către Arhiereul ceresc și Stăpânul Hristos.

Că după Botez noi suntem pricina oricărui gând rău s-a dovedit cu mărturii din Scriptură. Dar dacă e trebuință să se dovedească aceasta și prin înlănțuirea firească a cugetării, vom spune: „O, omule, care zici că și după Botez ești împins la lucru fără vină de către păcatul lui Adam și făgăduiești să îl înlături pe acesta prin nevoințe, află că te împotrivești chiar cuvintelor tale și chiar în ele te poticnești. Căci dacă zici că gândurile rele sunt păcatul lui Adam, învață de la Pavel că, odată ce te-ai îmbrăcat în Hristos prin Botez (Ga 3, 27), ai putere și arme să le surpi. „Iar armele ostășiei noastre nu sunt trupești, ci puternice înaintea lui Dumnezeu, ca să dărâme întăriturile. Noi surpăm iscodirile minții și orice înălțare care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu" (2 Co 10, 4-5). Dar dacă, având putere împotriva lor, nu le alungi de la primul lor atac, e vădit că iubești plăcerea din pricina necredinței și consimți cu ele, și atunci tu ești pricina acestei lucrări a lor, nu Adam.

Întrebare

Cum poate iubi plăcerea din pricina necredinței, sau cum poate consimți cu gândurile cel ce s-a închis în chilie și postește în fiecare zi, cel ce petrece în înfrânare, în sărăcie, în înstrăinare de toate, în rugăciune și în purtarea altor multe supărări (necazuri) de felul acesta?

Răspuns

Bine ai zis că cel ce face unele ca acestea suportă multe supărări. Căci dacă am împlini fără supărare și cu bucurie virtuțile mai sus pomenite, nu am

---

[118] Un gând odată ivit face să se nască după el și în legătură cu el un altul. Sau, cu alte cuvinte, se dezvoltă în altul. Deci nu trebuie să așteptăm un gând să se dezvolte în altul, sau să apară altul după el, dintr-o prelungire a cugetării, ci îndată să-l aducem lui Dumnezeu, adică să ne îndreptăm cugetul spre Dumnezeu, ca să punem acest gând în legătură cu El, sau să-L avem pe Dumnezeu ca însoțitor în dezvoltarea mai departe a primului gând. Căci prezența lui Dumnezeu în cugetul nostru va opri dezvoltarea gândului ivit pe o pantă primejdioasă. Desigur, aici e vorba de un gând bun. Căci gândul rău trebuie nimicit îndată, tot prin îndreptarea cugetului spre Dumnezeu.

Pązirea aceasta a gândurilor de la prima lor apariție, pentru a fi aduse lui Dumnezeu, când sunt bune, sau pentru a fi alungate, când sunt rele, trebuie să formeze, împreună cu purtarea necazurilor și cu rugăciunea neîntreruptă, slujba lăuntrică necontenită a omului evlavios, adică pocăința de toată viața. De observat că gândurile pot fi ținute curate numai când strădania aceasta e împreunată cu purtarea necazurilor. Acestea nu stau numai într-o alăturare întâmplătoare, ci într-o legătură necesară.

iubi plăcerea cu mintea. Dar fiindcă ne lăsăm pătrunşi de supărare, e cu neputinţă ca, simţind durerea ostenelilor trupeşti, să nu stăm de vorbă cu gândurile care răsar ca nişte momeli (προσβολαι) şi să nu ne mângâiem cu ele amărăciunea de pe urma ostenelilor. Dacă n-am căuta asemenea mângâieri, am dovedi că nu suntem supăraţi de osteneli. Iar aceasta ni se întâmplă deoarece nu primim aceste osteneli de dorul bunurilor viitoare, ci de frica ispitelor ce vin în viaţa de aici asupra noastră.

Din pricina aceasta, socotim în chip greşit că numai fapta rea este păcatul nostru, pe când gândul dinainte de ea zicem că e o lucrare străină. Dar e cu neputinţă să alunge lucrarea gândului aceia care socotesc că nu e a lor, ci că e străină. Există, desigur, şi fără consimţământul nostru (δίχα συνδυασμού) câte un gând neplăcut şi urât care, pătrunzând pe furiş, răpeşte cu sila mintea la sine. Totuşi, să ştii sigur că şi acesta îşi are pricinile în noi. Căci sau ne-am predat după Botez vreunui gând rău, ajungând până la faptă, şi de aceea ne-am făcut vinovaţi chiar fără să ni se pară, sau ţinem în noi de bunăvoie niscai seminţe ale răutăţii, şi de aceea se întăreşte cel-rău. Şi acela, stăpânindu-ne prin seminţe, nu pleacă până ce nu le aruncăm pe acestea. Iar dacă ne stăpâneşte prin fapta noastră rea, va fi fugărit de-abia atunci când vom aduce lui Dumnezeu osteneli vrednice de El. De aceea, eu nici acest păcat nu-l numesc păcat al lui Adam, ci mai degrabă al celui ce a făcut răul şi are seminţele. Chiar dacă în amândouă aceste cazuri pricina este un gând care a pătruns ca un hoţ (căci amândurora le premerg gândurile), eu îţi voi spune că pricina adevărată este cel ce avea puterea de a-l face curat de la prima răsărire (εκ προσβολής), şi nu l-a curăţat, ci a stat de vorbă cu el până a ajuns la faptă. Iar dacă nu l-a putut răpune înainte de-a ajunge la faptă, din pricina slăbiciunii minţii, cum poate făgădui să-l izgonească după săvârşirea faptei?

Dacă totuşi poţi face aceasta după faptă, trebuie să înţelegi că şi înainte de faptă îţi ajuta Dumnezeu dacă voiai. Şi când vezi că ţi-a venit ajutorul prin inimă, înţelege că nu ţi-a venit harul de afară, printr-o mutare din altă parte, ci că harul dat ţie prin Botez, în chip ascuns, a lucrat acum aşa de tare, încât ai urât gândul şi l-ai alungat. De aceea Hristos, slobozindu-ne de orice silă, n-a împiedicat aruncarea (προσβολή) gândurilor în inimă. Aceasta, pentru ca unele din ele, fiind urâte de noi, îndată să fie şterse, altele, fiind iubite, în măsura în care sunt iubite să şi rămână; şi astfel să se arate şi harul lui Dumnezeu, şi voia omului, ce anume iubeşte: ostenelile, din pricina harului, sau gândurile, din pricina plăcerii. Şi să nu ne mirăm că nu suntem luaţi în stăpânire cu sila numai de cele pe care le iubim, deoarece este între ele o înrudire păcătoasă, cum este şi între gândurile care sunt aruncate în noi (προσβολαι) şi pofte, ca şi între diferitele noastre pofte între ele, astfel încât fiecare poftă predă gândul care a aprins-o pe ea, după ce a zăbovit mai mult, poftei apropiate, sau acel gând este atras de pofta a doua, fără să vrem, împins fiind cu sila şi de obişnuinţa cu cea dintâi. Căci cine, plin fiind de slavă deşartă,

va putea fugi de mândrie? Sau, desfătându-se cu hrană îmbelșugată, nu va fi luat în stăpânire de curvie? Sau cine, dându-se pradă zgârceniei, nu va fi înăbușit de lipsa de milă? Și cum cei lipsiți de toate acestea nu se vor întărâta fără voie împroșcând cu furie? De aceea, trebuie să înțelegem că din pricina noastră suntem luați în stăpânire de păcat, dar după Duhul suntem sloboziți de robia cu sila. „Căci legea Duhului vieții, zice, m-a slobozit pe mine de legea păcatului și a morții" (Rm 8, 2). Deci atârnă de noi, care am auzit și am aflat poruncile Duhului, ca să umblăm sau după trup, sau după duh. Dar e cu neputință să umble după duh cei ce iubesc lauda oamenilor sau odihna trupului, precum e cu neputință să viețuiască după trup cei ce prețuiesc cele viitoare mai mult decât cele de acum. De aceea noi, care am fost amăgiți așa de mult, suntem datori să urâm de aici înainte lauda oamenilor și odihna trupului, prin care odrăslesc gândurile rele chiar dacă nu vrem noi; și să spunem din inimă Domnului cuvântul Proorocului: „Oare n-am urât, Doamne, pe cei ce Te urăsc pe Tine, și nu m-am topit împotriva dușmanilor Tăi? Cu ură desăvârșită i-am urât pe ei, și dușmani mi s-au făcut mie" (Ps 138, 20-21).

Și cu adevărat dușmani ai lui Dumnezeu sunt gândurile rele, care împiedică să se facă voia Lui. În vreme ce Acela „vrea ca toți oamenii să se mântuiască și să vină la cunoștința adevărului" (1 Tim 2, 4), acestea ne amăgesc prin patimi și ne închid calea spre mântuire. Despre ele și Domnul a spus că nu vin de la Adam, ci pornesc din inimă și de aceea spurcă pe om (Mt 15, 18). Pe de altă parte, e sigur că nu sunt din credință, ci din slava deșartă. „Căci cum puteți crede, când primiți slavă de la oameni, și slava cea de la unul Dumnezeu n-o căutați?" (In 5, 44).

Deci să urâm slava deșartă și să credem Lui în privința tuturor, împlântând în El, ca în pământ, orice gând al inimii și al nădejdii fără imagini. Căci făcând așa, precum la începutul credinței venite prin Botez Trupul lui Hristos s-a făcut mâncare credinciosului, tot așa acum mintea, devenită tare în credință și curată, prin lepădarea gândurilor și prin nădejdea înțelegătoare, se va face mâncare a lui Iisus. Pentru că El a zis: „Mâncarea Mea este să fac voia Tatălui Meu" (In 4, 34). Iar aceasta este „ca toți oamenii să se mântuiască și să vină la cunoștința adevărului", după cuvântul lui Pavel. Mâncarea lui Iisus este deci adevărul cuprins în credința înțelegătoare, împreunată cu nădejdea, credință care nu mai e din auz, ci din lucrarea Preasfântului Duh, și despre care spune Scriptura că e adeverirea lucrurilor nădăjduite; căci este o credință din auz (Rm 10, 17) și credința aceasta, care e adeverirea lucrurilor nădăjduite (Evr 11, 1).

Dar cel nebotezat sau cel iubitor de slavă deșartă nu poate veni la cunoștința adevărului. Căci întâi se dă Botezul în Biserica universală și, prin Botez, se dă în chip tainic (μυστικώς) harul care locuiește astfel în chip ascuns (κρυπτώς). Pe urmă, pe măsura împlinirii poruncilor și a nădejdii înțelegătoare, acesta se descoperă celor ce cred în Domnul, Care a zis: „Cel ce

crede în Mine, precum a spus Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui. Iar aceasta a spus-o despre Duhul, din Care vor avea să ia cei ce cred în El” (In 7, 38-39). De aceea noi credem că prin Botez am primit slobozenia și curățarea în chip tainic. Căci luăm aminte la cel ce zice: „Iar acum v-ați spălat, acum v-ați îndreptat, acum v-ați curățat” (1 Co 6, 11). Și acestea le scrie corintenilor, care încă nu erau curățați prin lepădarea gândurilor cu ajutorul nădejdii înțelegătoare și nici sfințiți prin lucrarea din inimă a Duhului, ci erau încă răi, și nedrepți, și răpitori, iar aceasta chiar și față de frați. Dar li le-a scris ca să arate că cei botezați după darul lui Hristos au primit în chip tainic curățarea, dar după puținătatea în credință e stăpânit fiecare de pofta sa, fiind tras și vrăjit de ea. Căci s-a scris: „Pe urmă pofta, zămislind, naște păcat; iar păcatul, odată săvârșit, aduce moarte” (Iac 1, 15). Așadar, păcatul cu gândul vine din pofta proprie, iar din el rezultă fapta păcatului, pe care Scriptura a numit-o moarte.

Că harul Duhului este în noi de la Botez, învățându-ne tot adevărul, după cuvântul Domnului (In 16, 13), poți să cunoști din Scriptură și chiar din efectele ce le simțim. Iată ce zice în *Fapte* fericitul Petru către mulțime: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele Domnului nostru Iisus Hristos spre iertarea păcatelor; și veți lua darul Sfântului Duh” (FA 2, 38). Dar îndată ce careva nu crede e luat în stăpânire de păcat. Iată cum îi ceartă Apostolul pe cei doisprezece bărbați din Efes, care s-au botezat fără credință. El i-a întrebat: „Primit-ați voi Duhul Sfânt crezând? Ei însă i-au răspuns: „Nici n-am auzit măcar că este Duh Sfânt. Zis-a deci Pavel către ei: Dar cu ce botez v-ați botezat? Iar ei au spus: Cu botezul lui Ioan. Atunci a grăit Pavel: Ioan a botezat cu botezul pocăinței, spunând norodului să creadă în Cel ce o să vină după el, adică în Iisus. Auzind ei aceasta, s-au botezat în numele Domnului Iisus. Și punându-și Pavel mâinile peste ei, a venit Duhul Sfânt asupra lor” (FA 19, 2-6).

Încredințatu-te-ai acum că încă de la Botez li se dă Duhul Sfânt celor ce cred cu tărie, iar celor ce nu cred sau cred rău și nu sunt botezați nu li se dă? Iar că noi suntem cei care Îl întristăm și Îl stingem în noi, aflați de la Apostolul care zice: „Duhul să nu-l stingeți, prorociile să nu le defăimați” (1 Tes 5, 19-20); și iarăși: „Nu întristați pe Duhul Sfânt, întru Care ați fost pecetluiți pentru ziua răscumpărării” (Ef 4, 30). Dar aceste mărturii nu le aducem ca să spunem că tot omul care a fost botezat și a primit harul rămâne după aceea neschimbabil și nu mai are trebuință de pocăință. Ci prin ele arătăm că încă de la Botez, după darul lui Hristos ni s-a dăruit harul desăvârșit al lui Dumnezeu spre împlinirea tuturor poruncilor, dar că pe urmă tot cel ce l-a primit în chip tainic, dar nu împlinește poruncile, pe măsura neîmplinirii e luat în stăpânire de păcat, care nu e al lui Adam, ci al celui care a nesocotit poruncile, întrucât, luând puterea lucrării (την δύναμιν της εργασίας), nu săvârșește lucrul. Căci neîmplinirea poruncilor vine din necredință. Iar necredința nu este un păcat străin, ci al

celui care nu crede, făcându-se pe urmă maică și începătură a oricărui păcat.

Deci fie că vrem să ne desăvârșim repede, fie încet, suntem datori să credem în chip desăvârșit lui Hristos și să lucrăm toate poruncile Lui, odată ce am luat de la El puterea unei astfel de lucrări; dar nu împlinindu-le una câte una și pe fiecare în parte, ci îmbrățișând deodată pe cele singulare și, astfel, împlinindu-le pe toate în același timp. Căci sunt porunci mai generale, care cuprind în ele o mare mulțime din celelalte. Prin urmare, n-avem altă datorie decât să purtăm această luptă împotriva necredinței noastre și să nu nesocotim poruncile cuprinzătoare, prin care ni se descoperă în chip limpede harul dat nouă. De acest lucru se roagă și Sfântul Pavel să avem parte, zicând: „Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos... să vă dea vouă Domnul putere ca să vă întăriți prin Duhul Său în omul dinlăuntru și ca să locuiască Hristos întru toată încredințarea și simțirea în inimile voastre prin credință” (Ef 3, 14-17).

Dar e vremea să întăresc, precum am spus, această mărturie și prin efectele ce le simțim. Căci în măsura în care, crezând, lucrăm poruncile, lucrează și Duhul Sfânt în noi roadele Sale. Iar „roadele Duhului sunt, cum zice Sfântul Pavel: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea” (Ga 5, 22-23). Cine este, așadar, atât de străin de aceste roade după Botez, încât să îndrăznească a tăgădui că a primit harul Duhului la Botez? Pe de altă parte, cine stă atât de neîntrerupt în fiecare zi sub înrâurirea acestor roade până n-a împlinit în chip desăvârșit poruncile, încât să poată spune: „Sunt desăvârșit și neschimbabil”? Aceasta arată că precum harul este desăvârșit, dar noi nu suntem desăvârșiți din pricina neîmplinirii poruncilor, tot așa Sfântul Botez este desăvârșit față de noi, dar noi suntem nedesăvârșiți față de el.

Drept aceea, o, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea (δος την εργασίαν εις ην την δύναμιν ειληφας) și te pregătește ca să primești arătarea Celui ce locuiește întru tine. Și astfel ți se va arăta ție Domnul, potrivit făgăduinței, în chip duhovnicesc, precum Însuși știe: „Iar Domnul este Duhul; și unde este Duhul Domnului, acolo este libertate” (2 Co 3, 17). Atunci vei înțelege ceea ce s-a spus, că: „Împărăția cerurilor în lăuntrul vostru este” (Lc 17, 21).

Dar mai trebuie știut și aceea că poruncile parțiale, fiind din numărul celor parțiale, se întregesc prin acelea care se numesc și singulare. Și cei ce au împlinit poruncile parțial, pe măsura aceasta vor intra în Împărăție. Dar cei ce voiesc să ajungă la desăvârșire sunt datori să împlinească toate poruncile în mod cuprinzător. Iar cea care le cuprinde pe toate este lepădarea sufletului propriu, care e moartea. Și precum până când cineva mai trăiește în trup e în lipsă cu împlinirea acesteia, tot așa până la ieșirea din trup nu poate fi ferit de atacul gândului (άδεκτος είναι προσβολής ου δύναται), pentru lipsa mai sus pomenită.

Prin urmare, dacă vreunul dintre credincioși, fiindcă a împlinit poruncile, află în sine oarecare lucrare duhovnicească pe măsura viețuirii sale, să creadă că a luat de mai înainte puterea pentru ea, întrucât a primit prin Botez harul Duhului, pricina tuturor virtuților, adică nu numai a virtuților ascunse și duhovnicești, ci și a celor arătate; și nimeni dintre cei virtuoși să nu-și închipuie că a făcut vreun bine oarecare numai prin puterea lui. Căci omul bun, zice Cuvântul, nu de la sine, ci „din vistieria cea bună a inimii scoate cele bune” (Lc 6, 45). Iar prin vistierie înțelege pe Duhul cel Sfânt ascuns în inima credincioșilor. „Căci asemenea este Împărăția cerurilor unei comori ascunse în țarină, pe care, aflând-o, omul a ascuns-o și ducându-se a vândut toate și a cumpărat țarina aceea” (Mt 13, 44). Acest cuvânt tâlcuiește foarte potrivit cele spuse. Căci cel ce a înțeles limpede că de la Botez are pe Hristos ascuns în sine, după cuvântul Apostolului, aruncă toate lucrurile lumii și stăruie numai în inima sa, păzind-o cu toată străjuirea (Fr 4, 23) și privind țintă la sfârșitul vieții, cum zice proverbul. De aceea, el nu trebuie să-și închipuie că alungă păcatul lui Adam prin nevoințe; dar nici păcatele care se nasc în el după Botez nu trebuie să-și închipuie că le scoate afară altfel decât prin Hristos. Căci „El este Cel ce lucrează în voi și să voiți, și să lucrați după bunăvoință” (Flp 2, 13). Adăugând Apostolul cuvintele „după bunăvoință”, a arătat că a binevoi să lucrăm virtuțile atârnă de noi. Dar și cuvintele Domnului: „Fără de Mine nu puteți face nimic” (In 15, 5), sau: „Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi” (In 15, 16) au același înțeles. Poate așa trebuie înțeles și versetul: „Toate printr-Însul s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut din tot ce s-a făcut” (In 1, 3), dacă în „toate” se cuprind și faptele noastre; la fel, cuvintele: „Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine” (In 14, 6). De aceea și Prorocul n-a zis: „Din Ierusalim Îți vor aduce Ție împărații daruri în templul Tău” (cum se cuvenea și cum se făcea), ci: „Din templul Tău Îți vor aduce Ție împărații daruri în Ierusalim” (Ps 67, 30). Aceasta pentru că mintea, care e împăratul fiecăruia, ia întâi din templul cel ascuns al inimii îndemnurile bune și frumoase de la Hristos, Care locuiește acolo, și le duce până la viețuirea virtuoasă, pe care Prorocul a numit-o Ierusalim; și, apoi, iarăși le aduce prin intenția cea bună lui Hristos, Care i le-a dăruit mai înainte.

Iar acestea le-am spus nu înlăturând cele viitoare, ci mărturisind că puterea pentru împlinirea poruncilor am primit-o și de legăturile morții am fost dezlegați. Deci datoria care ne rămâne nouă este aceea a lucrării, și de nu vom lucra poruncile lui Dumnezeu, harul dat nouă nu se va descoperi. Căci odată ce murisem în păcat, cum am mai fi putut face noi binele dacă nu ne-ar fi înviat Însuși Domnul prin baia nașterii de-a doua și nu ne-ar fi dăruit harul Duhului? Drept aceea, să cunoaștem că odată ce ni s-a dăruit harul desăvârșit al Duhului spre împlinirea tuturor poruncilor, el ne dă ajutorul spre creșterea cea după Hristos și el ne întărește până la moarte pe noi, lucrătorii săi, „până când toți vom fi ajuns la unirea credinței și a cunoștinței Fiului lui Dumnezeu,

la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos” (Ef 4, 13). Aceasta este învățătura părintească de care am vorbit mai înainte.

Întrebare

Atunci, pe cine primește în chip tainic cel ce s-a botezat? Pe Hristos sau pe Duhul Sfânt? Căci o dată ai spus că locuiește în el Hristos, altă dată, că Duhul Sfânt?

Răspuns

Pe Duhul Sfânt Îl primim prin Botez. Dar fiindcă Acesta e numit și Duhul lui Dumnezeu, și Duhul Fiului, de aceea prin Duhul primim și pe Tatăl, și pe Fiul.

Întrebare

Atunci Duhul este Treimea?

Răspuns

Noi nu spunem prin aceasta că Treimea este o singură persoană. Dar fiindcă Duhul nu Se desparte de Tatăl și de Fiul, de aceea mărturisim că în El Se află Treimea, dată fiind dumnezeirea Sa. Căci precum în Tatăl sunt Fiul și Duhul Sfânt și, iarăși, în Fiul, Tatăl și Duhul, așa și în Duhul sunt Tatăl și Fiul nu prin amestecarea celor trei ipostasuri, ci prin unitatea aceleiași voințe și dumnezeiri. Drept aceea și noi, fie că numim pe Tatăl în parte, fie că pe Fiul, fie că pe Duhul, prin numele cel Unul numim Treimea în înțelesul în care am spus.

Întrebare

Cum zice Scriptura că Ierusalimul este ceresc, iar tu ai zis că este în inimă?

Răspuns

Nu numai Ierusalimul, ci și celelalte bunuri, câte vor avea să le primească drepții la înviere, știm că sunt sus. Dar arvunele și pârga lor lucrează duhovnicește în inimile celor cu credință tare încă de pe acum. Aceasta pentru ca, dobândind siguranța despre cele viitoare, să disprețuim toate cele de aici și să iubim pe Dumnezeu până la moarte. De aceea n-a zis: „Aveți să vă apropiați”, ci: „V-ați apropiat de muntele Sionului și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc” (Evr 12, 22). Căci capabili de ele ne-am făcut încă de la Botez. Dar numai cei tari în credință se învrednicesc să ajungă la ele, cei care mor în fiecare zi pentru dragostea lui Hristos, adică se ridică mai presus de toată preocuparea vieții de aici și nu mai cugetă la nimic altceva decât la un singur lucru: să ajungă la dragostea desăvârșită a lui Hristos, care

este deschizătura cea mai dinăuntru a inimii, unde a intrat ca Înainte-mergător Iisus. Aceasta a căutat-o mai presus de toate și Sfântul Pavel. De aceea a zis: „Alerg după ea, doar voi prinde-o, întrucât prins am fost și eu de Hristos” (Flp 3, 12). (Adică mă străduiesc să-L iubesc, întrucât și eu am fost iubit). Iar după ce a prins această iubire, n-a mai vrut să se gândească la nimic altceva, nici la necazurile trupului acestuia, nici la minciunile creațiunii, ci a lepădat aproape orice gând, nemairăbdând nici măcar o clipă să fie lipsit de lucrarea Duhului. Deci arătând toate câte le-a disprețuit pentru această dragoste duhovnicească, zice: „Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos? Oare necazul, ori strâmtorarea, ori prigoana, ori foamea, ori golătatea, ori primejdia, ori sabia?” (Rm 8, 35), ca să continue mai încolo: „Sunt încredințat că nici moartea, nici viața” (Rm 8, 38) și niciuna din cele ce urmează; și iarăși: „Nicio altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru” (Rm 8, 39). Aceasta, pentru că n-a primit să se gândească la niciuna dintre acestea, ci numai cum să stăruie în aceea.

Întrebare

Dar cum ai spus cu puțin înainte că Duhul locuiește în noi?

Răspuns

Vorbind de pârgă, n-am înțeles vreo parte a întregului, nici vreo secțiune oarecare a Duhului (căci Acesta nici nu Se taie, nici nu Se schimbă), ci am indicat capacitatea noastră de primire, întrucât nu putem face loc în noi întregii lucrări a Duhului, fără numai prin împlinirea poruncii desăvârșite, adică a morții. (Căci și moartea lui Hristos pentru adevăr este o poruncă a lui Dumnezeu). Deci precum soarele, fiind desăvârșit, trimite tuturor la fel raza sa desăvârșită, simplă și egală, dar pe urmă fiecare pe măsura în care are ochiul curățat primește lumina, tot așa și Sfântul Duh pe cei ce cred în El i-a făcut capabili de toate lucrările și darurile Sale încă din clipa Botezului, dar nu tuturor le-a dat să pună la fel în lucrare darurile, ci fiecăruia după vrednicia și pe măsura împlinirii poruncilor, adică pe cât mărturisește și face arătată prin fapte bune măsura credinței în Hristos. De aceea zice: „A trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului în inimile noastre, care strigă: „Avva, Părinte!” (Ga 4, 6); și: „Însuși Duhul mărturisește împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu” (Rm 8, 16).

Iar că nimeni nu scoate singur din sine păcatul lui Adam, ci numai Hristos, după măsura credinței în El, află de la Apostol, care zice: „Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi” (1 Co 15, 3); și iarăși: „Iar Dumnezeu învederează dragostea Sa către noi prin aceea că, fiind noi păcătoși, Hristos a murit pentru noi” (Rm 5, 8); și: „Ne-am îngropat cu El prin Botez, ca precum S-a sculat Hristos din morți, așa și noi să umblăm întru înnoirea vieții” și celelalte (Rm 6, 4); și iarăși: „Cine a murit este slobod de păcat” (Rm 6, 7);

sau: „Cu harul sunteți mântuiți prin credință, și nu din fapte, ca să nu se laude cineva” (Ef 2, 8-9); și iarăși: „Căci erați întuneric, iar acum sunteți lumină în Domnul; umblați deci ca niște fii ai luminii” (Ef 5, 8-9); și: „Iar noi nu suntem fiii celei roabe, ci ai celei slobode. Întru libertatea în care ne-a slobozit Iisus, stați cu tărie” (Ga 4, 31; 5, 1); și iarăși: „Ca niște oameni liberi, dar nu ca și cum ați avea libertatea drept acoperământ al vicleniei” (1 Ptr 2, 16). Vezi cum celor ce le zici tu nevoințe, prin care afirmi că scoți afară păcatul, Scriptura le zice fapte ale învierii, ale libertății și ale luminii? Dar și faptele acelea, de care tu zici că sunt păcatul lui Adam, Scriptura le numește abateri ale libertății. Căci atunci când zice: „Să nu aveți libertatea ca acoperământ al vicleniei”, sau: „Nu întristați pe Duhul Sfânt” (Ef 4, 30), sau ne îndeamnă „să nu facem voia cărnii și a gândurilor” (Ef 2, 3), sau întreabă: „După ce ați început în duh, căutați acum desăvârșirea în trup?” (Ga 5, 16), sau spune: „Nu suntem datori trupului, să viețuim după trup” (Rm 8, 12), Scriptura arată că acestea și cele asemenea stau în puterea noastră să le facem sau să nu le facem, și deci nu învinuiește pe Satana sau păcatul lui Adam, ci pe noi.

Iar dacă vrei să asculți cu băgare de seamă, îți voi spune ție acestea în chipul cel mai rezumativ: „Tu zici că gândurile ce îmbracă diferite chipuri (μετασχηματικους) sunt păcatul lui Adam. Dar iată că Pavel ne mustră în chip limpede și vădit pe noi ca pricini ale acestei răutăți a cugetării, zicând: „Nu vă faceți după chipul veacului acesta, ci vă preschimbați întru înnoirea minții voastre” (Rm 12, 2). Dacă însă acestea nu atârnă de la voia noastră, ci vin de la stăpânirea silnică a Satanei și sunt o rămășiță a păcatului lui Adam, de ce suntem învinuiți de Scriptură, odată ce suntem ținuți sub păcat fără voia noastră și suntem stăpâniți silnic de Satana? Oare vom fi trimiși la munci fără vină? Sau poate e nedrept Dumnezeu, odată ce a poruncit cele mai presus de capacitatea firii și cere de la noi, contrar firii, cele mai presus de puterea noastră? Aceasta nu poate fi. Să nu fie!

Dar eu te voi întreba, iar tu să-mi dai răspuns: Suntem sau nu datori să aducem în fiecare zi lui Dumnezeu atâta evlavie câtă poate aduce firea noastră în baza puterii ce i s-a dat? Cu siguranță că vei răspunde: Da, pentru că Dumnezeu a dăruit-o aceasta firii și potrivit cu puterea ne-a rânduit și poruncile. Dacă, așadar, binele pe care I-l aducem astăzi este datoria pentru astăzi, arată-mi mie cu ce vei plăti păcatul vechi, fie al tău, fie al lui Adam? Eu îți voi spune că nu numai că nu poți arăta cu ce vei plăti pentru acela, dar nici datoria de fiecare zi nu o poți plăti întreagă. Și de unde e vădit acest lucru? Din faptul că nu te afli totdeauna în aceleași virtuți. Căci cu cât sporești virtutea astăzi, cu atât te-ai dovedit dator pentru ziua de ieri, făcând arătată puterea firii. Fiindcă prin sporul de azi s-a dovedit că nu există un spor sau un scăzământ al firii, ci al voinței, și de aceea suntem biruiți de păcat.

Întrebare

Să zicem că e așa. Dar eu știu un lucru: Dacă Adam n-ar fi păcătuit, eu n-aș fi avut experiența momelii răului (προσβολής).

Răspuns

Nici aceasta n-ai spus-o drept. Căci a nu avea experiența momelii răului e propriu firii neschimbabile, nu celei omenești. Dar noi suntem de-o singură fire cu Adam. Deci trebuia ca acela să fie ca noi, și noi ca acela. Drept aceea, să te încredințeze însuși omul dintâi că n-a fost nici neschimbabil, nici schimbabil în chip unilateral spre rău și deci n-a călcat porunca din necesitatea firii, ci din buna plăcere a voinței. Și precum acela avea putință să asculte de momeala Satanei, dar avea și puterea să se împotrivească, așa și noi.

Întrebare

Acum te mai rabd, că nu desființezi momeala (atacul) Satanei.

Răspuns

Dar eu n-am desființat-o nici în cele spuse mai înainte, niciodată. Doar știu că Iov a fost ispitit de diavolul. Iar Scriptura zice: „Nu ne este nouă lupta împotriva sângelui și a trupului, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva căpeteniilor întunericului veacului acestuia, împotriva duhurilor răutății, răspândite în văzduhuri” (Ef 6, 12); și iarăși: „Stați împotriva diavolului, și va fugi de la voi” (Iac 4, 7); iar în alt loc: „Dușmanul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită” (1 Ptr 5, 8).

Dar fiindcă voi socotiți[119] că gândurile rele nu sunt ale noastre, ci vin din alte izvoare, spunând o dată că sunt păcatul lui Adam, altă dată că sunt însuși Satana și, iarăși, altădată că sunt momeala (προσβολής) aruncată de Satana, noi vom spune că altceva este păcatul lui Adam, altceva Satana, altceva momeala Satanei și altceva gândurile noastre rele, chiar dacă își au punctul de plecare în ispită. Satana este însuși ipostasul diavolului, care a încercat să-L ispitească chiar și pe Domnul. Păcatul lui Adam este călcarea poruncii de către primul om. Momeala aruncată de Satana este arătarea unui lucru rău în forma exclusivă a unui gând (μονολογιστος εμφανεια πράγματος πονηρού). Ea folosește puținătatea credinței noastre ca prilej să se apropie de mintea noastră. Căci dacă am primi porunca să nu ne îngrijim de nimic, ci să păzim cu toată străjuirea inima noastră (Pr 4, 23) și să căutăm Împărăția cerurilor, aflătoare în lăuntrul nostru, îndată ce se depărtează mintea de inimă și de căutarea amintită, dă loc momelii diavolului și se face în stare să primească șoapta lui cea rea. Dar nici atunci nu are diavolul puterea să stârnească gândurile noastre cu forța, pentru că, dacă ar fi așa, nu ne-ar cruța și ne-ar aduce cu sila orice gând și nu ne-ar îngădui să cugetăm la nimic bun. El are

---

[119] În textul grecesc: „noi socotim”.

numai puterea să ne arate în forma exclusivă a unui gând, la prima lui răsărire, înțelesuri păcătoase, spre a ispiti lăuntrul nostru, dându-i prilej să încline fie spre ceea ce vrea el, fie spre porunca lui Dumnezeu, întrucât acestea se împotrivesc întreolaltă. Astfel, dacă-l iubim, ne mișcăm îndată gândurile spre lucrul arătat și cugetarea noastră începe să se ocupe în chip pătimaș cu el; dacă însă îl urâm, nu putem zăbovi, ci urâm și momeala însăși. Iar dacă momeala stăruie chiar când e urâtă (căci se întâmplă și acest lucru), aceasta nu e din pricina unei alipiri proaspete, ci pentru că s-a întărit printr-o veche obișnuință. De aceea, rămâne neclintită pe loc, ca gând simplu, fiind împiedicată de neplăcerea inimii să progreseze la o cugetare dezvoltată și la patimă. Căci arătarea aceasta izolată, fiind urâtă de cel ce e atent la sine însuși, nu are puterea să târâie cu sila mintea în vălmășagul pătimaș de gânduri, decât numai prin împătimirea inimii după plăceri. Așadar, de vom lepăda cu totul împătimirea după plăceri, nu vom mai putea fi vătămați nici de apariția gândului simplu al vechilor obișnuințe, iar conștiința nu va mai avea îndoieli în ce privește siguranța celor viitoare. Căci cunoscând mintea împotrivirea trândavă a acestei obișnuințe și mărturisind lui Dumnezeu vechea pricină, îndată e înlăturată și această ispită.

Și iarăși va avea mintea putere să vegheze asupra inimii și să o păzească cu toată străjuirea, încercând să pătrundă în cele din dinlăuntru și mai netulburate cămări ale ei, unde nu sunt vânturi de-ale gândurilor rele, care împing cu sila și sufletul, și trupul în prăpăstiile voluptății și le aruncă în fântânile de smoală[120]; de asemenea, nici vreo cale largă și încăpătoare, pardosită cu cuvinte și cu chipuri de-ale înțelepciunii lumești, care să vrăjească pe cei ce pornesc pe ea, oricât de înțelepți ar fi. Cămările acestea curate, care sunt cele mai de dinlăuntrul sufletului, și casa lui Hristos nu primesc nimic din lucrurile goale ale veacului acesta, fie că sunt raționale, fie că sunt neraționale, fără numai acestea trei, pe care le-a numit Apostolul: credința, nădejdea și dragostea.

Deci, cel ce este iubitor de adevăr și primește osteneala inimii poate să nu fie atras în afară nici de obișnuințele vechi, în felul în care am arătat, ci să vegheze asupra inimii și să străbată tot mai înăuntru și să se apropie numai de Dumnezeu, fără să se scârbească de ostenelile atenției și ale stăruinței. Căci nu poate să nu se ostenească cu inima cel ce ia aminte la împrăștierile gândului și la plăcerile trupești, având să stea mereu închis între anumite hotare (să se circumscrie), nu numai în cele din afară, ci și în cele dinlăuntru. Mai ales că acele împrăștieri și plăceri adeseori abat și cugetul, și fapta.

Prin urmare, e drept că momeala ca gând simplu exercită o putere silnică atunci când stăruie, chiar dacă e urâtă. Dar convorbirea gândurilor ce se

---

[120] Această tâlcuire a locului, din Facere 14, 10, se află și la Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic,* cap 52 (în această carte p. ...); P. G. 79, 784.

adaugă atârnă de voia noastră liberă. Aceasta au arătat-o și cei ce n-au păcătuit întru asemănarea călcării lui Adam, întrucât momeala n-au putut-o împiedica, dar convorbirea prietenoasă cu ea au lepădat-o cu totul.

Întrebare

Oare n-am primit în chip necesar greșeala lui Adam, care este păcatul nostru cu gândul?

Răspuns

Păcatul cu gândul nu e greșeala lui Adam, ci semnul împătimirii fiecăruia după plăceri. Dar nici greșeala n-am primit-o, căci, dacă ar fi așa, în temeiul moștenirii ar trebui să călcăm toți în chip necesar porunca și să nu mai fim învinovățiți de Dumnezeu, păcătuind în chip necesar în temeiul moștenirii naturale[121]. Dar nu este așa. Căci nu călcăm toți porunca, precum nu toți o păzim. De aici se poate spune limpede despre păcat că nu se întâmplă în chip necesar, ci e o împătimire după plăceri. Tu întrebi: De ce Domnul, venind pentru greșeală, nu a desființat-o în Botez, ci și acum fiecare are puterea să calce porunca sau să nu o calce? Eu îți voi răspunde: Călcarea, avându-și pricina în voia liberă, precum s-a dovedit, nu a primit-o nimeni în chip necesar. Dar moartea, care e din pricina ei și e necesară, am moștenit-o pentru că ea este înstrăinare de Dumnezeu. Căci murind primul om, adică înstrăinându-se de Dumnezeu, nu mai puteam viețui nici noi în Dumnezeu. De aceea a venit Domnul, ca să ne facă iarăși vii prin baia nașterii de-a doua și să ne împace cu Dumnezeu, ceea ce a și făcut. Așadar, n-am primit greșeala, pentru că altfel ar fi stăpânit în chip necesar și peste El aceea care a împărățit și peste „cei ce n-au păcătuit întru asemănarea greșelii lui Adam” (Rm 5, 14).

Întrebare

Să zicem că Adam a săvârșit greșeala prin voință și pentru aceasta, fiind de aceeași natură cu el, și noi cădem prin voință. Dar atunci, n-a avut el și momeala tot prin voință?

Răspuns

E sigur că momeala a avut-o în chip necesar. Dar momeala nu e nici păcat, nici dreptate, ci dovada libertății voii. De aceea s-a și îngăduit să se

---

[121] E vorba de noi, cei botezați, care nu mai putem aduce ca scuză pentru păcatele noastre moștenirea păcatului strămoșesc. Noi nu mai putem spune că avem în noi moștenirea păcatului lui Adam. Dar Marcu Ascetul nu neagă o prezență a unei asemenea moșteniri în cei nebotezați. Aceasta se vede din faptul că atribuie Botezului rolul de a ne fi eliberat de silnicia păcatului, de a ne fi dat puterea să nu mai păcătuim dacă vrem, de a ne fi dat curățarea (*Răspuns la întrebarea II,* în această carte p. ...).

arunce momeala în noi, ca pe cei ce înclină spre împlinirea poruncii să-i încununeze, ca pe unii ce sunt credincioși, iar pe cei ce înclină spre plăcere să-i osândească, ca pe unii ce sunt necredincioși. Dar și aceasta trebuie să o știm, că nu suntem judecați îndată după fiecare hotărâre, ca cercați sau netrebnici, ci după ce vom fi fost probați toată viața noastră pământească prin momeli, arătându-ne aici biruitori, aici biruiți, aici căzând, aici ridicându-ne, aici rătăcind, aici umblând bine. Abia atunci, în ziua ieșirii din trup, socotindu-se toate, vom fi judecați potrivit cu ele. Prin urmare, momeala nu este păcat. Să nu fie! Căci deși ea arată în chip necesar lucrurile în forma simplă a unui gând, dar noi am primit în Domnul puterea lucrării duhovnicești și stă în puterea noastră să le judecăm de la prima răsărire de cuget, spre a ști dacă e vorba de ceva vătămător sau de ceva folositor, și astfel să lepădăm sau să primim gândurile care vin; deci acestea nu se înmulțesc din necesitate, ci din buna plăcere. Să zicem totuși ca tine, că și acestea odrăslesc în temeiul necesității și al moștenirii. Dar atunci, de ce ne osândește dumnezeiasca Scriptură pentru gândurile rele? Sau cum putem opri gândurile, care ne tulbură din necesitate și în temeiul moștenirii? Iar dacă răspunzi: „Putem prin harul pe care l-am primit de la Botez”, află că și așa noi suntem pricina, având de la Dumnezeu putere să le înlăturăm de la cel dintâi început al răsăririi lor în cuget. Iar dacă face cineva pe altul pricină a păcatelor sale, nu numai că păcătuiește fără teamă, ci hulește împotriva lui Dumnezeu, învinovățindu-L că îngăduie să fie războiți oamenii fără vină.

Întrebare

De ce atunci eu, care sunt botezat și mă rog lui Dumnezeu și cerșesc harul Lui și voiesc cu toată puterea să mă izbăvesc și să mă mântuiesc de gândurile rele, totuși nu pot? Nu e vădit că fapta păcătoasă a lui Adam ne-a lăsat această moștenire, căreia nu-i putem rezista?

Răspuns

Ar trebui ca noi, care suntem raționali, să știm ce auzim. Dar fiindcă sufletul, întunecat de iubirea de plăcere și de slava deșartă, a căzut în adâncul neștiinței, nu mai aude nici porunca Scripturii și nu mai ascultă nici de rânduiala firii, nici de povățuirea celor încercați, ci urmează numai socotințelor proprii. Căci cine, crezând dumnezeieștei Scripturi și împlinind poruncile Domnului, nu vede cum, pe măsură ce sporește în acestea, se depărtează gândurile și se încredințează că acelea nu ne stăpânesc prin puterea lor, ci prin puținătatea credinței și neîmplinirea poruncilor? Aceasta e cauza pentru care nu ne aflăm toți în aceeași stare și nu suntem purtați de aceleași cugetări: fiindcă pricinile gândurilor stau în voia noastră slobodă. Căci dacă ar veni în chip silnic de la Adam, toți am fi stăpâniți de ele la fel și am fi ținuți sub puterea lor fără a fi în stare să le rezistăm. Ba n-am mai avea trebuință nici de

îndemnurile Scripturii, dacă gândurile ne-ar stăpâni firea prin moștenire, și nu prin voința iubitoare de plăcere. Dar nu este așa. Să nu fie! Pentru că vedem că nu toți suntem purtați de ele la fel, nici la aceleași timpuri, nici spre aceleași fapte, ci fiecare, în măsura în care a crezut Domnului în privința bunurilor viitoare, disprețuind slava omenească și împătimirea de plăceri, în aceeași măsură a înlăturat gândurile și s-a făcut mai liniștit decât cel împătimit de dulcețurile vieții. De aceea ne deosebim unul de altul și în cugetare, și în viață. Noi vrem să îmbrobodim adevărul când căutăm să stingem gândurile nu prin credința în Iisus, adică nu prin lucrarea poruncilor Lui, nici prin umilință și smerită cugetare, împreunate cu osteneala inimii, ci rămânând la împătimirea ascunsă după plăcere, adică la iubirea de slavă deșartă, la dorul de-a plăcea oamenilor, la înalta părere de sine, la închipuirea biruinței, la mândrie și la toate celelalte asemănătoare, pe care nedobândindu-le, ne înmulțim gândurile poftitoare. De ce încercăm să înlăturăm în chip greșit efectele, păstrând pricinile din care provin? Iar dacă totuși susții că e mincinos cuvântul nostru și suntem stăpâniți de gânduri fără vina noastră, să ne cercetăm cu și mai multă luare-aminte, ca unii ce ne mărturisim lui Dumnezeu. Cine nu știe că ne îngrămădim patimile mai sus pomenite în fiecare zi cu lucrul, cu cuvântul și cu cugetarea? Și cine nu știe că pe cei ce ne ajută la aceasta îi iubim ca pe niște binefăcători, iar pe cei ce ne împiedică îi ocolim ca pe niște dușmani? Dar dacă iubim patimile amintite așa de mult încât le și apărăm pe față, cum vom urî momeala lor în forma de gând simplu și prim (τήν μονολογιστον αυτών προσβολήν)? Iar dacă a fost primită prima răsărire de cuget, cum nu îi vor urma acesteia gândurile atârnătoare de ea?

Întrebare

Să zicem că acestea sunt așa. Dar atunci, de ce a făgăduit Domnul în Evanghelii să facă dreptate celor ce strigă către El ziua și noaptea? (Lc 18, 7)

Răspuns

Domnul nu spune parabola către cei ce zac în patimile lor cu voia, ci către cei războiți numai de obișnuințe. De aceea, celor nedreptățiți de dușmani le-a făgăduit să le facă dreptate, dar pe cei care leapădă porunca ajutătoare îi mustră, zicând: „Ce Mă chemați: Doamne, Doamne, și nu faceți cele ce vă spun?” (Lc 6, 46). Pe aceștia îi aseamănă cu bărbatul nebun ce-și clădește casa pe nisipul voilor sale (Lc 6, 49).

Drept aceea, nu te întemeia, cu o minte nestatornică și cu o judecată nesocotită, pe toate bănuielile tale, ca și când ar fi adevărate, aici zicând: „Eu sunt botezat, și rog pe Dumnezeu, și chem harul Lui, voind cu toată puterea să mă izbăvesc de gândurile rele, dar nu pot, fiind stăpânit fără vină de gânduri”, aici așteptând iarăși dreptatea Domnului, pe care a vestit în Evanghelii că o va face, înfățișându-te totdeauna pe tine nevinovat. Aceasta este o mare hulă.

Dar te voi întreba și eu de temeiul înaltei păreri ce ți-o faci despre tine, ca să-mi dai răspuns. Și știu că, strâns de adevăr, sau vei grăi cuvinte de și mai mare fudulie, sau vei mărturisi vina ta. Iată întrebarea:

Întrebare

De ce Domnul, odată ce a spus că „va face dreptate degrabă” (Lc 18, 8), nu face curând, ci întârzie și te lasă în gândurile rele, măcar că te rogi din toată inima și fără șovăire, precum ai spus?

Răspuns

La această întrebare tu răspunzi: „Eu cred că pricina pentru care întârzie să facă ceea ce a spus nu e alta decât răbdarea mea. Căci cu cât va răbda cineva să fie războit mai mult, cu atât se va și slăvi mai mult”. Eu socoteam că în răspunsul tău se va arăta numai înalta părere ce ți-o faci despre tine. Dar tu ai adăugat și o hulă. Căci, pentru ca să te poți lăuda pe tine cu răbdarea mincinoasă, L-ai înfățișat și pe Dumnezeu mincinos în cuvântul Său, iar gândurile rele care, după cuvântul Domnului, ies din inimă și spurcă pe om (Mt 15, 19-20), nu mai sunt, după tine, prilejuri ale răutății, ale voluptății și ale oricărui păcat, cum zice Scriptura, ci ale răbdării. Dar eu niciodată n-am aflat, nici în Vechiul, nici în noul Testament, lăudați pe cei stăpâniți de gânduri rele, ci mai degrabă osândiți ca vinovați. Căci Dumnezeu, precum urăște gândurile rele, așa urăște și inima care le naște. De aceea, cei ce le avem pe ele suntem datori să plângem ca niște iubitori ai păcatului, și nu să ne trufim ca unii ce am fi războiți de rele străine. Cunoaște deci, o, omule, că Domnul privește la inimile tuturor, și celor ce urăsc prima răsărire de gând rău (των πονηρών ενφυμηματών την πρωτονοιαν) îndată le vine în ajutor (le face dreptate), precum a făgăduit, și nu lasă roiul vălmășagului de gânduri să năvălească și să întineze mintea și conștiința lor; iar pe cei ce nu stârpesc primele înmuguriri prin credință și nădejde, ci se lipesc cu dulceață de ele pe motivul că vor să le cunoască bine și să le probeze, îi lasă, ca pe unii ce sunt lipsiți de credință și vor să se ajutoreze singuri, să fie izbiți și de gândurile ce urmează, pe care de aceea nu le surpă, fiindcă vede că momeala lor este iubită de aceia și nu este urâtă de la prima mijire.

Iar dacă după toată această limpede înfățișare se mai află cineva care nu crede cele spuse, să purceadă a învăța adevărul cu lucrul însuși. Și dacă nu crede nici Scripturii, și nu vrea să se încredințeze pe sine nici cu lucrul, s-a dovedit că iubește plăcerea părerii de sine.

Căci ce e mai dulce ca această părere de sine, care socotește păcatul cu gândul ca străin și face pe oameni mai degrabă să se trufească și să se înalțe, ca niște nevinovați, în loc să-și mărturisească și să-și plângă iscodirile păcătoase?

Întrebare

Tu ai spus că fapta de neascultare a lui Adam n-am primit-o, dar moartea lui am primit-o. Dar unde stăpânește moartea, stăpânesc și gândurile rele.

Răspuns

O, ce necredință! De ce a venit atunci Domnul în trup, dacă nu ca să moară pentru toți, potrivit Scripturilor, și să surpe pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul (Evr 2, 14)? Iar dacă socotești că moartea cea din Adam mai stăpânește până acum din altă pricină decât pentru necredința noastră, e vădit că bagatelizezi venirea lui Hristos și ții Botezul de nedesăvârșit, odată ce și cei botezați sunt ținuți încă sub moartea protopărintelui, fără o vină proprie. Dar atunci, o, omule, cum se mai poate spune că te-ai făcut un nou Adam cu harul lui Hristos și nu mai porți nimic din cel vechi în chip necesar, decât ceea ce se naște din credința ta stricată și din neascultarea ta? Doar știm că Domnul a venit pentru noi, a murit pentru noi, ne curăță pe noi prin Botez, ne așază în raiul Bisericii, ne îngăduie să mâncăm din tot pomul din rai, adică să iubim pe tot cel botezat în Biserică și să-l răbdăm în înfrângerile ce le suferă, și să nu-l urmărim pe fiecare în toate zigzagurile lui, și pentru lucrurile care ni se par bune să-l iubim, iar pentru cele care ni se par rele să-l urâm. Căci aceasta înseamnă a mânca din pomul cunoștinței binelui și răului, din care gustând, mintea îndată se poticnește în propriile ei păcate și își descoperă, prin iscodirea răutăcioasă a aproapelui, goliciunea ei, de care mai înainte nu știa, fiind acoperită de vălul înțelegerii și al milei. De aceea li s-a poruncit celor așezați în raiul Bisericii: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați” (Mt 7, 1), „iertați și vi se va ierta vouă” (Lc 6, 37). Pe scurt, li s-a spus: „Câte vreți să vă facă vouă oamenii, faceți și voi lor asemenea. Căci aceasta este Legea și Prorocii” (Mt 7, 12). Precum ai făcut, îți va fi ție. Dar de câte ori n-am călcat aceste porunci! De câte ori n-am osândit pe aproapele fără milă! De câte ori nu l-am urât sau nu l-am nedreptățit, fără să fim nedreptățiți!

Iar dacă așa este, ce mai batjocorim pe Adam și-l mai învinuim și pentru rele străine? Căci dacă am căzut în aceeași moarte, am călcat și porunca cu voia, ca și acela. Așadar, trei lucruri i s-au întâmplat lui Adam, și nu cum socotești tu. Acestea sunt: atacul (momeala) prin orânduire mai înaltă, călcarea poruncii prin necredință și moartea prin dreapta judecată a lui Dumnezeu, ca urmare nu atât a atacului prin iconomie, cât a călcării din necredință. Noi am moștenit numai moartea lui Adam, pentru motivul că nu puteam să ne facem din morți vii, până nu a venit Domnul și ne-a făcut pe toți vii. Iar prima înmugurire de gând (την πρωτονοιαν) o avem prin orânduire (κατ’ οικονομίαν) ca și acela; tot asemenea, puterea de-a asculta sau nu de ea, după cum ne e voia. Dar păcătuirea cu gândul o avem din voia liberă. Despre aceasta ne încredințează „cei ce n-au păcătuit întru asemănarea greșelii lui Adam”, cum zice Apostolul (Rm 5, 14). Căci dacă aceia, fiind din Adam, au putut să nu păcătuiască întru asemănarea greșelii lui Adam, e vădit că și noi

putem.

De ce mai aducem atunci scuze pentru păcate și spunem lucruri nedrepte împotriva lui Dumnezeu, că adică ar îngădui să fim războiți de rele străine? Suntem datori să știm exact că toată vina ce izvorăște din Adam fiind desființată de Domnul, oricui mai pătimește de vreun păcat i se întâmplă aceasta pentru că a disprețuit prin necredința sa, sau prin iubirea de plăcere, desăvârșirea pe care a primit-o în chip tainic la Botez. Căci chiar dacă omul încă n-a cunoscut ce a primit, fiind nedesăvârșit în credință și cu lipsuri în lucrarea poruncilor, dar Dumnezeu i-a dăruit desăvârșirea. Fiindcă zice: „Tot darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor” (Iac 1, 17). Iar acest dar desăvârșit nu-l află cineva oricum, chiar dacă ar folosi toată istețimea lumească, ci numai din lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, în analogie cu ceea ce împlinește din ele. Căci după cum e deosebită împlinirea lor, așa e deosebită și descoperirea darului. Deci nimeni să nu se bizuie în cuvinte și în forme dacă nu are înțelegerea aceasta. Căci zice: „Nu cel ce se laudă pe sine este cercat, ci cel pe care îl laudă Domnul” (2 Co 10, 18). Dar chiar și acela care primește laude de la Domnul e dator să se folosească de cuget drept și să știe exact că, oricât ar fi luptat cineva împotriva necredinței sale, și oricât ar fi înaintat în credință, și orice bun ar fi dobândit, nu numai prin cunoștința simplă, ci prin lucrare, n-a aflat sau nu va putea afla nimic mai mult decât ceea ce primise în chip tainic prin Botez. Iar aceasta este Hristos. Pentru că zice: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat” (Ga 3, 27). Dar Hristos, fiind Dumnezeu desăvârșit, a dăruit celor ce s-au botezat harul desăvârșit al Duhului, care nu primește niciun adaos de la noi, ci ni se descoperă și ni se arată potrivit cu lucrarea poruncilor, sporindu-ne credința „până când toți vom fi ajuns la unirea credinței, la bărbatul desăvârșit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos” (Ef 4, 13). Așadar, orice I-am aduce Lui după ce-am fost născuți din nou, a fost ascuns de mai înainte de El în noi, potrivit cu ceea ce s-a scris: „Cine a cunoscut gândul lui Hristos, sau cine I-a dat Lui ceva mai înainte, ca să i se întoarcă după aceea ca răsplată? Pentru că de la El și pentru El și întru El sunt toate. Lui I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin” (Rm 11, 34-36).

A ACELUIAȘI

Epistolă către Nicolae monahul[122]

Prea doritului fiu Nicolae,

1. **M**ai deunăzi te frământai mult pentru mântuirea ta și aveai multă grijă pentru viața după Dumnezeu. De aceea ai venit la noi, povestindu-ne despre tine, prin ce fel de osteneli și fierbinte pornire aveai de gând să te lipești de Domnul, printr-o viețuire cât mai îngrijită, prin înfrânare, prin toată reaua pătimire, luptând în priveghere multă și în rugăciune întinsă. Ne mai spuneai ce războaie și roiuri de patimi trupești se aprind în tine și se ridică împotriva sufletului din legea păcatului, care se oștește împotriva legii minții. Și te plângeai că și mai mult ești tulburat de patima mâniei și a poftei. De aceea, ne cereai vreo metodă și vreun cuvânt de învățătură și întrebai de ce osteneli și lupte folosindu-te, ai putea să te ridici mai presus de patimile stricăcioase mai sus pomenite.

În vremea aceea, am dat, pe cât era cu putință, în persoană, dragostei tale îndemnurile ce trebuiau, înfățișându-ți ideile și gândurile folositoare de suflet și arătându-ți prin ce fel de osteneli și stăruințe ascetice, pline de înțelegere și de luminată cunoștință rațională, potrivit cu Evanghelia, poate sufletul, viețuind prin credință și ajutat fiind de har, să biruiască relele care țâșnesc înăuntru din păcat, dar mai ales patimile amintite. Pentru că lupta trebuie dusă neîncetat și cu mai multă sârguință împotriva acestor patimi, căci ele și-au pus în chip deosebit pecetea pe suflet prin obișnuința lui cu ele, târându-l cu multă putere după ele. Aceasta, până ce va supune mișcările trupești și neraționale ale păcatului, cărora se supunea mai înainte și de care era târât, după ce se robise, prin consimțirea de bunăvoie, amintirii necontenite a gândurilor și cugetării la cele rele.

Pe urmă ne-am despărțit de tine. Dar numai cu trupul, nu și cu inima. Căci am venit în pustie, la adevărații slujitori și luptători ai lui Hristos, ca, luptându-ne și noi cât de puțin și nevoindu-ne împreună cu frații care se oștesc împotriva lucrărilor vrăjmașe și cu cei ce se împotrivesc vitejește patimilor, să lepădăm lenevia, și să aruncăm de la noi negrija, și să luăm asupra noastră sârguința și grija, silindu-ne să câștigăm buna plăcere a lui Dumnezeu.

---

[122] Editat în *Filocalia greacă* (vol. I, ed. a II-a, p. 73-81) și în P. G. 65, 1027-1050 *(Ad Nicolaum. Praecepta animae salutaria).* Împărțirea în cele 13 părți o iau din P. G.

De aceea, m-am gândit să trimit curăției tale prin scrisoare un mic îndemn și un sfat folositor sufletului, ca, citind pe scurt în scrisoarea noastră smerită lucrurile de care ți-am vorbit în persoană, să scoți cu sârguință un folos duhovnicesc, ca și cum am fi noi înșine de față.

2. Așadar, fiule, începutul purtării tale plăcute lui Dumnezeu trebuie să faci să pornească de la aceasta:

Să te gândești statornic și pururea, într-o meditație neîntreruptă, la toate binefacerile de care ți-a făcut parte Iubitorul de oameni Dumnezeu, spre mântuirea sufletului tău; și să nu încetezi a-ți aminti de multele și marile Lui binefaceri acoperindu-le cu uitarea păcatului sau trândăviei și prin aceasta lăsând să treacă vremea cealaltă fără folos și fără să aduci mulțumire. Căci aceste amintiri neîncetate, împungând inima ca un ac, o mișcă totdeauna spre mărturisire, spre smerenie, spre mulțumire adusă cu suflet zdrobit și spre toată sârguința bună. Ele ne îndeamnă să-I răsplătim lui Dumnezeu cu purtările noastre bune și cu toată virtutea, întrucât ne fac să cugetăm pururea cu bună conștiință la cuvântul prorocesc: „Ce voi da în schimb Domnului pentru toate câte mi le-a dat mie?” (Ps 115, 3). Să cugete deci sufletul la toate binefacerile de care i-a făcut parte Iubitorul de oameni Dumnezeu începând de la naștere; sau din câte primejdii a fost izbăvit adeseori; sau în câte rele a căzut și în câte greșeli s-a rostogolit fără să fie predat, după dreptate, duhurilor care l-au amăgit ca să-l piardă și să-l ducă la moarte, ci, cu îndelungă-răbdare, Stăpânul iubitor de oameni, trecând cu vederea greșelile, l-a păstrat, așteptând întoarcerea lui; să cugete iarăși că, slujind de bunăvoie duhurilor rele prin patimi, El îl hrănea, acoperindu-l și ocrotindu-l în tot chipul, iar la urmă l-a călăuzit prin Duhul cel bun pe drumul mântuirii și i-a pus în inimă dragostea de viață ascetică și l-a împuternicit să părăsească bucuros lumea și toată amăgirea plăcerilor trupești, împodobindu-l cu schima îngerească a rânduielii ascetice și pregătind lucrurile în așa fel, ca să fie primit cu ușurință de sfinții bărbați în obștea frăției.

Iar cugetând la acestea cu bună conștiință, cine nu va petrece totdeauna în zdrobirea inimii? Cine nu se va umple cu nădejde tare, având atâtea dovezi de binefacere, fără ca el să fi făcut vreun bine mai înainte? Căci oricine va cugeta așa: „Dacă fără să fi făcut eu niciun bine, ba chiar păcătuind mult înaintea Lui și petrecând în necurățiile trupului și în alte multe răutăți, totuși nu mi-a făcut după păcatele mele, nici nu mi-a întors după fărădelegile mele (Ps 102, 10), ci mi-a rânduit atâtea daruri și haruri spre mântuire, dacă mă voi hotărî cu totul să-I slujesc de aici înainte numai Lui prin viețuire curată și prin împlinirea virtuților, de câte bunătăți și daruri duhovnicești nu mă va învrednici, întărindu-mă, îndreptându-mă și călăuzindu-mă spre tot lucrul bun?

De aceea, cel ce se gândește totdeauna la aceasta și nu uită de binefacerile lui Dumnezeu se rușinează și se îndreaptă și se nevoiește spre

toată virtutea bună și spre toată lucrarea dreptății, gata totdeauna a face cu râvnă voia lui Dumnezeu.

3. Așadar, iubite fiule, având prin harul lui Hristos, ca pe o înțelepciune firească, această meditație și gândire sănătoasă, păstreaz-o totdeauna în tine. Să nu te lași copleșit de uitarea pierzătoare, nici împiedicat de nepăsarea care face mintea deșartă și o abate de la viață; să nu-ți lași cugetarea întunecată de neștiință, care e pricina tuturor relelor, nici amăgită de negrijă, care e tot ce poate fi mai rău; să nu te lași târât de plăcerea trupului, nici biruit de lăcomia pântecelui; să nu te lași cu mintea robit de poftă, nici să nu lucrezi în tine spurcăciunea prin învoirea cu gândurile desfrânate; să nu te lași biruit de mânie, care naște ura de frați. În sfârșit, să nu întristezi și să nu te lași întristat pentru vreo pricină tristă și nefericită, care să te facă să îngrămădești amintiri de gânduri rele împotriva aproapelui, încât să te pomenești abătut de la rugăciunea curată către Dumnezeu și să-ți lași mintea robită, privind cu gând sălbatic pe fratele tău, care are același suflet. Căci prin aceasta conștiința îți va fi înlănțuită de purtarea nesocotită a cugetului trupesc și de duhurile rele, cărora ai fost predat spre pedeapsă până la o vreme; și anume, până când mintea, sfârșită în toate privințele și copleșită de întristare și de moleșire, după ce a pierdut sporul după Dumnezeu pentru pricinile de mai înainte, va începe iarăși, cu multă smerenie, să ia de la capăt calea mântuirii. În felul acesta, ostenindu-se mult în rugăciuni și în privegheri de toată noaptea și împrăștiind pricinile amintite prin smerenie și mărturisire către Dumnezeu și către aproapele, ea începe iarăși viața de înfrânare. Și luminată de luminile cunoștinței evanghelice, ea cunoaște atunci, cu harul lui Dumnezeu, că cel ce nu s-a predat pe sine desăvârșit crucii în cuget de smerenie și nu s-a aruncat pe sine la picioarele tuturor, ca să fie călcat, înjosit și disprețuit, nedreptățit, batjocorit și luat în râs, iar el să le rabde toate acestea cu bucurie și să nu pretindă pe seama sa câtuși de puțin lucrurile omenești: slavă, sau cinste, sau laudă, sau plăcere de mâncare, de băutură, sau de haină, nu se poate face creștin adevărat.

4. Deci, stând în fața noastră asemenea lupte, nevoințe și cununi ale evlaviei, până când ne vom batjocori cu înfățișarea prefăcută a evlaviei, slujind Domnului doar la arătare, încât altfel suntem socotiți între oameni, și altfel ne descoperim Domnului, Care cunoaște cele ascunse? Căci în vreme ce suntem socotiți de alții sfinți, ne aflăm încă sălbatici după năravuri; având chip de evlavie, n-am dobândit încă puterea ei înaintea lui Dumnezeu; socotiți de mulți feciorelnici și curați, înaintea Celui ce cunoaște cele ascunse suntem întinați înăuntru de necurățiile gândurilor desfrânate și înnoroiați de mișcările patimilor. Și pentru prefăcuta noastră nevoință de acum, suntem robiți laudelor omenești și ne orbim mintea. Deci până când vom umbla în deșertăciunea minții, neprimind înțelepciunea evanghelică, prin care putem cunoaște viețuirea cerută de conștiință, ca să o urmăm cu sârguință și să aflăm

și îndrăznirea conștiinței?

Până când ne mai rezemăm încă pe dreptatea părută a omului din afară, în lipsa adevăratei cunoștințe, și ne amăgim pe noi înșine cu îndeletnicirile din afară, vrând să plăcem oamenilor și vrând slăviri, cinstiri și laude de la ei?

Căci va veni, desigur, Cel ce descoperă cele ascunse ale întunericului și dă la iveală sfaturile inimilor (1 Co 4, 5), Judecătorul Care nu greșește și Care nu se lasă rușinat de bogat, nici nu se milostivește de sărac, Care dă la o parte înfățișarea de dinafară și scoate la arătare adevărul ascuns înăuntru. Acela va încununa pe luptătorii adevărați, care au viețuit potrivit cu conștiința, în fața îngerilor și înaintea Tatălui Său, iar pe cei ce au îmbrăcat chipul cucerniciei cu prefăcătorie și au arătat numai oamenilor o părută bună viețuire și s-au bizuit pe aceasta în deșert, amăgindu-se nebunește pe ei înșiși, îi va da pe față înaintea Bisericii sfinților și a toată oastea cerească, pentru ca apoi să-i trimită rușinați cumplit în întunericul cel mai din afară, asemenea fecioarelor nebune. Pentru că și acestea și-au păzit fecioria din afară a trupului, dat fiind că întru nimic n-au fost învinovățite în privința aceasta, ba au avut în parte și untdelemn în candelele lor, adică au fost părtașe și de oarecari virtuți și isprăvi din afară și de oarecari dureri. De aceea candelele lor au și ars până la o vreme. Dar din pricina negrijii, neștiinței și a trândăviei, n-au fost cu prevedere și n-au cunoscut cu de-amănuntul roiul patimilor ascunse înlăuntru și puse în lucrare de duhurile rele. Din această pricină cugetarea lor a fost stricată de înrâuririle vrăjmașe, încât s-au învoit cu ele prin gândurile lor. Și așa au fost amăgite într-ascuns și biruite de pizma cea a tot rea, de ciuda care urăște binele, de vrajbă, de gâlceavă, de ură, de mânie, de amărăciune, de pomenirea răului, de fățărnicie, de furie, de mândrie, de slava deșartă, de dorința de-a plăcea oamenilor, de bunul plac, de iubirea de argint, de trândăvie, de pofta trupească ce trezește în gânduri voluptatea, de necredință, de lipsa de temere, de lașitate, de întristare, de împotrivire, de moleșire, de somn, de înalta părere de sine, de voința de-a se scuza, de îngâmfare, de lăudăroșenie, de nesăturare, de risipă, de zgârcenie, de deznădejde, care-i mai cumplită decât toate, și de celelalte mișcări subțiri ale păcatului. Ele socoteau că și lucrarea faptelor bune sau viețuirea cuvioasă se înfăptuiește cu puteri omenești și de aceea căutau să culeagă laude de la oameni. Din această pricină, chiar dacă au fost părtașe de unele daruri, le-au vândut duhurilor rele pentru slava deșartă și plăcerea de la oameni. Împărtășindu-se și de alte patimi, ele au amestecat în purtările bune cugetele rele și trupești. De aceea le-au făcut necurate și neprimite, asemenea jertfei lui Cain, lipsindu-se de bucuria Mirelui și fiind lăsate afară de nunta cerească (Mt 25, 1-13).

5. Cugetând deci la acestea, cântărindu-le și probându-le, să cunoaștem și să înțelegem în ce stare ne aflăm ca, până mai avem încă vreme de pocăință și de întoarcere, să ne îndreptăm pe noi înșine. Aceasta pentru ca faptele noastre cele bune, fiind săvârșite cu curăție, să fie adevărate și curate,

neamestecate cu cugetul trupesc, ca să nu fie respinse ca o jertfă pătată din lipsa temerii, grijii și a cunoștinței adevărate, și ca nu cumva să răbdăm osteneala fecioriei, a înfrânării, a privegherii, a postului și a relei pătimiri și să ne cheltuim zilele vieții, și totuși, pentru pricinile mai înainte pomenite ale patimilor, părutele noastre dreptăți să fie aflate ca o jertfă pătată și să nu fie primită de Hristos, Arhiereul ceresc.

Așadar, o, fiule, cine vrea să ia crucea și să-I urmeze lui Hristos, prin neîncetata cercetare a gândurilor din sine, prin multă grijă pentru mântuire, prin înțelegere și multă sârguință pentru Dumnezeu și prin întrebarea slujitorilor lui Dumnezeu, care sunt de același suflet și de același gând și care poartă aceeași luptă, trebuie să-și sporească, înainte de toate, cunoștința și înțelegerea. Aceasta din motivul ca nu cumva, neștiind pe unde și cum umblă, să călătorească în întuneric, lipsit de lumina sfeșnicului. Căci cel ce călătorește după socoteala sa, fără cunoștința evanghelică și fără călăuzirea cuiva, de multe se împiedică și cade în multe gropi și curse ale celui-rău, mult rătăcește și prin multe primejdii trece și nu știe la ce țintă va ajunge. Pentru că sunt destui care au trecut prin multe osteneli și nevoințe și au răbdat pentru Dumnezeu rele pătimiri și scârbe multe. Dar prin faptul că au umblat după socoteala lor și n-au putut deosebi lucrurile, nici n-au cerut sfatul aproapelui, aceste osteneli ale lor au rămas deșarte și fără rost.

6. Tu deci, fiule iubit, precum ți-am spus la începutul acestui cuvânt de povățuire, nu uita binefacerile Iubitorului de oameni Dumnezeu, de care ai avut parte, lăsându-te furat de păcat și de nepăsare. Ci, punând înaintea ochilor tăi binefacerile de care te-ai împărtășit de la începutul vieții tale și până acum, fie trupești, fie duhovnicești, zăbovește cu gândul la ele, după cum s-a spus: „Nu uita toate binefacerile Lui” (Ps 102, 2). Fă aceasta pentru ca inima să fi se miște cu ușurință spre frica lui Dumnezeu și spre dragoste, ca să-I întorci în schimb, după putere, o viață curată, o petrecere virtuoasă, o conștiință cucernică, o judecată cumpănită, o credință dreaptă, un cuget smerit și, simplu vorbind, să te poți dărui întreg lui Dumnezeu. Căci rușinându-te de amintirea atâtor bunătăți de care te-ai bucurat din partea Stăpânului bun și de oameni iubitor, inima ta se va umple de dragostea și de dorul Lui printr-o mișcare pornită chiar din ea însăși, mai bine-zis conlucrând și darul de sus. Pentru că îți vei da seama că lucrurile minunate pe care nu le-a făcut altora cu mult mai buni ți le-a făcut fie, prin iubirea Sa de oameni cea negrăită.

Silește-te, așadar, să păstrezi neîncetat în amintire toate binefacerile dăruite fie de Dumnezeu. Dar mai ales amintește-ți neîncetat de harul acela mare și minunat și de acea binefacere de care ți-a făcut parte, cum ne-ai povestit, pe când călătoreai împreună cu mama ta de la Locurile sfinte la Constantinopol, când s-a pornit acea furtună înfricoșată și nestăpânită și acel vârtej mare în vreme de noapte, în urma căruia toți cei din corabie, împreună cu corăbierii și cu mama ta, au pierit în adânc. Amintește-ți că singur tu cu alți

doi ați scăpat atunci, fiind aruncați ca printr-o minune dumnezeiască de valurile mării la țărm. Amintește-ți apoi cum ți s-a rânduit să vii după aceea la Ancyra, unde ai fost primit cu dragoste părintească de cineva, și cum te-ai însoțit pe urmă cu prea evlaviosul fiu Epifanie, ca amândoi, călăuziți de un cuvios bărbat, să veniți la calea adevărului și să fiți primiți de niște sfinți slujitori ai lui Dumnezeu ca fii adevărați.

7. Pentru toate aceste mari binefaceri dăruite ție de Dumnezeu, cu ce lucru vrednic de ele ai putea să mulțumești Celui ce a chemat sufletul tău la viața veșnică? Căci tu, după dreptate, nu mai trebuie să-ți trăiești ție, ci lui Hristos, Care a murit și a înviat pentru tine (2 Co 5, 15), având să viețuiești întru toată virtutea dreptății, să împlinești toate poruncile și să cauți „care este voia cea bună, desăvârșită și bineplăcută lui Dumnezeu” (fim 12, 2), silindu-te cu toată puterea să urmezi ei.

Drept aceea, fiule, supune-ți tinerețea ta Cuvântului lui Dumnezeu, așa cum Însuși Cuvântul o cere: „Trupul tău predă-l jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu, slujbă cuvântătoare” (Rm 12, 1). Tot mustul poftei trupești zvântă-l și usucă-l cu mâncare puțină, cu băutură puțină și cu privegheri de toată noaptea, ca să spui și tu din inimă: „Făcutu-m-am ca o piele atârnată la fum; dar dreptățile Tale nu le-am uitat” (Ps 118, 83). Și cunoscând că ești al lui Hristos, răstignește-ți trupul, după cuvântul Apostolului, dimpreună cu patimile și cu poftele lui (Ga 5, 24); și omoară-ți mădularele omului pământesc (Col 3, 5), adică nu numai lucrarea desfrânării, ci și necurăția lucrată de duhurile rele în trupul tău.

Ba cel ce așteaptă cununa fecioriei adevărate, neîntinate și desăvârșite nu-și poartă lupta numai până aici, ci, urmând învățăturii apostolești, se luptă să omoare până și chipul și mișcarea patimii. Dar nici cu atât nu se mulțumește acela care, cuprins de o puternică dragoste, vrea să se sălășluiască în trupul său fecioria îngerească și neprihănită, ci se roagă ca și însăși amintirea simplă a poftei să fie stinsă, chiar dacă se ivește numai în minte ca o adiere de gând, fără mișcarea și lucrarea patimii trupești. Iar la această stare e cu putință să se ajungă, dacă peste tot se învrednicesc vreunii de asemenea har, numai prin ajutorul de sus și prin puterea și darul Duhului.

Astfel, cel ce așteaptă cununa fecioriei curate, nemateriale și neprihănite își răstignește trupul prin osteneli și nevoințe și își omoară mădularele omului pământesc prin înfrânare stăruitoare și răbdătoare, stricând pe omul cel din afară, subțiindu-l, scorojindu-l și făcându-l numai schelet. Aceasta pentru ca, prin credință și lupte și prin lucrarea harului, omul dinlăuntru să se înnoiască (2 Co 4, 16), înaintând din zi în zi spre tot mai mult bine, crescând în dragoste, împodobindu-se cu blândețe, veselindu-se cu bucuria Duhului, încununându-se cu pacea lui Hristos, sporind în evlavie, întărindu-se întru bunătate, învăluindu-se în frica lui Dumnezeu, luminându-se prin înțelegere și cunoștință, strălucind de înțelepciune și călăuzit de smerenie.

Iar înnoindu-se mintea prin Duhul cu acestea și cu alte asemenea virtuți, descoperă în sine pecetea chipului dumnezeiesc, înțelege frumusețea spirituală și negrăită a asemănării cu Domnul și pătrunde bogăția legii lăuntrice a înțelepciunii, care îl învață și se lasă învățată de la sine.

Subțiază-ți deci trupul tânăr, o, fiule, și îngrașă-ți sufletul nemuritor cu cele spuse înainte; iar mintea înnoiește-ți-o cu virtuțile mai înainte înșirate, prin conlucrarea Duhului. Căci trupul tânăr, îngrășat cu felurite mâncări și cu băutură de vin, e ca un porc gata de junghiere. Sufletul lui e junghiat de aprinderea plăcerilor trupești, iar mintea e robită de fierberea poftelor rele, neputând să se împotrivească plăcerilor trupului. Căci îngrămădirea sângelui pricinuiește împrăștierea duhului. Mai ales băutura de vin nici să n-o miroasă tinerețea, ca nu cumva prin focul îndoit, născut din lucrarea patimii dinăuntru și din băutura de vin, turnată din afară, să i se înfierbânte peste măsură plăcerea trupului și să alunge de la sine plăcerea duhovnicească a durerii, născută din străpungerile inimii, și să aducă în ea întunecare și împietrire. Ba, de dragul poftei duhovnicești, tinerețea nici la săturarea de apă să nu se gândească. Căci puținătatea apei ajută foarte mult la sporirea cumpătării. După ce vei proba aceasta cu lucrul, vei lua singur încredințarea prin experiență. Căci acestea nu ți le rânduim și hotărâm fiindcă vrem să-ți punem asupra un jug silnic, ci, îndemnându-te și sfătuindu-te cu dragoste, ți le dăm ca pe o socotință și cale bună de urmat spre sporirea în fecioria adevărată și în cumpătarea deplină, lăsând la sloboda ta alegere să faci ce vrei.

8. Să vorbim acum puțin și despre patima nerațională a mâniei, care pustiește, zăpăcește și întunecă tot sufletul și-l arată pe om asemenea fiarelor în vremea mișcării și lucrării ei, mai ales pe cel ce alunecă lesne și repede spre ea. Patima aceasta se sprijină mai ales pe mândrie; prin ea se întărește și se face nebiruită. Căci până ce e udat copacul diavolesc al amărăciunii, al supărării și al mâniei cu apa puturoasă a mândriei, înflorește și înfrunzește îmbelșugat și aduce mult rod al fărădelegii. Iar clădirea celui-rău în suflet nu poate fi doborâtă până ce are ca sprijin și întărire temelia mândriei. Dacă vrei, așadar, să se usuce în tine arborele fărădelegii (adică patima amărăciunii, a mâniei și a supărării) și să se facă neroditor, ca venind securea Duhului să-l taie și să-l arunce în foc, cum zice Evanghelia, și să-l scoată afară împreună cu toată răutatea; și dacă vrei să se dărâme și să se surpe casa fărădelegii, pe care cel-rău o zidește cu vicleșug în suflet (și o face aceasta adunând de fiecare dată în gând ca pietre felurite pricini întemeiate sau neîntemeiate, provocate de lucruri și de cuvinte referitoare la cele materiale, și ridicând în suflet o clădire a răutății, căreia îi pune ca sprijin și întărire gânduri de mândrie), să ai smerenia Domnului neîncetat în inimă. Să te gândești cine a fost El, și ce S-a făcut pentru noi, și din ce înălțime de lumină a dumnezeirii descoperită după putință ființelor de sus și slăvită în ceruri de toată firea rațională a îngerilor, Arhanghelilor, Scaunelor, Domniilor, Începătoriilor, Stăpâniilor, Heruvimilor

și Serafimilor și a nenumitelor Puteri spirituale, ale căror nume n-au ajuns până la noi, după cuvântul tainic al Apostolului (Ef 1, 21; Col 1, 16) în ce adânc de smerenie omenească S-a coborât prin negrăita Sa bunătate, asemănându-Se întru toate nouă, celor ce ședeam „în întunericul și în umbra morții” (Is 9, 2; Mt 4, 16) și ajunseserăm robi prin călcarea lui Adam, fiind stăpâniri de vrăjmaș prin lucrarea patimilor.

9. Căci aflându-ne noi într-o astfel de robie înfricoșată și stăpâniți fiind de moartea nevăzută și vicleană, nu S-a rușinat de noi Stăpânul întregii firi văzute și nevăzute, ci umilindu-Se pe Sine și luând asupra Sa pe omul căzut sub patimile de ocară și sub osânda dumnezeiască, „S-a făcut întru toate asemenea nouă, afară de păcat” (Evr 4, 15), adică afară de patimile de ocară. El a luat toate pedepsele trimise asupra omului pentru păcatul neascultării de către hotărârea dumnezeiască: moartea, osteneala, foamea, setea și cele asemenea acestora, făcându-Se ceea ce suntem noi, ca noi să ne facem ceea ce este El: „Cuvântul trup S-a făcut” (In 1, 14), ca trupul să se facă Cuvânt; „fiind bogat, S-a făcut sărac pentru noi, ca noi să ne îmbogățim cu sărăcia Lui” (2 Co 8, 9); S-a făcut asemenea nouă din multa iubire de oameni, ca noi să ne facem asemenea Lui prin toată virtutea. Căci de unde a venit Hristos, de acolo se înnoiește, prin harul și puterea Duhului, omul zidit cu adevărat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Iar prin această înnoire ajunge la măsura dragostei desăvârșite, care aruncă afară frica (1 In 4, 18), nemaiputând să cadă niciodată. Căci „dragostea niciodată nu cade” (1 Co 13, 8), fiindcă „dragostea, zice Ioan, este Dumnezeu; și cine rămâne în dragoste în Dumnezeu rămâne” (1 In 4, 16). De această măsură s-au învrednicit Apostolii și cei ce s-au nevoit asemenea lor întru virtute și s-au înfățișat pe ei desăvârșiți Domnului, urmând lui Hristos cu dragoste desăvârșită în toată viața lor.

Gândește-te, așadar, totdeauna fără uitare la umilirea aceasta atât de mare, pe care a luat-o Domnul asupra Sa, din negrăita Sa iubire de oameni; adică la sălășluirea în Maica lui Dumnezeu-Cuvântul, la luarea omului asupra Sa, la nașterea din femeie, la creșterea treptată cu trupul, la ocări, la înjurături, la batjocuri, la luarea în râs, la bârfiri, la biciuiri, la scuipări, la luarea în bătaie de joc, la hlamida roșie, la cununa de spini, la osândirea Lui de către căpetenii, la strigătul iudeilor celor fără de lege și de același neam cu El, împotriva Lui: „Ia-L, ia-L, răstignește-L” (In 19, 15), la cruce, la piroane, la suliță, la adăparea cu oțet și fiere, la triumful păgânilor, la râsul celor care treceau și ziceau: „De ești Fiul lui Dumnezeu, pogoară-Te de pe cruce și vom crede Ție” (Mt 27, 40-42), și la celelalte patimi pe care le-a răbdat pentru noi: „la răstignire, la moarte, la așezarea de trei zile în mormânt, la coborârea la iad; pe urmă, la roadele patimilor, care și cât de mari au fost: „la învierea din morți, la scoaterea din iad și din moarte a sufletelor care s-au împreunat cu Domnul, la înălțarea la ceruri, la șederea de-a dreapta Tatălui, la cinstea și la slava mai presus de toată Începătoria, Stăpânirea și de tot numele ce se numește, la

închinarea ce-o aduc toți îngerii Celui-întâi născut din morți, din pricina patimilor, după cuvântul Apostolului, care zice: „Aceasta să se cugete în voi, ceea ce și în Hristos Iisus, Care, în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a umilit pe Sine, chip de rob luând, întru asemănarea omului făcându-Se și la înfățișare aflându-Se ca omul; și S-a smerit pe Sine ascultător făcându-Se până la moarte, iar moartea de cruce. De aceea și Dumnezeu L-a preaînălțat pe El și I-a dăruit Lui nume mai presus de tot numele, ca în numele lui Iisus Hristos tot genunchiul să se plece, al celor cerești, al celor pământești și al celor de dedesubt"... și următoarele (Flp 2, 6-11). Iată la ce slavă și înălțime L-au ridicat, după dreptatea lui Dumnezeu, pe Domnul făcut om, pricinile mai înainte spuse.

10.Prin urmare, de vei păstra în inima ta fără uitare, cu dragoste și cu simțire aceste amintiri, nu te va stăpâni patima amărăciunii, a mâniei și a supărării. Căci temeliile patimii mândriei fiind săpate prin smerenia lui Hristos, la care te vei gândi, se va surpa ușor și de la sine toată clădirea fărădelegii, adică a mâniei și a supărării. Căci ce inimă aspră și împietrită nu se va frânge de va avea necontenit în minte marea smerenie a dumnezeirii Unuia-Născut pentru noi și amintirea tuturor patimilor mai înainte spuse? Cine nu se va face de bunăvoie pământ, cenușă și pulbere de călcat de către toți oamenii? Iar dacă se va smeri și se va frânge sufletul astfel, privind la smerenia Domnului, ce mânie va mai putea să stăpânească asupra lui? Dar tot așa de vădit e că uitarea acestor gânduri folositoare și de viață făcătoare, și sora ei, lenea, și ajutătoarea și tovarășa lor, neștiința, care sunt patimile cele mai adânci și mai lăuntrice, mai greu de surprins și de îndreptat, care acoperă și întunecă sufletul cu multă grijă, fac să se încuibeze și să lucreze în el și celelalte patimi, întrucât sădesc nepăsarea și alungă frica de păcate, pregătind drum și lucrare ușoară fiecărei patimi. Căci odată ce sufletul e acoperit de uitarea atotpăcătoasă, de lenea stricăcioasă și de neștiință, maica și doica tuturor relelor, nenorocita de minte se lipește cu ușurință de tot ce se vede, se cugetă sau se aude. De pildă, de va vedea frumusețe de femeie, îndată se va răni de pofta trupească. Și așa succedându-se, amintirile lucrurilor privite cu patimă și cu plăcere zugrăvesc din nou înăuntrul sufletului icoanele lor prin întipărirea înțelesurilor și a gândului păcătos. Iar urmarea este că întinează mintea pătimașă și nenorocită prin lucrarea duhurilor rele.

11. Apoi și trupul, dacă e gras și tânăr sau plin de must, când e ațâțat de amintiri caută să împlinească pătimaș cele cuprinse în ele, fiind împins de poftă, sau săvârșește uneori necurății în vis ori în somn. Căci, chiar dacă nu a avut cineva amestecare cu femeia la arătare și e socotit cast, feciorelnic și curat de oameni, ba chiar are renume de sfânt, înaintea lui Dumnezeu, Care vede cele ascunse, e socotit ca spurcat, desfrânat și necumpătat; și pe dreptate va fi osândit în ziua aceea, de nu va plânge și nu se va tângui, topindu-și trupul necontenit cu posturi, privegheri și rugăciuni, iar mintea lecuindu-și-o și

îndreptându-și-o prin amintiri sfinte și prin meditarea cuvântului dumnezeiesc, aducând pocăință cuvenită lui Dumnezeu, înaintea Căruia a și cugetat și făcut relele. Fiindcă nu minte glasul care a zis: „Iar Eu vă zic vouă: Tot cel ce privește la femeie spre a o pofti pe ea a și preacurvit cu ea în inima sa” (Mt 5, 28). De aceea e de folos tânărului să nu se întâlnească, de e cu putință, deloc cu femei, chiar de sunt socotite sfinte. Iar de se poate, să viețuiască despărțit chiar și de oameni, căci atunci poartă războiul mai ușor și îl cunoaște mai bine; mai ales dacă va fi cu luare-aminte la sine însuși și va petrece în cumpătare, cu puțină băutură de apă, în priveghere multă și rugăciuni, și se va sili să fie împreună cu Părinți duhovnicești încercați, lăsându-se înțeleptit și călăuzit de ei.

Căci e primejdios lucru a fi cineva singur, fără martori, a se călăuzi după voia sa și a conviețui cu cei neîncercați în războiul duhovnicesc. Unii ca aceștia sunt biruiți de alte feluri de războaie. Căci multe sunt meșteșugirile păcatului și se țin bine ascunse; și felurite curse și-a întins vrăjmașul pretutindeni. De aceea, dacă e cu putință, e bine să te silești și să te străduiești a fi sau a te întâlni neîncetat cu bărbați cunoscători. În felul acesta, deși nu ai tu însuți făclia adevăratei cunoștințe, fiind încă nedesăvârșit cu vârsta duhovnicească și prunc, dar, însoțindu-te cu cel ce o are, nu vei umbla în întuneric, nu te vei primejdui de lațuri și de curse și nu vei cădea între fiarele lumii spirituale, care pândesc în întuneric și răpesc și ucid pe cei ce umblă în el fără făclia spirituală a cuvântului dumnezeiesc.

12. Știu că vrei și tu, fiule, să dobândești în lăuntrul tău făclia luminii înțelegătoare și a cunoștinței duhovnicești, ca să poți umbla fără să te poticnești în cea mai adâncă noapte a veacului acestuia și pașii să-ți fie îndreptați de Domnul. Căci ai dorit foarte tare calea Evangheliei, după cuvântul prorocesc, adică să urmezi cu credință înfocată poruncilor evanghelice mai desăvârșite și să te faci părtaș, prin dorință și rugăciune, de patimile Domnului. De aceea, am să-ți arăt o metodă minunată și o regulă a chipului duhovnicesc de viață. Ea nu are lipsă de osteneală și de nevoință trupească, ci de osteneală sufletească, de supravegherea minții și de un cuget atent, care e ajutat de frica și de dragostea lui Dumnezeu. Prin această metodă vei putea cu ușurință să pui pe fugă mulțimea vrăjmașilor, asemenea fericitului David, care a răpus pe un uriaș al celor de alt neam, prin credință și încredere în Dumnezeu, și așa a pus pe fugă cu ușurință, împreună cu poporul său, zecile de mii ale dușmanilor (1 Rg 17, 49 ș.u.).

Ținta cuvântului nostru este să atragă atenția asupra celor trei uriași puternici și tari ai celor de alt neam, pe care se reazemă toată puterea potrivnică a lui Holofern cel spiritual. Dacă aceștia vor fi răpuși și uciși, toată puterea duhurilor necurate va slăbi cu ușurință, până se va topi cu totul. Cei trei uriași ai celui-rău, care sunt socotiți ca cei mai tari, sunt cele trei rele amintite mai înainte: neștiința, maica tuturor relelor; uitarea, sora împreună-

lucrătoare și slujitoarea ei; și nepăsarea trândavă, care țese veșmântul și acoperământul norului negru așezat peste suflet și care le sprijină pe amândouă, le întărește, le susține și sădește în sufletul cel fără grijă răul înrădăcinat și statornic. Prin nepăsarea trândavă, prin uitare și prin neștiință se întăresc și se măresc proptelele celorlalte patimi. Căci ajutându-se întreolaltă și neputând să fiinţeze fără să se susţină una pe alta, ele se dovedesc puteri tari ale vrăjmașului și căpetenii puternice ale celui-rău. Prin ele se întărește și pe ele se reazemă toată oastea duhurilor răutății, ca să-și poată duce la îndeplinire planurile. Fără ele nu se pot susține nici cele mai înainte spuse.

13. De vrei, așadar, să dobândești biruință împotriva patimilor mai înainte pomenite și să pui pe fugă ușor mulțimea vrăjmașilor spirituali, de alt neam, adună-te în tine însuți prin rugăciune și prin ajutorul lui Dumnezeu. Pătrunzând astfel în adâncurile inimii, caută urma acestor trei uriași puternici ai diavolului, adică a uitării, a nepăsării trândave și a neștiinței, care sunt propteaua dușmanilor spirituali de alt neam și pe sub care, furișându-se, celelalte patimi ale răutății lucrează, viețuiesc și prind putere în inimile celor iubitori de plăcere și în sufletele neînvățate. Și prin multa atenție și supraveghere a minții, folosindu-te și de ajutorul de sus, vei afla relele necunoscute celorlalți și socotite că nici n-ar fi rele, dar care sunt mai stricăcioase decât celelalte. Iar prin armele dreptății, care sunt contrare lor, adică prin amintirea cea bună, care e pricina tuturor bunătăților, prin cunoștința luminată, prin care sufletul, priveghind, alungă de la sine întunericul neștiinței, și prin râvna cea bună, care îndrumă și zorește sufletul spre mântuire, vei birui întru puterea Duhului Sfânt, prin rugăciune și cerere, vitejește și bărbătește pe cei trei uriași mai sus pomeniți ai vrăjmașilor spirituali. Prin amintirea cea preabună, cea după Dumnezeu, socotind totdeauna „câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt cu nume bun, fie că e virtute, fie că e de laudă” (Flp 4, 8), vei alunga de la tine uitarea atotpăcătoasă; prin cunoștința luminată și cerească vei nimici neștiința pierzătoare a întunericului; iar prin râvna atotvirtuoasă și preabună vei scoate afară nepăsarea trândavă, care lucrează în suflet păcatul necredinței în Dumnezeu, înrădăcinat acolo. De vei câștiga aceste virtuți, nu prin simpla voință a ta, ci cu puterea lui Dumnezeu și cu conlucrarea Duhului Sfânt, prin multă atenție și rugăciune, vei putea să te izbăvești de cei trei uriași mai înainte pomeniți ai celui-viclean. Căci armonia cunoștinței adevărate, cu amintirea cuvintelor lui Dumnezeu și cu râvna cea bună, când va fi silită să stăruie în suflet, prin harul lucrător, și va fi păzită cu grijă, va șterge din el urmele uitării, ale neștiinței și ale nepăsării trândave și le va reduce la neființă, iar pe urmă va împărăți în suflet harul, întru Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia fie slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

DIADOH AL FOTICEEI

Viața și scrierile lui Diadoh al Foticeei

Sub numele lui Diadoh al Foticeei e cunoscută o scriere de cuprins duhovnicesc, împărțită în 100 de capete. Încă din veacul al 7-lea, Sfântul Maxim Mărturisitorul și Sofronie din Ierusalim citează această scriere și îl socotesc ca autor pe Diadoh, episcop de Foticeea. Acesta nu poate fi decât acel Diadoh, episcop al Foticeei din Epirul vechi, care la anul 458 semnează împreună cu alți ierarhi o scrisoare către împăratul Leon I, anunțându-i moartea patriarhului Proterie din Alexandria, ucis de monofiziți[123].

Altceva nu se știe despre viața acestui ierarh, care trebuie să fi fost un mare ascet și un adânc cunoscător al tainelor vieții mistice, după cum rezultă din scrierea sa amintită, care s-a bucurat de o deosebită prețuire în timpul de după el, cum arată mulțimea manuscriselor în care s-a păstrat.

De la el a mai rămas și o *Vedere*[124], în care, în forma unui dialog purtat în vis între el și Ioan Botezătorul, se discută asupra problemelor în legătură cu vederea lui Dumnezeu pe pământ și în viața viitoare[125].

Scrierea lui amintită, în 100 de capete, nu e tipărită în Patrologia lui Migne decât într-o traducere latină[126], măcar că un text grec al ei fusese publicat încă în 1782 la Veneția, în *Filocalia*[127].

Această scriere este un tratat complet asupra vieții duhovnicești, scris de un om care a practicat-o. Ea ne lămurește mai bine decât multe volume groase despre duhul în care se trăia în lumea monahală. Ea ne arată că în vremea sinoadelor ecumenice și a marilor certuri hristologice, nici învățătura despre

---

[123] J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio,* Florența, 1757-1764, vol. VII, p. 619.

[124] Ὅρασις του αγίου Διαδόχου επισκόπου Φωτισῆς τῆς Ἠπείρου, ed. de Iustinos Bithynos în Νέα Σιών 6, vol. 9, Ierusalim, 1909, p. 247-254. O ediție mai bună: „W. N. Beneșevici, „Viziunea lui Diadoh, episcopul Foticeii în Epir” în *Memoriile Academiei Imperiale de Științe din St. Petersburg,* Seria a VIII-a, clasa istorico-filosofică, vol. VIII, nr. 11, St. Petersburg, 1908 (în rusește).

[125] De la Diadoh a mai rămas și o predică. *Despre Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos,* Migne, P. G. 65, 1114-1148. *Cuvântarea contra arienilor,* P. G. 65, 1149-1166, fiind din vol. IV, nu e a lui Diadoh.

[126] Migne, P. G. 65, 1167-1212. Traducerea latină e făcută de Fr. Turrianus la 1570 și are titlul *Capita centum de perfectione spirituali*.

[127] Textul acesta, reprodus în ed. a 2-a a *Filocaliei* (Atena, 1893), vol. 1, p. 140-164, e intitulat: „Λόγος ασκητικός, διηρημένος εις ρ κεφάλαια πρακτικά γνώσεως και διακρίσεως πνευματικής”. Traducerea românească am făcut-o după el, neavând la îndemână textele mai critice editate de C. Popov și J. E. Weiss-Liebersdorf. Ediția lui C. Popov a apărut în 1903 la Kiev, iar a lui Weiss-Liebersdorf, în 1912, la Leipzig, în „Bibliotheca Teubneriana”.

trăirea creștină nu era lipsită de dispute. Scrierea aceasta are și o parte polemică, în care respinge învățăturile greșite.

După Diadoh, scopul vieții duhovnicești este unirea sufletului cu Dumnezeu prin dragoste (capete 1-2). El face deosebirea între „chipul” lui Dumnezeu în om și „asemănarea” cu El (cap 4, 88). Prin păcatul strămoșesc „chipul” dumnezeiesc s-a întinat, s-a spălăcit. Harul Botezului curăță „chipul”, îl spală de întinăciunea păcatului. Dar prin aceasta încă nu avem și „asemănarea”. Spălarea chipului se face fără colaborarea noastră; lucrarea aceasta a harului încă n-o simțim. „Asemănarea” începem să o câștigăm pe măsură ce ne sporim eforturile noastre pentru o viață virtuoasă și o atingem deplin când a crescut în noi dragostea de Dumnezeu în mod covârșitor. Abia după ce am sporit în „asemănare”, în dragoste, ni se face și harul „simțit”. „Harul, cum am zis, chiar din clipa în care ne botezăm se ascunde în adâncul minții. Dar își acoperă prezența față de simțirea minții. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătățile harului intră în comuniune într-un chip tainic cu sufletul prin simțirea minții. Căci pe măsură ce sporește sufletul, și darul dumnezeiesc își arată dulceața sa minții” (cap 77). „Două bunuri ne aduce nouă sfântul har al Botezului renașterii, dintre care unul covârșește pe celălalt în chip nesfârșit. Cel dintâi ni se dă îndată. Căci ne înnoiește chiar în apă și luminează toate trăsăturile sufletului, deci „chipul”, îndepărtând toată zbârcitura păcatului nostru. Iar celălalt așteaptă ca să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este „asemănarea”. Când începe deci mintea să guste întru multă simțire dulceața Preasfântului Duh, suntem datori să știm că începe harul să zugrăvească, așa-zicând peste chip, asemănarea” (cap 88).

Prin această deosebire Diadoh vrea să combată masalianismul. Pentru acesta harul și experiența prezenței harului erau identice. Abia această experiență este o dovadă că omul este eliberat de păcat și de diavol. De aceea, prețuind exclusiv rugăciunea ca mijloc al experierii harului, nesocoteau taina Botezului ca mijlocitoare a harului care șterge, fără să avem conștiința, păcatul din noi. Cei ce combăteau masalianismul (mai ales Marcu Ascetul și Diadoh al Foticeei), prețuind ca și adversarii lor trăirea mistică a harului, trebuiau să distingă „chipul” lui Dumnezeu de „asemănarea” cu Dumnezeu, pentru a putea distinge și harul Botezului, care restabilește acest chip fără să ne dăm noi seama, de trăirea conștientă a harului, care realizează treptat „asemănarea” nu numai prin rugăciune, cum ziceau masalienii, ci prin sforțările cu voia spre toată virtutea.

Porniți pe calea deprecierii Botezului și a harului nesesizat de conștiință, dăruit prin această taină, masalienii afirmau că Botezul nu alungă pe diavol din sufletul omului, așadar nu șterge nici păcatul cu totul, ci în omul botezat sălășluiesc și harul, și păcatul; și Duhul Sfânt, și diavolul.

Această teorie o respinge Diadoh arătând că, dacă până la Botez

înăuntrul sufletului se află diavolul, de la Botez înăuntrul lui se sălășluiește harul, iar diavolul e scos afară. De aici înainte sufletul este influențat de har dinăuntrul său; iar diavolul îl influențează numai din afară, prin mustul trupului și prin simțurile lui. „Unii au născocit că atât harul, cât și păcatul, adică atât Duhul adevărului, cât și duhul rătăcirii se ascund în mintea celui ce se botează. De aceea zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar cealaltă, îndată, spre cele potrivnice. Eu însă am înțeles din dumnezeieștile Scripturi și din însăși simțirea minții că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul spre cele bune din afară, iar Satana foiește în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieșirile minții înspre dreapta. Dar din ceasul în care ne renaștem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru. Ca urmare, aflăm că, precum odinioară stăpânea asupra sufletului rătăcirea, așa după Botez stăpânește asupra lui adevărul. Lucrează, ce e drept, Satana asupra sufletului și după Botez, ca și mai înainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află la un loc cu harul, să nu fie!, ci învăluind oarecum mintea în fumul dulcețurilor neraționale, prin mustul trupului" (cap 76). Cu alte cuvinte, până nu se sălășluiește harul în adâncul sufletului, lucrează chiar din el dracii cei mai subțiri, oprindu-l de la dorirea binelui și îndemnându-l la patimi sufletești. Dar după ce se sălășluiește harul în minte, vin la rând dracii mai materiali, care ațâță trupul spre patimi trupești, ca să despartă mintea din comuniunea cu harul (cap 81). „Harul lui Dumnezeu se sălășluiește în însuși adâncul sufletului. De aceea, din însuși adâncul inimii simțim oarecum izvorând dragostea de Dumnezeu când ne gândim fierbinte la El. Iar dracii de aici înainte se mută și se încuibează în simțurile trupului, lucrând prin firea ușor de influențat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul... De aceea harul prin simțirea minții înveselește trupul cu o bucurie negrăită la cei ce sporesc în cunoștință; iar dracii prin simțurile trupului robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigașii, cu sila spre cele ce nu vrea, când ne află mai ales umblând fără grijă și cu nepăsare pe calea credinței" (cap 79).

Viața duhovnicească începe cu frica de Dumnezeu. „Nimeni nu poate iubi pe Dumnezeu din toată inima dacă nu se teme mai întâi de El întru simțirea inimii" (cap 16). Prin frică începe să se curețe sufletul de păcate. Dar chiar înainte de aceasta trebuie să se desfacă de grijile lumești. Până ce sufletul e nepăsător și dornic de plăceri, nu simte frica de Dumnezeu. Dar când începe să se curețe cu multă luare-aminte, atunci simte frica de Dumnezeu ca pe un medicament al vieții. Curățându-se astfel tot mai mult, ajunge la dragostea desăvârșită, în care nu mai este frică, ci nepătimire (cap 17). „Cel ce iubește pe Dumnezeu crede cu adevărat în El și împlinește cu evlavie poruncile. Iar cel ce crede numai, și nu este în iubire, nu are nici credința pe care crede că o are" (cap 21).

După curățarea de patimile trupești, lucrare în care rol mare îl au ascultarea și înfrânarea, trebuie să se facă și curățarea minții de gânduri rele,

lucru care cere o liniștire a minții. „Cei ce se nevoiesc trebuie să-și păzească pururea cugetul neînviforat, ca mintea, deosebind gândurile ce intră în ea, pe cele bune și trimise de Dumnezeu să le așeze în cămările memoriei, iar pe cele urâte și drăcești să le arunce afară din vistieriile firii” (cap 26). „Dar numai Duhul Sfânt poate curăța mintea cu adevărat... Căci strălucind El necontenit în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte micile și întunecoasele năvăliri ale dracilor, ci se și slăbesc, fiind vădite de lumina aceea sfântă și slăvită. De aceea zice Apostolul: „«Duhul să nu-l stingeți »” (1 Tes 5, 19) (cap 28).

Curățându-se mintea, se pune în lucrare simțirea ei, care este un organ prin care mintea se raportează la cele nevăzute și dumnezeiești, ca simțurile trupului la cele văzute (capete 24, 30). „Simțirea aceasta a minții” sau „a inimii” sau „a sufletului” nu trebuie înțeleasă însă ca o vedere materială a lui Dumnezeu. „Nimeni să nu nădăjduiască, auzind de simțirea minții, că i se va arăta în chip văzut slava lui Dumnezeu. Spunem numai că cel ce și-a curățat sufletul simte printr-o gustare negrăită mângâierea dumnezeiască, dar nu că i se arată ceva din cele nevăzute. Pentru că acum umblăm prin credință, nu prin vedere, zice fericitul Pavel. Dacă deci i se va arăta vreunui nevoitor fie vreo lumină, fie vreo formă cu chip de foc, fie glas, să nu primească nicidecum o astfel de vedere. Căci este amăgire vădită a vrăjmașului” (cap 36, vezi și 37, 38). „Că mintea, când începe să fie lucrată cu putere de lumina dumnezeiască, se face întreagă străvezie, încât își vede în chip îmbelșugat lumina sa, nimeni nu se îndoiește. Căci așa devine când puterea sufletului biruiește cu totul asupra patimilor. Dar că tot ce i se arată într-o formă oarecare, fie ca lumină, fie ca foc, vine din reaua uneltire a vrăjmașului, ne învață limpede dumnezeiescul Pavel, spunând că acela se preface în înger al luminii” (cap 40).

Dar înaintarea aceasta în viața duhovnicească spre nepătimire, dragoste și vedere tainică nu se face fără lupte. „Când mintea începe să simtă harul Preasfântului Duh, atunci și Satana mângâie sufletul printr-o simțire dulce, în timpul odihnei de noapte, când vine ca o adiere de somn ușor peste el”. Ceea ce ajută atunci sufletul să alunge adierea dulce a Satanei este numele Domnului Iisus. „Dacă deci mintea va fi aflată ținând în amintire fierbinte numele sfânt al Domnului Iisus și se va folosi ca de o armă de numele acela preasfânt și preamărit, va pleca amăgitorul viclean” (capete 31, 32).

Cu cât se îmbogățește sufletul mai mult de darurile lui Dumnezeu, cu atât „îngăduie Domnul mai mult să fie supărat de draci, ca să învețe tot mai mult să facă deosebire între bine și rău și să se facă mai smerit” (cap 77).

Diadoh are comună cu mulți scriitori din Răsărit teoria deosebirii dintre „teolog” și „gnostic”. Teologul este propovăduitorul, cuvântătorul tainelor dumnezeiești, care a primit darul cuvântului, al învățăturii, care e totodată și darul înțelepciunii. Spre deosebire de el, gnosticul a primit darul „cunoștinței”, al unirii cu Dumnezeu și al trăirii acestei uniri. Drumul gnosticului este mai

ales acela al rugăciunii, al însingurării în adâncurile trăirii mistice, departe de orice grijă (capete 7-11).

«Poate nota cea mai surprinzătoare a acestei scrieri, zic Viller-Rahner (op. *cit.,* p. 223), este că viața duhovnicească apare de la început până la sfârșit ca o „trăire" și că la orice pas se vorbește de „experiență"...». Aceasta e o caracterizare justă. Nu tot așa de potrivită este însă observația că „Diadoh aparține teologiei de sentiment, direcția pietății răsăritene, a cărei formă decăzută extremă este masalianismul". Trăirea mistică de care vorbește Diadoh nu poate fi identificată pur și simplu cu o stare sentimentală. Împreunarea celor două cuvinte „simțirea minții" este o dovadă îndestulătoare despre acest adevăr[128].

[128] Pentru știrile biografice și bibliografice am folosit: O. Bardenhewer (*op. cit*, vol. IV, Fr. im Br., 1924, p. 186-189) și Viller-Rahner (*op. cit*, p. 216-228).

FERICITUL DIADOH,
EPISCOPUL FOTICEEI

Definiții[129]

1. Definiția credinței: cugetare nepătimașă despre Dumnezeu.

2. Definiția nădejdii: călătoria minții spre cele nădăjduite.

3. Definiția răbdării: stăruința neîncetată de a vedea cu ochii înțelegerii pe Cel nevăzut ca văzut.

4. Definiția neiubirii de argint: a vrea să nu ai bani, așa cum vrea cineva să aibă.

5. Definiția cunoștinței: a te uita pe tine când te gândești la Dumnezeu.

6. Definiția smeritei cugetări: uitarea atentă a isprăvilor tale.

7. Definiția nemânierii: dorință multă de a nu te mânia.

8. Definiția curăției: simțire pururea lipită de Dumnezeu.

9. Definiția iubirii: sporirea prieteniei față de cei ce ne ocărăsc.

10. Definiția desăvârșitei desfătări în Dumnezeu: a socoti bucurie tristețea morții.

---

[129] *Filocalia greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 140.

AL ACELUIAȘI

Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească, împărțit în 100 de capete[130]

1. Fraților, oricărei vederi (contemplații) duhovnicești să-i premeargă credința, nădejdea și dragostea, dar mai ales dragostea. Căci acelea ne învață să nesocotim bunătățile văzute; iar dragostea ne leagă sufletul însuși de bunătățile lui Dumnezeu, adulmecând printr-o simțire a minții urma Celui nevăzut.

2. Singur Dumnezeu e bun prin fire. Dar și omul se face bun prin Cel cu adevărat bun, dacă își cultivă modurile viețuirii. Din această stare nu se mai poate schimba când sufletul, prin cultivarea binelui, a ajuns în Dumnezeu așa de mult, cât poate vrea cu puterea care lucrează în el. Căci zice: „Fiți buni și milostivi, ca Tatăl vostru Cel din ceruri” (Lc 6, 36).

3. Răul nu este în fire, nici nu este cineva rău prin fire. Căci Dumnezeu nu a făcut ceva rău. Când însă cineva, din pofta inimii, aduce la o formă ceea ce nu are ființă, atunci aceea începe să fie ceea ce vrea cel ce face aceasta. Se cuvine deci ca prin cultivarea necontenită a amintirii lui Dumnezeu să ne ferim de a ne deprinde cu răul. Căci e mai puternică firea binelui decât deprinderea răului. Fiindcă cel dintâi este, pe când cel de al doilea nu este decât numai în faptul că se face.

4. Toți oamenii suntem „după chipul” lui Dumnezeu; dar „după asemănare” nu sunt decât aceia care prin multă dragoste și-au robit libertatea lor lui Dumnezeu. Când deci nu suntem ai noștri, atunci suntem asemenea Celui ce prin dragoste ne-a împăcat cu Sine. La aceasta însă nu va ajunge cineva de nu-și va convinge sufletul său să nu se mai lase vrăjit de slava vieții ușoare.

5. Libertatea voinței se arată în voirea sufletului rațional, care e gata să se miște spre orice ar vrea. Pe aceasta să o convingem să fie gata numai spre bine, ca prin amintirile cele bune să nimicim totdeauna pomenirea răului.

6. Lumina cunoștinței adevărate stă în a deosebi fără greșeală binele de rău. Căci atunci calea dreptății, atrăgând mintea spre Soarele dreptății, o duce la lumina nesfârșită a cunoștinței, ca pe una care caută de aici înainte cu îndrăznire dragostea. Trebuie deci să smulgem într-o pornire nemânioasă

[130] Textul grec editat în *Filocalia greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 140-164. O traducere latină, în Migne, P. G. 65, col. 1167-1212. La traducerea noastră am folosit și acest text latinesc.

dreptatea de la cei ce îndrăznesc să o necinstească. Căci râvna evlaviei își arată biruința nu urând pe cineva, ci mustrându-l.

7. Cuvântul duhovnicesc umple de siguranță simțirea minții, căci e purtat de lucrarea dragostei ce izvorăște din Dumnezeu. De aceea mintea noastră se îndeletnicește, fără să fie silită, cu grăirea despre Dumnezeu. Căci nu simte atunci vreo lipsă care provoacă grijă. Fiindcă atât de mult se lărgește prin vederi, cât vrea lucrarea dragostei. Bine este deci să așteptăm totdeauna cu credință, ca să primim prin dragoste iluminarea pentru a cuvânta. Căci nimic nu e mai sărac decât cugetarea care, stând afară de Dumnezeu, filosofează despre Dumnezeu.

8. Nici cel ce nu este încă luminat nu se cade să se apropie de vederile duhovnicești; nici cel învăluit din belșug de lumina bunătății Preasfântului Duh să nu înceapă a cuvânta. Pentru că lipsa luminii aduce neștiință; iar belșugul nu îngăduie să se vorbească. Căci sufletul fiind atunci beat de dragostea către Dumnezeu vrea să se desfete cu glas tăcut de slava Domnului. Prin urmare, numai cel ce ține mijlocia iluminării trebuie să purceadă a grăi despre Dumnezeu. Căci această măsură dăruiește sufletului cuvinte pline de strălucire. Iar strălucirea iluminării hrănește credința celui ce grăiește întru credință. Căci rânduiala este ca cel ce învață pe alții să guste, prin dragoste, el mai întâi din rodul cunoștinței, așa cum plugarul care se ostenește trebuie să se împărtășească el mai întâi din roade.

9. Atât înțelepciunea, cât și cunoștința, cât și celelalte daruri dumnezeiești sunt ale unuia și aceluiași Duh Sfânt. Dar fiecare din ele își are lucrarea sa deosebită. De aceea, unuia i s-a dat înțelepciune, altuia cunoștința întru același Duh, mărturisește Apostolul (1 Co 12, 8). Cunoștința leagă pe om de Dumnezeu prin experiență, dar nu îndeamnă sufletul să cuvânteze despre lucruri. De aceea unii dintre cei ce petrec în viața monahală sunt luminați de ea în simțirea lor, dar la cuvinte dumnezeiești nu vin. Dacă însă se dă cuiva, pe lângă cunoștință, și înțelepciune în duh de frică, lucru ce rar se întâmplă, aceasta descoperă însăși lucrarea cunoștinței, prin dragoste. Fiindcă cea dintâi obișnuiește să lumineze prin trăire, a doua, prin cuvânt. Dar cunoștința o aduc rugăciunea și liniștea multă când lipsesc cu desăvârșire grijile; iar înțelepciunea o aduce meditarea fără slavă deșartă a cuvintelor Duhului, și mai ales harul lui Dumnezeu care o dă.

10. Când facultatea impulsivă (mânia) a sufletului se pornește împotriva patimilor, trebuie să știi că este vreme de tăcere, căci este ceas de luptă. Iar când vede cineva că starea aceasta de neliniște a ajuns la liniște, fie prin rugăciune, fie prin milostenie, să se lase mișcat de dragostea cuvintelor, asigurând însă prin legăturile smeritei cugetări aripile minții. Căci până nu se smerește cineva foarte prin disprețuirea de sine, nu poate grăi despre măreția lui Dumnezeu.

11. Cuvântul duhovnicesc păstrează sufletul celui ce-l grăiește pururea

neiubitor de slavă deșartă. Căci mângâind toate părțile sufletului prin simțirea inimii, îl face să nu mai aibă trebuință de slava de la oameni. De aceea, îi păzește pururea cugetarea fără năluciri, prefăcând-o întreagă în dragoste de Dumnezeu. Dar cuvântul înțelepciunii lumești îl îndeamnă pe om pururea spre iubirea de slavă. Căci neputând mângâia și satisface pe cei ce-l grăiesc prin experiența simțirii, le dăruiește plăcerea laudelor, fiind el însuși o plăsmuire a oamenilor iubitori de slavă. Vom cunoaște deci fără rătăcire această înrâurire a cuvântului lui Dumnezeu, dacă vom cheltui ceasurile când nu grăim, în tăcere lipsită de griji și în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu.

12. Cel ce se iubește pe sine nu poate iubi pe Dumnezeu. Dar cel ce nu se iubește pe sine, din pricina bogăției covârșitoare a iubirii lui Dumnezeu, Îl iubește pe Dumnezeu, fiindcă unul ca acesta nu caută niciodată slava sa, ci pe a lui Dumnezeu. Căci cel ce se iubește pe sine caută slava sa. Iar cel ce iubește pe Dumnezeu iubește slava Celui ce l-a făcut pe el. Fiindcă e propriu sufletului simțitor și iubitor de Dumnezeu să caute, pe de o parte, pururea slava lui Dumnezeu în toate poruncile pe care le împlinește, iar pe de alta, să se desfete întru smerenia sa. Căci lui Dumnezeu I se cuvine slavă, pentru măreția Lui, iar omului, smerenie, ca prin ea să ajungem să fim ai lui Dumnezeu. De vom face aceasta și noi, bucurându-ne întocmai ca Sfântul Ioan Botezătorul de slava Domnului, vom începe să zicem neîncetat: „Acesta trebuie să crească, iar noi să ne micșorăm” (In 3, 30).

13. Știu pe cineva care iubește așa de mult pe Dumnezeu, plângând totuși că nu-L poate iubi cât vrea, încât sufletul lui este necontenit într-o astfel de dorință fierbinte, că Dumnezeu se slăvește în el, iar el este ca și când n-ar fi. Despre sine nu știe ce valoare are, iar laudele cuvintelor nu-l îndulcesc. Căci din multa dorire a smereniei nu-și cunoaște vrednicia sa, ci slujește lui Dumnezeu după rânduiala preoților. Iar din multa iubire de Dumnezeu își ascunde amintirea vredniciei, îngropând cu smerenie undeva în adâncul dragostei de Dumnezeu lauda ce i se cuvine din pricina acestei vrednicii, ca să-și pară în cugetarea sa totdeauna o slugă netrebnică, fiind cu totul străin de vrednicia sa, prin dorul după smerenie. Acest lucru suntem datori să-l facem și noi, fugind de orice cinste și slavă, pentru covârșitoarea bogăție a dragostei Domnului, Care ne-a iubit așa de mult pe noi.

14. Cel ce iubește pe Dumnezeu întru simțirea inimii, acela este cunoscut de El. Căci în măsura în care primește cineva în simțirea sufletului dragostea lui Dumnezeu, în aceeași măsură ajunge în dragostea lui Dumnezeu. De aceea, unul ca acesta nu încetează să se dorească după lumina cunoștinței cu o dragoste așa de puternică, încât să-și simtă topindu-se până și tăria oaselor, nemaiștiindu-se pe sine, ci fiind prefăcut întreg de dragostea lui Dumnezeu. De unul ca acesta putem spune și că este în viața aceasta, și că nu este. Căci petrecând în trupul său, călătorește, datorită dragostei, afară din el, mișcându-se necontenit cu sufletul către Dumnezeu. Arzând cu inima neîntrerupt de

focul dragostei, s-a lipit de Dumnezeu prin puterea neslăbită a unui mare dor, ca unul ce a ieșit odată pentru totdeauna din iubirea de sine pentru dragostea de Dumnezeu: „Căci dacă ne-am ieșit din minte, zice, este pentru Dumnezeu, iar de suntem cu mintea întreagă, este pentru voi” (2 Co 5, 13).

15. Când începe cineva să simtă cu îmbelșugare dragostea lui Dumnezeu, începe să iubească și pe aproapele întru simțirea duhului. Și aceasta este dragostea despre care grăiesc toate Sfintele Scripturi. Căci prietenia după trup se desface foarte ușor când se găsește o cât de mică pricină. Pentru că nu a fost legată cu simțirea duhului. Dar în sufletul ce stă sub înrâurirea lui Dumnezeu, chiar dacă s-ar întâmpla să se producă vreo supărare, totuși legătura dragostei nu se desface dintr-însul. Căci aprinzându-se pe sine însuși din nou de focul dragostei lui Dumnezeu, îndată revine iarăși la starea cea bună și cu multă bucurie primește dragostea aproapelui, chiar dacă a fost ocărât sau păgubit mult de către acela. Pentru că acest suflet topește în dulceața lui Dumnezeu amărăciunea iscată de gâlceavă.

16. Nimeni nu poate să iubească pe Dumnezeu din toată inima dacă nu se va teme de El mai întâi întru simțirea inimii. Căci numai curățându-se și înmuindu-se sufletul prin înrâurirea temerii vine la dragoste lucrătoare. Dar nu va veni cineva la temerea de Dumnezeu în chipul arătat dacă nu va părăsi toate grijile lumești. Căci numai când ajunge mintea la liniște multă și la negrijă o strâmtorează frica de Dumnezeu, curățând-o întru simțire multă de toată grosimea pământească, ca astfel să o aducă la marea dragoste a bunătății lui Dumnezeu. Astfel frica este o stare proprie drepților care încă se curăță, fiind împreunată pe jumătate cu dragoste. Iar dragostea desăvârșită este proprie drepților curățați deplin, în care nu mai este frică. „Căci dragostea desăvârșită, zice, scoate afară frica” (1 In 4, 18). Dar de amândouă au parte numai drepții, care lucrează virtuțile cu ajutorul Duhului Sfânt. De aceea zice Scriptura într-un loc: „Temeți-vă de Domnul, voi, toți sfinții Lui” (Ps 33, 9), iar în alt loc: „Iubiți pe Domnul, voi, toți cuvioșii Lui” (Ps 30, 25). Prin acestea învățăm limpede că frica de Dumnezeu este proprie drepților ce se curăță încă, fiind împreunată, cum s-a zis, pe jumătate cu dragoste; iar dragostea desăvârșită e proprie drepților curățați, în care nu mai este gândul vreunei temeri, ci o ardere neîncetată și o alipire a sufletului de Dumnezeu, prin lucrarea Duhului Sfânt. Căci s-a zis: „Lipitu-s-a sufletul meu de Tine și dreapta Ta m-a sprijinit” (Ps 62, 8).

17. Rănile primite de trup dacă s-au înăsprit și s-au umplut de murdărie nu simt lucrarea leacului; dar după ce sunt curățate simt lucrarea leacului, ajungând prin el la tămăduire desăvârșită. Așa și sufletul: câtă vreme e neîngrijit și acoperit în întregime de lepra voluptății, nu poate simți frica lui Dumnezeu, chiar dacă i-ar vesti cineva neîncetat judecata înfricoșată și aspră a lui Dumnezeu. Dar când începe să se curețe în multa luare-aminte, simte frica lui Dumnezeu ca pe un leac adevărat al vieții, care, mustrându-l, îl arde ca într-

un foc fără durere. Pe urmă, curățându-se treptat, ajunge la curățarea desăvârșită, sporind în dragoste pe măsură ce se micșorează frica din el. În felul acesta ajunge la dragostea desăvârșită, în care, cum am zis, nu mai este frică, ci nepătimirea deplină, produsă de slava lui Dumnezeu. Să avem deci ca laudă neîncetată, mai presus de toate laudele, întâi frica lui Dumnezeu, apoi dragostea, care este plinirea legii desăvârșirii în Hristos.

18. Sufletul care nu s-a izbăvit de grijile lumești nu iubește nici pe Dumnezeu cu adevărat și nu disprețuiește nici pe diavolul cum trebuie. Căci grija vieții îi este ca un acoperământ care îl împovărează. Din această pricină mintea nu-și poate cunoaște dreptul de judecată asupra acestui fel de lucruri, ca să dea fără greșeală hotărârile judecății sale. Deci în toate chipurile retragerea din lume e folositoare.

19. Ține de sufletul curat cuvântul fără pizmă, râvna fără răutate și dragostea neîncetată față de Domnul slavei. Atunci și mintea își potrivește cumpenele sale cu exactitate, fiind de față în cugetarea sa ca în cel mai curat loc de judecată.

20. Credința fără faptă și fapta fără de credință vor fi la fel de lepădate. Căci credinciosul trebuie să-și arate credința aducând Domnului fapte. Pentru că nici părintelui nostru Avraam nu i s-ar fi socotit credința spre dreptate dacă nu ar fi adus pe fiul său ca rod al ei.

21. Cel ce iubește pe Dumnezeu, acela crede totodată cu adevărat și săvârșește faptele credinței cu evlavie. Iar cel ce crede numai, și nu este întru dragoste, nu are nici credința însăși, pe care socotește că o are. Căci crede cu o minte ușuratică, ce nu lucrează sub greutatea plină de slavă a dragostei. Drept aceea, credința lucrătoare prin dragoste este marele izvor al virtuților.

22. Când cercetăm adâncul credinței, se tulbură, dar când îl privim cu dispoziția simplă a inimii, se înseninează. Căci adâncul credinței fiind apa uitării relelor, nu rabdă să fie cercetat de cugetări iscoditoare. Să plutim deci pe aceste ape cu simplitatea înțelegerii, ca să ajungem la limanul voii lui Dumnezeu.

23. Nimeni nu poate iubi sau crede cu adevărat dacă nu se are pe sine însuși pârâș al său. Căci când conștiința noastră se tulbură prin mustrările ce și le face, nu mai e lăsată mintea să simtă mireasma bunurilor supralumești, ci îndată e cuprinsă de îndoială: pe de o parte, dorește acea mireasmă cu ardoare pentru experiența lor anticipată prin credință, pe de alta, nu o mai poate prinde cu simțirea inimii prin dragoste, din pricina deselor împunsături ale conștiinței mustrătoare. Dar curățându-ne pe noi înșine printr-o atenție mai fierbinte, vom câștiga ceea ce dorim în Dumnezeu, dobândind o și mai deplină experiență.

24. Precum simțurile trupului ne mână spre cele ce ni se arată bune oarecum cu sila, tot așa obișnuiește să ne călăuzească simțirea inimii spre bunurile nevăzute, după ce a gustat o dată din ele. Căci fiecare se dorește

totdeauna după ceea ce e înrudit cu sine: sufletul, ca netrupesc, după bunurile cerești, iar trupul, ca pământ, după desfătarea pământească. Deci la experiența simțirii nemateriale vom ajunge fără rătăcire dacă vom subția materia prin osteneli și dureri.

25. Însăși lumina sfintei cunoștințe ne învață că simțirea naturală este una, dar e împărțită în două lucrări din pricina neascultării lui Adam. Deci una și simplă este și lucrarea Duhului Sfânt, coborâtă în acea simțire. Dar și pe aceasta nimeni nu o poate cunoaște, decât numai cei ce s-au lepădat cu bucurie de plăcerile vieții pentru nădejdea bunurilor viitoare și au veștejit toată dorința simțirilor trupești prin înfrânare. Mintea acelora, mișcându-se cu toată puterea numai spre acele bunuri, datorită lipsei de griji, simte întâi ea în chip negrăit bunătatea dumnezeiască. Pe urmă împărtășește și trupului din bucuria sa, pe măsura înaintării sale, având un dor nemărginit de-a se mărturisi. „Căci întru El a nădăjduit, zice, inima mea, și am fost ajutat; și a înflorit trupul meu, și cu voia mea mă voi mărturisi Lui” (Ps 27, 9-10). Bucuria adevărată ce se revarsă atunci în suflet și în trup este o înștiințare neînșelătoare despre viața cea nestricăcioasă.

26. Cei ce se nevoiesc trebuie să-și păstreze cugetarea pururea netulburată, ca mintea, deosebind gândurile ce trec prin ea, pe cele bune și trimise de Dumnezeu să le așeze în cămările amintirii, iar pe cele întunecoase și drăcești să le arunce afară din jitnițele firii. Căci atunci când marea e liniștită, pescarii văd până în adâncuri, încât nu le scapă aproape niciunul din peștii care mișună acolo. Dar când e tulburată de vânturi, ascunde în negura tulburării ceea ce lasă cu prisosință să fie văzut când e liniștită și limpede. Meșteșugul celor ce pun la cale vicleșugurile pescărești nu mai are atunci nicio putere. Aceasta se întâmplă să o pățească și mintea contemplativă, mai ales atunci când dintr-o mânie nedreaptă se tulbură adâncul sufletului.

27. Sunt foarte puțini aceia care își cunosc cu de-amănuntul toate greșelile lor și a căror minte nu e răpită niciodată de la pomenirea lui Dumnezeu. Căci precum ochii noștri cei trupești când sunt sănătoși pot vedea toate, până și țânțarii care zboară în aer, dar când sunt acoperiți cu albeață sau de niscai urdori chiar dacă vine înaintea lor vreun lucru mare nu-l văd decât foarte șters, iar pe cele mici nici nu le prind cu simțul vederii, tot așa și sufletul: de își va subția cu luare-aminte coaja care i-a venit din iubirea de lume, va socoti chiar și cele mai mici greșeli ale sale ca foarte mari și va vărsa neîncetat lacrimi peste lacrimi cu multă mulțumire. Căci s-a spus: „Drepții se vor mărturisi numelui Tău” (Ps 139, 14). Dar de va stărui în dragoste de lume, chiar dacă ar săvârși vreo ucidere, sau altă faptă vrednică de mare pedeapsă, o va privi foarte liniștit, iar celorlalte greșeli nu le va da nicio însemnătate, ci le va socoti adeseori ca isprăvi. De aceea, nu se va rușina netrebnicul nici chiar să le apere cu căldură.

28. Numai Duhul Sfânt poate să curețe mintea. Căci de nu va intra Cel

puternic să dezarmeze și să lege pe tâlhar, nu se va slobozi nicidecum prada. Deci se cade ca prin toate și mai ales prin pacea sufletului să dăm odihnă Duhului Sfânt în noi, ca să avem sfeșnicul cunoștinței luminând în noi totdeauna. Căci răspândindu-și el neîncetat lumina în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte acele mici și întunecate atacuri (momeli) ale dracilor, ci se și slăbesc, fiind date pe față de lumina aceea sfântă și slăvită. De aceea Apostolul zice: „Duhul să nu-l stingeți!” (1 Tes 5, 19), adică nu lucrați sau nu gândiți cele rele, ca să nu întristați bunătatea Duhului Sfânt și să vă lipsiți de sfeșnicul acela ocrotitor. Căci nu se stinge Cel veșnic și de viață făcător, ci, de-L vom întrista, Se va depărta de la noi, lăsând mintea încețoșată și neluminată.

29. Precum am mai spus, știm că nu există decât o singură simțire naturală a sufletului, căci cele cinci se deosebesc după trebuințele trupului nostru, cum ne învață Preasfântul și de oameni iubitorul Duh al lui Dumnezeu. Dar ea se împarte în tot atâtea părți câte feluri de mișcări sufletești există, din pricină că mintea s-a făcut lunecoasă în urma neascultării. Astfel, o parte din ea e dusă de latura pătimașă a firii noastre, și de aceea simțim plăcere de bunătățile vieții. Altă parte se îndulcește adeseori de mișcarea rațională și mintală a firii noastre, întrucât mintea noastră dorește să alerge spre frumusețile cerești când petrecem în curăție. Dar când vom dobândi deprinderea de a nesocoti bunurile din lume, vom putea să unim și pofta pământească a sufletului cu dorința lui rațională. Iar de acest lucru ne va face parte împărtășirea de Duhul Sfânt. Căci dacă n-ar lumina dumnezeirea Lui cu putere cămările inimii noastre, n-am putea să gustăm binele cu o simțire neîmpărțită, adică cu toată afecțiunea sufletului.

30. Simțirea minții constă în gustarea precisă a realităților distincte din lumea nevăzută. Căci precum prin simțul gustului trupesc, când se află în stare de sănătate, deosebim fără greșeală cele bune de cele rele și dorim cele bune, tot așa mintea noastră, când începe să se miște în deplină sănătate și fără griji, poate să simtă din belșug mângâierea dumnezeiască și să nu mai fie răpită niciodată de contrarul aceleia. Și precum trupul gustând din dulcețurile pământești experiază fără greșeală simțirea lor, așa și mintea când se află deasupra cugetului trupesc poate să guste fără să se înșele mângâierea Duhului Sfânt „Gustați, zice, și vedeți că e bun Domnul” (Ps 33, 8) și să păstreze amintirea gustării neuitată prin lucrarea dragostei, încât să-și poată da seama fără greșeală de cele ce-i sunt de folos, după Sfântul care zice: „Și aceasta mă rog, ca dragostea voastră să prisosească tot mai mult și mai mult, în cunoștință și simțire, ca să prețuiți cele ce sunt de folos” (Flp 1, 9-10).

31. Când mintea noastră începe să simtă harul Preasfântului Duh, Satana caută și el să ne mângâie sufletul printr-o simțire la aparență plăcută, aducând peste noi, în vremea liniștirii de noapte, o adiere asemenea unui somn foarte ușor. Dar dacă mintea va fi găsită ținând în pomenire fierbinte sfântul nume al

Domnului Iisus și va folosi preasfântul și slăvitul nume al Lui ca pe o armă împotriva înșelăciunii, se va depărta amăgitorul viclean. Însă de aici înainte se va aprinde statornic împotriva sufletului. Iar urmarea va fi că mintea, cunoscând cu de-amănuntul înșelăciunea celui viclean, va câștiga două lucrări.

32. Mângâierea cea bună vine sau în vreme de veghe a trupului, sau ca o arătare în somn a vreunui bun viitor; însă numai când cineva, stăruind în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu, s-a lipit de dragostea Lui. Iar mângâierea amăgitoare vine, cum am spus, totdeauna când cel ce se nevoiește e furat de o toropeală ușoară, amestecată cu o jumătate de pomenire a lui Dumnezeu. Cea dintâi, ca una ce e de la Dumnezeu, îndeamnă în chip vădit sufletele nevoitorilor spre dragoste, umplându-le de multă bucurie. Cea de a doua, obișnuind să învăluie sufletul într-o adiere amăgitoare, încearcă să fure prin somnul trupului simțirea minții sănătoase, care păstrează pomenirea lui Dumnezeu. Deci dacă mintea se va afla, cum am spus, stăruind cu luare-aminte în pomenirea Domnului Iisus, va risipi adierea dulce la părere a vrăjmașului și se va porni cu bucurie la războiul împotriva lui, având la îndemână ca armă, pe lângă har, experiența dobândită.

33. Se întâmplă uneori că sufletul se aprinde spre dragostea lui Dumnezeu, fiind luat de o mișcare neșovăielnică și lipsită de năluciri; el atrage atunci oarecum și trupul în adâncul dragostei aceleia negrăite, fie că aceasta se întâmplă în vreme de veghe, fie, cum am zis, când cel care e stăpânit de lucrarea sfântului har ajunge în stare de somn. Atunci el nu mai cugetă la nimic decât la aceea spre ceea ce e mișcat. Când i se întâmplă așa ceva, trebuie să știe că aceasta este lucrarea Duhului Sfânt. Căci îndulcindu-se atunci întreg de acea dulceață negrăită, nu mai poate cugeta la nimic altceva, fiind copleșit de o bucurie adâncă. Dar dacă mintea aflându-se sub o astfel de lucrare zămislește vreo îndoială sau vreun înțeles întinat și se folosește de sfântul nume spre a se apăra de cel-rău, și nu numai pentru a primi dragostea lui Dumnezeu, trebuie să înțeleagă că acea mângâiere cu înfățișare de bucurie este de la înșelătorul. Bucuria aceasta este lipsită de calitate și de intimitate, fiind produsă de vrăjmașul, care vrea ca sufletul să preacurvească. Căci atunci când vede mintea lăudându-se cu experiența simțirii ei, el îmbie sufletului anumite mângâieri bune la aparență, pentru ca acesta, distras de dulceața aceea moale și umedă, să nu poată cunoaște amestecul celui viclean. Din aceasta să cunoaștem, prin urmare, Duhul adevărului și duhul înșelăciunii. Căci este cu neputință să guste cineva cu simțirea din dulceața dumnezeiască sau să experieze prin simțire amărăciunea dracilor, dacă nu s-a umplut de încredințarea că harul s-a sălășluit în adâncul minții, iar duhurile rele petrec împrejurul mădularelor inimii lucru care dracii nu vor să fie niciodată crezut de oameni, ca nu cumva, știind aceasta sigur, să se înarmeze împotriva lor cu pomenirea lui Dumnezeu.

34. Alta este dragostea naturală a sufletului, și alta cea care vine în el de

la Duhul Sfânt. Cea dintâi e moderată și e pusă în mișcare și de voința noastră, atunci când vrem. De aceea și e răpită cu ușurință de duhurile rele când nu ținem cu tărie la hotărârea noastră. Cealaltă așa de mult aprinde sufletul de dragostea către Dumnezeu, încât toate părțile lui se lipesc de dulceața negrăită a acestei iubiri, printr-o afecțiune de o simplitate infinită. Căci mintea, umplându-se atunci de lucrarea duhovnicească, se face ca un izvor din care țâșnesc dragostea și bucuria.

35. Precum se liniștește marea tulburată când se varsă untdelemn în ea, furtuna ei fiind biruită de calitatea aceluia, așa și sufletul nostru se umple de o liniște fericită când se toarnă în el dulceața Duhului Sfânt. Căci se lasă biruit cu bucurie de nepătimirea și de dulceața negrăită care-l umbrește, potrivit cu Sfântul care zice: „Suflete al meu, supune-te lui Dumnezeu” (Ps 61, 5). De aceea, oricâte întăriri ar încerca atunci dracii să aducă în suflet, el rămâne fără mânie și plin de toată bucuria. Dar la această stare nu va veni și nu va rămâne cineva fără numai dacă își va îndulci sufletul său neîncetat cu frica lui Dumnezeu. Pentru că celor ce se luptă, frica Domnului Iisus le dă un anumit fel de curăție. Căci „frica Domnului, zice, e fără prihană; ea rămâne în vecii vecilor” (Ps 18, 10).

36. Auzind despre simțirea inimii, nimeni să nu creadă că i se va arăta slava lui Dumnezeu în chip văzut. Căci zicem că sufletul simte, când e curat, printr-o anumită gustare negrăită, mângâierea dumnezeiască, dar nu că i se arată ceva din cele nevăzute. „Fiindcă acum umblăm prin credință, și nu prin vedere”, cum zice fericitul Pavel (2 Co 5, 7). Deci, dacă i se va arăta vreunuia dintre cei ce se nevoiesc fie vreo lumină, fie vreo figură în chip de foc, fie vreun glas, nicidecum să nu primească o astfel de arătare. Căci este o înșelăciune vădită a vrăjmașului, care a amăgit pe mulți prin neștiință, făcându-i să se abată de la calea adevărului. Noi însă știm că până ce petrecem în trupul acesta stricăcios, suntem departe de Dumnezeu, adică nu putem să-L vedem în chip văzut nici pe El, nici altceva din minunile cerești.

37. Visele care sunt trimise sufletului de iubirea lui Dumnezeu sunt mărturiile neînșelătoare ale unui suflet sănătos. De aceea nu trec de la o înfățișare la alta, nici nu îngrozesc simțirea, nici nu aduc râsul sau plânsul așa, deodată. Ci se apropie de suflet cu toată blândețea, umplându-l de bucurie duhovnicească. De aceea și după ce s-a trezit trupul din somn, sufletul caută cu mult dor să prelungească bucuria visului. Dar în nălucirile aduse de draci totul se întâmplă dimpotrivă. Ele nici nu rămân la aceeași înfățișare, nici nu arată multă vreme o formă netulburată. Căci ceea ce nu au dracii din voie liberă, ci împrumută numai din dorința de a amăgi, nu poate să-i îndestuleze pentru multă vreme. De aceea spun lucruri mari și amenință cumplit, luându-și adeseori chip de ostași; iar uneori și cântă în suflet cu strigăt. Dar mintea recunoscându-i din aceste semne, când e curată, trezește trupul, iar uneori se și bucură fiindcă a putut cunoaște viclenia lor. De aceea, vădindu-i adeseori

chiar în vis, îi înfurie grozav. Dar se întâmplă uneori că nici visele bune nu aduc bucurie sufletului, ci așază în el o întristare dulce și lacrimi fără durere. Iar aceasta se întâmplă celor ce au înaintat mult în smerenia cugetării.

38. Am arătat, precum am auzit de la cei ce au făcut experiența, deosebirea dintre visele bune și cele rele. Ne va ajunge însă pentru sporirea la cât de multă virtute să nu ne încredem nicidecum în nicio nălucire. Căci visele de cele mai multe ori nu sunt nimic altceva decât chipuri ale gândurilor, sau, precum am zis, batjocoriri ale dracilor. Chiar dacă ni s-ar trimite vreodată de către bunătatea lui Dumnezeu vreo vedere și n-am primi-o, nu S-ar supăra pentru aceasta preadoritul Domn Iisus pe noi. Căci știe că facem aceasta pentru vicleșugurile dracilor. Desigur, deosebirea arătată mai înainte este precisă. Dar se întâmplă că sufletul, întinându-se pe nesimțite din pricină că e furat de vreun gând (lucru de care cred că nimeni nu e cruțat), nu mai poate distinge precis și crede celor care nu sunt bune, ca și cum ar fi bune.

39. Să luăm următoarea pildă pentru înțelegerea lucrului: O slugă e chemată de stăpân noaptea, la poarta curții, după o lipsă îndelungată; dar ea necunoscându-l precis, nu-i deschide ușa, căci se teme ca nu cumva, înșelând-o asemănarea glasului, să se facă pierzătoare a lucrurilor ce i-au fost încredințate de stăpân. Domnul acesteia nu numai că nu se va mânia pe ea când se va face ziuă, ci o va învrednici de multe laude, fiindcă a socotit că și vocea stăpânului este înșelăciune și n-a voit să piardă lucrurile lui.

40. Nu trebuie să ne îndoim că atunci când mintea începe să se afle sub lucrarea puternică a luminii dumnezeiești se face întreagă străvezie, încât își vede cu îmbelșugare propria ei lumină. Căci aceasta se întâmplă, zice, când puterea sufletului pune stăpânire asupra patimilor. Dar că tot ce i se arată într-o anumită formă, fie ca lumină, fie ca foc, se întâmplă din uneltirea vrăjmașului ne învață limpede dumnezeiescul Pavel, zicând că acela se preface în chipul îngerului luminii (2 Co 11, 14). Prin urmare, nu trebuie să se apuce cineva de viața ascetică cu nădejdea aceasta, ca nu cumva să afle Satana prin aceasta sufletul gata pentru răpire; ci, cu nădejdea ca să ajungă numai să iubească pe Dumnezeu cu toată simțirea și convingerea inimii, ceea ce înseamnă: din tot sufletul, din toată inima și din tot cugetul (Lc 10, 27). Căci cel ce e adus de lucrarea harului lui Dumnezeu la această stare a ieșit din lume, chiar dacă este în lume.

41. Se știe că ascultarea este bunul cel dintâi în toate virtuțile începătoare, fiindcă nimicește părerea de sine și naște în noi smerita cugetare. De aceea, celor ce stăruie în ea cu bucurie li se face intrare și ușă spre dragostea lui Hristos. Pe aceasta nesocotind-o, Adam s-a rostogolit în adâncul iadului; și pe aceasta iubind-o Mântuitorul, în scopul mântuirii, a ascultat până la cruce și moarte pe Părintele Său. Iar făcând aceasta, nu S-a aflat întru nimic mai prejos de măreția Sa. Căci stingând vina neascultării omenești prin ascultarea Sa, a adus iarăși la viața fericită și veșnică pe cei ce viețuiesc în

ascultare. Prin urmare, aceasta trebuie să se îngrijească să o aibă în primul rând cei ce pornesc lupta cu părerea de sine adusă de diavol. Căci mergând aceasta înainte, ne va arăta fără rătăcire toate cărările virtuților.

42. Înfrânarea este un nume de obște, care se adaugă la numele tuturor virtuților. Deci cel ce se nevoiește trebuie să se înfrâneze în toate. Căci precum orice mădular al omului, chiar dacă e dintre cele mai mici, de va fi tăiat face urâtă întreaga înfățișare a omului, fie cât de mic mădularul care lipsește, tot așa cel ce neglijează chiar și numai o singură virtute strică toată frumusețea înfrânării fără să știe. Se cuvine deci să ne ostenim nu numai pentru virtuțile trupești, ci și pentru cele care pot curăța omul nostru cel dinlăuntru. Căci ce folos va avea cel ce-și păzește trupul feciorelnic, dacă sufletul și-l lasă să desfrâneze cu dracul neascultării? Sau cum se va încununa cel ce s-a înfrânat de la lăcomia pântecelui și de la toată pofta trupească, dar n-a avut grijă de închipuirea de sine și de iubirea de slavă și n-a răbdat nici cel mai mic necaz, care e măsura cu care se va măsura lumina dreptății celor ce au împlinit faptele dreptății în duh de smerenie?

43. Cei ce se nevoiesc trebuie să urască toate patimile neraționale în așa fel, încât să le ajungă ura față de ele o adevărată obișnuință. Dar înfrânarea de mâncăruri trebuie să o păzească în așa fel, ca să nu câștige careva vreo scârbă față de vreuna din ele. Acesta ar fi un lucru vrednic de osândă și cu totul drăcesc. Căci nu ne înfrânăm de la ele fiindcă ar fi vrednice de ocară (să nu fie!), ci ca, depărtându-ne de multele mâncări, să pedepsim cu dreaptă măsură mădularele aprinse ale trupului; apoi, ca să avem destul prisos ca să-l putem da săracilor drept semn al dragostei adevărate.

44. A mânca și a bea din toate cele puse înainte, mulțumind lui Dumnezeu, nu este ceva care se împotrivește canonului cunoștinței. Căci toate, zice, erau bune foarte (Fc 1, 31). Dar a te înfrâna cu bucurie de la cele multe și dulci este un lucru și mai potrivit cu dreapta socoteală și cu cunoștința. Însă n-am putea disprețui cu bucurie lucrurile dulci de aici dacă n-am gusta cu toată simțirea și încredințarea dulceața lui Dumnezeu.

45. Precum trupul îngreunat de mulțimea mâncărurilor face mintea molâie și greoaie, tot așa când e slăbit de prea multă înfrânare face partea contemplativă a sufletului posomorâtă și neiubitoare de cunoștință. Deci mâncărurile trebuie să se potrivească stării trupului.

Când trupul e sănătos, trebuie să fie chinuit atât cât trebuie, iar când e slăbit, să fie îngrijit, dar cu măsură. Căci cel ce se nevoiește nu trebuie să-și slăbească trupul decât atât cât trebuie ca să-i înlesnească lupta, ca prin ostenelile trupului și sufletul să se curețe după cuviință.

46. Când dracul slavei deșarte se aprinde puternic împotriva noastră, luând ca motiv venirea vreunor frați sau a oricărui alt străin la noi, bine este să lăsăm cu acest prilej ceva din asprimea dietei noastre obișnuite. Prin aceasta vom face pe drac să plece fără ispravă, ba, mai degrabă, plângându-și

încercarea neizbutită. Totodată vom împlini cu dreaptă judecată legea dragostei, păzind în aceeași vreme taina înfrânării nedezvăluită, prin pogorământul ce l-am primit.

47. Postul are în sine laudă, dar nu la Dumnezeu. Căci este numai o unealtă, ducând spre cumpătare pe cei ce voiesc. Deci cei ce se nevoiesc nu se cade a se făli cu el, ci a aștepta numai cu credință în Dumnezeu sfârșitul după care doresc. Căci meșterii niciunui meșteșug nu se laudă cu uneltele lor, ca și când ar fi rezultatul meșteșugului lor, ci așteaptă fiecare să isprăvească lucrul de care s-a apucat, ca din el să arate destoinicia meșteșugului lor.

48. Precum pământul udat cu măsură face să răsară cu cel mai mare spor sămânța curată semănată în el, dar înecat de multe ploi aduce numai spini și mărăcini, așa și pământul inimii: de vom folosi vinul cu măsură, va scoate la iveală, curate, semințele ei firești, iar pe cele semănate de Duhul Sfânt în ea le va face să răsară foarte înfloritoare și cu mult rod; dar de o vom scălda în multă băutură, va preface în spini și mărăcini toate gândurile ei.

49. Când mintea noastră înoată în valurile băuturii, nu numai că vede în somn cu patimă chipurile zugrăvite de draci, ci își plăsmuiește și în sine anumite vederi frumoase, îmbrățișând cu foc nălucirile sale, ca pe niște amante. Căci înfierbântându-se mădularele ce servesc la împreunarea trupească de căldura vinului, mintea e silită să-și înfățișeze vreo umbră plăcută a patimii. Se cuvine deci ca, folosindu-ne de dreapta măsură, să ne ferim de vătămarea ce vine din lăcomie. Căci dacă nu s-a născut în minte plăcerea care să o împingă spre zugrăvirea păcatului, ea rămâne întreagă lipsită de năluciri și, ceea ce-i mai mult, neafemeiată.

50. Cei ce vor să-și înfrâneze părțile trupului care se umflă nu trebuie să umble după băuturile drese, pe care meșterii acestei născociri le numesc aperitive, fiindcă deschid drumul spre pântece belșugului de mâncări. Căci nu numai calitatea lor e vătămătoare pentru trupurile celor ce se nevoiesc, ci și însăși amestecarea lor prostească rănește foarte tare conștiința temătoare de Dumnezeu. Ce-i lipsește doar vinului ca să fie muiată asprimea lui prin amestecarea cu felurite dulcegării?

51. Domnul nostru Iisus Hristos, Învățătorul acestei sfințite viețuiri, a fost adăpat cu oțet în vremea patimilor de către cei ce slujeau poruncii diavolești, ca să ne lase (îmi pare mie) o pildă învederată despre dispoziția ce trebuie să o avem în timpul sfințitelor nevoințe. Căci nu trebuie să se folosească, zice, de mâncări și băuturi dulci cei ce se luptă împotriva păcatului, ci să rabde mai degrabă, fără șovăire, acreala și amărăciunea luptei. Dar s-a mai adăugat și isop în buretele ocării ca să ni se arate deplin modul în care ne putem curăța. Căci acreala este proprie nevoințelor, iar curățarea e proprie desăvârșirii.

52. Nimeni n-a spus că a te duce la băi ar fi ceva păcătos sau nesocotit. Dar a te feri de ele pentru păzirea curăției este semn și de tărie, și de înfrânare.

Pentru că, astfel, nici îmbăierea voluptuoasă nu ne va moleși trupul, nici nu ne vom aminti de goliciunea fără de cinste a lui Adam, silindu-ne să acoperim cu frunzele aceluia a doua pricină a goliciunii noastre, mai cu seamă noi, cei care, scăpați de curând din stricăciunea vieții, se cuvine să ne unim, prin uitare de trupul nostru, cu frumusețea curăției*.

53. Nimic nu te împiedică să chemi doctorul la vreme de boală. Căci trebuia ca experiența omenească să dea odată naștere acestui meșteșug. De aceea au și existat leacurile mai înainte de a fi aflate. Dar nu trebuie să ne punem nădejdea vindecării în ei, ci în Iisus Hristos, Mântuitorul și Doctorul nostru cel adevărat. Iar aceasta o spun celor ce urmăresc ținta înfrânării în chinovii și în cetăți, pentru faptul că nu pot să aibă neîncetat credința lucrătoare prin dragoste, din pricina împrejurărilor ce li se întâmplă; dar și pentru ca să nu cadă în slava deșartă și în ispita diavolului, din care pricini unii dintre ei se laudă adeseori că nu au trebuință de doctori. Dacă însă cineva își duce viața retrasă în locuri mai pustii, numai între doi sau trei frați de același fel, să se lase pe sine cu credință numai în grija Domnului, Care ne tămăduiește toată boala și toată neputința, în orice pătimiri ar cădea[131]. Căci după Domnul, îi ajunge pustia ca să-l mângâie în boala lui. Fiindcă unul ca acesta nu e lipsit niciodată de lucrarea credinței, nici nu are prilej a se făli cu virtutea răbdării, ci se folosește de pustie ca de o bună acoperitoare. De aceea „sălășluiește Domnul în casă pe cei ce viețuiesc în singurătate” (Ps 67, 6; *LXX).*

54. Când din pricina unor boli trupești ce ni se întâmplă ne scârbim de noi înșine, trebuie să știm că sufletul nostru este încă rob poftelor trupului. De aceea dorește el fericire pământească și nu vrea să se despartă de bunătățile vieții, ci socotește un mare neajuns să nu se poată folosi, din pricina bolilor, de frumusețile vieții. Dar de va primi cu mulțumire supărările bolii, va cunoaște că nu e departe de hotarele neprihănirii. Drept aceea, atunci și moartea o așteaptă cu bucurie, ca fiind mai degrabă pricină a vieții adevărate.

55. Sufletul nu va dori să se despartă de trup până nu-și va pierde orice plăcere pentru lumea de aici. Căci toate simțurile trupului se împotrivesc

---

* Omis în *Filocalia,* vol. I, Sibiu, 1947, acest cap este preluat în traducerea ediției Humanitas, București, 2004 (n. red.)

[131] E de remarcat atitudinea pozitivă a lui Diadoh față de medicină și în general față de știință. Matura în calitate de revelație naturală e dată minții noastre ca o carte, la a cărei descifrare fiecare generație își aduce contribuția ei, sporind tezaurul științei care, așadar, și ea ne descoperă înțelepciunea Creatorului și pune în valoare pentru viața noastră puterile depozitate de Dumnezeu în natură tocmai în acest scop. Diadoh merge așa de departe în recomandarea medicinii, încât consideră refuzul ei drept mândrie. Desigur, creștinul trebuie să-și pună nădejdea nu numai în puterea medicamentelor, ci și în Făcătorul acestei puteri, ca rezultatul să fie mai sigur. Mumai pe pustnici îi mângâie de lipsa doctorului, spunându-le că trebuie să fie atât de mare credința lor, încât să suplinească lipsa aceluia.

credinței, fiindcă ele sunt numai pentru lucrurile de acum, iar aceea vestește măreția bunurilor viitoare. Se cuvine deci ca cel ce se nevoiește să nu se gândească niciodată la pomi cu ramuri bogate și umbroase, la izvoare cu ape curgătoare, la grădini felurite și înflorite, la case împodobite și la petreceri cu rudeniile; de asemenea, să nu-și amintească de ospețele care s-ar întâmpla la praznice, ci să se folosească numai de cele strict trebuincioase cu toată mulțumirea, iar încolo, să socotească viața ca o cale străină, pustie de orice plăcere trupească. Căci numai strâmtorând astfel cugetarea noastră o vom îndrepta întreagă pe urmele vieții veșnice.

56. Că vederea, gustul și celelalte simțuri slăbesc ținerea de minte a inimii când ne folosim de ele peste măsură, ne-o spune cea dintâi Eva. Căci până ce n-a privit ea pomul oprit cu plăcere, își amintea cu grijă de porunca dumnezeiască. De aceea, era acoperită de aripile dragostei dumnezeiești, nedându-și seama din această pricină de goliciunea ei. Dar când a privit la pom cu plăcere și s-a atins de el cu multă poftă și în sfârșit a gustat din rodul lui cu o voluptate puternică, îndată s-a pătruns de dorința după împreunarea trupească, aprinzându-se de patimă prin faptul că era goală. Și, astfel, toată pofta ei și-a întors-o spre gustarea lucrurilor de aici, amestecând, din pricina fructului plăcut la vedere, în greșeala ei, și greșeala lui Adam. De atunci, cu anevoie își mai poate aduce omul aminte de Dumnezeu sau de poruncile Lui. Deci noi, privind pururea în adâncul inimii noastre cu necontenita pomenire a lui Dumnezeu, să petrecem în această viață înșelătoare ca niște lipsiți de vedere[132]. Căci e propriu înțelepciunii duhovnicești să păzească pururea neînaripat dorul privirilor. La aceasta ne îndeamnă și mult încercatul Iov, zicând: „Inima mea nu s-a luat după ochii mei” (Iov 31, 7). Lucrul acesta este cu adevărat semnul celei mai de pe urmă înfrânări.

57. Cel ce petrece pururea în inima sa e departe de toate lucrurile frumoase ale vieții. Căci umblând în duh, nu poate cunoaște poftele trupului. Unul ca acesta făcându-și plimbările în cetatea întărită a virtuților le are pe acestea ca păzitori la porțile cetății curăției. De aceea, uneltirile dracilor împotriva lui rămân fără succes, chiar dacă ar ajunge săgețile poftei josnice până la ferestrele firii.

58. Când sufletul nostru începe să nu mai poftească lucrurile frumoase ale pământului, se furișează de cele mai multe ori în el un gând de trândăvie, care nu-i îngăduie să stea cu plăcere nici în slujba cuvântului, și nu-i lasă nici dorința hotărâtă după bunurile viitoare; ba îi înfățișează și viața aceasta trecătoare ca neavând niciun rost și fiind cu totul incapabilă de vreo faptă vrednică de-a fi numită virtute; și însăși cunoștința o disprețuiește ca pe una ce a fost dată și altor mulți oameni, sau ca pe una ce nu ne făgăduiește nimic desăvârșit. De această patimă moleșitoare și aducătoare de toropeală vom

[132] Aici avem esența rugăciunii mintale.

scăpa de ne vom ține cu tărie cugetul nostru între hotare foarte înguste, căutând numai la pomenirea lui Dumnezeu. Căci numai întorcându-se astfel mintea la căldura ei va putea să se izbăvească fără durere de acea împrăștiere nesocotită.

59. Când îi închidem minții toate ieșirile cu pomenirea lui Dumnezeu, ea cere o ocupație care să dea de lucru hărniciei ei. Trebuie să-i dăm deci pe: „Doamne Iisuse Hristoase[133], prin care își poate ajunge deplin scopul. „Căci nimeni nu numește Domn pe Iisus, fără numai întru Duhul Sfânt” (1 Co 12, 3). Dar așa de strâns și de neîncetat să privească la acest cuvânt în cămările sale, încât să nu se abată nicidecum spre niscai năluciri. Căci toți aceia care cugetă neîncetat la acest nume sfânt și slăvit în adâncul inimii vor putea vedea odată și lumina minții lor. Pentru că dacă e ținut strâns în amintire, el arde toată pata de pe fața sufletului printr-o simțire puternică. „Căci Dumnezeul nostru este foc mistuitor” (Dt 4, 24; Evr 12, 29) ce arde toată răutatea. Ca urmare, Domnul atrage sufletul la iubirea puternică a slavei Sale. Căci zăbovind numele acela slăvit și mult dorit prin pomenirea minții în căldura inimii, sădește în noi numaidecât deprinderea de-a iubi bunătatea Lui, nemaifiind nimic care să ne împiedice. Acesta este mărgăritarul cel de mult preț pe care-l poate agonisi cineva vânzând toată averea sa, ca să aibă o bucurie negrăită de aflarea lui (Mt 13, 46).

60. Alta este bucuria începătoare, și alta cea desăvârșitoare. Cea dintâi nu e lipsită de lucrarea închipuirii (de năluciri); cealaltă are ca putere smerita cugetare. Iar la mijlocul lor se află întristarea iubitoare de Dumnezeu și lacrima fără durere. „Căci întru înmulțirea înțelepciunii stă spor de amărăciune; și cine-și înmulțește cunoștința își sporește suferința” (Ecc 1, 18). De aceea sufletul trebuie îmbiat întâi la nevoințe prin bucuria începătoare, ca apoi să fie mustrat și probat de către adevărul Duhului Sfânt pentru relele pe care le-a făcut și pentru împrăștierile de care se mai face vinovat.

„Căci întru mustrări, zice, ai pedepsit pe om pentru fărădelege și ai subțiat ca pe-o pânză de păianjen sufletul lui” (Ps 38, 12; *LXX).* Iar după ce mustrarea aceasta va fi probat sufletul ca într-un cuptor, acesta va primi bucuria fără năluciri, în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu,

61. Când sufletul se tulbură de mânie, sau se încețoșează de aburii vinului, sau se supără de o întristare grea, mintea nu poate să țină pomenirea lui Dumnezeu (oricât de mult s-ar sili). Căci fiind întunecată întreagă de furia patimilor, se înstrăinează cu totul de simțirea sa. De aceea lucrul dorit nu are unde să-și întipărească pecetea sa, ca mintea să poarte fără uitare chipul întărit, dat fiind că memoria cugetării s-a învârtoșat din pricina asprimii patimilor. Dar izbăvindu-se sufletul de acestea, chiar dacă lucrul bun a fost furat pentru scurtă vreme de uitare, folosindu-se mintea îndată de agerimea ei,

[133] Avem aici una dintre cele mai vechi mărturii despre *Rugăciunea lui Iisus*.

se prinde iarăși cu căldură de lucrul acela mult dorit și mântuitor. Fiindcă are atunci harul însuși, care cugetă împreună cu sufletul și strigă împreună cu el: „Doamne Iisuse Hristoase". Căci harul învață sufletul cum învață mama copilul, străduindu-se împreună cu el să spună numele tată, până când îl aduce la deprinderea de-a rosti limpede, în loc de orice altă vorbă copilărească, numele tatălui, chiar când doarme. De aceea zice Apostolul: „Asemenea și Duhul stă într-ajutor neputințelor noastre. Căci a ne ruga precum trebuie nu știm, ci Însuși Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite" (Rm 8, 26). Pentru că fiind noi prunci față de desăvârșirea virtuții, avem trebuință numaidecât de ajutorul Lui ca, unind și îndulcind El toate gândurile noastre cu dulceața Sa, să ne putem mișca din toată inima spre pomenirea și spre dragostea lui Dumnezeu și Tatăl nostru. De aceea întru Dânsul, cum zice tot dumnezeiescul Pavel, strigăm neîncetat, când suntem călăuziți de El să numim pe Dumnezeu, Tată: „Avva, Părinte!" (Rm 8, 15).

62. Mânia obișnuiește mai mult decât celelalte patimi să tulbure și să zăpăcească sufletul. Dar uneori îi și folosește cât se poate de mult. Căci, când ne folosim de ea fără tulburare împotriva celor necuvioși, sau într-un fel sau altul neînfrânați, ca sau să se mântuiască, sau să se rușineze, prilejuim sufletului un spor de blândețe: fiindcă lucrăm potrivit cu scopul dreptății și al bunătății lui Dumnezeu. Pe lângă aceasta, adeseori mâniindu-ne tare împotriva păcatului, dăm sufletului vigoare, scăpându-l de moleșeală. De asemenea, nu încape nicio îndoială că mâniindu-ne împotriva duhului stricăciunii când suntem în mare întristare și descurajare, ne aflăm cu cugetul mai presus de lauda cea spre moarte. Ca să ne învețe aceasta, Domnul S-a mâniat și S-a tulburat de două ori împotriva duhului iadului, deși făcea toate câte voia cu o voință netulburată (In 11, 33 ș. u.). Așa a întors sufletul lui Lazăr în trup. Încât mie îmi pare că mânia neprihănită a fost dăruită firii noastre de Dumnezeu, Care ne-a zidit, mai degrabă ca o armă a dreptății. Dacă s-ar fi folosit Eva de ea împotriva șarpelui, nu ar fi fost robită de plăcerea aceea pătimașă. Astfel mie mi se pare că cel ce se folosește cu neprihănire de mânie, din râvna cuvioșiei, se va afla mai cercat în cumpăna răsplătirilor decât cel ce nu se mișcă nicidecum la mânie, pentru greutatea de a se mișca a minții. Fiindcă cel din urmă se dovedește a nu-și fi deprins vizitiul să stăpânească frânele simțurilor omenești. Iar celălalt luptă strunind caii virtuții și e purtat în mijlocul bătăliilor cu dracii, conducând neîntrerupt cu frica lui Dumnezeu carul cel cu patru cai al înfrânării. Pe acesta îl aflăm numit în Scriptură, la înălțarea dumnezeiescului Ilie, „carul lui Israel", pentru motivul că Dumnezeu a vorbit întâia oară iudeilor despre cele patru virtuți în chip deosebit. Iar cel ce s-a hrănit așa de mult cu neprihănirea a fost înălțat la cer pe un car de foc, pentru că s-a folosit, socotesc, de virtuțile sale ca de niște cai, viețuind întru Duhul care l-a răpit pe el într-un vârtej de foc (4 Rg 2, 11-12).

63. Cel ce s-a împărtășit de sfânta cunoștință și a gustat din dulceața lui

Dumnezeu nu mai trebuie să judece pe nimeni niciodată. Fiindcă dreptatea căpeteniilor lumii acesteia e copleșită cu totul de dreptatea lui Dumnezeu, mai bine zis nu e nimic față de dreptatea lui Dumnezeu. Căci care ar fi deosebirea între fiii lui Dumnezeu și oamenii veacului acestuia dacă dreptul acestora n-ar apărea ca nedesăvârșit față de dreptatea acelora? De aceea cel dintâi se numește drept omenesc, iar cea de-a doua, dreptate dumnezeiască. Astfel, Mântuitorul nostru „fiind ocărât, nu răspundea cu ocară, dat la chinuri, nu amenința” (1 Ptr 2, 23), ci răbda în tăcere să fie dezbrăcat și de haine, și pentru mântuirea noastră a suferit durere; ba, ceea ce e mai mult, Se ruga Tatălui pentru cei care Îl chinuiau (Lc 23, 34). Dar oamenii lumii nu încetează să se judece până ce nu-și iau cu adaos înapoi lucrurile de la cei cu care se judecă, mai ales când își primesc dobânzile înainte de a li se plăti datoria. Așa încât dreptul lor se face adeseori început de mare nedreptate.

64. Am auzit pe unii oameni evlavioși zicând că nu trebuie să îngăduim să ni se ia lucrurile ce le avem pentru susținerea noastră, sau pentru ajutorarea săracilor, ca să nu ne facem pricină de păcat celor ce ne nedreptățesc pe noi prin faptul că răbdăm, mai ales dacă se întâmplă să pătimim aceasta de la creștini. Dar aceasta nu înseamnă altceva decât a ține cineva la ale sale mai mult decât la sine însuși, pentru o pricină nerațională. Pentru că, dacă părăsesc rugăciunea și paza inimii și încep puțin câte puțin să umblu după judecăți împotriva celor ce voiesc să mă păgubească și să aștept pe la ușile judecătorilor, vădit este că cele pentru care mă judec le socotesc mai însemnate decât mântuirea mea, ca să nu zic și decât însăși porunca mântuitoare. Căci cum mai ascult atunci în întregime de cuvântul evanghelic, care-mi poruncește: „Și de la cel ce ia ale tale nu cere îndărăt” (Mt 5, 40), dacă nu rabd cu bucurie, după cuvântul apostolic, răpirea lucrurilor mele (2 Co 11, 20), sau dacă, judecându-mă și primind înapoi cele ce mi-au fost luate cu sila, cu aceasta nu-l izbăvesc de păcat pe acel lacom? Deci, dat fiind că judecătoriile stricăcioase nu judecă potrivit cu judecata nestricăcioasă a lui Dumnezeu, căci vinovatul are toată încrederea în legile acestea, în fața cărora își apără pricina sa, bine este să suferim sila celor ce vor să ne nedreptățească și să ne rugăm pentru ei ca, prin pocăință, și nu prin întoarcerea lucrurilor ce le-au răpit de la noi, să fie izbăviți de păcatul lăcomiei. Căci aceasta o vrea dreptatea lui Dumnezeu, ca să primim nu lucrul lăcomit, ci pe lacomul însuși, izbăvit de păcat prin pocăință.

65. E foarte potrivit și cât se poate de folositor ca, odată ce am cunoscut calea evlaviei, să vindem îndată toate avuțiile noastre, iar banii de pe ele să-i împărțim după porunca Domnului (Mt 19, 21), ca nu cumva, pe motiv că vrem să împlinim poruncile totdeauna, să nesocotim porunca mântuitoare. Căci făcând așa, vom dobândi întâi negrija cea bună și apoi sărăcia nepândită de curse, care ne ține cugetul mai presus de orice nedreptate și de orice judecată, dat fiind că nu mai avem materia care aprinde focul din cei lacomi. Dar mai

mult decât celelalte virtuți ne va încălzi și ne va odihni la sânul ei pe noi, cei rămași goi, smerita cugetare. Ea ne va fi ca o mamă care își încălzește copilul, luându-l în brațele sale, când din simplitate copilărească acela și-a aruncat departe de el haina de care s-a dezbrăcat, găsind plăcere, din pricina nerăutății, mai degrabă în goliciune decât în culoarea pestriță a hainei. Căci zice Scriptura: „Domnul păzește pe prunci; de aceea m-am smerit, iar El m-a mântuit" (Ps 114, 6).

66. Domnul ne va cere socoteală despre milostenia ce-am făcut-o după cât avem, nu după cât nu avem (2 Co 8, 12). Dacă deci ceea ce aveam de dat vreme îndelungată voi cheltui de frica lui Dumnezeu în vreme scurtă, mânat de o pornire fierbinte, cum voi mai fi învinuit eu, care nu am nimic? Dar va zice cineva: De unde vor fi miluiți în viitor săracii care s-au obișnuit să fie ajutați cu măsură și pe rând din ale noastre? Să învețe unul ca acesta să nu hulească pe Dumnezeu din pricina iubirii sale de bani. Doar nu va lipsi lui Dumnezeu puterea să poarte de grijă de zidirea Sa, cum a făcut-o de la început, nici n-au fost lipsiți săracii de hrană sau de îmbrăcăminte înainte de a fi fost stârnit acesta sau acela la milostenie. Bine este deci când cineva, împărțind ale sale într-o slujire bună și în deplină cunoștință, își leapădă cugetul nesocotit și lauda ce vine din bogăție, urându-și poftele sale. Iar aceasta înseamnă să ne urâm sufletul nostru, întrucât nemaiputându-ne bucura de împărțirea de bani, ne disprețuim sufletul nostru foarte, ca unii ce nu mai facem niciun bine. Căci până ce suntem plini de bani, ne bucurăm mult (dacă se întâmplă să săvârșim binele) de împărțirea lor, ca unii ce slujim cu bucurie poruncii dumnezeiești. Dar după ce am dat tot ce am avut, vine asupra noastră o întristare și o umilință fără margini, ca asupra unora ce nu fac nimic vrednic de dreptate. Prin aceasta sufletul se întoarce asupra sa cu multă smerenie, ca ceea ce nu poate câștiga în fiecare zi prin milostenie să-și agonisească prin rugăciunea ostenitoare, prin răbdare și prin smerită cugetare. „Căci săracul și lipsitul, zice, vor lăuda numele Tău, Doamne".

Nici darul (harisma) cuvântării de Dumnezeu nu va fi dat cuiva de Dumnezeu de nu se va fi pregătit pe sine astfel, încât să se fi lepădat de toate averile sale pentru slava Evangheliei lui Dumnezeu, ca în sărăcie iubitoare de Dumnezeu să vestească bogăția Împărăției lui Dumnezeu. Căci aceasta vrea să o arate, desigur, cel ce a zis: „Gătit-ai întru bunătatea Ta săracului, Dumnezeule", adăugând: „Domnul va da cuvânt celor ce binevestesc cu putere multă" (Ps 67, 11-12).

67. Toate darurile (harismele) Dumnezeului nostru sunt bune foarte și dătătoare de toată bunătatea. Dar niciunul nu ne aprinde și nu ne mișcă inima așa de mult spre iubirea bunătății Lui cum o face harisma cuvântării de Dumnezeu (teologia). Căci aceasta fiind un rod timpuriu al bunătății lui Dumnezeu, dăruiește sufletului cele dintâi daruri. Ea ne face mai întâi să disprețuim cu bucurie toată dragostea de viață, ca unii ce avem în locul

poftelor stricăcioase, ca bogăție negrăită, cuvintele lui Dumnezeu. Apoi luminează mintea noastră cu focul care o preschimbă, încât o face să fie în comuniune cu duhurile slujitoare. Să pășim deci, iubiților, cu toată inima spre această virtute, cei ce ne-am pregătit pentru ea. Căci ea este frumoasă, atotvăzătoare și depărtează toată grija, hrănind mintea cu cuvintele lui Dumnezeu în fulgerările luminii negrăite; ca să nu spun multe, ea pregătește sufletul rațional pentru comuniunea nedespărțită cu Dumnezeu, prin Sfinții Proroci, ca și între oameni (o, minune!), să se cânte limpede stăpânirea lui Dumnezeu, în sunete dumnezeiești, armonizate de această dumnezeiască aducătoare a miresei la Mirele ei[134].

68. Mintea noastră adeseori se simte îngreunată la rugăciune din pricina marii îngustimi și concentrări a acestei virtuți. Dar îmbrățișează cu bucurie contemplarea și cuvântarea de Dumnezeu, dată fiind lărgimea și libertatea de mișcare ce i-o procură vederile dumnezeiești. Ca să nu-i dăm așadar minții putința să spună multe sau chiar să zboare peste măsură, să ne îndeletnicim cel mai mult cu rugăciunea, cu cuvântarea Psalmilor și cu citirea Scripturilor, netrecând cu vederea nici tâlcuirile bărbaților învățați, a căror credință se cunoaște din cuvinte. Pentru că, făcând aceasta, nu lăsăm mintea să amestece cuvintele sale în cuvintele harului, precum nu-i îngăduim să fie furată de slava deșartă și să fie împrăștiată de multa plăcere a vorbăriei, ci o păzim în vremea contemplației în afară de orice lucrare a închipuirii și facem prin aceasta ca aproape toate cugetările ei să fie întovărășite de lacrimi. Căci odihnindu-se în ceasurile de liniștire (isihie) și îndulcindu-se mai ales cu dulceața rugăciunii, nu numai că se va elibera de neajunsurile mai sus pomenite, ci va prinde și mai multă putere spre a se deda cu agerime și fără osteneală contemplațiilor dumnezeiești, sporind totodată cu multă smerenie în darul deosebirii. Dar trebuie să știm că este și o rugăciune mai presus de orice lărgime. Aceasta însă e proprie numai acelora care sunt plini în toată simțirea și încredințarea lor de harul Duhului Sfânt.

69. Harul obișnuiește la început să umple sufletul de lumină prin simțire multă. Dar înaintând omul în nevoințe, adeseori harul lucrează nesimțit tainele sale în sufletul contemplativ (văzător) și cuvântător de Dumnezeu. Făcând la început așa, el vrea ca, bucurându-ne, să ne mâne spre contemplațiile dumnezeiești ca pe unii ce suntem chemați de la neștiință la cunoștință. La mijlocul nevoințelor însă vrea să ne păstreze cunoștința nepătată de slava deșartă. Prin urmare, trebuie să ne lase să ne întristăm într-o anumită măsură, ca unii ce am fi părăsiți, ca și mai mult să ne smerim și să ne supunem slavei Domnului, dar totodată să ne și bucurăm cu măsură, întraripați de nădejdea cea bună. Căci precum multa întristare învăluie sufletul

[134] Avem aici cunoscuta icoană a nunții pentru unirea sufletului cu Dumnezeu. Înțelegerea e ușurată de faptul că în grecește „sufletul” e de genul feminin.

în deznădejde și necredință, așa și multa bucurie îl îmbie la părerea de sine. Desigur, e vorba despre cei ce sunt încă prunci. Iar la mijloc, între iluminare și părăsire, se află încercarea; precum la mijloc între întristare și bucurie se află nădejdea. „Căci așteptând, zice, am așteptat pe Domnul și a căutat spre mine” (Ps 39, 1); și iarăși: „După mulțimea durerilor mele în inima mea, mângâierile Tale au veselit sufletul meu” (Ps 93, 19).

70. Precum ușile băilor deschizându-se necontenit împing căldura dinlăuntru afară, așa și sufletul când vrea să vorbească multe, chiar dacă le-ar spune toate bune, împrăștie și slăbește puterea ținerii de minte prin poarta grăitoare. Prin aceasta mintea uită să spună lucrurile care se cuvin la vreme potrivită și împărtășește de-a valma oricui se nimerește o amestecătură de gânduri, nemaiavând nici pe Duhul Sfânt, Care să-i păzească cugetarea ferită de năluciri. Căci lucrul bun scapă totdeauna vorbăriei, fiind străin de orice vălmășag și imaginație. Bună este deci tăcerea la vreme, ea nefiind decât mama gândurilor prea înțelepte.

71. Însuși cuvântul cunoștinței ne învață că multe patimi supără la început sufletul contemplativ (văzător) și cuvântător de Dumnezeu. Dar mai mult decât toate, mânia și ura. Iar aceasta o pătimește nu atât pentru dracii care le stârnesc pe acestea, cât din pricina înaintării sale. Pentru că atâta vreme cât sufletul e dus de cugetul lumii, chiar dacă vede că ceea ce e drept e călcat în picioare de unii sau de alții, rămâne nemișcat și netulburat, căci îngrijindu-se de poftele sale, nu-l interesează ceea ce e drept în ochii lui Dumnezeu. Dar când începe să se ridice deasupra patimilor, disprețul lucrurilor de aici și dragostea lui Dumnezeu nu-l mai lasă să sufere a vedea nesocotit ceea ce este drept, nici în sine, nici în altul, ci se mânie și se tulbură împotriva făcătorilor de rele, până ce vede pe batjocoritorii dreptății că se fac apărătorii ei cu cuget cuvios. De aceea, pe cei nedrepți îi urăște, iar pe cei drepți îi iubește peste măsură. Căci ochiul sufletului nu mai poate fi înșelat când acoperământul lui, adică trupul, a devenit prin înfrânare o țesătură foarte subțire. Totuși este cu mult mai bun lucru a plânge nesimțirea celor nedrepți decât a-i urî. Căci deși aceia sunt vrednici de ură, dar rațiunea nu vrea ca sufletul iubitor de Dumnezeu să fie tulburat de ură. Fiindcă atâta vreme cât se află ura în suflet, nu lucrează în el cunoștința.

72. Mintea cuvântătoare de Dumnezeu (teologică), îndulcindu-și și încălzindu-și sufletul cu înseși cuvintele lui Dumnezeu, dobândește nepătimirea în măsură potrivită. Căci „cuvintele Domnului, zice, sunt cuvinte curate, argint lămurit în foc pe seama pământului” (Ps 11, 6). Iar mintea cunoscătoare (gnostică), întărită prin experiența cu lucrul, se ridică mai presus de patimi. Dar și mintea cuvântătoare de Dumnezeu gustă din experiența celei cunoscătoare dacă se face pe sine mai smerită, precum și mintea cunoscătoare gustă din virtutea contemplativă (văzătoare) dacă își păstrează nerătăcită puterea discriminatoare a sufletului. Căci nu se întâmplă ca să se dea

amândouă darurile în întregime fiecărei minți. Iar pricina este ca amândouă să se minuneze de ceea ce are mai mult cealaltă decât ea și, așa, să sporească în ele smerita cugetare, împreună cu râvna dreptății. De aceea zice Apostolul: „Unuia prin Duhul i s-a dat cuvânt de înțelepciune; altuia, cuvânt de cunoștință întru același Duh” (1 Co 12, 8).

73. Când sufletul e plin de belșugul roadelor sale firești, își face cu glas mai mare și cântarea de psalmi și vrea să se roage mai mult cu vocea. Dar când se află sub lucrarea Duhului Sfânt, cântă și se roagă întru toată destinderea și dulceața numai cu inima. Stării de suflet celei dintâi îi urmează o bucurie amestecată cu închipuiri, iar celei din urmă, lacrimi duhovnicești și, după aceea, o mulțumire iubitoare de liniște. Căci pomenirea rămânând fierbinte din pricina glasului domol, face inima să izvorască anumite cugetări înlăcrimate și blânde. Atunci se pot vedea cum se seamănă semințele rugăciunii cu lacrimi în pământul inimii, în nădejdea bucuriei secerișului ce va urma. Totuși, când suntem apăsați de multă tristețe, trebuie să facem cântarea rugăciunii cu un glas puțin mai mare, lovind sufletul cu sunete în nădejdea bucuriei, până ce nourul acela greu va fi împrăștiat de valurile melodiei.

74. Când sufletul ajunge la cunoștința de sine, produce și din sine o oarecare ardoare și sfială iubitoare de Dumnezeu. Căci nefiind tulburat de grijile vieții, naște o anumită dragoste plină de pace, care caută cu măsură pe Dumnezeul păcii. Dar e desfăcut degrabă de la acest gând, fie pentru că pomenirea lui Dumnezeu e furată de simțuri, fie pentru că firea își cheltuiește repede virtutea sa din pricină că e săracă. De aceea înțelepții elinilor nu aveau cum trebuie ceea ce credeau că au dobândit prin înfrânare, deoarece mintea lor nu stătea sub înrâurirea înțelepciunii netrecătoare și adevărate. Dar ardoarea venită în inimă de la Preasfântul Duh este întreagă numai pace. Apoi, ea nu slăbește nicidecum și cheamă toate părțile sufletului la dorul după Dumnezeu. Ea nu iese afară din inimă și înveselește tot omul cu o dragoste și cu o bucurie fără margini. Se cuvine deci ca, după ce o cunoaștem, să căutăm să ajungem la ea. Căci dragostea naturală este un semn al firii însănătoșite prin înfrânare. Dar ea nu poate duce mintea la nepătimire, ca dragostea duhovnicească.

75. Aerul din jurul nostru se face curat când suflă vântul de la miazănoapte, datorită naturii subțiri și înseninătoare a acestui vânt. Dar când suflă cel de la miazăzi, se încarcă, din pricina naturii cețoase a acestui vânt, care aduce, în virtutea oarecărei înrudiri, din ținuturile sale nouri peste tot pământul. Așa și sufletul, când stă sub suflarea Duhului adevărat și Sfânt, se află întreg în afară de pâcla diavolească. Dar când stă sub suflarea viforoasă a duhului amăgitor, se acoperă întreg de nourii păcatului. Deci trebuie să fim pururea hotărâți de a sta întorși cu toată puterea spre adierea curățitoare și de viață făcătoare a Duhului Sfânt, adică spre vântul pe care l-a văzut Prorocul Iezechiel întru lumina cunoștinței, venind de la miazănoapte. Să facem

aceasta, pentru ca partea contemplativă (văzătoare) a sufletului nostru să rămână pururea senină, ca să ne putem îndeletnici fără rătăcire cu vederile dumnezeiești, privind în văzduh de lumină cele ale luminii. Căci aceasta este lumina cunoștinței adevărate.

76. Unii au născocit că atât harul, cât și păcatul, adică atât Duhul adevărului, cât și duhul rătăcirii se află ascunse în mintea celor ce s-au botezat. Ca urmare, zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar cealaltă, îndată, spre cele dimpotrivă. Eu însă am înțeles din dumnezeieștile Scripturi și din însăși simțirea minții că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul din afară spre cele bune, iar Satana foiește în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieșirile dinspre dreapta ale minții. Dar din ceasul în care ne renaștem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru. Ca urmare, aflăm că precum odinioară stăpânea rătăcirea asupra sufletului, așa după Botez stăpânește adevărul asupra lui. Lucrează, desigur, Satana asupra sufletului și după aceea ca și mai înainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află de față împreună cu harul (să nu fie!), ci învăluind prin mustul trupului mintea, ca într-un fum, în dulceața poftelor neraționale. Iar aceasta se face din îngăduirea lui Dumnezeu, ca, trecând omul prin furtună, prin foc și prin cercare, să ajungă astfel la bucuria binelui. „Căci am trecut, zice, prin foc și apă, și ne-ai scos pe noi la odihnă” (Ps 65, 11).

77. Harul se ascunde, cum am zis, din însăși clipa în care ne-am botezat, în adâncul minții. Dar își acoperă prezența față de simțirea minții. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătățile harului intră într-un chip negrăit în comunicare cu sufletul prin simțirea minții. Prin aceasta, cel ce vrea să țină cu tărie lucrul pe care l-a aflat vine la dorința să vândă cu multă bucurie toate bunurile cele de aici, ca să cumpere cu adevărat țarina în care a aflat ascunsă comoara vieții. Căci atunci când va vinde cineva toată bogăția lumească, va afla locul în care stătea ascuns harul lui Dumnezeu. Fiindcă pe măsura înaintării sufletului, își descoperă și darul dumnezeiesc bunătatea lui în minte[135]. Dar atunci îngăduie Domnul și dracilor să supere sufletul, ca să-l învețe să facă deosebirea între bine și rău și să-l facă mai smerit prin aceea că, pe măsură ce se curăță, simte tot mai multă rușine de urâciunea gândurilor drăcești.

78. Suntem după chipul lui Dumnezeu (Fc 1, 26) prin mișcarea cugetătoare (mintală) a sufletului. Căci trupul este ca o casă a sufletului. Deci, fiindcă prin greșeala lui Adam nu numai trăsăturile sufletului s-au întinat, ci și trupul nostru a căzut în stricăciune, Cuvântul cel Sfânt al lui Dumnezeu S-a întrupat, dăruindu-ne ca un Dumnezeu apa mântuitoare prin Botezul Său, ca să ne naștem din nou. Căci ne renaștem prin apă, cu lucrarea Sfântului și de

[135] Această idee o dezvoltă și Marcu Ascetul în scrierea *Despre Botez,* vezi în această carte p. ....

viață făcătorului Duh. Prin aceasta îndată ne curățăm și sufletul, și trupul, dacă venim la Dumnezeu din toată inima. Căci Duhul Sfânt sălășluindu-Se în noi, alungă păcatul. Fiindcă nu este cu putință ca, odată ce fața sufletului este una și simplă, să fie prezente în el două persoane, cum au socotit unii. Căci dacă harul dumnezeiesc se împreună prin Sfântul Botez cu trăsăturile chipului ca o arvună a asemănării, unde mai poate încăpea persoana celui-rău, mai ales dat fiind că nu există nicio împărtășire între lumină și întuneric? (2 Co 6, 14). Deci noi, alergătorii pe drumul sfintelor nevoințe, credem că șarpele cel cu multe înfățișări e scos prin baia nestricăciunii afară din cămările minții. Nu trebuie să ne mirăm că după Botez gândim iarăși cele rele împreună cu cele bune. Căci baia sfințeniei șterge pata noastră de pe urma păcatului, dar nu preschimbă acum putința de a se hotărî în două feluri a voinței noastre și nici nu oprește pe draci să ne războiască sau să ne grăiască cuvinte înșelătoare. Aceasta, pentru ca cele ce nu le-am păzit când eram în starea naturală, să le păzim, cu puterea lui Dumnezeu, după ce am luat armele dreptății.

79. Precum am zis, Satana, prin Sfântul Botez, e scos afară din suflet. Dar i se îngăduie, pentru pricinile mai înainte pomenite, să lucreze în el prin trup. Căci harul lui Dumnezeu se sălășluiește în însuși adâncul sufletului, adică în minte. Pentru că „toată slava fiicei împăratului, zice, e dinăuntru” (Ps 44, 15), nearătată dracilor. De aceea, din adâncul inimii însuși simțim oarecum izvorând dragostea dumnezeiască atunci când ne gândim fierbinte la Dumnezeu. Iar duhurile rele de aici înainte se mută și se încuibează în simțurile trupului, lucrând prin natura ușor de influențat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul. Astfel mintea noastră se bucură pururea, cum zice dumnezeiescul Apostol, de legea Duhului (Rm 7, 22), iar simțurile trupului sunt atrase de lunecușul plăcerilor. De aceea harul, lucrând prin simțirea minții, înveselește trupul celor ce sporesc în cunoștință cu o bucurie negrăită, iar dracii, lucrând prin simțurile trupului, robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigașii, cu sila spre cele ce nu vrea, mai ales când ne află umblând fără grijă și cu nepăsare pe calea credinței.

80. Cei ce spun că cele două puteri, a harului și a păcatului, se află împreună în inimile credincioșilor vor să-și sprijine născocirea lor pe faptul că Evanghelistul a zis că „lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o pe ea” (In 1, 5). Ei zic că strălucirea dumnezeiască nu se întinează nicidecum prin împreuna-petrecere cu cel-rău, oricât ar fi de apropiată în suflet lumina dumnezeiască de întunericul diavolului. Dar sunt vădiți că ei cugetă alăturea de Sfintele Scripturi prin însuși cuvântul evanghelic. Căci teologul a scris acestea ca să arate că Cuvântul lui Dumnezeu, Lumina cea adevărată, a binevoit să Se arate zidirii prin trupul Său, aprinzând, printr-o nemăsurată iubire de oameni, în noi focul sfintei cunoștințe, dar cugetul lumii nu a cuprins în sine gândul lui Dumnezeu, adică nu l-a cunoscut, deoarece „cugetul trupului este vrăjmaș lui Dumnezeu”. De aceea, după ce a mai spus

puține cuvinte, dumnezeiescul Evanghelist a adăugat: „Era Lumina cea adevărată. Care luminează pe tot omul, venind în lume (în loc de: „îl călăuzește și-l face viu). În lume era, și lumea printr-Însul s-a făcut, și lumea pe El nu L-a cunoscut. Întru ale Sale a venit, și ai Săi pe Dânsul nu L-au primit. Iar câți L-au primit, le-a dat lor putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, celor ce cred întru numele Lui” (In 1, 9-12). Dar spune și prea înțeleptul Pavel, tâlcuind cuvântul „nu a cuprins”: „Nu că am și luat răsplata, sau că sunt desăvârșit, dar alerg ca să o cuprind, întrucât și eu am fost cuprins de Iisus Hristos” (Flp 3, 12). Așadar, nu de Satana zice Evanghelistul că nu a cuprins lumina cea adevărată. Căci de la început a fost străin de ea. Fiindcă nici nu luminează în el. Ci prin cuvântul său îi ceartă cu dreptate pe oamenii care aud despre puterile și lucrurile minunate ale lui Dumnezeu, dar nu vor să se apropie de lumina cunoștinței Lui, pentru inima lor întunecată.

81. Cuvântul cunoștinței ne învață că sunt două feluri de duhuri rele. Unele dintre ele sunt oarecum mai subțiri, iar altele mai materiale. Cele mai subțiri războiesc sufletul. Celelalte obișnuiesc să ducă trupul în robie prin anumite imboldiri stăruitoare. De aceea dracii care războiesc sufletul și cei care războiesc trupul își sunt mereu potrivnici, cu toate că au același scop, de-a vătăma pe oameni. Când deci harul nu locuiește în om, aceștia foiesc ca niște șerpi în adâncurile inimii, neîngăduind câtuși de puțin sufletului să caute spre dorința binelui. Dar când harul e ascuns în minte, se strecoară ca niște nori întunecoși prin părțile inimii, spre patimile păcatului, sau iau chipul feluritelor împrăștieri ca, furând mintea de la pomenirea lui Dumnezeu, să o desfacă de convorbirea cu harul. Când deci dracii care supără sufletul nostru ne aprind spre patimile sufletești și mai ales spre înalta părere de sine, care este maica tuturor relelor, să ne gândim la moartea trupului nostru, și vom rușina umflarea iubirii de slavă. Dar același lucru trebuie să-l facem și când dracii care ne războiesc trupul ne împing inima să se aprindă spre pofte de rușine. Căci singur acest gând, însoțit cu pomenirea lui Dumnezeu, poate opri feluritele lucrări ale duhurilor rele. Dar dacă dracii care războiesc sufletul vor să se folosească și de acest gând, punându-ne în minte nimicnicia nemărginită a firii omenești, ca, neavând niciun preț din pricina trupului (căci aceasta iubesc să o facă dacă vrea cineva să-i chinuiască cu acest gând), să ne amintim de cinstea și de slava Împărăției cerești, netrecând cu vederea nici amărăciunea și întunecimea osândei veșnice, ca printr-una să ne mângâiem tristețea, iar prin cealaltă să întristăm ușurătatea inimii noastre.

82. Domnul nostru ne învață în Evanghelii (Lc 11, 24; Mt 12, 44; 2 Ptr 2, 20) că atunci când Satana, întorcându-se, află casa lui măturată și goală, adică inima fără rod, ia alte șapte duhuri mai rele decât el și intră și se încuibă în ea, făcând cele de pe urmă ale omului mai rele decât cele dintâi. De aici trebuie să înțelegem că atâta vreme cât este Duhul Sfânt în noi, Satana nu poate intra ca să rămână în adâncul sufletului. Dar și dumnezeiescul Pavel ne explică limpede

înțelesul acestei icoane. Căci privind lucrul acesta din punctul de vedere al luptei, zice: „Mă bucur după omul dinlăuntru de legea lui Dumnezeu. Dar văd altă lege în mădularele mele oștindu-se împotriva legii minții mele și robindu-mă legii păcatului, care este în mădularele mele" (Rm 7, 22-23). Iar privindu-l din latura desăvârșirii, zice: „Așadar, nu mai este nicio osândă pentru cei ce umblă în Iisus Hristos, nu după trup, căci legea Duhului vieții m-a slobozit de legea păcatului și a morții" (Rm 8, 1-2). Dar zice și altundeva, ca iarăși să ne arate că Satana războiește sufletul ce se împărtășește de Duhul Sfânt, din trup: „Stați deci bine, încingându-vă mijlocul vostru cu adevărul și îmbrăcând platoșa dreptății și încălțându-vă picioarele spre gătirea Evangheliei păcii, luând peste toate pavăza credinței, întru care veți putea stinge toate săgețile cele aprinse ale vicleanului. Luați coiful mântuirii și sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu" (Ef 6, 14-17). Dar a lupta este altceva decât a fi dus în robie. Fiindcă lucrul al doilea arată o ducere cu sila, iar cel dintâi, o luptă cu puteri egale. De aceea Apostolul zice că diavolul se năpustește asupra sufletelor purtătoare de Hristos, cu săgeți aprinse. Căci cel ce nu este stăpân pe potrivnicul său are trebuință numaidecât de săgeți ca să-l poată birui și supune pe cel ce se luptă cu el din depărtare, prin trimiterea săgeților. Deci Satana, fiindcă nu se poate încuiba în mintea celor ce se nevoiesc, ca mai înainte, dată fiind prezența harului, călărește pe mustul cărnii, ca unul ce e cuibărit în trup, ca prin firea ușor de mânuit a acestuia să amăgească sufletul. De aceea trebuie să uscăm trupul cu măsură, ca nu cumva prin mustul lui să se rostogolească mintea pe lunecușul plăcerilor. Deci se cuvine ca din însuși cuvântul Apostolului să ne încredințăm că mintea celor ce se nevoiesc stă sub lucrarea luminii dumnezeiești (Rm 7, 22); de aceea și slujește legii dumnezeiești și se veselește cu ea. Iar trupul primește cu plăcere, pentru firea lui ușor de mânuit, duhurile rele; de aceea și alege să slujească răutății lor. De aici se vede și mai mult că mintea nu este un sălaș comun al lui Dumnezeu și al diavolului. Căci cum ar zice atunci Pavel: „slujesc cu mintea legii lui Dumnezeu, iar cu trupul, legii păcatului" (Rm 7, 25)? De aici iarăși se vede că mintea mea stă întru toată libertatea în luptă cu dracii, slujind cu bucurie bunătății harului, iar trupul primește aburul dulce al plăcerilor neraționale, pentru faptul că îngăduie, cum am zis, duhurilor rele să stea cuibărite în el. „Căci știu, zice, că nu locuiește în mine, adică în trupul meu, binele" (Rm 7, 18). E vorba de cei ce se împotrivesc păcatului, dar se află pe la mijlocul nevoințelor. Căci nu spune despre sine aceasta. Deci cu mintea se războiesc dracii, iar trupul încearcă să-l povârnească spre lunecușul plăcerilor prin îmboldiri stăruitoare. Căci li se îngăduie, după o dreaptă judecată, să petreacă în adâncurile trupului, chiar și ale celor ce luptă întins împotriva păcatului, pentru faptul că voia slobodă a cugetului omenesc este pururea sub cercare. Iar dacă cineva poate să moară prin osteneli încă pe când trăiește, ajunge în întregime locașul Duhului Sfânt. Căci unul ca acesta a înviat încă înainte de a muri. Așa a fost cu fericitul Pavel și cu toți cei ce s-au

luptat sau se luptă în chip desăvârșit împotriva păcatului.

83. E drept că inima izvorăște și din sine gânduri bune și rele. Dar nu rodește prin fire cugetările rele, ci amintirea răului i s-a făcut ca un fel de deprindere din pricina rătăcirii dintâi. Însă cele mai multe și mai rele dintre gânduri le zămislește din răutatea dracilor. Dar noi le simțim pe toate ca ieșind din inimă. Și de aceea au bănuit unii că în minte se află împreună cu harul și păcatul. De aceea socotesc ei că a zis și Domnul „că cele ce ies din gură purced din inimă, și acelea spurcă pe om. Căci din inimă purced gânduri rele, curvii" (Mt 15, 18-19) și cele următoare. Ei nu știu însă că mintea noastră, având o simțire foarte fină, își însușește lucrarea gândurilor șoptite ei de duhurile rele, oarecum prin trup, dat fiind că firea lunecoasă a acestuia duce prin starea lui umorală (δια της συγκρασεως) și mai mult sufletul la această stare, într-un chip în care nu știm. Numai fiindcă trupul iubește pururea și fără măsură mângâierea amăgirilor ni se pare că și gândurile semănate de draci în suflet purced din inimă. Fapt e că noi ni le însușim atunci când vrem să ne îndulcim cu ele. Acest lucru l-a osândit Domnul când a spus cuvântul de mai înainte. Căci cel ce se îndulcește cu gândurile suflate lui de răutatea Satanei și înscrie oarecum amintirea lor în inima sa, e vădit că de aici înainte le rodește din cugetul său.

84. Domnul zice în Evanghelii că nu poate fi scos cel tare din casa sa dacă nu-l va scoate unul și mai tare, după ce l-a legat și jefuit (Mt 12, 29). Cum poate deci cel scos cu atâta rușine să intre iarăși și să petreacă împreună cu Stăpânul adevărat, Care Se odihnește în casa Sa cum vrea? Căci nici împăratul nu se va gândi să lase împreună cu el în curțile împărătești pe tiranul care i-a stat cândva împotrivă și pe care l-a biruit. Mai degrabă îl va omorî îndată sau îl va lega pentru o lungă pedeapsă și-l va preda oștilor sale spre o moarte de ocară.

85. Dacă cineva presupune, din pricină că gândim împreună atât cele bune, cât și cele rele, că Duhul Sfânt și diavolul locuiesc laolaltă în minte, să afle că aceasta se întâmplă pentru aceea că încă n-am gustat și n-am văzut „că bun este Domnul" (Ps 24, 9). Căci la început, precum am spus și mai înainte, harul își ascunde prezența sa în cei botezați, așteptând hotărârea sufletului, ca, atunci când omul se va întoarce cu totul spre Domnul, să-și arate, printr-o negrăită simțire, prezența în inimă. Pe urmă iarăși așteaptă mișcarea sufletului, îngăduind săgeților drăcești să ajungă până în adâncul acestei simțiri, ca printr-o hotărâre și mai caldă și prin cuget smerit să caute pe Dumnezeu. Deci dacă omul va începe de aici înainte să sporească în păzirea poruncilor și să cheme neîncetat pe Domnul Iisus, focul sfântului har se va revărsa și peste simțurile mai de din afară ale inimii, arzând cu totul neghina pământului omenesc. Drept urmare, cursele diavolești se vor depărta de acest loc, înțepând de aici înainte mai domol partea pătimitoare a sufletului. Iar când nevoitorul cu toate virtuțile se va îmbrăca, și mai ales cu desăvârșita sărăcie, atunci harul îi va lumina toată firea printr-o oarecare simțire mai adâncă, încălzindu-l spre

mai multă dragoste de Dumnezeu. Din această pricină săgețile drăcești se vor stinge în afară de simțirea trupului. Căci adierea Duhului Sfânt, mișcând inima spre suflarea păcii, stinge săgețile dracului purtător de foc încă pe când sunt în aer. Dar și pe cel care a ajuns la această măsură îl părăsește Dumnezeu uneori în mâna răutății dracilor, lăsând mintea lui neluminată, ca voia noastră slobodă să nu fie câtuși de puțin legată de lanțurile harului. Aceasta nu numai pentru că păcatul se biruiește prin lupte, ci și pentru că omul e dator să mai sporească încă în experiența duhovnicească. Căci ceea ce pare lucru desăvârșit celui povățuit este încă nedesăvârșit față de bogăția lui Dumnezeu, Care povățuiește cu dragoste largă, chiar dacă ar putea cineva sui toată scara arătată lui Iacov (Fc 28, 12), înaintând prin osteneli.

86. Însuși Domnul zice că Satana a căzut din cer, ca să nu privească cel sluțit la locașurile sfinților Îngeri (Lc 10, 18). Cum deci va putea să aibă la un loc cu Dumnezeu drept locaș mintea omenească cel ce nu s-a învrednicit de împreuna-petrecere cu slugile cele bune? Iar de vor zice că aceasta se întâmplă prin îngăduința lui Dumnezeu, nu vor spune cu nimic mai mult. Căci părăsirea (îngăduința) în scop de povățuire nu lipsește nicidecum sufletul de lumina dumnezeiască, ci harul își ascunde numai, cum am zis, de multe ori prezenta din fața minții, ca să împingă oarecum sufletul înainte prin răutatea dracilor, spre a căuta cu toată frica și cu multă smerenie ajutorul lui Dumnezeu, cunoscând câte puțin răutatea vrăjmașului său. Este ceea ce face mama care depărtează puțin copilul de la sânul său dacă se poartă cu neorânduială față de regulile alăptării, ca, speriat de niscai oameni cu fețe urâte ce stau împrejur, sau de niscai fiare, să se întoarcă în frică multă și în lacrimi la sânul maicii. Dar părăsirea, în sens de lepădare, predă sufletul, ce nu vrea să aibă pe Dumnezeu, legat dracilor. Noi însă nu suntem fiii lepădării (Evr 10, 39), să nu fie!, ci credem că suntem prunci adevărați ai harului lui Dumnezeu, alăptați cu mici părăsiri și cu dese mângâieri, ca prin bunătatea Lui să ajungem la bărbatul desăvârșit și la măsura vârstei plinirii lui Hristos (Ef 4, 13).

87. Părăsirea povățuitoare aduce sufletului întristare multă; de asemenea, o anumită smerenie și deznădejde măsurată. Aceasta, pentru ca partea lui iubitoare de slavă și fricoasă să ajungă, după cuviință, la smerenie. Ea produce în inimă îndată frica de Dumnezeu și lacrimi de mărturisire, precum și multă dorință de tăcere. Dar părăsirea în sens de lepădare lasă sufletul să se umple de deznădejde, de necredință, de fumul mândriei și de mânie. Deci având noi experiența ambelor părăsiri, suntem datori să ne apropiem de Dumnezeu după cum o cere fiecare. În cazul celei dintâi, suntem datori să-I aducem mulțumire însoțită de rugăciuni de iertare, ca Unuia ce ne pedepsește neînfrânarea voii noastre cu certarea acestei părăsiri, ca să ne învețe, asemenea unui Tată bun, deosebirea dintre virtute și păcat. În cazul celei din urmă, trebuie să-I aducem mărturisirea neîncetată a păcatelor, și lacrimi nelipsite, și retragere și mai multă, ca doar vom putea astfel, prin sporirea ostenelilor, să ni-L facem pe

Dumnezeu milostiv, ca să caute ca mai înainte la inimile noastre. Dar trebuie să știm că atunci când se dă lupta între suflet și Satana, ciocnindu-se ca două ființe, datorită părăsirii povățuitoare harul se ascunde pe sine, precum am mai spus, dar conlucrează cu sufletul, dându-i un ajutor nesimțit, ca să arate vrăjmașilor sufletului că biruința este numai a lui.

88. Când cineva stă în vreme de iarnă într-un loc oarecare sub cerul liber, privind la începutul zilei întreg spre răsărit, partea de dinainte a sa se încălzește de soare, iar cea din spate rămâne nepărtașă de căldură, dat fiind că soarele nu se află deasupra capului său. Tot așa și cei ce sunt la începutul lucrării duhovnicești își încălzesc în parte inima prin harul sfânt, din care pricină și mintea începe să rodească cugetări duhovnicești; dar părțile de din afară ale ei rămân de cugetă după trup, deoarece încă nu sunt luminate de sfânta lumină, printr-o simțire adâncă, toate mădularele inimii. Neînțelegând unii aceasta, au socotit că în mintea celor ce se nevoiesc sunt două ipostasuri ce se împotrivesc unul altuia. Dar dacă în aceeași clipă se nimerește ca sufletul să gândească și bune, și rele, aceasta se întâmplă în chipul în care omul dat mai înainte ca pildă simte totdeodată și gerul, și căldura. Căci de când mintea noastră s-a rostogolit la chipul îndoit al cunoștinței, e silită, chiar dacă nu vrea, să poarte în aceeași clipă și gânduri bune, și gânduri rele, mai ales la cei ce ajung la o subțirime a puterii de deosebire. Căci cum se grăbește să înțeleagă binele, îndată își amintește și de rău. Fiindcă de la neascultarea lui Adam ținerea de minte a omului s-a sfâșiat în două. Când vom începe însă să împlinim cu râvnă fierbinte poruncile lui Dumnezeu, harul, luminând toate simțurile noastre printr-o adâncă simțire, va arde pe de o parte amintirile noastre, iar pe de alta, îndulcind inima noastră cu pacea unei iubiri statornice, ne va face să izvorâm gânduri duhovnicești, nu după trup. Iar aceasta se întâmplă foarte des celor ce s-au apropiat de desăvârșire, având în inimă neîntreruptă pomenirea Domnului.

89. Două bunuri ne aduce nouă harul cel sfânt prin Botezul renașterii, dintre care unul covârșește nemărginit pe celălalt. Cel dintâi ni se dăruiește îndată, căci ne înnoiește în apa însăși și luminează toate trăsăturile sufletului, adică „chipul” nostru, spălând orice zbârcitură a păcatului nostru. Iar celălalt așteaptă să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este „asemănarea”. Deci, când începe mintea să guste întru multă simțire din dulceața Preasfântului Duh, suntem datori să știm că începe harul să zugrăvească, așa zicând, peste chip, asemănarea. Căci precum zugravii desemnează întâi cu o singură culoare figura omului, apoi, înflorind puțin câte puțin culoarea, prin culoare scot la arătare chipul viu al celui zugrăvit până la firele părului, așa și sfântul har al lui Dumnezeu readuce întâi prin Botez „chipul” omului la forma în care era când a fost făcut, iar când ne vede dorind cu toată hotărârea frumusețea „asemănării” și stând goi și fără frică în atelierul lui, înflorește o virtute prin alta și înalță chipul sufletului din strălucire în strălucire, dăruindu-i pecetea asemănării.

Așa încât simțirea ne arată cum ia formă în noi asemănarea, dar desăvârșirea asemănării o vom cunoaște abia din iluminare. Căci toate virtuțile le primește mintea prin simțire, înaintând după o măsură și rânduială negrăită. Dar dragostea duhovnicească nu o poate câștiga cineva până ce nu va fi iluminat întru toată încredințarea de Duhul Sfânt. Căci până ce nu primește mintea în chip desăvârșit asemănarea prin lumina dumnezeiască, poate avea aproape toate celelalte virtuți, dar este încă lipsită de dragostea desăvârșită. Iar când se va asemăna cu virtutea lui Dumnezeu (vorbesc de asemănare cât e cu putință omului), atunci va purta și asemănarea dragostei dumnezeiești. Căci precum în cazul portretelor pictate, dacă se adaugă chipului culoarea cea mai vie, se scoate la iveală până și asemănarea zâmbetului celui pictat, așa și la cei zugrăviți după asemănarea dumnezeiască de către harul dumnezeiesc, dacă se adaugă lumina dragostei, „chipul” e ridicat cu totul la frumusețea „asemănării”. Nici nepătimirea nu o poate dărui sufletului altă virtute, fără numai dragostea. Căci dragostea „este plinirea legii” (Rm 13, 10). Încât „omul nostru cel dinlăuntru se înnoiește din zi în zi” (2 Co 4, 16) în gustarea dragostei, dar se împlinește abia întru desăvârșirea ei.

90. La începutul înaintării, dacă iubim cu căldură virtutea lui Dumnezeu, Preasfântul Duh face sufletul să guste cu toată simțirea și încredințarea din dulceața lui Dumnezeu, ca mintea să afle printr-o cunoștință exactă răsplata desăvârșită a ostenelilor iubitorilor de Dumnezeu. Dar pe urmă ascunde pentru multă vreme bogăția acestui dar de viață făcător, ca, și de vom împlini toate celelalte virtuți, să ne socotim că nu suntem nimic întrucât nu avem încă dragostea sfântă ca o deprindere. Drept aceea, dracul urii tulbură atunci sufletele celor ce se nevoiesc, încât îi face să vorbească de rău chiar și pe cei ce-i iubesc pe ei și să ducă lucrarea stricăcioasă a urii până la a-și face din ea aproape o îndeletnicire plăcută. Din pricina aceasta sufletul se întristează și mai mult, purtând în el amintirea dragostei dumnezeiești, dar neputând-o dobândi în simțire, pentru lipsa ostenelilor celor mai desăvârșite. E trebuință deci ca să o împlinim totuși măcar de silă, ca să ajungem la gustarea ei întru toată simțirea și încredințarea. Căci desăvârșirea ei nimeni nu o poate câștiga atâta vreme cât se află în trupul acesta, decât numai sfinții, care au ajuns până la mucenicie și la mărturisirea desăvârșită. Fiindcă cel ce ajunge la ea se preface întreg și nu mai dorește cu ușurință nici măcar hrană. Căci ce poftă va mai avea de bunătățile lumii cel ce e hrănit de dragostea dumnezeiască? De aceea preaînțeleptul Pavel, marele vas al cunoștinței, binevestindu-ne din convingerea sa deplină, zice: „Împărăția cerurilor nu este mâncare și băutură, ci dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfânt” (Rm 14, 17), care sunt roada dragostei desăvârșite. Așa încât cei ce înaintează până la desăvârșire pot să guste aici des din ea, dar desăvârșit nimeni nu o poate câștiga, decât numai când „se va înghiți desăvârșit ce este muritor de viață” (2 Co *5, 4).*

91. Mi-a povestit careva dintre cei ce iubesc pe Domnul cu o voință

nesăturată: „Dorind eu să cunosc lămurit dragostea lui Dumnezeu, mi-a dăruit aceasta Bunul întru simțire și încredințare multă. Și așa de mult am simțit această lucrare, încât sufletul se grăbea cu o negrăită bucurie și dragoste să iasă din trup și să ajungă la Domnul, nemaiștiind parcă chipul vieții acesteia trecătoare”. Cel ce a ajuns la trăirea acestei iubiri, chiar dacă ar fi ocărât sau păgubit de nenumărate ori de cineva (căci se întâmplă să aibă acesta încă pe cineva care să-l necăjească), nu se mânie împotriva lui, ci rămâne oarecum lipit de sufletul celui ce-l ocărăște sau îl păgubește. Numai împotriva acelora se aprinde, care se pornesc împotriva săracilor sau grăiesc nedreptate împotriva lui Dumnezeu, cum zice Scriptura (Ps 74, 5), sau viețuiesc altcumva în răutate. Căci cel ce iubește pe Dumnezeu mai mult decât pe sine însuși, mai bine zis cel ce nu se mai iubește pe sine, ci numai pe Dumnezeu, nu-și mai răzbună cinstea sa, ci vrea să fie cinstită numai dreptatea Celui ce l-a cinstit pe el cu cinste veșnică. Iar aceasta nu o face numai cu o voință mai slabă, ci ca unul ce și-a făcut o deprindere dintr-o astfel de aplecare, fiindcă a cercat mult dragostea lui Dumnezeu. Pe lângă acestea, trebuie să știm că cel ce a fost dus la o așa de mare dragoste de către Dumnezeu se află mai presus și de credință în vremea lucrării ei, ca unul ce are de acum întru simțirea inimii, prin marea lui dragoste, pe Însuși Cel cinstit prin credință. Aceasta ne-o arată lămurit Sfântul Pavel, zicând: „Iar acum rămân acestea trei: „credința, nădejdea și dragostea; iar mai mare dintre ele este dragostea” (1 Co 13, 13). Căci cel ce are, cum am zis, în bogăția dragostei pe Dumnezeu, este cu mult mai mare decât credința sa, ca unui ce se află întreg în dragostea sa.

92. Faza de mijloc din lucrarea sfintei cunoștințe ne pricinuiește nu puțină întristare când, ocărându-l pe cineva dintr-o întărâtare oarecare, ni l-am făcut dușman. Fiindcă ea nu încetează de-a împunge conștiința noastră până ce, prin multă rugare de iertare, nu aducem pe cel ocărât la cugetul de odinioară. Dar cea mai desăvârșită înțelegere ne face foarte multă grijă și mustrare chiar când careva dintre oamenii lumii s-ar mânia pe noi pe nedrept, pentru faptul că suntem peste tot sminteală cuiva din veacul acesta. Atunci mintea e stingherită și de la contemplarea lui Dumnezeu, și de la cuvântarea despre El. Căci temeiul cunoștinței fiind dragostea, nu lasă cugetarea să se lărgească în zămislirea de contemplații dumnezeiești, până nu vom recâștiga mai întâi în dragoste și pe cel ce s-a mâniat în deșert pe noi. Iar dacă acela nu vrea să se întâmple aceasta sau s-a depărtat de locul unde viețuim noi, se cuvine ca, așezându-i chipul feței lui în afecțiunea largă a sufletului, să plinim astfel în adâncul inimii legea dragostei. Căci cei ce vor să aibă cunoștința lui Dumnezeu trebuie să privească spiritual și fețele celor ce s-au mâniat fără temei, cu un cuget nemânios. Împlinindu-se aceasta, mintea noastră nu numai că se va mișca fără greșeală spre contemplarea lui Dumnezeu, ci se va înălța și spre dragostea Lui cu multă îndrăznire, ca una ce se zorește neîmpiedicată de la treapta a doua la cea dintâi.

93. Calea virtuţii li se arată, celor ce încep să iubească evlavia, aspră şi posomorâtă. Nu fiindcă aşa este ea, ci fiindcă firea omenească îndată ce-a ieşit din pântece la larg se dă în tovărăşia plăcerilor. Dar celor ce au răzbit dincolo de mijlocul ei li se arată plăcută şi uşoară. Căci obişnuinţele rele fiind supuse celor bune prin împlinirea binelui, s-au pierdut deodată cu amintirea plăcerilor nesocotite. Drept urmare, sufletul umblă de aici înainte cu bucurie pe toate cărările virtuţilor. Pentru aceasta Domnul, aducându-ne la începutul căii mântuirii, zice: „Strâmtă şi anevoioasă este calea care duce la viaţă şi puţini umblă pe ea" (Mt 7, 14). Iar către cei ce vor să se apuce cu multă hotărâre de păzirea sfintelor Sale porunci, zice: „Jugul Meu este blând şi sarcina Mea uşoară" (Mt 11, 30). Deci la începutul nevoinţelor trebuie să împlinim sfintele porunci ale lui Dumnezeu cu o voinţă oarecum silită, ca, văzând Domnul cel bun scopul şi osteneala noastră, să ne trimită voia Lui cea gata de ajutor, ca să slujim apoi cu multă plăcere poruncilor Sale slăvite. Căci atunci ni se întăreşte de la Domnul voinţa, ca să facem, cu multă bucurie, neîncetat binele. Atunci vom simţi cu adevărat că Dumnezeu este „Cel ce lucrează în noi şi să vrem, şi să lucrăm, pentru bunăvoinţă" (Flp 2, 13).

94. Precum ceara dacă nu e încălzită şi înmuiată multă vreme nu poate primi pecetea întipărită în ea, aşa şi omul nu poate primi pecetea virtuţii lui Dumnezeu dacă nu e cercat prin dureri şi neputinţe. De aceea zice Domnul către dumnezeiescul Pavel: „Îţi este de ajuns harul Meu. Căci puterea Mea în neputinţe se desăvârşeşte" (2 Co 12, 9). Dar însuşi Apostolul se laudă zicând: „Cu mare plăcere, deci, mă voi lăuda întru neputinţele mele, ca să se sălăşluiască întru mine puterea lui Hristos" *(Ibidem).* Dar şi în Proverbe s-a scris: „Pe care-l iubeşte Domnul, îl ceartă; şi bate pe tot fiul pe care-l primeşte" (Pr 3, 12). Apostolul numeşte neputinţe năpustirile vrăjmaşilor crucii, care se întâmplau necontenit lui şi tuturor sfinţilor, ca să nu se înalţe, cum însuşi zice, de bogăţia covârşitoare a descoperirii (2 Co 12, 7), ci să stăruie mai degrabă prin smerenie în chipul desăvârşirii, păzind prin desele umiliri, cu evlavie, darul dumnezeiesc. Iar noi numim neputinţe gândurile rele şi slăbiciunile trupeşti. Căci atunci trupurile sfinţilor ce se nevoiau împotriva păcatului fiind predate bătăilor aducătoare de moarte şi altor felurite chinuri, erau cu mult deasupra patimilor intrate în firea omenească prin păcat. Dar acum Bisericile având pace multă din mila Domnului, trebuie să fie cercat trupul celor ce se nevoiesc pentru evlavie cu multe slăbiciuni, iar sufletul, cu gânduri rele. Aceasta se întâmplă mai ales celor în care cunoştinţa lucrează întru multă simţire şi încredinţare, ca să fie feriţi de toată slava deşartă şi mândria şi să poată primi, cum am zis, cu multă smerenie pecetea frumuseţii dumnezeieşti, după Sfântul care zice: „Însemnatu-s-a peste noi lumina feţei Tale, Doamne" (Ps 4, 6). Deci trebuie să răbdăm cu mulţumire voia Domnului. Căci în felul acesta ni se va socoti drept a doua mucenicie necontenita supărare din partea bolilor şi lupta cu gândurile drăceşti. Căci cel ce zicea atunci sfinţilor mucenici,

prin acele căpetenii nelegiuite, să se lepede de Hristos și să dorească slava lumească, acela spune și acum neîncetat aceleași lucruri robilor lui Dumnezeu. Cel ce aducea atunci chinuri peste trupurile drepților și ocăra cumplit pe cinstiții dascăli prin cei ce slujeau socotințelor sale diavolești, acela aduce și acum felurite pătimiri mărturisitorilor evlaviei, împreună cu multe ocări și umiliri, mai ales când aceștia ajută cu multă putere săracilor ce suferă pentru slava Domnului. De aceea, trebuie să ne împlinim mucenicia conștiinței noastre cu multă hotărâre și răbdare înaintea lui Dumnezeu. Căci „răbdând, zice, am așteptat pe Domnul, și a căutat spre mine” (Ps 39, 1-2).

95. Smerita cugetare este un lucru greu de câștigat. Cu cât este mai mare, cu atât se cer mai multe strădanii pentru dobândirea ei. Ea se ivește în cei părtași de sfânta cunoștință în două cazuri și chipuri: când luptătorul pentru evlavie se află la mijlocul drumului experiențelor duhovnicești, el are un cuget mai smerit din pricina neputinței trupului, sau a celor ce dușmănesc fără temei pe cei ce se îngrijesc de dreptate, sau a gândurilor rele; apoi, când mintea e luminată de harul dumnezeiesc întru simțire și siguranță multă, sufletul are smerita cugetare ca pe o însușire firească, întrucât, fiind plin de bunătate dumnezeiască, nu mai poate să se umple de slavă deșartă, chiar dacă ar împlini neîncetat poruncile Domnului, ci se socotește pe sine mai smerit decât toți, în urma împărtășirii de bunăvoința dumnezeiască. Cea dintâi smerită cugetare cuprinde de multe ori întristare și descurajare. Iar cea din urmă cuprinde bucurie, împreunată cu o sfială plină de înțelepciune. Fiindcă cea dintâi se ivește, cum am zis, în cei ce se află la mijlocul nevoințelor, iar cea de-a doua se trimite celor ce s-au apropiat de desăvârșire. Cea dintâi se întristează adeseori când e lipsită de fericirile pământești. Cea de-a doua, chiar dacă i-ar oferi cineva toate împărățiile pământului, nu se impresionează și nu simte săgețile cumplite ale păcatului. Căci, fiind cu totul duhovnicească, nu mai cunoaște deloc slava trupească. Dar tot cel ce se nevoiește a trebuit să treacă prin cea dintâi ca să ajungă la cea de-a doua. Căci dacă nu ne-ar înmuia harul, aducând asupra noastră pătimirile povățuitoare, ca să lămurească voia noastră cea slobodă, nu ne-ar dărui strălucirea smereniei de pe urmă.

96. Cei ce iubesc plăcerile vieții de aici trec de la gânduri la greșeli. Căci fiind purtați de o judecată nesocotită, doresc să prefacă aproape toate gândurile lor pătimașe în cuvinte nelegiuite și în fapte necuviincioase. Iar cei ce încearcă să ducă o viață de nevoințe, scăpând de greșeli, trec ușor la gânduri rele sau la cuvinte rele și vătămătoare. Căci dacă dracii îi văd pe aceștia ținându-se cu plăcere de ocări, sau grăind lucruri deșarte și nelalocul lor, sau râzând cum nu trebuie, sau mâniindu-se fără măsură, sau poftind slava goală și deșartă, se înarmează cu grămada împotriva lor. Pentru că luând mai ales iubirea de slavă ca prilej pentru răutatea lor și sărind prin ea înlăuntru, ca printr-o oarecare portiță întunecoasă, ei izbutesc să răpească sufletele. Deci, cei ce vor să viețuiască la un loc cu mulțimea virtuților sunt datori să nu

dorească nici slavă, nici întâlniri multe, nici să facă ieșiri dese, sau să defăimeze pe cineva, chiar dacă ar fi vrednic de defăimare, nici să vorbească multe, chiar dacă ar putea să le spună toate bune; căci vorba multă împrăștiind fără măsură mintea nu numai că o oprește de la lucrarea duhovnicească, ci o și predă dracului trândăviei, care, slăbind-o peste măsură, o predă apoi dracului întristării și pe urmă celui al mâniei. Deci se cuvine ca mintea să se ocupe pururea cu păzirea sfintelor porunci și cu pomenirea adâncă a Domnului slavei. „Căci cel ce păzește, zice, porunca nu va cunoaște cuvânt rău”, adică nu se va abate la gânduri sau la cuvinte rele.

97. Când inima primește cu o oarecare durere fierbinte săgetăturile dracilor încât îi pare celui războit că primește chiar săgețile înseși sufletul urăște cu amar patimile, ca unul ce se află la începutul curățării. Căci dacă nu s-ar îndurera mult de nerușinarea păcatului, nu ar putea să se bucure îmbelșugat de bunătatea dreptății. Cel ce vrea, prin urmare, să-și curețe inima să o încălzească necontenit cu pomenirea Domnului Iisus, neavând decât acest cuget și acest lucru, fără încetare. Căci cei ce voiesc să se lepede de putreziciunea lor nu se cade ca uneori să se roage, iar alteori nu, ci pururea să petreacă în rugăciune în păzirea minții, chiar dacă s-ar afla undeva afară de casa de rugăciune. Căci precum cel ce vrea să curețe aurul dacă lasă să înceteze oricât de scurtă vreme focul din cuptor face să se așeze iarăși zgura pe aurul curățat, așa și cel ce uneori pomenește pe Dumnezeu, alteori nu, pierde prin întrerupere ceea ce socotește să câștige prin rugăciune. E propriu bărbatului iubitor de virtute să țină pururea pământul inimii în focul pomenirii lui Dumnezeu, ca așa, curățându-se răul puțin câte puțin sub dogoarea bunei pomeniri, să se întoarcă sufletul cu desăvârșire la strălucirea sa firească, spre și mai multă slavă.

98. Nepătimirea nu înseamnă a nu fi războiți de draci, căci atunci ar trebui să ieșim, după Apostol, din lume (1 Co 5, 10), ci, războiți fiind de ei, să rămânem nebiruiți. Căci și luptătorii îmbrăcați în fier sunt ținta săgeților trimise de vrăjmași și aud sunetul săgeților și văd săgețile trimise, dar nu sunt răniți de ele pentru tăria îmbrăcăminții de război. Pentru că fiind acoperiți cu fier, ei rămân nebiruiți când sunt războiți. Deci și noi, fiind înarmați cu toate armele sfintei lumini și cu coiful mântuitor al tuturor faptelor bune, să tăiem cetele întunecoase ale dracilor. Căci curăția nu vine numai din a nu mai face cele rele, ci și din a stinge cu totul relele, prin împlinirea cu grijă a celor bune.

99. Când va birui omul lui Dumnezeu aproape toate patimile, rămân să-l mai războiască doi draci. Dintre aceștia, unul supără sufletul, ducându-l de la multa iubire de Dumnezeu la o râvnă nelalocul ei, încât acesta nu mai vrea să placă și altul lui Dumnezeu afară de el. Iar celălalt supără trupul, stârnindu-l printr-o anumită aprindere spre pofta împreunării. Aceasta se întâmplă trupului din pricină că o atare plăcere e proprie firii în scopul nașterii de prunci, și de aceea e ușor de biruit; dar și din pricina îngăduinței (părăsirii) din

partea lui Dumnezeu. Căci când vede Domnul pe vreun nevoitor înflorind bogat în mulțimea virtuților, îl lasă să fie întinat de acest drac, ca să se socotească pe sine mai nevrednic decât toți oamenii din viață. Supărarea din partea acestei patimi sau urmează isprăvilor de vrednicie, sau chiar le premerge uneori, ca fie într-un fel, fie într-altul, să dea sufletului părerea că e netrebnic, oricât de mari ar fi isprăvile lui. Cu primul drac ne vom lupta folosind multă smerenie și dragoste, iar cu al doilea, prin înfrânare, nemâniere și gândire adâncă la moarte. Simțind astfel neîncetat lucrarea Duhului Sfânt, ne vom ridica și deasupra acestor patimi, întru Domnul.

100. Câți ne facem părtași de sfânta cunoștință vom avea parte fără îndoială și de împrăștierile fără de voie. „Am însemnat, zice dumnezeiescul Iov, și ceea ce am greșit fără voie”. Și a făcut așa cu dreptate. Căci dacă nu ar înceta cineva de-a pomeni pururea pe Dumnezeu și dacă n-ar uita uneori sfintele Lui porunci, nu ar cădea în greșeala de voie sau fără de voie. Trebuie, prin urmare, să aducem îndată Stăpânului mărturisire întinsă și despre greșelile fără de voie, adică să împlinim cu prisosință canonul obișnuit (căci nu este om care să nu facă greșeli omenești), până se va încredința conștiința noastră prin lacrimile dragostei despre iertarea acestora. „Căci de vom mărturisi, zice, păcatele noastre, credincios este și drept ca să ne ierte păcatele noastre și să ne curețe de toată nedreptatea” (1 In 1,9). Trebuie să luăm aminte la simțirea cu care facem mărturisirea, ca nu cumva conștiința noastră să se mintă pe sine, cugetând că s-a mărturisit de ajuns lui Dumnezeu. Fiindcă judecata lui Dumnezeu este cu mult mai bună decât conștiința noastră, chiar dacă ar fi cineva deplin încredințat că nu mai știe nimic necurățat în sine. Preaînțeleptul Pavel ne învață zicând: „Dar nici pe mine nu mă judec. Căci deși nu știu nimic întru mine, dar nu mă îndreptățesc întru aceasta. Iar Cel ce mă judecă pe mine este Domnul” (1 Co 4, 4). Dacă deci nu ne vom mărturisi cum trebuie și pentru greșelile fără voie, vom afla în noi în vremea ieșirii noastre o oarecare frică nelămurită. Trebuie să ne rugăm și noi, cei ce iubim pe Domnul, ca să ne aflăm atunci în afară de orice frică. Căci cel ce se va afla atunci în frică nu va trece slobod peste căpeteniile iadului. Fiindcă are, ca și aceia, în frica sufletului o mărturie a păcatului său. Dar sufletul ce se veselește în dragostea lui Dumnezeu în ceasul dezlegării se înalță atunci cu îngerii păcii deasupra oștilor întunecate. Căci dragostea duhovnicească parcă îl întraripează, dat fiind că a împlinit fără lipsuri legea (Rm 13, 10). De aceea, cei ce ies cu o astfel de îndrăznire din viață vor fi răpiți până în prezența Domnului împreună cu toți sfinții. Iar cei ce se tem chiar și numai puțin în ceasul morții vor fi lăsați în grămada celorlalți oameni, ca unii ce se află sub judecată; căci ei vor trebui să fie cercați prin focul judecății[136] și așa să primească partea ce li se cuvine după

[136] Din această tâlcuire a locului de la 1 Co 3, 13, se vede că „focul” de care vorbește Sfântul Pavel este judecata din urmă, care va proba definitiv sinceritatea

faptele lor, de la Bunul nostru Dumnezeu și Împărat Iisus Hristos. Fiindcă El este Dumnezeul dreptății și a Lui este bogăția bunătății Împărăției, de care ne va face parte nouă, celor ce-L iubim pe El, în veac și în toți vecii vecilor. Amin.

*

Tâlcuirea Sfântului Maxim la cuvântul capului 100, care zice: „Căci vor trebui să fie cercați prin focul judecății”, *despre al cărui înțeles au întrebat unii:*

Cei ce au câștigat dragostea desăvârșită față de Dumnezeu și și-au înălțat aripile sufletului prin virtuți se răpesc în nori și la judecată nu vin, cum zice Apostolul. Iar cei ce n-au câștigat cu totul desăvârșirea, ci au păcate și isprăvi bune laolaltă, vin la locul judecății, și acolo, fiind oarecum arși prin cercetarea faptelor bune și rele[137], dacă se va îngreuia cumpăna celor bune se vor izbăvi de munci[138].

---

faptelor bune și le va arăta cum sunt pe cele aparent bune, ca să nu se mai laude fariseii cu ele.

[137] O nouă dovadă că „focul” din 1 Co 3, 13 e „judecata” sau „cercetarea” faptelor, și nu un foc oarecare ce curăță pe cel ce nu s-a dus curățat de aici.

[138] Răspuns la Întrebarea 10 din *Întrebări, nelămuriri și răspunsuri,* în *Filocalia românească,* vol. II.

ISAIA PUSTNICUL

Viața și opera lui Isaia Pustnicul

Autorul celor 27 de capete *Despre păzirea minții* nu este Isaia, care a trăit pe la anul 370 și despre care vorbesc Rufinus și Palladius[139], cum admite și notița biografică din *Filocalia greacă,* ci un monah cu același nume din pustia sketică a Egiptului, apoi din pustia de lângă Oaza Palestinei, care s-a împotrivit Sinodului din Calcedon, iscălind „Enoticon-ul" împăratului Zeno la 482, și care a murit la anul 488. Acest lucru l-a dovedit Krüger[140] pe baza scurtei biografii ce i-a închinat-o acestui Isaia mai tânăr Zaharia Retorul și care a fost publicată la 1870[141]. De la el au rămas 29 de cuvântări *(Orationes Isaiae Abbatis),* care nu erau cunoscute până de curând decât într-o traducere latină de la 1574 a lui P. Fr. Zinus (publicată în Migne, P. G. 40, col. 1109-1206), după un manuscris grec neidentificat. Abia în 1911 a fost publicat un text grec original al lor, în Ierusalim, de călugărul Augustin (Του οσίου Πατρός ημών Ησαΐου λόγοι κδ', p. XXV+251). Dar acest text nu-l avem la îndemână[142]. Aceste cuvântări adresate unor monahi tineri tratează despre virtuțile principale ale vieții ascetice și au o căldură și o densitate care arată că izvorăsc dintr-o experiență proprie. Ele n-au în ele nicio eroare hristologică, de aceea au fost foarte mult citite. Din aceste cuvântări s-au păstrat mai multe excerpte. Așa sunt cele 19 capete publicate în Migne (P. G. 40, 1205-1212)[143]. Gallandi a identificat textul tuturor acestor capete în cele 29 de cuvântări și a arătat la note din ce cuvântare e luat fiecare[144]. Cele 27 de capete *Despre păzirea minții,* cuprinse în Filocalie,

---

[139] Rufinus, *Historia monachorum* 10, Migne, P. L. 21, 428; Palladius, *Hist. Laus.* 14, ed. Butler, 2, 37.

[140] Krüger, în Ahrens und Krüger, *Die soggennante Kirchengeschichte des Zaharias Rhetor,* Leipzig, 1899, p. 385 ș. u., ca și în *Byzant. Zeitsch.* 8 (1899), p. 303.

[141] Această *Viață* a lui Isaia cel tânăr, datorată monofizitului Zaharia Retorul, e publicată în Brooks, *Corpus script. christ. orient.,* Scriptores Syri, Ser. 3, t. 25, Paris, 1907, 1-16 în text siriac, 1-10 în text latin. Isaia din *Apophtegmata Patrum* (Pateric), Migne, P. G. 65, 179-184, este tot acest Isaia mai tânăr.

[142] Știrile acestea le avem din O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur,* IV Band, ed. 1-2, Fr. i. Br. 1924, p. 95-98, și Viller-Rahner, *op. cit.,* p. 109-110. Cel din urmă afirmă că Isaia a murit ca monofizit, dar G. Florovski *(Vizantijskie Otți,* V-VIII, Paris, 1953, p. 177) susține că n-a fost monofizit propriu-zis, chiar dacă a iscălit „Enoticon"-ul împăratului Zeno, întrucât nu e nimic monofizat în scrisul său.

[143] Κεφάλαια περί ασκήσεως και ησυχίας.

[144] Un extras de sentințe din aceste cuvântări, în limba latină, după un text grec ce se pare că nu s-a păstrat, se cuprinde în marea colecție de reguli monahale a călugărului apusean Benedict de Aniane († 821) și poartă titlul: *Praecepta seu consilia abbatis Isaiae posita tironibus in monachatu* (Migne, P. L. 103, col. 427-434).

alcătuiesc și ele un astfel de extras, care nu ne dă decât o idee aproximativă despre frumusețea gândirii ascetico-mistice a lui Isaia. Dintre ele am identificat câteva între cele 19 capete *Despre asceză și isihie* din Migne (P. G. 40, 1205-1212), care, la rândul lor, au fost identificate de Gallandi în textul celor 29 de cuvântări. Iar pe altele le-am identificat numai în cele 29 de cuvântări. În total am reușit să identific 15 capete din 27. Dar cred că s-ar putea găsi și celelalte 12 în textul acelor cuvântări[145].

[145] Dau mai jos un conspect care arată fiecare din cele 15 capete identificate din *Filocalie* (F), cu paralela lui din cele 29 de cuvântări (Or.) și cu cea din cele 19 excerpte (E):

F 1 = Or. 11, cap 2 (P. G. 40, 1108)	
F 2 =	E 12 (P. G. 40, 1209)
F 3 = Or. IV, cap 8 (P. G. 40, 1117)	
F 4 = Or. IV, cap 12 (P. G. 40, 1120)	
F 5 = Or. IV, cap 12 cont (P. G. 40, 1121)	
F 6 = Or. XVI, cap 4 (P. G. 40, 1144)	
F 10 = Or. XIII, cap 3 (P. G. 40, 1139)	
F 11 = Or. XVII, cap 8-9 (P. G. 40, 1151)	E 10 (P. G. 40, 1208)
F 12 = Or. XVII, cap 9 (P. G. 40, 1151)	E 13 (P. G. 40, 1209)
F 15 = Or. XXVI, cap 2 (P. G. 40, 1192)	E 19 (P.G. 40, 1212)
F 16 = Or. XXVI, cap 2 (P. G. 40, 1193)	
F 20-21 = Or. XXV, cap 14-15 (P. G. 40, 1183)	E 16 (P. G. 40, 1212)
F 22 = Or. XXV, cap 15 (P. G. 40, 1184)	E 17 (P. G. 40, 1212)
F 23, part. a 2-a	E 18 (P. G. 40, 1212)
F 26 =	E 11 (P.G. 40, 1212)

ISAIA PUSTNICUL

Despre păzirea minții, în 27 de capete

1. Este în firea minții mânia împotriva patimilor. Căci dacă nu se mânie omul împotriva tuturor celor semănate de vrăjmașul într-însul, nu va vedea nici curăție întru sine. Când a aflat Iov lucrul acesta, a blestemat pe vrăjmașii săi, zicând: „Necinstiților și defăimaților, lipsiți de tot binele, nu v-am socotit vrednici nici de câinii turmelor mele!” (Iov 30, 1-2). Iar cel ce vrea să ajungă la mânia cea firească taie toate voile sale, până când întărește în sine voia cea după fire a minții.

2. Când, împotrivindu-te, vei birui oastea vrăjmașilor și o vei vedea că fuge de la tine slăbită, să nu ți se bucure inima. Căci răutatea duhurilor este în urma lor. Ei pregătesc un război și mai rău decât cel dintâi și adună forțe înapoia cetății, poruncindu-le să nu se miște din loc. Dacă te vei împotrivi lor mai departe, luptându-te, vor fugi de la fața ta întru slăbiciune. Dar dacă te vei înălța întru inima ta, pe motiv că i-ai izgonit, și vei părăsi cetatea, se vor ridica unii de la spate, alții din față, și bietul suflet se va pomeni împresurat de ei fără scăpare. Cetatea este rugăciunea; lupta este împotrivirea prin Iisus Hristos; iar baza de unde pornim lupta noastră este mânia.

3. Să stăm deci, iubiților, întru frica lui Dumnezeu, păzind și supraveghind lucrarea virtuților. Să nu dăm pricină de sminteală conștiinței noastre, ci să luăm aminte la noi înșine întru frica lui Dumnezeu, până când se va dezrobi și ea dimpreună cu noi, ca să se facă între noi și ea unire deplină. Ea va fi atunci paznica noastră, arătându-ne fiecare lucru de care trebuie să ne ferim. Dacă însă nu o vom asculta, se va depărta de la noi și ne va părăsi și vom cădea în mâinile vrăjmașilor, care nu vor mai avea milă de noi. Căci iată cum ne-a învățat Stăpânul nostru, zicând: „Împacă-te cu pârâșul tău degrabă, până ești încă pe cale cu el” (Mt 5, 25) și cele următoare. Pârâșul este conștiința, fiindcă se împotrivește omului ce vrea să facă voia trupului, iar dacă acesta nu vrea să o asculte, îl dă pe mâna vrăjmașilor săi.

4. Când vede Dumnezeu că mintea I s-a supus Lui din toată puterea și nu are alt ajutor fără numai pe El singur, o întărește zicând: „Nu te teme, fiul meu Iacob, prea micule la număr Israel”; și iarăși: „Nu te teme, că te-am răscumpărat; te-am chemat cu numele tău, și al Meu ești tu. De va fi să treci prin apă, cu tine voi fi, și puhoaiele nu te vor înghiți. Iar de va fi să treci prin foc, nu vei fi ars, iar flacăra nu te va mistui. Căci Eu sunt Domnul Dumnezeul tău. Sfântul lui Israel, Cel ce te mântuiește” (Is 43, 1-3).

5. De va auzi mintea această încurajare, va îndrăzni împotriva vrăjmașului, zicând: „Cine vrea să bată război cu mine? Să vină de față! Cine este potrivnicul meu? Să se apropie de mine! Iată, Domnul este ajutorul meu,

cine mă va asupri? Voi toți ca o haină vă veți învechi și veți fi mâncați de molii" (Is 50, 8-9).

6. Dacă inima ta urăște păcatul prin fire, va ieși biruitoare și se va depărta de la toate ce nasc păcatul. Pune muncile înaintea ta, și vei cunoaște că ajutorul tău rămâne cu tine. Iar tu întru nimic să nu-L întristezi pe Dumnezeu, ci plângând înaintea Lui, zi așa: „A Ta este mila, ca să mă izbăvești pe mine, Doamne!; căci fără ajutorul Tău îmi este cu neputință să scap din mâinile vrăjmașilor mei". Fii cu luare-aminte și la inima ta, și El te va păzi de tot răul.

7. Dator este monahul să închidă toate porțile sufletului său, adică toate simțurile, ca să nu mai facă greșeli prin ele. Căci de se va vedea mintea pe sine nestăpânită de nimic, se va pregăti pentru nemurire, aducându-și simțurile sale la un loc și făcându-le un singur trup.

8. Când se va slobozi mintea de toată nădejdea din lumea văzută, să știi că acesta e semn că a murit în tine păcatul.

9. Când se va elibera mintea, se va înlătura tot ce e la mijloc între ea și Dumnezeu.

10. Când se va izbăvi mintea de toți vrăjmașii ei și se va liniști, se va afla într-un veac nou, cugetând și la cele noi și nestricăcioase. „Deci unde este stârvul, acolo se vor aduna și vulturii" (Mt 24, 28; Lc 17, 37).

11. Dracii se învăluie și se acoperă pentru o vreme în vicleșugul lor, că doar își va lăsa omul slobodă inima socotind că s-a izbăvit de luptă. Iar dacă se întâmplă aceasta, sar dintr-odată asupra bietului suflet și îl răpesc ca pe o vrabie. Și dacă se află mai puternici decât bietul suflet, îl prăvălesc fără milă în păcate mai grele ca cele de la început, pentru care s-a rugat să fie iertat. Să stăm deci cu frica lui Dumnezeu și să străjuim inima, desăvârșind lucrarea noastră. Căci păzind virtuțile, împiedicăm răutatea vrăjmașilor.

12. Iisus Hristos, Învățătorul nostru, știind vrăjmașa lor neîndurare și milostivindu-Se de neamul omenesc, ne-a poruncit să păzim inima cu strictețe, zicând: „Fiți gata în tot ceasul, că nu știți în care ceas vine furul; deci nu cumva venind, să vă găsească dormind" (Lc 12, 39); și iarăși: „Vedeți să nu se îngreuieze inima voastră întru desfrânare, beție și griji lumești și să vină peste voi fără de veste ceasul acela" (Lc 21, 34). Deci ia seama la inima ta, fiind cu luare-aminte la simțurile tale. Și dacă se va întovărăși cu tine pomenirea lui Dumnezeu, vei prinde pe tâlharii care te pradă de ea. Căci cel ce se deprinde să deosebească precis gândurile recunoaște pe cele ce vor să intre și să-l spurce, fiindcă acestea tulbură mintea ca să se facă mândră și trândavă. Dar cei ce cunosc răutatea lor rămân netulburați, rugându-se Domnului.

13. De nu va urî omul toată lucrarea lumii acesteia nu va putea sluji lui Dumnezeu. Deci care este slujirea lui Dumnezeu? Numai aceasta: Să nu avem nimic străin în minte în vremea când ne rugăm Lui, nici plăcere când Îl binecuvântăm, nici răutate când Îi cântăm, nici ură când luăm partea Lui, nici râvnă rea care să ne împiedice să zăbovim cugetând la El și să ne aducem

aminte de El. Căci toate aceste lucruri întunecate se fac zid care închide nefericitul suflet, de nu poate sluji curat lui Dumnezeu. Fiindcă acestea îl rețin în văzduh și nu-l lasă să meargă în întâmpinarea lui Dumnezeu și să-L binecuvânteze întru ascuns și să-L primească în cămara inimii, ca să fie luminat de El. Iată de ce se întunecă mintea totdeauna și nu se poate apropia de Dumnezeu, dacă nu are grijă să taie acestea de la sine, întru cunoștință.

14. Când mintea va izbăvi simțirile sufletului de voile trupului, și le va aduce la nepătimire, și va desface sufletul de voile trupului, atunci, dacă va vedea Dumnezeu nerușinatele patimi năvălind asupra sufletului ca să-i tragă simțirile în păcat, și va striga mintea întru ascuns pe Dumnezeu neîncetat, îi va trimite ajutorul Său și le va alunga pe toate deodată.

15. Rogu-te, câtă vreme ești în trup, să nu lași slobodă inima ta. Căci precum plugarul nu se poate bizui pe vreo roadă ce se arată în țarina sa mai înainte de-a o aduna în hambarele sale, fiindcă nu știe ce i se poate întâmpla, tot așa omul nu poate da drumul inimii sale „câtă vreme are suflare în nările sale” (Iov 27, 3). Și precum omul nu știe ce patimă îl va întâmpina până la cea din urmă suflare, tot așa nu poate slobozi inima sa până are răsuflare; ci trebuie să strige totdeauna către Dumnezeu, după ajutorul și mila Lui.

16. Cel ce nu află ajutor în vremea războiului nu poate nădăjdui nici în timp de pace.

17. Abia când cineva se va desface de cele de-a stânga (de cele rele) își va cunoaște cu de-amănuntul toate păcatele ce le-a făcut înaintea lui Dumnezeu. Căci nu-și vede omul păcatele sale de nu se va desface de ele cu amărăciune. Dar cei ce au ajuns la măsura aceasta au aflat plânsul, și rugăciunea, și rușinea înaintea lui Dumnezeu, aducându-și aminte de urâta lor tovărășie cu patimile. Să ne luptăm deci, fraților, după puterea noastră, și dimpreună cu noi va lucra și Dumnezeu după mulțimea milelor Sale. Chiar dacă nu ne-am păzit inima ca părinții noștri, să ne sârguim după putere să păzim trupurile noastre fără de păcat precum cere Dumnezeu, și să credem că, ținând seama de vremea foametei ce am apucat-o, va face și cu noi mila pe care a făcut-o cu sfinții Săi.

18. Cel ce și-a închinat întreaga inimă căutării lui Dumnezeu întru evlavie și după adevăr nu poate avea părerea că a ajuns plăcut înaintea lui Dumnezeu. Căci câtă vreme îl mustră conștiința pentru unele lucrări împotriva firii, nu este cu totul liber. Câtă vreme este cineva care îl mustră, este și cineva care îl învinovățește; iar câtă vreme atârnă asupra lui învinuirea, nu e de față slobozenia. Dacă însă mai pe urmă, luând seama la tine în vremea rugăciunii, vezi că nimic nu te învinovățește de păcat, să știi că ești slobod și ai intrat în sfânta Lui odihnă după voia Sa. Dacă vezi că roada cea bună s-a împuternicit, de n-o mai înăbușă neghina vrăjmașului, și că nu din voia lor și din vicleșug s-au depărtat potrivnicii, încetând a mai război simțurile tale; și dacă nourul face umbră deasupra cortului și soarele nu te arde ziua, nici luna noaptea; dacă se află întru tine isprăvită toată pregătirea cortului, ca să stai și să-l străjuiești

după voia lui Dumnezeu, să știi că ai biruit cu ajutorul lui Dumnezeu. Iar atunci și El face umbră deasupra cortului, căci al Lui este. Până când însă ține războiul, omul petrece în frică și cutremur, cugetând că poate birui sau poate fi biruit azi, ori poate birui sau poate fi biruit mâine. Căci lupta strânge inima. Dar nepătimirea nu e tulburată de război. Cel ajuns la nepătimire a primit răsplata și nu mai are grijă de dezbinarea celor trei, căci s-a făcut pace între ei prin Dumnezeu. Iar cei trei sunt: sufletul, trupul și duhul. Deci când cei trei se fac una prin lucrarea Duhului Sfânt nu se mai pot despărți. Așadar, să nu te socotești pe tine că ai murit păcatelor câtă vreme ești supărat de vrăjmașii tăi, fie în vremea privegherii, fie în vremea somnului. Căci câtă vreme nefericitul om este pe arena de luptă, nu poate avea siguranță.

19. Când se întărește mintea și se pregătește să urmeze dragostei, care stinge toate patimile trupului și nu mai lasă să stăpânească ceva din cele potrivnice firii asupra inimii, se împotrivește la toate cele opuse firii, până când le va despărți de cele firești.

20. Cercetează-te, frate, în fiecare zi, ca să-ți cunoști inima și să vezi ce patimi se află în ea înaintea lui Dumnezeu; și leapădă-le din inima ta, ca să nu vină osânda rea asupra ta.

21. Fii deci cu luare-aminte la inima ta, frate, și ia seama la vrăjmașii tăi, căci sunt vicleni în răutatea lor. Încredințează-te în inima ta de cuvântul acesta: nu poate face cele bune omul care săvârșește cele rele. De aceea ne-a învățat Mântuitorul să priveghem, zicând: „Strâmtă este poarta și îngustă calea ce duce la viață, și puțini sunt cei ce o află pe ea” (Mt 7, 14).

22. Fii deci cu luare-aminte la tine, ca nu cumva ceva din cele ale pierzării să te desfacă de Dumnezeul dragostei. Stăpânește-ți inima ta și nu fi nepăsător, zicând: „Cum o voi păzi, om păcătos fiind?”. Căci când va părăsi omul păcatele sale și se va întoarce la Dumnezeu, pocăința sa îl va naște a doua oară și-l va face cu totul nou.

23. Dumnezeiasca Scriptură, cea Veche și Nouă, vorbește pretutindeni despre păzirea inimii. Întâi cântărețul David strigă: „Fiii oamenilor, până când veți fi grei la inimă?” (Ps 4, 2); și iarăși: „Inima lor este deșartă” (Ps 5, 9). Iar despre cei ce cugetă cele deșarte spune: „Zis-a întru inima sa: „Nu mă voi clăti” (Ps 9, 26); și iarăși: „Zis-au întru inima lor: Uitat-a Dumnezeu” (Ps 9, 31). Și câte ca acestea! Monahul este dator să înțeleagă scopul Scripturii, către cine grăiește și când grăiește, și să țină neîncetat lupta nevoinței. Să fie cu luare-aminte la atacurile (momelile) vrăjmașului. Și ca un cârmaci să taie valurile, călăuzit de harul lui Dumnezeu. Să nu se întoarcă din cale, ci să fie cu luare-aminte numai la sine și să vorbească în liniște cu Dumnezeu cu gând neclătit și cu minte neiscoditoare.

24. Împrejurările cer de la noi rugăciune, precum valurile, vijeliile și furtunile cer cârmaci. Căci suntem supuși la atacul (προσβολή) gândurilor, atât ale virtuții, cât și ale păcatului. Iar stăpân peste patimi se zice că este gândul

cel evlavios și iubitor de Dumnezeu. Deci ni se cade nouă, celor ce râvnim liniștea, să deosebim și să despărțim cu luare-aminte și cu înțelepciune virtuțile și păcatele, și să aflăm care virtute trebuie să o cultivăm când sunt de față părinții și frații, și pe care s-o lucrăm când suntem singuri. Trebuie să mai știm care este virtutea primă, care a doua, a treia; și care patimă este sufletească, și care trupească; și din care virtute ne răpește mândria mintea, din care se ivește slava deșartă, prin care se apropie mânia și din care se ivește lăcomia pântecelui. Căci datori suntem să curățăm gândurile, precum și orice înălțare ce ar crește împotriva cunoștinței de Dumnezeu.

25. Cea dintâi virtute este nepurtarea de grijă, adică moartea față de orice om și de orice lucru. Din aceasta se naște dorul de Dumnezeu. Iar acesta naște mânia cea după fire, care se împotrivește oricărui atac încercat de vrăjmașul. Atunci găsește sălaș în om frica lui Dumnezeu, iar prin frică se face arătată dragostea.

26. Trebuie să alungăm din inimă momeala gândului, prin împotrivire cucernică în vremea rugăciunii, ca să nu ne aflăm cu buzele vorbind cu Dumnezeu, iar cu inima cugetând cele necuvenite. Căci nu primește Dumnezeu rugăciune tulbure și disprețuitoare de la cel ce se îndeletnicește cu liniștirea. Scriptura ne îndeamnă pretutindeni să păzim simțurile sufletului. De se va supune voia monahului legii lui Dumnezeu și după legea Lui va ocârmui mintea cele supuse ei (înțeleg toate mișcările sufletului, dar mai ales mânia și pofta, căci acestea sunt supuse puterii rațiunii), am săvârșit virtutea și am împlinit dreptatea, îndreptând pofta spre Dumnezeu și spre voile Lui, iar mânia, împotriva diavolului și a păcatului. Spre ce lucrare năzuim prin urmare? Spre meditația cea ascunsă.

27. De se va semăna vreun gând urât în inima ta, șezând în chilia ta privește și împotrivește-te păcatului, ca nu cumva să te biruie. Sârguiește-te să-ți aduci aminte de Dumnezeu, gândind că îți poartă de grijă și că cele ce le grăiești întru inima ta sunt descoperite înaintea Lui. Zi deci sufletului tău: Dacă te temi ca păcătoșii, care-s ca și tine, să nu vadă păcatele tale, cu cât mai mult trebuie să te temi de Dumnezeu, Care ia aminte la toate? Iar din sfătuirea aceasta cu tine însuți vine în sufletul tău frica lui Dumnezeu. Și dacă rămâi în ea, rămâi neclintit de patimi, precum este scris: „Cei ce nădăjduiesc spre Domnul sunt ca muntele Sionului; nu se va clăti în veac cel ce locuiește în Ierusalim” (Ps 124, 1). Și la tot lucrul pe care-l faci să ai pe Dumnezeu înainte și să cugeți că vede orice gând al tău, și nu vei păcătui niciodată. A Lui fie slava în veci. Amin.

CUPRINS

Redactor: Gabriela SĂNDULESCU
Tehnoredactare computerizată: Aurelia DROANĂ
Format 16/61x86. Coli de tipar 30 1/4. Cd. Nr. 859
TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
Intrarea Miron Cristea nr. 6; 040162 București
Telefon 4067193; 4067194; Fax: 3000553
www. editurapatriarhiei. ro
e-mail: editura.patri@gmail.com
tipogr.inst.biblic@rdslink.ro
magazin@editurapatriarhiei.ro